

T.C.
ULAŖTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŖME BAKANLIĞI

**AB MALİ YARDIMLARI VE EŖLEŖTİRME: TÜRKİYE
VE DİĞER ADAY ÜLKELERİN TECRÜBELERİNİN
KARŖILAŖTIRILMASI**

DENİZCİLİK UZMANLIK TEZİ

SEVTAP ÖZDOĞAN, Denizcilik Uzman Yardımcısı

DIŖİLİŖKİLER VE AVRUPA BİRLİĞİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Mayıs 2014

T.C.
ULAŖTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŖME BAKANLIĞI

**AB MALİ YARDIMLARI VE EŖLEŖTİRME: TÜRKİYE
VE DİĞER ADAY ÜLKELERİN TECRÜBELERİNİN
KARŖILAŖTIRILMASI**

DENİZCİLİK UZMANLIK TEZİ

SEVTAP ÖZDOĞAN, Denizcilik Uzman Yardımcısı

DIŖİLİŖKİLER VE AVRUPA BİRLİĞİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Mayıs 2014

Görev Yaptığı Birim: Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü
Tezin Teslim Edildiği Birim: Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı

T.C.

ULAŞTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŞME BAKANLIĞI

Sevtao ÖZDOĞAN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş “AB Mali Yardımları ve Eşleştirme: Türkiye ve Diğer Aday Ülkelerin Tecrübelerinin Karşılaştırılması” başlıklı tez Bakanlık Sınav Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

.....

Kurul Üyesi

.....

Kurul Üyesi

.....

Kurul Üyesi

.....

Kurul Üyesi

.....

Kurul Üyesi

.....

Kurul Üyesi

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar	iv
GRAFİK LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
I. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı	1
1.2 Tezin Kapsamı.....	3
II. AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI	5
2.1. Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Tarihçesi	5
2.2. Avrupa Birliği Bütçesi.....	6
2.3. Avrupa Birliği Mali Planları.....	9
III. AVRUPA BİRLİĞİNİN ÜYE ÜLKELERE YÖNELİK MALİ YARDIM ARAÇLARI .	16
3.1. Avrupa Birliği Bütçesinden Üye Ülkelere Sağlanan Mali Yardımlar	16
3.1.1. Ortak Tarım Politikası Kapsamında Sağlanan Mali Yardımlar	17
3.1.2. Uyum Politikası Kapsamında Yapılan Mali Yardımlar.....	19
3.1.2.1. Yapısal Fonlar	20
3.1.2.2. Uyum Fonu	21
3.1.3. Denizcilik Sektörüne Yönelik Mali Yardımlar	24
3.1.3.1. Avrupa Balıkçılık Fonu (EFF)	25
3.1.3.2. Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu (EMFF)	25
3.2. Avrupa Yatırım Bankasından Kredi Şeklinde Sağlanan Mali Yardımlar	26
3.3. Küresel Kriz Sonrası Geliştirilen Mali Yardım Mekanizmaları	29
3.3.1. Avrupa Mali İstikrar Mekanizması (EFSM)	31
3.3.2. Avrupa Mali İstikrar Aracı(EFSF)	31
3.3.3. Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM).....	32
3.3.4. Ödemeler Dengesi (BoP) Fonu	33
3.3.5. Kredi Havuzu (Yunan Kredi Aracı).....	34

IV. AVRUPA BİRLİĞİNİN ADAY VE POTANSİYEL ADAY ÜLKELERE YÖNELİK MALİ YARDIM ARAÇLARI	35
4.1. PHARE (Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılandırılması için Eylem Programı)	36
4.2. ISPA (Katılım Öncesi Yapısal Politikalar için Araç)	36
4.3. CARDS (Batı Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı).....	38
4.4. IPA (Katılım Öncesi Yardım Aracı)	38
4.4.1. IPA Bileşenleri	40
4.5. IPA-II (2014-2020 Dönemi).....	41
4.6. Avrupa Birliği Topluluk Programları	43
4.7. Eşleştirme Mekanizması.....	44
V. AVRUPA BİRLİĞİNİN ADAY VE POTANSİYEL ADAY ÜLKELERE YAPTIĞI MALİ YARDIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	45
5.1. Sırbistan	45
5.1.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	45
5.1.2. Adaylık Süreci.....	47
5.1.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	48
5.1.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri	49
5.2. Karadağ.....	52
5.2.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	52
5.2.2. Adaylık Süreci.....	54
5.2.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	55
5.2.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri	57
5.3. Makedonya	59
5.3.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	59
5.3.2. Adaylık Süreci	61
5.3.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	61
5.3.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri.....	63
5.4. İzlanda.....	65
5.4.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	65

5.4.2. Adaylık Süreci.....	67
5.4.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	68
5.4.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri	69
5.5. Türkiye.....	70
5.5.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	70
5.5.2. Adaylık Süreci.....	73
5.5.3. Yapılan Mali Yardımlar.....	75
5.5.3.1. Denizcilik Sektörü.....	75
5.6. Arnavutluk	78
5.6.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	78
5.6.2. Adaylık Süreci.....	80
5.6.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	81
5.6.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri	82
5.7. Bosna Hersek.....	84
5.7.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	84
5.7.2. Adaylık Süreci.....	86
5.7.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	87
5.7.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri	89
5.8. Kosova	91
5.8.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	91
5.8.2. Adaylık Süreci.....	93
5.8.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	94
5.9. Hırvatistan	95
5.9.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	95
5.9.2. Adaylık Süreci.....	97
5.9.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	98
5.9.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri	101
5.10. Bulgaristan.....	104
5.10.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	104
5.10.2. Adaylık Süreci.....	106
5.10.3. Yararlandığı Mali Yardımlar.....	106

5.11. Romanya.....	111
5.11.1. Temel Ekonomik Göstergeleri	111
5.11.2. Adaylık Süreci.....	113
5.11.3. Yararlandığı Mali Yardımlar	113
5.11.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri	115
VI. TÜRKİYE'YE YAPILAN AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI İLE DİĞER ADAY VE POTANSİYEL ADAY ÜLKELERE YAPILAN MALİ YARDIMLARIN KARŞILAŞTIRMASI.....	117
6.1. Türkiye ve Avrupa Birliği Mali İşbirliğinin Geçmişi	117
6.2. Türkiye'nin Yararlandığı Mali Yardımlar	119
6.2.1. Gümrük Birliği Öncesi Türkiye'ye Yapılan Mali Yardımlar (1964-1995).....	120
6.2.2. Gümrük Birliği Sonrası Türkiye'ye Yapılan Mali Yardımlar (1996-2007).....	123
6.2.3. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) I. Dönemi	130
6.2.4. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) II. Dönemi.....	138
6.2.5. Değerlendirme	141
6.3. Avrupa Birliği Tarafından Türkiye'ye Yapılan Mali Yardımlar ile Diğer Aday Potansiyel Aday Ülkelere Yapılan Mali Yardımların Karşılaştırılması	143
VII. TARTIŞMA VE SONUÇ	159
KAYNAKÇA	169
ÖZGEÇMİŞ.....	178

ÖNSÖZ

Bu çalışmada bana büyük desteği olan aileme, özellikle tezin yazılmasında kendisine vakit ayıramadığım eşime ve kızım Güneş'e ve her zaman olduğu gibi desteğini hiç esirgemeyen anneme teşekkürü borç bilirim. Bu çalışma kapsamında mali yardımlara ilişkin ortaya konulan verilerin ve karşılaştırmaların ülkemizin ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Avrupa Birliği fonlarından gelecek dönemde maksimum düzeyde faydalanmasına katkıda bulunmasını umut ederim.

ÖZET

Bu tezin temel sorunsalı, Türkiye'nin 1964'ten bu yana Avrupa Birliği (AB) ile mali işbirliği çerçevesinde aldığı mali yardımların, denizcilik sektörünün de faydalandığı mali yardımlar dikkate alınarak, diğer aday ve potansiyel aday ülkeler ile son dönem AB genişleme sürecinde üye olan ülkeler ile karşılaştırıldığında, yeterli olup olmadığıdır. Bu doğrultuda, tez ile Avrupa Birliğine aday ve potansiyel aday ülkeler ile bu ülkelerin yararlandıkları mali yardımların ortaya çıkışı ve gelişiminin, Birliğin mali yardım araçları çerçevesinde incelenmesi ve ülkelerin günümüze kadar almış olduğu mali yardımların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu noktadan hareketle, Avrupa Birliğine aday ve potansiyel aday ülkelerin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin gelişim sürecine değinildikten sonra, Avrupa Birliğine aday ve potansiyel aday ülkelerin temel ekonomik göstergeleri, adaylık süreçleri ve yararlandıkları mali yardımlar ile denizcilik sektörlerinin proje portföyü incelenmiştir. Türkiye'ye günümüze kadar yapılan mali yardımların miktarları ve denizcilik sektöründeki projeler ile eşleştirme projeleri detaylı bir şekilde ele alındıktan sonra, Türkiye ile diğer aday ve potansiyel aday ülkelere Avrupa Birliği tarafından sağlanan mali yardımların karşılaştırılması, ülkelerin özellikle nüfusu temel alınarak ülkelerde kişi başına düşen mali yardım tutarları hesaplanarak yapılmıştır. Son olarak, denizcilik sektöründe desteklenen projelere aktarılan mali yardımlar ve proje temaları karşılaştırılarak, Türkiye'nin mali işbirliği süresince tüm mali yardım araçları kapsamında ve denizcilik alanında Avrupa Birliğinden yeterince mali yardım alıp alamadığı sorusuna cevap aranmıştır.

ABSTRACT

The main research question of this thesis is to analyze whether the financial assistance allocated to Turkey within the financial cooperation with European Union (EU) since 1964 is sufficient or not, taking into consideration of financial allocations in the maritime sector, in comparison to the financial allocations to other candidate and potential candidate countries, in addition to the selected member countries which joined the EU in the recent enlargements. In parallel, it is aimed in this thesis to discuss emergence and development of the financial assistance that the candidate and potential candidate countries of the EU benefit within the scope of the financial assistance instruments of the EU and to assess the sufficiency of the financial assistance allocated to Turkey. Based on this, candidate and potential candidate countries are addressed in terms of their basic economic indicators, candidacy period and financial assistance including the project portfolio in the maritime sector. As a follow up to the analysis of the financial assistance amounts, twinning projects and maritime projects in detail, the comparison between Turkey and other candidate and potential candidate countries is made particularly on the basis of their population and estimations of financial assistance allocations per country and per capita. Finally, it is attempted to answer the question whether Turkey has received sufficient amount of financial assistance or not under both the financial instruments having been implemented so far, in addition to the maritime sector by means of a comparison in terms of financial assistance provided to the maritime projects and main themes of these projects.

TABLolar

Tablo 1:	Avrupa Birliği Mali Planları	9
Tablo 2:	2014 Çok Yıllı Mali Plan Harcama Başlıkları ve Ödenekleri	10
Tablo 3:	Avrupa Birliği Çok Yıllı Mali Çerçeve Harcama Kalemleri (2014-2020)	12
Tablo 4a:	2014-2020 Döneminde Uyum Politikası Kapsamında Üye Ülkelere Yapılacak Yardımlar	23
Tablo 4b:	Uyum Politikası 2014-2020 için Toplam AB Tahsisatı	24
Tablo 5a:	AYB tarafından 2013-2014 Döneminde Yapılan Mali Yardımlar	27
Tablo 5b:	AYB tarafından Üye Ülkelere Yapılan Mali Yardımlar	28
Tablo 6:	Sırbistan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	46
Tablo 7:	IPA Bileşenleri Kapsamında Sırbistan'a Ayrılan Kaynak (2007-2013)	49
Tablo 8:	Sırbistan'ın Yararlandığı AB Mali Yardımları	49
Tablo 9:	Denizcilik Sektöründe AB Projeleri	51
Tablo 10:	Karadağ'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	53
Tablo 11:	IPA Bileşenleri Kapsamında Karadağ'a Ayrılan Kaynak (2007-2013)	55
Tablo 12:	Karadağ'ın Yararlandığı AB Mali Yardımları	56
Tablo 13:	Denizcilik Sektöründe AB Projeleri	58
Tablo 14:	Makedonya'nın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	60
Tablo 15:	IPA Bileşenleri Kapsamında Makedonya'ya Ayrılan Kaynak (2007-2013)	62
Tablo 16:	Makedonya'nın Yararlandığı AB Mali Yardımları	63
Tablo 17:	İzlanda'nın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	66
Tablo 18:	IPA Bileşenleri Kapsamında İzlanda'ya Ayrılan Kaynak (2007-2013)	68
Tablo 19:	İzlanda'nın Yararlandığı AB Mali Yardımları	68
Tablo 20:	Türkiye'nin Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	71
Tablo 21:	Arnavutluk'un Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	79
Tablo 22:	IPA Bileşenleri Kapsamında Arnavutluk'a Ayrılan Kaynak (2007-2013)	82
Tablo 23:	Arnavutluk'un Yararlandığı AB Mali Yardımları	82
Tablo 24:	Denizcilik Sektöründe AB Projeleri	83
Tablo 25:	Bosna Hersek'in Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	85
Tablo 26:	IPA Bileşenleri Kapsamında Bosna Hersek'e Ayrılan Kaynak (2007-2013)	88
Tablo 27:	Bosna Hersek'in Yararlandığı Mali Yardımlar	88
Tablo 28:	Denizcilik Sektöründe AB Projeleri	90
Tablo 29:	Kosova'nın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	92
Tablo 30:	IPA Bileşenleri Kapsamında Kosova'ya Ayrılan Kaynak (2007-2013)	94
Tablo 31:	Kosova'nın Yararlandığı AB Mali Yardımları	95
Tablo 32:	Hırvatistan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)	96
Tablo 33:	IPA Bileşenleri Kapsamında Hırvatistan'a Ayrılan Kaynak (2007-2013)	99
Tablo 34:	Hırvatistan'a Yapılan AB Mali Yardımları	100
Tablo 35:	Denizcilik Sektöründeki AB Projeleri	103

Tablo 36:	Bulgaristan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011).....	105
Tablo 37:	Bulgaristan'ın Yararlandığı Mali Yardımlar	108
Tablo 38:	Denizcilik Sektöründe AB Projeleri	110
Tablo 39:	Romanya'nın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011).....	112
Tablo 40:	Romanya'nın Yararlandığı Mali Yardımlar	114
Tablo 41:	Denizcilik Sektöründeki AB Projeleri	116
Tablo 42:	Türkiye'nin Gümrük Birliği Öncesi Aldığı Mali Yardımlar	122
Tablo 43:	Gümrük Birliği Döneminde Mali Yardımlar (1996-2000).....	124
Tablo 44:	2002-2006 Döneminde Türkiye Tarafından Kullanılan AB Mali Yardımları .	126
Tablo 45:	Adaylık Sürecinde AB Mali Yardımları (2000-2006).....	127
Tablo 46:	Gümrük Birliği Sonrasında Yürütülen Ulaştırma Projeleri.....	128
Tablo 47:	IPA-I Döneminde Türkiye'nin Aldığı Mali Yardım Miktarları.....	131
Tablo 48:	IPA-I döneminde I. Bileşen Kapsamındaki Ulaştırma Sektörü Projeleri	133
Tablo 49:	IPA-II Döneminde Türkiye için Ayrılması Planlanan Tahsisat (2014-2020) ..	139
Tablo 50:	Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden Sağladığı Mali Yardımlar (1964-2013)	142
Tablo 51:	AB Aday ve Potansiyel Aday Ülkeleri ile AB Üyeleri Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'nın 2011 Yılına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri	144
Tablo 52:	Ülkeler Bazında Mali Yardım Tablosu.....	146
Tablo 53:	2007-2013 IPA-I Dönemi AB Mali Yardımlarının Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Göre Dağılımı	149

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1:	AB Bütçesinin 2014-2020 Yılları İtibariyle Dağılımı.....	11
Grafik 2:	AB'ye Aday ve Potansiyel Aday Ükelere Yapılan Mali Yardım Miktarları.....	152
Grafik 3:	AB'ye Aday ve Potansiyel Aday Ükelerde Kişi Başına Düşen Mali Yardım Miktarları.....	153
Grafik 4:	AB'ye Aday ve Potansiyel Aday Ükelerde Km2 Başına Düşen Mali Yardım Miktarları.....	154

KISALTMALAR

AAET	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AIS	Otomatik Tanımlama Sistemi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AP	Avrupa Parlamentosu
ASP	Uygulama Hizmet Sağlayıcısı
AT	Avrupa Topluluğu
AYB	Avrupa Yatırım Bankası
BIMCO	Baltık ve Uluslararası Denizcilik Örgütü
BoP	Ödemeler Dengesi
CARDS	Balkanların Yeniden Yapılandırılması, Kalkınması ve İstikrarı için Birlik Yardımı
CEF	Avrupa'yı Birleştirme Aracı
CSP	Ülke Strateji Belgesi
DG ENLARG	Genişleme Genel Müdürlüğu
DG MARE	Denizcilik ve Balıkçılık Genel Müdürlüğu
DKK	Denizcilik Koordinasyon Komisyonu
DWT	Deadveyt Ton
EAGF	Avrupa Tarımsal Garanti Fonu
EC	Avrupa Komisyonu
ECB	Avrupa Merkez Bankası
ECOFIN	AB Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi
ECU	Avrupa Para Birimi
EEA	Avrupa Ekonomik Alanı
EFF	Avrupa Balıkçılık Fonu
EFSF	Avrupa Mali İstikrar Aracı
EFSM	Avrupa Mali İstikrar Mekanizması

EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EMFF	Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu
EMSA	Avrupa Deniz Emniyeti Ajansı
ENPI	Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı
ESM	Avrupa İstikrar Mekanizması
EU	European Union
EUROMED	Avrupa- Akdeniz İşbirliği
GEF	Küresel Çevre Fonu
GMDSS	Küresel Deniz Tehlike ve Emniyet Sistemi
GSMG	Gayri Safi Milli Gelir
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IMO	Uluslararası Denizcilik Örgütü
IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı
IPARD	IPA Kırsal Kalkınma Programı
ISF	Uluslararası Denizcilik Federasyonu
ISM	Uluslararası Emniyet Yönetimi Kodu
ISPA	Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı
ISPS	Uluslararası Gemi ve Liman Tesisi Güvenlik Kodu
ibid.	Aynı eserde
KDV	Katma Değer Vergisi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LRIT	Uzak Mesafe Tanımlama ve İzleme Sistemi
MARPOL	Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi
MDAÜ	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MEDA	Akdeniz Ekonomik Kalkınma Alanı
MIFF	Çok Yıllı Gösterge Niteliğinde Mali Çerçeve Belgesi
MIPD	Çok Yıllı Gösterge Niteliğindeki Plânlama Belgesi
OTP	Ortak Tarım Politikası

PHARE	Ekonomilerin Yeniden Yapılandırılmaları için Polonya'ya ve Macaristan'a Yapılan Yardım Programı
PSC	Liman Devlet Denetimi
RIS	Nehir Bilgi Hizmetleri
SAA	İstikrar ve İşbirliği Anlaşması
SAPARD	Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı
SEI	AB Entegrasyon Sürecinin Desteklenmesi Faaliyetleri
SGK	Sahil Güvenlik Komutanlığı
SOLAS	Denizde Can Emniyeti Sözleşmesi
SOP	Sektör Operasyonel Programı
STCW	Gemiadamlarının Eğitim, Belgelendirilme ve Vardiya Standartları Hakkında Uluslararası Sözleşme
SWOT	Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEN-T	Trans-Avrupa Ulaştırma Ağları
UDHB	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
VIMSAS	IMO Üye Devlet Gönüllü Denetim Programı
VTMIS	Gemi Trafik İzleme ve Bilgi Sistemi

I. GİRİŞ

1.1. Tezin Amacı

Dünya konjonktürünün önde gelen aktörlerinden olan Avrupa Birliği, uluslararası politik ekonomide kuşkusuz güçlü bir pozisyona sahiptir. 500 milyona yaklaşan nüfusuyla Çin ve Hindistan'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü nüfusunu barındırmaktadır. Bazı temel ekonomik göstergelere bakıldığında, AB'nin gayri safi milli hâsıla açısından dünyanın en büyük on ulusal ekonomisinden beşini (Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya) kapsadığı görülmektedir. G8 ülkeleri arasında dört Avrupa Birliği ülkesi mevcuttur. Dünyanın en büyük 500 şirketi içerisinde 165 adet AB'de yerleşik firmaya sahiptir. Önemli bir küreselleşme göstergesi sayılan doğrudan yabancı yatırımlar açısından değerlendirildiğinde, dünyadaki doğrudan yabancı yatırımların yaklaşık %47'sini Avrupa Birliği'nin gerçekleştirdiği görülmektedir. Ayrıca Avrupa, tüm yatırımlar içerisinde yaklaşık %40 oranındaki payı ile dünyanın en büyük doğrudan yabancı yatırım alan bölgesidir. Avrupa Birliği, dünyanın en büyük hizmet ihracatçısı ve ithalatçısı olmakla birlikte aynı zamanda dünyanın en büyük mal ihracatçısı ve ikinci büyük mal ithalatçısı konumundadır.¹

Avrupa Birliğinin temelleri yardımlaşma ve dayanışma olgusu üzerine atılmıştır. Başlangıçta, ortak bir pazar oluşturmak ve ekonomik entegrasyonu sağlamak amacıyla bir araya gelen altı ülke ile yola çıkan Birlik, günümüzde 28 ülkeden oluşmakta ve dünyada başka bir örneği olmayan uluslararası bir nitelik taşımaktadır.

Bu bağlamda, AB, insan hakları ve pazar ekonomisi açısından ortak değerleri paylaşan ülkelerden oluşmaktadır. Gerek bu ülkelerin iç ekonomik ve sosyal gelişmelerine destek olmak, gerekse uluslararası gelişmişlik düzeyini dengelemek amacıyla, AB, hibe ya da kredi şeklindeki çeşitli mali araçlar vasıtasıyla önemli miktarlarda kaynak harcamaktadır. AB, aynı zamanda gerekli gördüğü hallerde üçüncü ülkelere de mali yardımlarda bulunmaktadır.

¹ Begüm Şeren Güler, Küreselleşmenin Merkezi Aktörlerinden Biri Olarak Avrupa Birliği, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:10, No:2, 2011, s. 52

Bunların yanı sıra, AB'ye üye olmak için başvuran ve resmi olarak adaylığı tanınmış ülkelere de özel mali destekler verilmektedir. 1999 yılı Helsinki Zirvesinde adaylık statüsü kazanan Türkiye ile birlikte Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve İzlanda'dan oluşan aday ülkeler ile henüz adaylık statüsü kazanmamış olan ve adaylığı çok kısa vadede muhtemel görülen Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova'dan oluşan potansiyel aday ülkeler katılım öncesi mali yardımlardan faydalanmaktadır.²

Çalışmada, AB'ye aday ve potansiyel aday olan ülkeler ile birlikte 1 Temmuz 2013 itibariyle üye ülke statüsü verilen Hırvatistan ile 2007 yılındaki en son genişleme süreciyle birlikte üye olan Bulgaristan ve Romanya'daki mali yardımlar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu ülkeler, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Balkan ülkelerini kapsayan ve 1989 yılında yalnızca Polonya ve Macaristan'a destek sağlamak amacıyla kurulmuş fakat sonrasında 10 ülkeyi destekleyecek şekilde genişletilmiş olan Ekonomilerin Yeniden Yapılandırılmaları için Polonya'ya ve Macaristan'a Yapılan Yardım Programı (PHARE), Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı (ISPA), Balkanların Yeniden Yapılandırılması, Kalkınması ve İstikrarı için Birlik Yardımı (CARDS) ve Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı (SAPARD) ile Türkiye için oluşturulan Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Araçfonlarından yararlanmışlardır. 2007 yılı itibariyle yeni ve tek katılım öncesi yardım aracı olarak tanımlanan IPA dönemi başlamış ve böylece mali yardımlar tek çatı altında birleştirilmiştir. Artık 2007-2013 yıllarını kapsayan bu dönemin sonuna gelmiş olup 2014-2020 yıllarını kapsayan ikinci IPA dönemi başlamaktadır.

Avrupa Birliği ile Türkiye'nin 55 yılı aşan ortaklık ilişkisinin önemli bir boyutunu mali ilişkiler oluşturmaktadır. Ortaklık sürecinde yaşanan gelişmelere paralel olarak mali ilişkiler kimi zaman hızlanmış, kimi zaman yavaşlamış ve bazen de donma noktasına sürüklenmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye'ye yapılan mali yardımlar ile diğer aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımlar karşılaştırılarak, Türkiye'ye yapılan mali yardımların yeterli olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılacaktır. Bu çalışma ile özellikle mali

² Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5>

yardımların incelenmesi suretiyle yeni başlayan IPA-II (2014-2020) dönemindeki fon tahsisatlarına ışık tutulması amaçlanmaktadır. Ayrıca, çalışma kapsamında değerlendirilen ülkelerin denizcilik sektöründeki mevcut durumları ile denizcilik sektöründe uyguladıkları AB proje portföyü ortaya konulacaktır. İlâveten, AB'nin genişleme politikası çerçevesinde mali yardım mekanizmalarından birisi olan eşleştirme hakkında bilgi verilecektir.

Bu çerçevede, çalışma genel olarak kaynak taraması, mali yardımlara ilişkin AB mevzuatının değerlendirilmesi, mali yardımlara ilişkin yapılan araştırmaların, makalelerin incelenmesi, özellikle Avrupa Komisyonu'nun ilgili sayfalarının taranması, ülke karşılaştırmaları ve istatistiki verilerin değerlendirilmesi yöntemleriyle hazırlanmıştır.

1.2 Tezin Kapsamı

Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımların incelendiği ve Türkiye ile AB'ye aday ve potansiyel aday ülkelere ilâveten AB'nin son dönem genişleme süreçlerinde üye olan ülkeler arasından seçilen Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'nın tecrübeleri ile karşılaştırıldığı bu çalışma altı bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk iki bölümünde, AB mali yardımları, bu yardımların tarihçesi, AB bütçesinin yapısı, gelirleri ve harcama kalemleri açısından ele alınmış ve yedi yıllık dönemler halinde hazırlanan AB mali planları ayrılan tahsisat tutarları ile birlikte ortaya konmuş ve sonraki bölümlerde yapılacak olan karşılaştırma ve değerlendirmeler için bir çerçeve oluşturulmuştur.

Üçüncü bölümde, AB'nin üye ülkelere yönelik mali yardımları, AB bütçesinden sağlanan mali yardımlar, Avrupa Yatırım Bankasından (AYB) verilen krediler ve 2008 küresel krizi sonrasında oluşturulan yeni mali yardımlar çerçevesinde incelenmiştir. Bu kapsamda, AB mali planlarının ve giderlerinin temel bileşenlerinden olan Ortak Tarım Politikası ve Uyum Politikası ile yapısal fonlar ve uyum fonuna ek olarak denizcilik sektörüne yönelik Avrupa Balıkçılık Fonu ve Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, AB aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik geliştirilen mali yardım araçları olan PHARE, ISPA, CARDS, IPA programları, Topluluk programları ve eşleştirme mekanizması değerlendirildikten sonra, beşinci bölümde AB aday ülkeleri Sırbistan, Karadağ, Makedonya, İzlanda ve Türkiye ile AB potansiyel aday ülkeleri Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova'ya ek olarak üye ülkeler arasından seçilen Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya çalışma kapsamında belirlenen parametreler olan (i) temel ekonomik göstergeleri, (ii) adaylık süreçleri ve (iii) yapılan mali yardımlar başlıkları altında incelenmiştir. Bu ülkelere yapılan mali yardımlar kapsamında ayrıca denizcilik sektöründeki ülkelerin mevcut durumu ile AB fonlarından finanse edilen denizcilik proje portföyleri değerlendirilmiştir. Bu ülkeler arasından Türkiye'nin aldığı mali yardımlar altıncı bölümde detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Altıncı bölümde Türkiye'ye yapılan mali yardımlar Gümrük Birliği öncesi dönem (1964-1995), Gümrük Birliği sonrası dönem (1996-2007) ve IPA birinci ve ikinci dönemlerini kapsayacak şekilde incelenmiş, Türkiye'de ve özellikle ulaştırma ve denizcilik alanında yürütülen denizcilik projelerine değinilmiştir. Daha sonra, Türkiye'nin aldığı mali yardım miktarları beşinci bölümde aynı parametreler ile ele alınan diğer ülkeler ile mali yardımlar bağlamında karşılaştırılmıştır. Türkiye ile diğer aday ve potansiyel aday ülkelere Avrupa Birliği tarafından sağlanan mali yardımların karşılaştırılması, aday ve potansiyel aday ülkeler ile bu ülkelerin nüfusları temel alınarak, ülke başına ve kişi başına düşen yardım tutarları hesaplanarak gerçekleştirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise genel olarak çalışmada elde edilen sonuçlara yer verilmekte ve bazı önerilerde bulunmaktadır.

II. AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI

2.1. Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Tarihçesi

Avrupa Birliği (AB) mali yardımlarının geçmişi, Avrupa Topluluğunun kurucu antlaşmalarına kadar uzanmaktadır. 18 Nisan 1951 tarihinde imzalanarak 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşma'da kömür ve çelik ürünlerindeki yatırımlara ilişkin olarak mali yardım konusuna ayrı bir başlık ayrılmıştır. Buna göre Komisyon, Topluluk içi girişimlere hibe yardımlar sağlayarak yatırım programlarının yürütülmesine yardımcı olabilecektir. Ayrıca, Konseyin rızası ile Komisyon, üretimin artırılmasına, üretim maliyetlerinin düşürülmesine veya ürünlerin pazarlamasının kolaylaştırılmasına doğrudan ve öncelikli olarak katkıda bulunacak inşaat veya tesislerin finansmanına yardımcı olabilecektir.³

25 Mart 1957'de imzalanarak 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Antlaşma'da, Antlaşmanın kapsadığı konulara ilişkin olarak, Konseyin belirlediği koşullar altında, araştırma veya yatırımın finansmanına yönelik kredi sağlanabileceği ifade edilmiştir. Aynı tarihte imzalanarak yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşmada da mali yardım konularına değinilmiştir. Buna göre Topluluğun görevi, bir ortak pazarın kurulması ve üye ülkelerin ekonomi politikalarının kademeli olarak birbirine yaklaştırılması yoluyla, Topluluğun tümünde, ekonomik faaliyetlerin uyumlu gelişmesini, sürekli ve dengeli biçimde genişlemesini, istikrardaki artışı ve Antlaşmaya bağlı ülkeler arasındaki sıkı ilişkilerin ve yaşam standartlarının hızla artmasını sağlamaktır. Bu amaçlara ulaşmak üzere, bir Avrupa Sosyal Fonu'nun kurulması ve yeni kaynakların yaratılması ile Topluluğun ekonomik genişlemesine yardımcı olmak amacıyla yönelik bir Avrupa Yatırım Bankası'nın kurulması Topluluğun üstleneceği girişimler arasında sayılmıştır.

³ Hakan Karabacak, "Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği", Maliye Dergisi, Sayı 146, Mayıs-Aralık 2004, s. 69

Topluluğun kuruluşundan bugüne dek derinleşme ve genişleme boyutlarında kaydettiği aşamalar sonucu, mali yardımlarının çeşitliliği ve önemi daha da artırmıştır. Topluluğun amaçlarına hizmet eden önemli bir araç olarak işlev gören mali yardımlarla üye ve üye olmayan ülkelere hibe veya kredi şeklinde önemli miktarlarda kaynak aktarılmıştır ve aktarılmaktadır.⁴

2.2. Avrupa Birliği Bütçesi

AB'nin kuruluşundan itibaren ayrı olan Topluluk organları Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (AAET) bütün kurumları 8 Nisan 1965'de imzalanan "Füzyon Antlaşması" ile birleştirilmiştir. Bu birleşme ile Topluluğun Konsey ve Komisyonları ile bütçelerinin de birleştirilmiştir. Böylece 1 Ocak 1968'den itibaren tek bir bütçe, Avrupa Topluluğu (AT) bütçesi uygulanmaya başlanmıştır.⁵

Bugünkü haliyle AB bütçesi, Avrupa Birliği için gerekli olduğu düşünülen bütün gelir ve giderleri her mali yıl için belirleyen ve yetkilendiren bir araçtır. AB bütçesi, gelir ve giderleri yıllık planlar çerçevesinde düzenlenmekte olup, mali ve kurumsal özerkliği olan, geri dağıtılabilen ve uluslararası bir fondur. Diğer bir deyişle, AB üye ülkelerinden elde edilen gelirler ile desteklenir ve daha sonra bu gelirler mali yardım araçları vasıtasıyla üye ülkelere çeşitli şartlarla dağıtılır.

Birlik bütçesinin kabulü, uygulanması ve bütçe kapsamında yapılan işlemlerin kontrolüne ilişkin hükümler Avrupa Birliği'nin İşleyişine ilişkin Antlaşma'nın 310-324. maddelerinde açıklanmaktadır.

⁴ ibid., s. 69

⁵ Süleyman Ulutürk, "Avrupa Birliği Bütçesi", Avrupa Birliği ve Türkiye, Antalya, Ezgi Kitabevi, 1. Bası, 2003, s. 100.

AB bütçesi, genel gelir ve gider beyanı ile her bir kurum için gelir ve gider beyanları olarak ayrılmış ayrı bölümlerden oluşur⁶. Bütçenin oluşturulmasında, 1605 sayılı Mali Tüzük gereğince, ülke bütçelerinin hazırlık süreçlerine benzer şekilde belli temel ilkeler esas alınmaktadır. Bu ilkeler; dört temel ilke olan birlik, evrensellik, belli bir amaç için tahsis edilme ve yıllık olma ilkesi ile bütçenin doğruluğu, denklik, hesap birimi, sağlam mali yönetim ve şeffaflık gibi daha genel ilkeleri kapsamaktadır. Özellikle denklik ilkesi büyük önem arz etmektedir. Zira bu ilke gereğince AB bütçesinin harcama toplamı, gelirlerine eşit olmak zorundadır. Bu çerçevede, Birlik harcamalarını karşılamak amacıyla borçlanamaz.

AB bütçesi, Birliğin genişleme ve derinleşme süreçleri üzerinde hem ekonomik hem de siyasi olarak çok büyük öneme ve etkiye sahiptir. Bütçenin büyüklüğü, gelir ve gider kalemlerinin yapısı ve fonların tahsisi, AB'nin kurumsal ve siyasi pek çok sürecinin kaynağını teşkil eden çatışma ve uzlaşma alanlarını açıklayan ve Birliğin politika önceliklerini tanımlayan bir niteliktedir.⁷

AB bütçesinin finansmanı, Avrupa Birliği'nin İşleyişine ilişkin Antlaşma'nın 311. Maddesi ile bütünüyle öz kaynaklara bağlanmıştır. Öz kaynaklar, gümrük vergileri ile şeker vergilerini içeren ve %25'i tahsilat maliyeti olarak AB bütçesine gelir kaydedilen geleneksel öz kaynaklardan, her bir üye ülkenin uyumlaştırılmış Katma Değer Vergisi (KDV) matrahından toplanan gelirlerden ve Komisyon tarafından hesaplanan ilgili yıla ait Gayri Safi Milli Gelir (GSMG-GNI) kaynağından oluşmaktadır. Söz konusu gelirleri toplama görevi üye ülkelere bırakılmıştır. Üye ülkeler öz kaynaklar sistemi uyarınca öngörülen bu gelirleri AB adına toplar ve bu tutarları aylık olarak ilgili üye ülkenin Hazinesinde veya Merkez Bankasında Avrupa Komisyonu adına açılan hesaba kaydeder. Geleneksel öz kaynaklar, gümrük vergisi ile tarım vergilerinden oluşmaktadır.⁸

⁶ Müge H. Güvenç, Avrupa Birliği Bütçesi, Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Serisi:1 Ankara, 2010 s. 22

⁷ Hakan Üzeltürk, Avrupa Birliği'nin Bütçesi ve Türkiye'deki Bütçe Sisteminin AB'ye Uyumu, Kitap 24, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2004, s. 12.

⁸ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.12.

AB'nin farklı türdeki öz kaynakları ve bunların hesaplanmasına ilişkin yöntemler, AB'nin öz kaynaklara ilişkin Konsey Kararı ile belirlenmiştir. Bu karar ile ayrıca, AB'nin bir yıl içindeki öz kaynak miktarı AB'nin Gayri Safi Milli Gelirinin (GSMG-GNI) %1,23'ü ile sınırlanmış olup, bundan fazla olamaz.

Üçüncü öz kaynak, katma değer vergisi payından oluşmaktadır. Katma Değer Vergisi (KDV), AB'nin ortak harcama vergisidir. Üye olmanın koşullarından bir tanesi de, harcama vergisi olarak KDV'yi kabul etme zorunluluğudur. Üye ülkeler, KDV matrahının %0,30'unu 12 taksit halinde Brüksel'e göndermektedirler.

Gayri safi milli gelir payı, AB bütçesinin dördüncü öz kaynağıdır. Dördüncü öz kaynak uygulaması, 1988 bütçe reformu ile başlatılmıştır. Hedeflenen bütçe büyüklüğünün diğer öz kaynaklarla karşılanamayan kısmı, gayri safi milli gelir payı olarak toplanmaktadır.

Ortak politikaların finansmanı amacıyla oluşturulan AB bütçesinin 2014 yılı büyüklüğü 142.6 milyar avrodur.⁹

Gelecekteki öz kaynak sisteminin şekillendirilmesine yönelik, Şubat 2013'te AB Konseyi 2014-2020 dönemi için öz kaynaklar sistemi üzerinde bir takım değişiklikler yapmıştır. Mevcut sistem her ne kadar, öz kaynaklara ilişkin yeni bir Konsey Kararı kabul edilene kadar geçerli olsa da, aşağıdaki kurallar 2014-2020 döneminde geçerli olacaktır.

- Geleneksel öz kaynakların tahsilat maliyetleri %20'ye indirilecek,
- Danimarka, Hollanda ve İsveç'in yıllık GSMG katkılarında sırasıyla 130 milyon avro, 695 milyon avro ve 185 milyon avro oranında düşüş olacaktır. Avusturya ise 2014 yılında 30 milyon avro, 2015'te 20 milyon avro ve 2016'da 10 milyon avro daha az katkı sağlayacaktır;
- Almanya, Hollanda ve İsveç için indirimli KDV oranları %0,15'te sabitlenecektir.

⁹European Commission, Financial Programming and Budget,
http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_en.cfm

AB bütçesinin gelirlerinin %71,8'i GSMG temelli öz kaynaklardan, %11,91'i geleneksel öz kaynaklardan, %10,7'si KDV temelli öz kaynaklardan ve %6,24'ü diğer gelirlerden oluşmuştur.¹⁰

2.3. Avrupa Birliği Mali Planları

AB'yi oluşturan ve üye ülkelerin kurumlarından bağımsız olarak faaliyet gösteren Birlik kurumlarının harcamaları ve Birliğin kendi politikaları gereği yapmakta olduğu harcamalar yedi yıllık bir plan çerçevesinde hazırlanan yıllık bütçelerle düzenlenmektedir.¹¹

Mali planlar, bütçe harcamalarının üst sınırını belirlemekte ve harcamaların gelecek yıllar için olası dağılımlarını öngörmektedir. Buradaki asıl amaç öncelikle bütçede harcamaları kontrol altına alarak, bütçe disiplini sağlamak ve bütçe disiplini sağlamak. Mali planların ilk uygulandığı 1988 yılından günümüze üç mali plan uygulanmış ve dördüncü dönem kabul edilmiştir.

Tablo 1: Avrupa Birliği Mali Planları

Adı	Dönemi	Toplam Büyüklüğü (Milyar avro)
I.Mali Plan	1988-1992 Dönemi (5 yıl)	264
II.Mali Plan	1993-1999 Dönemi (7 yıl)	505
III.Mali Plan	2000-2006 Dönemi (7 yıl)	640
IV.Mali Plan	2007-2013 Dönemi (7 yıl)	862
V. Mali Plan	2014-2020 Dönemi (7 yıl)	960 ¹²
Genel Toplam		3.231

Kaynak: Nurettin Bilici, Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara, Seçkin Yayınları, 5.Baskı, 2012, s. 139.

Mali planlar Birliğin belirli bir dönem için harcama sınırlarını gösterdiğinden aynı zamanda izlenecek ortak politikaların geleceğe ait projeksiyonu niteliğindedir. Bütçe

¹⁰European Commission, Financial Programming and Budget, http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm

¹¹European Commission, Budget History (1988-1992), http://ec.europa.eu/budget/reform/history/history1988_en.htm,

¹² European Commission, http://ec.europa.eu/budget/mff/introduction/index_en.cfm

harcamaları, Birliğin ortak politikalarının yürütülebilmesi ve uygulayarak devamlılığını sağlayabilmesi açısından son derece önemlidir.¹³

2014-2020 Çok Yıllı Mali Planında harcama başlıkları; (i) araştırma geliştirme, eğitim, enerji, ulaştırma ve telekomünikasyonda trans-Avrupa ağlarını içeren büyüme ve istihdam için rekabet edebilirliği de kapsayan “Akıllı ve Kapsayıcı Büyüme”, (ii) ortak tarım politikaları, ortak balıkçılık politikaları, kırsal kalkınma ve çevresel tedbirleri içeren “Sürdürülebilir Büyüme-Tabii Kaynaklar”, (iii) Güvenlik ve Vatandaşlık, (iv) kalkınma yardımları veya insani yardımlar gibi tüm dış eylemleri ve dış politikayı kapsayan “Küresel Avrupa”, (v) İdari Giderler ve (vi) Temmuz 2013’de Birliğe katılan Hırvatistan’a geçici olarak verilmesi tasarlanan ödemeleri içeren “Tazmin” giderlerinden oluşmaktadır.¹⁴

Tablo 2: 2014 Çok Yıllı Mali Plan Harcama Başlıkları ve Ödenekleri

Harcama Başlıkları	Taahhüt Edilen Ödenek (milyon avro)
1. Akıllı ve Kapsayıcı Büyüme	60.283
1a. Büyüme ve İstihdam için Rekabet Edebilirlik	15.605*
1b. Ekonomik, Sosyal ve Bölgesel Uyum	44.678
2. Sürdürülebilir Büyüme-Tabii Kaynaklar	55.883
3. Güvenlik ve Vatandaşlık	2.053
4. Küresel Avrupa	7.854
5. İdari Giderler	8.218
6. Tazmin	27
Toplam	134.318

* AB Bütçesinden ulaştırma sektörüne yönelik harcamalar bu başlık altından yapılmaktadır.

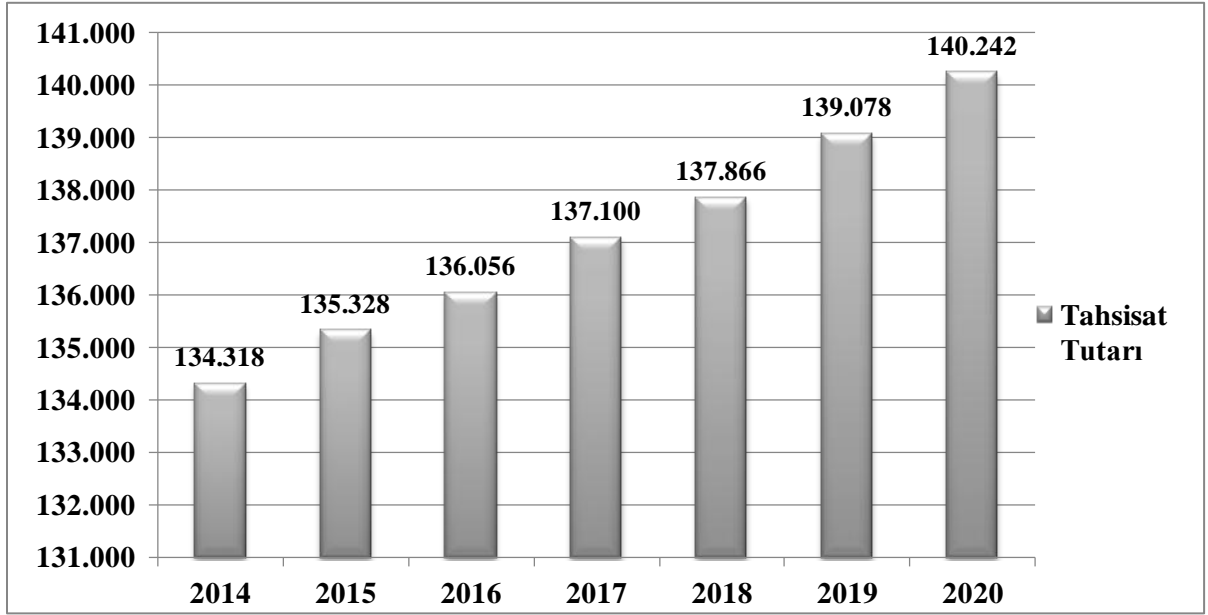
Kaynak: European Commission, http://ec.europa.eu/budget/figures/2014/2014_en.cfm, 17.05.2014

¹³ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği’nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.12.

¹⁴ European Commission, http://ec.europa.eu/budget/mff/introduction/index_en.cfm

Grafik 1: AB Bütçesinin 2014-2020 Yılları İtibariyle Dağılımı

(Milyon €)

Kaynak: European Commission, http://ec.europa.eu/budget/figures/2014/2014_en.cfm

Grafik-1’de de görüldüğü gibi, AB bütçesinin 2014-2020 harcama planının toplamı 959.988 milyon avrodur. Harcama tahsisatlarının yıllar itibariyle dağılımı birbirine çok yakındır. 2014 yılı bütçesi 134.318 milyon avro iken 2020 bütçesi 140.242 milyon avro olarak öngörülmektedir.

Tablo 3: Avrupa Birliği Çok Yıllı Mali Çerçeve Harcama Kalemleri (2014-2020)

Harcama Kalemleri	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Total
1a. Büyüme ve İstihdam için Rekabet Edebilirlik								
Avrupa Uydu Navigasyon Sistemleri (EGNOS ve Galileo)	1.260,95	994,41	786,01	811,71	722,74	660,25	1.063,94	6.300,00
Avrupa Dünya Gözlem Programı (Copernicus)	342,00	514,00	531,00	544,00	562,00	748,40	544,60	3.786,00
Nükleer Güvenlik	147,47	147,68	147,87	148,04	148,19	148,33	148,46	1.036,03
Uluslararası Termonükleer Deney Reaktörü (ITER)	686,00	824,00	299,00	291,00	261,00	232,00	114,00	2.707,00
Horizon 2020	8.788,04	9.111,06	9.546,78	9.976,34	10.349,28	10.831,36	11.597,14	70.200,00
İşletmelerin ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği (COSME)	259,57	259,71	257,66	275,50	299,64	317,49	360,43	2.030,00
Eğitim, Gençlik ve Spor (Erasmus +)	1.466,48	1.470,90	1.564,51	1.788,51	2.013,24	2.239,49	2.466,87	13.010,00
İstihdam ve Toplumsal İnovasyon	112,48	113,76	114,78	116,04	117,13	118,40	122,40	815,00
Gümrük, Mali İşlemler ve Yolsuzlukla Mücadele	111,47	112,74	113,75	115,00	116,07	117,32	118,64	805,00
Avrupayı Birleştirme Aracı (CEF)	1.852,77	2.055,57	2.564,63	2.803,07	3.096,64	3.352,26	3.575,05	19.300,00
Enerji	386,78	452,89	675,50	764,17	807,22	919,61	1.119,83	5.126,00
Ulaştırma	1.396,09	1.517,54	1.760,45	1.881,90	2.124,81	2.246,26	2.246,95	13.174,00

Bilgi ve İletişim Teknolojileri (ICT)	69,90	85,14	128,69	157,00	164,62	186,39	208,27	1.000,00
Ajanslar	229,12	296,72	308,09	309,91	268,32	307,72	310,33	2.030,22
Diğer	248,66	250,76	252,24	254,05	255,46	257,31	258,25	1.776,72
Marjin	100,00	169,68	239,68	259,84	280,27	369,67	398,89	1.818,03
Ara Toplam	15.605,00	16.321,00	16.726,00	17.693,00	18.490,00	19.700,00	21.079,00	125.614,00
1b. Ekonomik, Sosyal ve Bölgesel Uyum								
Genç İstiham Girişimi	1.700,00	1.300,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3.000,00
Bölgesel Yakınsama (Daha az gelişmiş bölgeler)	22.271,56	22.762,90	23.197,98	23.536,52	23.865,91	24.184,20	24.459,94	164.279,02
Geçiş Bölgeleri	4.525,27	4.525,27	4.525,27	4.525,27	4.525,27	4.525,27	4.525,27	31.676,89
Rekabet Edebilirlik (daha gelişmiş bölgeler)	7.070,34	7.070,34	7.070,34	7.070,34	7.070,34	7.070,34	7.070,34	49.492,34
Bölgesel İşbirliği	478,09	684,39	958,19	1.706,89	1.706,89	1.706,89	1.706,89	8.948,26
Uyum Fonu	8.433,96	8.862,30	10.095,01	9.507,59	9.670,77	9.828,39	9.964,36	66.362,38
Seyrek Nüfuslu Bölgeler	198,11	198,11	198,11	198,11	198,11	198,11	198,11	1.386,80
Marjin	0,67	0,68	0,09	0,28	0,71	0,79	0,09	3,31
Ara Toplam	44.678,00	45.404,00	46.045,00	46.545,00	47.038,00	47.514,00	47.925,00	325.149,00
2. Sürdürülebilir Büyüme: Doğal Kaynaklar								
Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (EAGF) - Pazara ilişkin harcamalar ve doğrudan ödemeler	41.585,00	40.989,00	40.421,00	39.837,00	39.079,00	38.335,00	37.605,00	277.851,00
Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarım Fonu (EAFRD)	12.864,85	12.613,07	12.366,22	12.124,22	11.886,96	11.654,36	11.426,31	84.936,00
Avrupa Denizcilik ve Bahçılık Fonu (EMFF)	958,63	956,65	950,56	939,78	930,89	920,85	917,06	6.574,41

Çevre ve İklim Eylemi (Life)	381,28	401,96	419,17	438,42	455,78	474,32	486,26	3.057,19
Ajanslar	49,12	49,12	49,12	49,12	49,12	49,12	49,12	343,80
Marjin	44,13	50,21	54,93	59,46	64,25	69,36	74,25	416,59
Ara Toplam	55.883,00	55.060,00	54.261,00	53.448,00	52.466,00	51.503,00	50.558,00	373.179,00
3. Güvenlik ve Vatandaşlık								
İltica ve Göçmen Fonu	380,00	385,00	390,00	395,00	400,00	415,00	415,27	2 780,27
İç Güvenlik Fonu	380,00	383,17	423,90	465,00	511,16	541,65	613,11	3 318,00
BT sistemleri	17,50	17,50	17,50	17,50	17,50	17,50	18,00	123,00
Adalet	44,30	45,50	46,60	47,80	48,90	50,10	51,20	334,40
Haklar, Eşitlik ve Vatandaşlık	51,60	53,00	54,30	55,60	56,90	58,20	59,60	389,20
Sivil Savunma Mekanizması	26,59	27,03	27,69	28,33	28,94	29,54	30,10	198,22
Vatandaşlar için Avrupa	22,04	22,40	22,95	23,48	23,99	24,48	24,94	164,28
Gıda ve Beslenme	238,78	238,84	239,18	239,96	240,88	241,27	239,59	1 678,49
Büyüme için Sağlık	55,20	55,20	56,30	57,30	57,80	58,30	58,30	398,40
Tüketici Koruması	22,67	22,78	23,45	23,91	24,35	24,97	25,17	167,29
Yaratıcı Avrupa	168,27	164,14	173,73	183,73	194,12	204,88	204,77	1 293,65
Ajanslar	504,12	514,25	514,58	507,10	505,08	503,77	503,76	3 552,66
Diğer	80,65	81,98	83,99	85,92	87,78	89,58	91,29	601,19
Marjin	61,29	64,20	79,82	101,37	114,60	131,75	133,90	686,93
Ara Toplam	2.053,00	2.075,00	2.154,00	2.232,00	2.312,00	2.391,00	2.469,00	15.686,00
4. Küresel Avrupa								
Katılım Öncesi Araç (IPA)	1.483,00	1.483,00	1.483,00	1.483,00	1.483,00	1.483,00	1.482,00	10.380,00
Avrupa Komşuluk Aracı (ENI)	1.991,10	1.872,89	1.887,90	1.917,87	1.952,88	2.012,85	2.047,14	13.682,64
Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı (EIDHR)	168,96	168,97	169,01	168,77	168,75	168,76	169,29	1.182,51
İstikrar Aracı (IFS)	296,33	296,34	296,42	296,49	296,45	296,47	296,57	2.075,07

Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (CFSP)	296,33	296,34	296,42	296,49	296,45	296,47	296,57	2.075,07
Ortaklık Aracı(PI)	106,76	110,15	114,42	119,34	125,24	132,02	136,36	844,30
Kalkınma İşbirliği Aracı (DCI)	2.176,31	2.279,76	2.387,57	2.491,12	2.601,43	2.714,21	2.740,04	17.390,44
İnsani Yardım	853,06	848,87	844,84	839,51	835,18	835,28	821,16	5.877,90
Sivil Savunma ve Avrupa Acil Müdahale Merkezi (ERC)	18,42	18,42	18,43	18,39	18,39	18,39	17,94	128,38
Avrupa Gönüllü İnsani Yardım (EUAV)	11,95	13,64	16,19	19,54	22,93	22,86	23,00	130,11
Nükleer Güvenlik İşbirliği Aracı (INSC)	28,78	28,79	28,80	28,71	28,70	28,70	27,52	200,00
Makro finansal Yardım	71,86	72,02	72,16	71,77	71,46	71,51	70,27	501,05
Dış Eylemler için Garanti Fonu	55,11	221,50	247,41	176,74	155,01	136,34	70,97	1.063,09
Ajanslar	19,53	19,53	19,53	19,53	19,53	19,53	19,53	136,70
Diğer	141,88	141,89	187,98	141,76	141,74	141,75	139,76	1.036,75
Marjin	134,61	210,90	210,92	285,95	335,87	385,87	435,88	2.000,00
Ara Toplam	7.854,00	8.083,00	8.281,00	8.375,00	8.553,00	8.764,00	8.794,00	58.704,00
5. İdare Giderleri								
Ara Toplam	8.218,00	8.385,00	8.589,00	8.807,00	9.007,00	9.206,00	9.417,00	61.629,00
6. Tazmin								
Ara Toplam	27,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	27,00
TOPLAM	134.318,00	135.328,00	136.056,00	137.100,00	137.866,00	139.078,00	140.242,00	959.988,00

Kaynak: European Commission, Financial Programming and Budget, http://ec.europa.eu/budget/mff/figures/index_en.cfm, 15.05.2014

III. AVRUPA BİRLİĞİNİN ÜYE ÜLKELERE YÖNELİK MALİ YARDIM ARAÇLARI

Avrupa Birliği mali yardımlarının ortaya çıkış nedenleri arasındaki en önemli etkenin, üye ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyindeki farklılıklar olduğu değerlendirilmektedir. Bu anlayış zaten Avrupa Topluluklarını kuran antlaşma olan Roma Antlaşması'nın Giriş kısmında ve 2. ile 3. maddelerinde ifade edilmiştir. Bu maddeler topluluğun kuruluş felsefesinin, buraya gelen ülkelere güçlü olanın güçsüz olanı ezmesi olmayıp, tam tersine karşılıklı yardım ve dayanışma anlayışıyla uyum içinde kalkınma olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁵ Bu durum, İrlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in üyelikleri sonrası belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler ile daha önce üye olan ülkeler arasındaki endüstrileşme farklılığı gibi nedenler Birlik içerisindeki dayanışma mekanizmasının gelişmesine katkıda bulunmuştur.¹⁶

Bu kapsamda, bu yardımların başında birinci bölümde açıklanan AB bütçesinden sağlanan hibe yardımları ile ikinci olarak Avrupa Yatırım Bankasından verilen krediler gelmektedir. Üçüncü mali yardım unsuru olarak, 2008 yılında yaşanan küresel kriz sonrasında AB'nin ciddi ekonomik zorluklar yaşayan üye ülkelere yönelik geliştirdiği yeni mali yardım mekanizmaları incelenecektir.

3.1. Avrupa Birliği Bütçesinden Üye Ülkelere Sağlanan Mali Yardımlar

AB bütçesinden üye ülkelere yapılan yardımlar kapsamında yapılan araştırmada, özellikle iki yardım aracı altından mali yardımların yapıldığına rastlanılmıştır. Bu araçlar, Ortak Tarım Politikası (OTP) ile Uyum Politikasıdır. Bölgesel ve yapısal politikalardan oluşan OTP ve Uyum Politikası aynı zamanda AB bütçesini etkileyen iki temel ortak

¹⁵ Nurettin Bilici, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi-Mali Konular, Vergilendirme), Ankara, Seçkin Yayınları, 2. Bası, 2004, s. 72.

¹⁶ Azmi Ekmen, Avrupa Birliği'nin Üye Ülkelere Sağladığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bölümü, 2008, s. 116.

politikadır. Bu politikalara ayrılan kaynak AB bütçesinin yaklaşık %78'ini oluşturmaktadır.¹⁷ Bir başka ifadeyle AB bütçesinin yaklaşık %78'i üye devletlere geri dönmektedir.¹⁸

3.1.1. Ortak Tarım Politikası Kapsamında Sağlanan Mali Yardımlar

Ortak Tarım Politikası, AB'de tarım ürünlerinin üretilmesi, alınıp satılması ve işlenmesini düzenleyen kurallar ve mekanizmalar bütünüdür. Kırk yılı aşkın bir süredir uygulanan bu politika, AB'nin en önemli ortak politikasıdır. AB'nin 28 üye ülkesinde yaşayan nüfusun yaklaşık %60'ının kırsal alanda yaşaması ve bu bölgelerin AB topraklarının %90'ını oluşturması, kırsal kalkınmayı hayati öneme sahip bir politika haline getirmiştir. OTP doğrudan Kurucu Antlaşma'da yer alan bir politikadır. OTP, AB'nin tarım ekonomisinin gelişimi için temel politika çerçevesini oluşturmaktadır.¹⁹

OTP ilk uygulandığı dönemden bugüne birçok değişikliğe uğramıştır. AB, OTP'nin tek bir belge ile düzenlenmesi için 21 Haziran 2005 tarihli ve 1290/2005/AT sayılı Avrupa Konseyi Tüzüğü'nü kabul etmiştir. Söz konusu Tüzük *Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu*'nu ortadan kaldırarak yerine yeni iki fonu kurmuştur. Bunlar, *Avrupa Tarımsal Garanti Fonu* ve *Avrupa Kırsal Kalkınma Tarımsal Fonu*'dur. OTP bu iki fonla desteklenmektedir.²⁰

Avrupa Tarımsal Garanti Fonu'yla üye ülkeler ve Avrupa Komisyonu'nun işbirliği içinde, çiftçilere yapılan doğrudan ödemelerin, tarım ürünlerinin üçüncü ülkelere ihracında yapılacak fiyat desteklemelerinin, tarımsal fiyatların düzenlenmesine ilişkin fiyat müdahalelerinin, şeker endüstrisinde gerçekleştirilecek yapısal düzenlemelerin ve tarım politikasına ilişkin bilgilendirme faaliyetlerinin finanse edilmesi hedeflenmektedir.

¹⁷ Nagihan Oktayer, "Enlargement of the EU in the Context of Turkey's Accession: Budgetary Issues, Issue" No: 2008/376, Ankara, Turkish Republic Ministry of Finance Strategy Development Unit, February 2008, s. 19.

¹⁸ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.12.

¹⁹ European Commission, Common Agriculture Policy, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_en.pdf

²⁰ European Commission, Common Agriculture Policy, http://ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_en.pdf

Avrupa Kırsal Kalkınma Tarımsal Fonu ile de tarım sektörünün rekabet edebilirliğinin artırılması, çevre ve doğal alanların korunması ve kırsal bölgelerdeki hayat standartlarının yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Bu Fon'dan yapılacak harcamalar üye ülkeler ve Komisyon'un işbirliği içinde kullanılabilir.

AB, 27 Haziran 2006 tarihli ve 1198/2006 sayılı Konsey Tüzüğü ile Balıkçılık için Yönlendirme Finansal Aracı'nı ortadan kaldırarak *Avrupa Balıkçılık Fonu*'nu kurmuştur. Avrupa Balıkçılık Fonu, 2007-2013 dönemi için ortak balıkçılık politikasının amaçlarının gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. Bu Fon, bölgesel kalkınma ve ortak balıkçılık politikalarının şekillendirilmesinde etkin rol oynamaktadır.

2007-2013 döneminde OTP, kırsal kalkınma, çevre ve balıkçılık politikalarının yer aldığı "Doğal Kaynakların Yönetimi ve Korunması" gider kalemi için AB bütçesinden 367 milyar avro ödenek tahsis edilmiştir. AB'nin kuruluş yıllarında bütçenin tamamına yakını tarım harcamalarına ayrılmakta iken uygulanan politikalara paralel olarak bu oran son yedi yıllık Mali Plan döneminde (2007-2013) %43,1'e düşmüştür.²¹ 2014-2020 döneminde ise "Sürdürülebilir Büyüme: Doğal Kaynaklar" kalemi altında yer alan Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (EAGF) ve Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarım Fonuna 960 milyar avro olan toplam bütçenin 363 milyar Avrosu ayrılmıştır. Bu dönem içinde tarım için ayrılan kaynaklar bir önceki döneme göre %5,3 gerilemiştir. Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonuna (EMFF) ise 6.5 milyar avro ve Çevre ve İklim Eylem kalemine 3 milyar avro tahsis edilmiştir.²²

OTP, oluşumundan bu yana, zamanla ortaya çıkan zorluklara cevap verecek şekilde uyarlanmıştır. Özellikle 2003 yılında ve 2008 yılındaki OTP sağlık kontrolü sırasında sektörün modernize edilmesi ve daha çok Pazar odaklı hale getirilmesi amacıyla önemli reformlar başlatılmıştır. Ek olarak Avrupa 2020 stratejisi de yeni bir perspektif getirmiştir. Bu çerçevede, OTP ekonomik, sosyal, çevresel, iklimle ilgili ve teknolojik zorluklara karşılık, akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme çalışmalarına daha fazla katkıda bulunabilir.

²¹ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.12.

²²European Commission, Financial Programming and Budget, http://ec.europa.eu/budget/mff/figures/index_en.cfm

Bu stratejik sektör için herhangi bir politika rehberi oluşturmadan önce 12 Nisan 2010 tarihinde OTP'nin geleceği, hedefleri, ilkeleri ve Avrupa 2020 stratejisine katkısına ilişkin bir kamuoyu yoklaması yapılmış ve karar verme sürecinde hazırlık çalışmalarına dahil edilmiştir.

OTP'nin Avrupa 2020 stratejisine katkıda bulunmak amacıyla, kamuoyu yoklamasında özellikle, neden boye bir OTP'ye ihtiyaç duyulduğu, toplumun tarımın çeşitliliği açısından ne türlü hedefleri olduğu, OTP'nin neden reforma ihtiyaç duyduğu ve gelecekte OTP'yi şekillendirmek için ne tür araçlar gerektiğine dair sorular çerçevesinde toplanmıştır.

Bu kamuoyu yoklamasının ardından Komisyon, 18 Kasım 2010 tarihinde “2020'ye kadar Ortak Tarım Politikası” isimli bir tebliğ yayınlamış ve gelecekteki TOP için seçenekler sunmak suretiyle diğer kurumlar ve paydaşlar arasında tartışma başlatmıştır.

12 Ekim 2011'de Komisyon OTP'nin daha rekabetçi ve sürdürülebilir tarım için daha etkin bir politikaya dönüştürülmesini tasarlayan bir takım yasal teklifler sunmuş ve 26 Haziran 2013'te Komisyon, Avrupa Parlamentosu (AP) ve Konsey arasında OTP reformu konusunda siyasi mutabakata varılmıştır. Bu erevede, 16 Aralık 2013'te AB Tarım Bakanlıkları Konseyi reformlaştırılan OTP ile 2014 yılı için Geçiş Kurallarına ilişkin dört Temel Tüzüğü kabul etmiştir.

3.1.2. Uyum Politikası Kapsamında Yapılan Mali Yardımlar

Uyum Politikası'nın temel amacı AB içindeki sosyal ve ekonomik farklılıkları gidermektir. Avrupa Birliği bölgesel politikalar kapsamında ve Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları çerçevesinde, 5 temel fon AB'nin 2020 stratejisinde paylaşılan hedeflere paralel olarak tüm AB lkelerinde ekonomik kalkınmayı desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Bunlar, Genç İstihdam Girişimi, daha az gelişmiş bölgeleri hedefleyen Bölgesel Yakınlaşma, Geçiş Bölgeleri, daha çok gelişmiş bölgeler için Rekabet Edebilirlik, Bölgesel İşbirliği, Uyum Fonu ve Seyrek Nüfuslu Bölgelere ayrılan fonlardır.

2007-2013 döneminden itibaren bütçenin yapısı değiştiği gibi Uyum Politikası'nın yapısında kullanılan araçlar da değişmiştir.²³ 2007-2013 döneminde, bölgesel politikalara tahsis edilen bütçe yaklaşık 348 milyar avro tutarında olup, bunun 278 milyar avrosu yapısal fonlara ve 70 milyar avrosu Uyum Fonuna aktarılmaktadır. Bu miktar, Birlik bütçesinin %35'ine tekabül etmekle birlikte en büyük ikinci bütçe kalemini oluşturmaktadır. 2014-2020 mali planında ise, Ekonomik, Sosyal ve Bölgesel uyum kapsamında toplam 325 milyar avro harcanması planlanmakta olup, Uyum Fonuna 66.3 milyar avro ayrılmıştır.²⁴

Ayrıca, teknik yardım için Jaspers ve Jasmine, KOBİ'lerin mikrofinansmanı için Jeremie ve kentsel gelişimi desteklemek amacıyla Jessica olmak üzere dört mali araç kullanılmaktadır.

3.1.2.1. Yapısal Fonlar

Üye devletlerin bölgesel kalkınmasını teşvik etmek ve yakınsama sürecini güçlendirmek AB'nin en önemli amaçları arasındadır. Bu amaca ulaşabilmek için yıllar boyunca çeşitli politika önlemleri geliştirilmiştir. Birliğin tarafından bu amaca ulaşmak için en fazla kullanılan araç Yapısal Fonlardır.²⁵

Yapısal Fonların ilki olan *Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu*, 1975 yılında oluşturulmuş olup Birliğin bölgeleri arasındaki sosyo-ekonomik dengesizlikleri azaltmayı amaçlamakta ve en az gelişmiş bölgelerin kalkınması için mali destek sağlamaktadır. Bu Fon, geri kalmış bölgelerde istihdamı artıracak verimli yatırımları, yapısal değişimi sağlayabilecek, istihdam yaratacak ve durgunluğa girmiş bölgeleri canlandıracak alt yapı yatırımlarını; yerel kalkınmayı tetikleyebilecek içsel tedbirleri ve küçük-orta ölçekli işletmeleri; geri kalmış

²³ Nagihan Oktayer, "Regional Policy and Structural Funds in the European Union: The Problem of Effectiveness", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, C:7, Sayı:1, Ankara, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Güz 2007, s. 113.

²⁴European Commission, Financial Programming and Budget, http://ec.europa.eu/budget/mff/figures/index_en.cfm

²⁵ Nagihan Oktayer, 2008, s. 30.

bölgelerde istihdam ve kalkınmayı hedefleyen sağlık ve eğitim programlarını finanse etmektedir.²⁶

Yapısal Fonlar'ın ikincisi olan *Avrupa Sosyal Fonu* ise 1958 yılında oluşturulmuş olup, üye devletler arasındaki refah ve yaşam koşulları arasındaki farklılıkların azaltılması suretiyle ekonomik ve sosyal uyumun gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Avrupa İstihdam Stratejisi ve İstihdam Politikaları Tüzüğüne bağlı olarak eğitim, istihdam ve emek mobilizasyonunun artırılması ve yeni iş olanaklarının yaratılması için yapılacak yardımlar bu Fondan karşılanmaktadır.

3.1.2.2. Uyum Fonu

Uyum politikasının Yapısal Fonlardan sonraki bir diğer aracı Uyum Fonudur. Uyum Fonu, ayrı bir fon olarak 1987 yılında kurulmuş ve Birliğin en az gelişmiş üyelerine yönelik olarak AB genelinde ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumu hızlandırmak amacıyla Maastricht Antlaşması'nın bir parçası olarak 1993 yılında kurumsallaşmıştır. Antlaşma, uyumu “çeşitli bölgelerin kalkınma düzeyleri arasındaki farkın azaltılması” olarak tanımlamıştır. Fon kapsamında Maastricht kriterlerine uyum sağlamak zorlanan ve kişi başı başına düşen GSMH'si Topluluk ortalamasının %90'ından az olan üye ülkeler desteklenmektedir. Mart 2000 tarihinde, Lizbon Zirvesi'nde ortaya konulan stratejiyle, uyum politikasının özellikle rekabet edebilirlik, ekonomik reform, istihdam, sosyal içerme ve fırsat eşitliği, eğitim, araştırma, yenilikçilik, bilgi toplumu, çevre ve sürdürülebilir kalkınma alanlarına önemli katkı sağlaması hedeflenmiştir.²⁷

1993 yılından bu yana kriterlere uyan 4 ülke (İspanya, Portekiz, Yunanistan, İrlanda) önemli tutarlarda mali yardım sağlamışlardır.

Genel anlamda, reformlaştırılmış uyum politikası ile 2014-2020 döneminde Avrupa'nın bölgelerine, şehirlerine ve reel ekonomisine yatırım yapılacak bütçe toplamda 351.8 milyar

²⁶ Council Regulation 1080/2006, No: 1783/1999, Official Journal, L 120, 8 Şubat 2012.

²⁷ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.12.

avrodur. Bu bütçe, Avrupa'nın 2020 hedefleri olan; büyüme ve istihdam yaratma, iklim değişikliği ve enerji bağımlılığı ile mücadele, yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın azaltılmasını gerçekleştirmek için temel yatırım aracıdır. Burada Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu yardımıyla temel öncelikler olan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) olan desteğin artırılması ve gelecek 7 yıl içerisinde 70 milyar avroluk desteğin iki katına 140 milyar avroya çıkarılması planlanmaktadır. Ayrıca, tüm Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonlarında iyi projeleri teşvik eden daha güçlü bir sonuç odaklı yaklaşım ve yeni bir performans rezervi oluşturulacaktır. Sonuç olarak, üye ülkelerin tam olarak AB tavsiyelerine uyumunu desteklemek üzere uyum politikasındaki etkinlik, kırsal kalkınma ve balıkçılık fonu mali yönetim ile ilişkilendirilecektir.

Uyum Fonu ile trans-Avrupa ulaştırma ağları ve özellikle de AB tarafından öncelikli proje olarak değerlendirilen projeler ile Avrupa'yı Birleştirme Aracı (CEF) kapsamındaki altyapı projeleri ve çevre, enerji ve ulaştırma altında tren yolu ulaşımının geliştirilmesi, intermodalitenin desteklenmesi ve toplu ulaşımın güçlendirilmesi gibi projelere 66 milyar avro toplamında bir fon aktarılmaktadır.

Tablo-4a'da 2014-2020 döneminde Uyum Politikası kapsamında üye ülkelere ne kadar yardım yapılacağı gösterilmektedir.

Tablo 4a: 2014-2020 Döneminde Uyum Politikası Kapsamında Üye Ülkelere Yapılacak Yardımlar

ÜYE ÜLKELER	Uyum Fonu	Daha Az Gelişmiş Bölgeler	Geçiş Bölgeleri	Gelişmiş Bölgeler	Seyrek Nüfuslu Bölgeler	Avrupa Bölgesel İşb.		Genç İstihdam Girişimi	Toplam (milyon avro)
						Sınır ö. İşbirliği	Uluslar ö. İşbirliği		
BELÇİKA	-	-	1.039,7	938,6	-	219,0	44,2	42,4	2.283,9
BULGARİSTAN	2.278,3	5.089,3	-	-	-	134,2	31,5	55,2	7.588,4
ÇEK CUMHURİYETİ	6.258,9	15.282,5	-	88,2	-	296,7	43,0	13,6	21.982,9
DANİMARKA	-	-	71,4	255,1	-	204,2	22,7	-	553,4
ALMANYA	-	-	9.771,5	8.498,0	-	626,7	338,7	-	19.234,9
ESTONYA	1.073,3	2.461,2	-	-	-	49,9	5,5	-	3.590,0
İRLANDA	-	-	-	951,6	-	150,5	18,3	68,1	1.188,6
YUNANİSTAN	3.250,2	7.034,2	2.306,1	2.528,2	-	185,3	46,4	171,5	15.521,9
İSPANYA	-	2.040,4	13.399,5	11.074,4	484,1	430,0	187,6	943,5	28.559,5
FRANSA	-	3.407,8	4.253,3	6.348,5	443,3	824,7	264,6	310,2	15.852,5
HIRVATİSTAN	2.559,5	5.837,5	-	-	-	127,8	18,3	66,2	8.609,4
İTALYA	-	22.324,6	1.102,0	7.692,2	-	890,0	246,7	567,5	32.823,0
KIBRIS R.K.	269,5	-	-	421,8	-	29,5	3,3	11,6	735,6
LETONYA	1.349,4	3.039,8	-	-	-	84,3	9,3	29,0	4.511,8
LİTVANYA	2.048,9	4.628,7	-	-	-	99,9	13,9	31,8	6.823,1
LÜKSEMBURG	-	-	-	39,6	-	18,2	2,0	-	59,7
MACARİSTAN	6.025,4	15.005,2	-	463,7	-	320,4	41,4	49,8	21.905,9
MALTA	217,7	-	490,2	-	-	15,3	1,7	-	725,0
HOLLANDA	-	-	-	1.014,6	-	321,8	67,9	-	1.404,3
AVUSTURYA	-	-	72,3	906,0	-	222,9	34,4	-	1.235,6
POLONYA	23.208,0	51.163,6	-	2.242,4	-	543,2	157,3	252,4	77.567,0
PORTEKİZ	2.861,7	16.671,2	257,6	1.275,5	115,7	78,6	43,8	160,8	21.465,0
ROMANYA	6.935,0	15.058,8	-	441,3	-	364,0	88,7	106,0	22.993,8
SLOVENYA	895,4	1.260,0	-	847,3	-	54,5	8,4	9,2	3.074,8
SLOVAKYA	4.168,3	9.483,7	-	44,2	-	201,1	22,3	72,2	13.991,7
FİNLANDİYA	-	-	-	999,1	305,3	139,4	21,9	-	1.465,8
İSVEÇ	-	-	-	1.512,4	206,9	304,2	38,1	44,2	2.105,8
İNGİLTERE	-	2.383,2	2.617,4	5.767,6	-	612,3	253,3	206,1	11.839,9
Bölgelerarası İşbirliği									571,6
Kentler için İnovatif Eylemler									371,9
Teknik Yardım									1.217,6
EU28	63.399,7	182.171,8	35.381,1	54.350,5	1.555,4	7.548,4	2.075,0	3.211,2	351.854,2

Kaynak: European Commission, Cohesion Fund 2014-2020, Estimated Financial Allocation, http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/eligibility/index_en.cfm, 15.05.2014

Tablo-4a'dan anlaşılacağı üzere, Uyum Politikası kapsamında 2014-2020 döneminde en fazla yardımı Polonya, İspanya ve İtalya almaktadırlar. Yapısal Fonlar Birlik üyesi ülkelerin ekonomik durumunun iyileşmesinde önemli bir mali araç konumundadır. Bu dönemde yeni üye ülkelere bu Fonlar'ın önemli bir kısmının aktarılması, bu ülkelerde büyük olasılıkla daha yüksek büyüme oranlarının sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Eğer bu ülkelerde mikro ve makro ekonomik koşullar ekonomik büyüme için elverişli olursa, yeni üye ülkeler için Yapısal Fonlar'ın önemli bir yardımı olacağı söylenebilir.²⁸

Avrupa Komisyonunun 2014-2020 döneminde Uyum Politikası için tahsis ettiği tutar 351,8 milyar avrodur. Uyum Fonuna ilişkin kaynaklarda bu ödeneğin 63,3 milyar avrosunun Uyum Fonuna, 182,1 milyar avrosunun az gelişmiş bölgelere, 35,3 milyar avrosu geçiş bölgelerine, 54,3 milyar avrosunun daha gelişmiş bölgelere, 1,5 milyar avrosunun kuzeyde daha az nüfusun olduğu bölgelere, 9,6 milyar avrosunun Avrupa Bölgesel İşbirliğine ve 3,2 milyar avrosunun ise Gençlerin İstihdam Girişimine tahsis edildiği belirtilmektedir.

Tablo 4b: Uyum Politikası 2014-2020 için Toplam AB Tahsisatı

Harcama Kalemleri	Tahsisat (milyon €)
Uyum Fonu	63.399,7
Daha Az Gelişmiş Bölgeler	182.171,8
Geçiş Bölgeleri	35.381,1
Daha Fazla Gelişmiş Bölgeler	54.350,5
Kuzey'de Az Nüfuslu Bölgeler	1.555,4
Avrupa Bölgesel İşbirliği	9.623,4
Gençlerin İstihdamı Girişimi	3.211,2
Toplam	351.854,2

Kaynak: European Commission, http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/eligibility/index_en.cfm

3.1.3. Denizcilik Sektörüne Yönelik Mali Yardımlar

AB üyesi ülkelere yönelik mali yardım araçları arasında çok büyük bir paya sahip olmasa da denizcilik sektörüne yönelik mali yardımların verilmesinde fayda görmektedir.

²⁸ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.12.

Bu kapsamda, Tablo-3'te de görüldüğü gibi “Sürdürülebilir Büyüme: Doğal Kaynaklar” başlığı altında Avrupa Balıkçılık Fonu yeniden yapılandırılarak 2014-2020 döneminde Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu oluşturulmuştur. Bununla birlikte daha az bütçeli fonlar da bulunmaktadır.

3.1.3.1. Avrupa Balıkçılık Fonu (EFF)

Avrupa Balıkçılık Fonu (EFF), 2007-2013 döneminde balıkçılık endüstrisinin ve kıyı toplumlarının sektördeki değişen duruma adapte olmasını kolaylaştırmak üzere kurulmuştur. 2007-2013 yılları arasında EFF için ayrılan tahsisat 4,3 milyar avrodur. Bu çerçevede sağlanan finansman ile balıkçılık endüstrisinin, deniz ve içsu yolları balıkçılığı, su ürünleri yetiştiriciliği ile balık ve su ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması gibi tüm aşamaları desteklenmiştir.

EFF, ulusal idareler tarafından belirlenen stratejik planlar ve operasyonel programlara dayanmaktadır. EFF finansmanında gözetilen beş öncelikli alan şu şekildedir:

- Filo uyarlanması
- Su ürünleri yetiştiriciliği, işlenmesi ve pazarlanması
- Ortak çıkarılara yönelik tedbirler
- Balıkçılık alanlarının sürdürülebilir gelişimi
- Fon idaresinin finansmanına teknik destek

3.1.3.2. Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu (EMFF)

Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu (EMFF); Avrupa Balıkçılık Fonu (EFF) yerine 2014-2020 dönemindeki faaliyetleri desteklemek amacıyla kurulmuştur. Temmuz 2013'te sunulan Ortak Balıkçılık Politikası'nda reform yapılması, sürdürülebilir balıkçılığa geçiş için balıkçılara destek olunması ve balık stoklarının iyileştirilmesi sürecinde alternatif gelir kaynaklarının yaratılması için kıyı topluluk ekonomilerinin çeşitlendirilmesi gibi hedeflere katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Avrupa Komisyonu, 2014-2020 yılları arasında uygulanacak AB Denizcilik ve Balıkçılık Politikalarına ilişkin faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla toplam 6,5 milyar avro tutarında bir bütçe öngörmektedir.

EMFF ile ulusal finansmana ek olarak projelerin AB bütçesinden finansmanı mümkün kılınmıştır. Bu çerçevede, her ülkeye toplam fon bütçesinin bir kısmı balıkçılık endüstrisinin büyüklüğüne göre tahsis edilecek ve akabinde, ülkeler operasyonel programlarını oluşturarak harcama planını yapacaktır. Komisyonun programı onaylaması ile finanse edilecek projelerin belirlenmesi tamamen ulusal idarecilerin onayına bağlı olacaktır.

3.2. Avrupa Yatırım Bankasından Kredi Şeklinde Sağlanan Mali Yardımlar

Avrupa Yatırım Bankası (AYB), hem AB üye ülkelere hem de AB'nin ortaklık ve işbirliği anlaşması yaptığı ülkelerdeki yatırımlara kredi vermektedir. Kamu sektörü ile birlikte özel sektör projeleri de Bankadan kredi alabilmektedir. AB'nin kar amacı gütmeyen özerk bir kurumu olan AYB'nin finansmanı esas olarak Bankanın öz kaynaklarından sağlanmakta ve Banka sermayesinin 2,5 katına kadar kredi kullanılabilmektedir.

AYB'nin desteklediği projeler genel ekonomiye katkısı, çevreye olan etkisi ve mali açıdan verimli olması gibi unsurlar açısından değerlendirmeye tabi tutulmakta olup, özellikle az gelişmiş bölgelerin kalkınması, üye ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların azaltılması, çevrenin korunması, yerli enerji kaynağının geliştirilmesi, kırsal kalkınma, KOBİ'lerin geliştirilmesi, gelişmiş teknolojinin kullanılması ve sanayinin modernizasyonuna yöneliktir.

Bu projelerin ağırlıklı olarak dağılımına göre, AB içinde ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerin kalkınması öncelik arz etmektedir. Bu açıdan, AYB kredileri, Yapısal Fonlar gibi Birliğin diğer mali yardım araçlarını destekler niteliktedir. Projelerin sektörel dağılımları ise ağırlıklı olarak, ulaştırma, haberleşme, çevre, enerji, sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinden oluşmaktadır.

Buna göre:

- Alt yapı projeleri: Haberleşme ve ulaştırmayla ilgili alt yapının geliştirilmesi; karayolu, otoyolu, demiryolu, köprü, havaalanları yapımı; telekomünikasyon altyapısının yapımı, geliştirilmesi veya modernleştirilmesi,
- Sanayinin ve hizmet sektörünün geliştirilmesine yönelik projeler,
- Enerji üretimi ve dağıtımını ile ilgili projeler: Özellikle yerel enerji kaynaklarını geliştirmeye, enerji tasarrufu sağlamaya veya enerji dağıtımını ağlarını modernleştirmeye yönelik projeler,
- Çevrenin korunması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik projeler: Örneğin, şehirlerin atık su arıtma tesislerinin yapımı ile ilgili projeler,
- KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik projeler.

AYB tarafından 2013-2014 döneminde yapılan mali yardımların bölgeler itibariyle dağılımı Tablo 5a'da gösterilmektedir.

Tablo 5a: AYB tarafından 2013-2014 Döneminde Yapılan Mali Yardımlar

Bölgeler	2013-2014 (milyar avro)	(%)
Avrupa Birliği	69.6	89.5
EFTA Ülkeleri	0.1	0.13
Aday Ülkeler	3	3.86
Doğu Avrupa, Güney Kafkasya ve Rusya	1.8	2.32
Akdeniz Ülkeleri	0.8	1.03
Afrika, Karayip, Pasifik Ülkeleri	0.7	0.90
Güney Afrika	0.3	0.39
Asya ve Latin/Orta Amerika	1.4	1.80
Toplam Miktar	77.7	100

Kaynak: European Investment Bank,

<http://www.eib.org/projects/loans/regions/index.htm?start=2013&end=2014/10.03.2014>

AYB'nin üye ülkelere yönelik kredilerinin yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 5b: AYB tarafından Üye Ülkelere Yapılan Mali Yardımlar

AB Üye Ülkeleri	1959-2014 yılları (milyar avro)	(%)
Avusturya	20.6	2,2
Belçika	20	2,1
Bulgaristan	3.7	0,4
Hırvatistan	3.8	0,4
Kıbrıs	3.1	0,3
Çek Cumhuriyeti	17	1,8
Danimarka	18.9	2,0
Estonya	1.8	0,2
Finlandiya	14	1,5
Fransa	102	10,8
Almanya	126.1	13,4
Yunanistan	28.1	3,0
Macaristan	16.9	1,8
İrlanda	13.1	1,4
İtalya	170	18
Letonya	2.1	0,2
Litvanya	2	0,2
Lüksemburg	2.4	0,3
Malta	0.4	0,0
Hollanda	17.4	1,8
Polonya	44.2	4,7
Portekiz	42.1	4,5
Romanya	9.8	1,0
Slovakya	5.5	0,6
Slovenya	5.6	0,6
İspanya	140.8	14,9
İsveç	17.4	1,8
İngiltere	94.5	10
Toplam Kredi Miktarı	943.3	100,0%

Kaynak: European Investment Bank,
<http://www.eib.org/projects/loans/regions/european-union/index.htm?start=1959&end=2014>

Tablo-5b'ye göre, 1954-2014 yılları arasında AB üye ülkelerinde AYB kredileri en çok sırasıyla %18'lik oranla İtalya, %14,9 ile İspanya, %13,4 ile Almanya, %10,8 ile Fransa ve %10 ile İngiltere'de kullanılmıştır.

AYB'nin AB üyesi ülkelere son on yılda (2004-2014 dönemi) kullandığı kredilerin toplamı 519,6 milyar avro olmuştur. Bu kredilerinden sırasıyla en fazla 86,4 milyar avro ile İspanya, 77,4 milyar avro ile İtalya ve 69,3 milyar avro ile Almanya faydalanmıştır. En az faydalanan AB üyesi ülkeler ise 343 milyon avro ile Malta, 1,5 milyar avro ile Estonya ve Lüksemburg'dur.

2013-2014 içinde, Banka, AB amaçlarının gerçekleştirilmesini desteklemek için 77,7 milyar avro kredi kullanmıştır. Bu kredi tutarının 69,7 milyar avrosu AB'ye ve Avrupa Serbest Ticaret Birliğine (EFTA) üye ülkelere, 8 milyar avrosu ise diğer ülkeler tarafından kullanılmıştır. Aday ülkelerin aldığı kredi miktarı ise 3 milyar avrodur²⁹.

3.3. Küresel Kriz Sonrası Geliştirilen Mali Yardım Mekanizmaları

2008 yılının ikinci yarısında ABD'nin finans sektöründe ortaya çıkan kriz, kısa sürede tüm dünyaya yayılarak küresel çapta bir mali ve reel sektör krizine dönüşmüştür. Krizin olumsuz etkileri Avrupa Birliğinde de büyük ölçüde hissedilmiş ve avro alanı 2009 yılında %4,1 oranında küçülerek tarihindeki en büyük daralmayı yaşamıştır. Yaşanan küresel kriz, AB ülkelerinde kamu açıkları ve borç stoklarının ciddi boyutlarda artmasına ve birçok üye ülkede kamu maliyesinin sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine neden olmuştur. Nitekim 2006 yılında 7,1 trilyon avro olan AB hükümetlerinin borç yükü 2009 yılı sonunda kurtarma paketlerinin de devreye girmesi ile 8,6 trilyon avroya yükselmiştir.³⁰

Avro alanı ülkelerinin ekonomik performanslarında son yıllarda gözlemlenen gerileme ekonomik krizle birlikte daha da belirgin bir hal almıştır. Avro alanına dahil olan Yunanistan'ın iflas noktasına gelmesinin ardından, İrlanda ve Portekiz de AB'den yardım talebinde bulunmuş ve IMF'nin de desteğiyle sözkonusu ülkelere yönelik kapsamlı mali yardım programları geliştirilmiştir. AB ülkelerinin hemen hemen tamamında krizin etkilerinin bertaraf edilmesine yönelik tedbir paketleri uygulamaya konulmuştur.

²⁹ Avrupa Yatırım Bankası, <http://www.eib.org/projects/loans/regions/index.htm?start=2013&end=2014>, 10.03.2014

³⁰ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler, Ankara, Avrupa Komisyonu Ekonomik ve Mali Konular Genel Müdürlüğü'nün 13 Mayıs 2011'de yayınladığı "European Economic Forecast – Spring 2011" Raporu'nun geniş özeti.

Krize karşı bir önlem olarak kurulan AB mekanizmalarının ardındaki çıkış noktası, uyguladıkları sürdürülemez maliye politikaları sonucunda ciddi borç yükü altına giren avro alanı ülkelerinin borçlanma maliyetlerinin de önemli ölçüde artması sonucunda daha derin mali problemlerle karşı karşıya kalmış olmalarıdır. Kurulan mekanizmaların temel amacı mali sorunlarla karşı karşıya kalan ülkelerin borçlanma maliyetlerini düşürebilmektir. Borçlanma maliyetlerini kısa vadede düşürebilmenin en etkili yollarından biri ise avro alanının bir bütün olarak borçlanması ve mali problemlerle karşı karşıya kalan üye devletlere daha uygun koşullarla kredi temin edilmesidir. Bu yöntemle, Yunanistan, İspanya, İrlanda, Portekiz gibi düşük kredi notuna sahip ülkeler iyi kredi notlarına sahip Almanya, Fransa, Avusturya, Hollanda gibi ülkelerle aynı potada değerlendirilecek ve dolayısıyla AB şemsiyesi altında sağlanan daha uygun koşullu kredilerden faydalanabilecektir.³¹

Bu doğrultuda, AB gelecekte yeni bir krizin oluşması ihtimalini azaltmak amacıyla yeni mekanizmalar/araçlar tasarlanmıştır. Bu araçların yasal dayanağı, Avrupa Birliği Antlaşmasının 3. Maddesi ile Avrupa Birliği'nin İşleyişine ilişkin Antlaşmanın 2-5, 119-144, 282-284. Maddeleri ve aynı Antlaşmanın ekinde yer alan 12, 13 ve 14. Protokollerdir.

Söz konusu mali yardımlar dört ayrı araç altında farklı mali hacimlerde ve değişik kurumsal yapılanmalar bünyesinde aktarılmaktadır. Bu yardım araçları, 2010 yılında geliştirilen Avrupa Mali İstikrar Mekanizması (EFSM) ve Avrupa Mali İstikrar Aracı (EFSF) ile para birimi olarak avroya geçiş yapmayan üye ülkeler için, Ödemeler Dengesi (BoP) yardımı, Yunan Kredi Aracı olan Kredi Havuzu ile Ekim 2012'de temelde EFSF'e benzer olarak oluşturulan Avrupa İstikrar Mekanizması'dır (ESM).³²

Avrupa Birliği üye ülkeleri, EFSM, EFSF ve ESM gibi yardım mekanizmalarının yanı sıra, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Avrupa Merkez Bankası (ECB) gibi kurumlardan da faydalanabilmektedir.

³¹ Doç.Dr. Ali Yavuz, Yrd. Doç.Dr. Ceyda Şataf, Arş. Gör. Serap Gül Kır, Avrupa'da Borç Krizi ve Çözüm Arayışları, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, (C. XV. S.II, 2013), s.146.

³² European Commission, http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/index_en.htm

Avrupa Mali İstikrar Mekanizması (EFSM) ve Avrupa Mali İstikrar Aracı (EFSF) Mayıs 2010 tarihinde Avrupa Birliği ve avro ortak para alanındaki üye ülkeler için avroalanında etkili olan borç pazarlarındaki ciddi gerilimlerin ortasında AB mali istikrarını temin etmek amacıyla oluşturulan iki yeni mali istikrar sağlama aracıdır.

3.3.1. Avrupa Mali İstikrar Mekanizması (EFSM)

Avrupa Mali İstikrar Mekanizması (EFSM), Komisyon'un AB adına ve AB bütçe teminatı altında mali pazarlarda borç almasına imkan sağlamaktadır. Bu şekilde, Komisyon kazanılan getiriyi faydalanıcı üye ülkeye kredi olarak verebilmektedir. Bu kredi düzenlemesi ile AB borcun ödenmesine ilişkin bir maliyet üstlenmemekte ve faydalanıcı üye ülke kredi ile birlikte faizini de geri ödemektedir. AB bütçesi, borç alan ülkenin borcunu ödememesi durumunda, bu tahvillerin geri ödemesini garanti etmektedir. EFSM, Antlaşma temelli bir mekanizma olup tüm AB üye ülkelerini kapsamakta ve azami 60 milyar avroya kadar finansman sağlamaktadır.

Avrupa Mali İstikrar Mekanizması geçici bir mekanizma olup, 2013 yılı Haziran ayından itibaren yerini Avrupa İstikrar Mekanizmasına (ESM) bırakacaktır. EFSM aracılığı ile İrlanda'ya sağlanacak toplam kaynak 22,5 milyar avro, Portekiz'e sağlanacak kaynak ise 26 milyar avrodur. Bu iki Devlet ayrıca EFSF ve IMF aracılığı ile de mali yardım alacaktır (İrlanda toplam 85 milyar avro yardım alacakken, Portekiz için bu rakam 78 milyar avrodur).³³

3.3.2. Avrupa Mali İstikrar Aracı (EFSF)

Avrupa Mali İstikrar Fonu 9 Mayıs 2010 tarihli AB Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi (ECOFIN) kararı uyarınca, avro alanınadakil olan (1 Ocak 2011 tarihi itibarıyla Estonya da avro alanına dahil olmuştur) 16 üye devletin katılımıyla 7 Haziran 2010'da Lüksemburg yasalarına tabi olan bir limited şirket olarak kurulmuştur. Fonun amacı çeşitli

³³ Doç.Dr. Ali Yavuz, Yrd. Doç.Dr. Ceyda Şataf, Arş. Gör. Serap Gül Kır, Avrupa'da Borç Krizi ve Çözüm Arayışları, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, (C. XV. S.II, 2013), s.148.

borç sorunları yaşayan avro alanındaki ülkelere geçici mali destek sağlayarak parasal birliğin mali istikrarını temin etmektedir. Tüm AB üyesi ülkelere mali destek sağlayabilen EFSM'den bu açıdan farklılaşmaktadır.³⁴

EFSF, bütçesini üye ülkelerin hissedarlarının teminatları ile desteklenerek mali pazarlarda tahvil veya diğer borç araçlarını ihraç etme yoluyla elde etmektedir. Bu şekilde avro'yu benimseyen üye ülkelerin teminatı çerçevesinde hisse senedinden elde ettiği gelirleri faydalanıcı üye ülkeye kredi olarak verebilmektedir. Teminatların toplamı 780 milyar avrodur.

EFSF'den mali yardım alan bir üye ülke, teminat yapısından çekilmeyi talep ederek teminatlarının gelecekteki kredilerde kullanılmamasını sağlayabilir. Yunanistan, İrlanda ve Portekiz programlarının sonucu olarak, EFSF halihazırda 726 milyar avroluk teminatlarından 440 milyar avro kredi verebilmektedir.

EFSF, ESM ile aynı koşullar altında dört araç altında destek sağlamaktadır. 26 Ekim 2011'de yapılan üye ülke hükümetleri toplantısında ek iki alt-kredi mekanizması daha tanımlanmıştır. Bunlardan Kısmi Risk Koruma mekanizması ile EFSF bir üye ülkenin yeni çıkardığı hisselerle kısmi koruma sertifikası vermektedir. Bu sertifika ile hisse senedinin oranının %20-30'u sabit kredi koruması altına girmektedir. İkinci mekanizma olan Ortak Yatırım Fonu ile faydalanıcı üye ülke adına birincil ve ikinci pazarlarda tahvil almak üzere kullanılacak kamu ve özel sektör fon kombinasyonu mümkün kılınmıştır.

EFSF de geçici bir araç olup, Avrupa Mali İstikrar Mekanizması gibi yerini 2013 yılının ortasından itibaren sürekli bir mekanizma olan Avrupa İstikrar Mekanizmasına (ESM) bırakacaktır.

3.3.3. Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM)

EFSF geçici bir kurtarma mekanizması olarak oluşturulmuştur. Akabinde, sürekli bir kurtarma mekanizması olarak Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM) oluşturulmuş ve 8 Ekim

³⁴ ibid, s.149

2012’de yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten itibaren, ESM yeni programların finansmanı için kullanılan temel araç olmuştur. ESM’ye paralel olarak, EFSF Yunanistan, Portekiz ve İrlanda’ya yönelik mevcut programlarına devam etmiştir.

ESM özellikle avro ortak para alanındaki üye ülkelerin temel yardım mekanizması olarak AB içinde güçlendirilmiş ekonomik gözetime yönelik yeni bir çerçeve oluşturmuştur. Bu araç ile borç sürdürülebilirliğine ve daha etkili uygulama tedbirlerine nispeten daha fazla odaklanılmış ve gelecekte oluşması muhtemel bir krizin önlenmesi hedeflenmiştir.

ESM, kurumsal olarak kamu uluslararası hukuku çerçevesinde kurulmuş hükümetler arası bir organizasyon olup, avro para birimini benimseyen üye ülkeler için temel destek mekanizmasını teşkil etmektedir. Kurum, üye ülkelere yardımcı olmak için sermayeyi yükseltmek üzere mali pazarda tahvil veya diğer borç araçlarını ihraç eder. Yalnızca avro kullanan üye ülkelerin teminatlarına dayanan EFSF’den farklı olarak, ESM bu ülkelerin sağladığı toplam 700 milyar avro tutarında nominal bir sermayeye sahiptir. Bu bütçe, 80 milyar avro ödenmiş sermaye ve 620 milyar avro istenebilen sermayeden oluşmaktadır. Nominal sermaye ESM’ye 500 milyar avro tutarında kredi verme kapasitesi sağlamaktadır.

3.3.4. Ödemeler Dengesi (BoP) Fonu

Avroyu para birimi olarak henüz kabul etmeyen 10 üye ülke için, Ödemeler Dengesi (BoP) yardımı uygulanmaktadır. BoP kapsamında, ödemeler dengesi anlamında zorluk yaşayan bu ülkelere, ülkenin dış finansman kısıtlamalarını azaltmak amacıyla müşterek yardım yapılmaktadır.

Mekanizmanın finansmanı, AB Komisyonunun, AB bütçesi ve 28 üye devlet tarafından garanti altına alınan tahviller ihraç ederek borçlanması ve ödemeler dengesinde sorun yaşayan devletlere kredi sağlaması şeklinde gerçekleşecektir. BoP aynı zamanda orta-vadeli mali yardım şeklinde verilmektedir. Orta vadeli mali yardım çerçevesi yalnızca AB tarafından kredi verilmesini sağlasa da, yakın zamandaki uygulamalarda bu yardımın kapsamı IMF ve diğer uluslararası kuruluşlar veya ülkeler ile işbirliği içerisinde genişletilebilmektedir.

Toplam bütçesi 50 milyar avroolan Ödemeler Dengesi Fonundan şu ana kadar Macaristan (6,5 milyar avro), Letonya (3,1 milyar avro) ve Romanya (5 milyar avro) faydalanmıştır ve geriye 35 milyar avroluk bir bütçe kalmıştır.

3.3.5. Kredi Havuzu (Yunan Kredi Aracı)

Bir kereye mahsus olmak üzere oluşturulan bu mekanizma esas itibarıyla Yunanistan'a kredi sağlamak için tasarlanmış olup, avro alanı ülkelerinin Avrupa Komisyonu aracılığıyla sağladığı 80 milyar avro ve IMF'nin temin ettiği 30 milyar avrodan oluşan 110 milyar avro tutarında bir borç havuzudur.

Küresel finansal krizin ardından yüksek bütçe açığı ve kamu borcu sebebiyle iflasın eşiğine gelen ve yardım talebinde bulunan Yunanistan'a sağlanacak mali yardım Avrupa Birliğinin İşleyişine İlişkin Antlaşmanın 136. Maddesinde yer alan Birliğin önlem alabilme yetkisine ve 126. Maddesinde düzenlenen aşırı bütçe açığı prosedürü koşullarına dayandırılmıştır. Bu iki madde göz önünde bulundurularak kabul edilen 2010/320 sayılı Konsey Kararı ile Yunanistan'a sağlanacak mali yardım karşılığında, bu ülkenin atması gereken adımlar ve alması gereken önlemler karara bağlanmıştır.³⁵

³⁵ ibid, s. 148

IV. AVRUPA BİRLİĞİNİN ADAY VE POTANSİYEL ADAY ÜLKELERE YÖNELİK MALİ YARDIM ARAÇLARI

Avrupa Birliğine tam üyelik öncesinde aday ve potansiyel aday ülkelere malikaynak kullandırılması ve böylece aday ve potansiyel aday ülkelerin tam katılımahazırlanması, AB'nin genişleme stratejisinin ayrılmaz bir parçasıdır. Aday vepotansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımların temel amacı, o ülkenin ABüyeliğine hazırlanmasını sağlamak üzere ülkenin mevcut hukuksal ve idarialtyapısının, AB standartlarına ve uygulamalarına yakınlaştırılması veuyumlaştırılmasıdır. Bu dönüşüm sürecinde, aday veya potansiyel aday ülkede ortayaçıkan mali kaynak ihtiyacı, belirli oranlarda AB tarafından karşılanmaktadır.³⁶

Bu kapsamda ele alınacak AB'ye aday ülkeler Makedonya, İzlanda, Sırbistan, Karadağ ve Türkiye'dir. Potansiyel aday ülkeler ise, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova'dır. Ayrıca bu çalışma kapsamında incelenen AB üye ülkeleri Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'da adaylık süreçlerinde katılım öncesi mali yardımlarından faydalanmıştır. Mali yardımlarla aday ülkelerin Birlik müktesebatına, politikalarına uyumları, kalkınmaya odaklı yapısal harcamaların finansmanı ileYapısal Fonlar ve Uyum Fonu'ndan yararlanmalarına zemin hazırlanması sağlanmaktadır.³⁷

AB'ye aday ve potansiyel aday ülkelerin günümüze kadar yararlandığı mali araçlar, Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılandırılması için Eylem Programı (PHARE), Katılım Öncesi Yapısal Politikalar için Araç (ISPA), Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı (SAPARD), Batı Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı (CARDS), Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Araç ve Katılım Öncesi Yardım Aracının (IPA) birinci (2007-2013) ve ikinci (2014-2020) programlarıdır. Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Araç kapsamında Türkiye'ye yapılan mali yardımlar, çalışmanın dördüncü bölümünde ele alınacaktır.

³⁶ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, "AB Mali Yardımları ve IPA Uygulamasına Geçiş", Türk İdare Dergisi, Yıl: 79, Sayı: 456, Ankara, İçişleri Bakanlığı, Eylül 2007, s. 164.

³⁷ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.25.

4.1. PHARE (Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılandırılması için Eylem Programı)

PHARE programı ilk olarak 1989 yılında Macaristan ve Polonya ekonomilerinin yeniden yapılandırılması için oluşturulmuştur. Daha sonra, Konsey tarafından, insan haklarına saygı, liberalekonomi ve çoğulcu demokratik sistem gibi bazı temel şartları yerine getiren diğer Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerini (MDAÜ) kapsayacak şekilde katılım öncesi yardım programı şeklinde yeniden yapılandırılmıştır.

PHARE Programı'na 1990 yılında Bulgaristan, 1991'de Arnavutluk ve Romanya, 1992'de Estonya, Litvanya, Letonya ve Slovenya, 1993'de Çek Cumhuriyeti ve Slovakya, 1996'da Bosna Hersek ve Makedonya dahil olmuştur. Bu çerçevede PHARE Programından faydalanan ülke sayısı 13'e ulaşmıştır. 2001 yılında ise CARDS Programının oluşturulmasıyla PHARE yalnızca sekiz MDAÜ'yemali yardım sağlayan araç haline gelmiştir. PHARE Programı, aday ülkelerle üye ülkeler arasında bir köprü görevigörmek üzere müktesebat uyumu ve yapısal fonlara hazırlıkta önemli rol oynamıştır. Ayrıca, aday ülkelerdeki merkezi yönetimin yeniden yapılanmasında ve kişi başına düşen milli gelir düşüklüğünün genişleme süresince oluşturacağı sorunların azaltılmasında kullanılmıştır.

1990-2007 döneminde bu program kapsamında ülkelere toplam 22,3 milyar avro taahhütte bulunulmuş ve bu tutarın 15.4 milyar avrosu ödenmiştir. PHARE Programından en fazla yardımı Polonya, Romanya ve Bulgaristan almıştır.³⁸

4.2. ISPA (Katılım Öncesi Yapısal Politikalar için Araç)

ISPA, özellikle Avrupa Birliğinin çevre ve ulaştırma sektörlerindeki yasal mevzuatın uyumlaştırılmasını bu sektörlerdeki yatırımlara finansman sağlamak suretiyle desteklemek ve Trans-Avrupa Ağı ile aday ülkeler olan Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın arasındaki bağlantıları güçlendirmek amacıyla oluşturulmuştur.

³⁸ibid, s.31

ISPA'nın yönetimi, GSMH'si Birliğin GSMH'sinin %90'ının altında kalan üye ülkelerde çevre ve ulaştırma alanındaki projelere finansman sağlayan Uyum Fonu'yla benzerlik taşımaktadır. Fon, ulaşım altyapılarının ve çevrenin korunmasının iyileştirilmesi, iletişim sistemleri, su ve atık su altyapıları, karayolları ve demiryollarının modernize edilmesi, hava limanları, suyolları ve limanların inşası ve benzeri amaçlara yönelik olarak kullanılmıştır.

1 Mayıs 2004'te, ISPA MDAÜ'nün sekiz üyesi için resmi olarak sona ermiştir. Bu ülkelerin kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsılları (GSYH) AB ortalamasının %90'ının altında olmakla beraber, hepsi Uyum Fonu için uygun konuma gelmiştir. Uyum Fonu kapsamında sekiz yeni üye ülkeye sağlanan fon miktarı ISPA'da 750 milyon avro iken 2004-2006 yılları arasında yıllık ortalama 2,8 milyar avroya yükselmiştir. Yalnızca Bulgaristan ve Romanya 2006 yılının sonuna kadar ISPA yardımlarından faydalanmaya devam etmiştir. 2004 yılında aday ülke statüsü kazanan Hırvatistan da 2005 ve 2006 yıllarında ISPA'dan yararlanmışır.³⁹

ISPA kapsamında 2000-2003 dönemi için 4,3 milyar avro tahsisat ayrılmış ve bu tutarın 1 milyar 14 milyon avrosu onaylanan ve sözleşmeye bağlanan projeler için aday ülkelere ödenmiştir. 2004-2006 yılları arasında ayrılan kaynak ise 1,6 milyar avrodur. Dolayısıyla, 2000-2006 döneminde aday ülkelere yapılan toplam yardım yaklaşık 2,5 milyar avro civarındadır. ISPA Programından en fazla yardımı Polonya, Romanya ve Bulgaristan almıştır.⁴⁰ ISPA kapsamında yardım alan Estonya, Litvanya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Slovakya, Slovenya ve Macaristan 2004 yılında AB üyesi olmuştur.

³⁹ ibid, s. 32

⁴⁰ European Commission, The Mini ISPA Report 2000-2004, DG Regio-ISPA, s. 9, http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/ispa/pdf/stat20002004_en.pdf, 10 Ocak 2012.

4.3. CARDS (Batı Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı)

CARDS Programı ile Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Yugoslavya (Sırbistan ve Karadağ) ve Makedonya'nın, AB'nin bölgeye yönelik olarak oluşturduğu İstikrar ve Ortaklık sürecine uyumunun sağlanması hedeflenmiştir. Bu yardım çerçevesinde öncelikli alanlar, yeniden yapılandırma, bölgenin istikrarı, yerinden olmuş kişiler ve mültecilere yardım, demokrasi, hukukun üstünlüğü, azınlık hakları, sivil toplum, bağımsız medya ve örgütlü suçlarla mücadele, pazar ekonomisinin gelişimi, yoksulluğun azaltılması, eğitim ve çevresel rehabilitasyon, ülkeler ile AB ve bölgedeki diğer ülkeler arasında bölgesel, uluslararası ve bölgelerarası işbirliğini geliştirme olarak belirlenmiştir.⁴¹

2000-2006 yıllarını kapsayan dönemde 4,2 milyar avro tutarında bir yardımın, yeniden yapılanma, demokratik istikrar, kurumsal ve hukuki yapıların geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınma gibi konulara ayrılması öngörülmüştür. Taahhüt edilen 4,2 milyar avronun, 4,1 milyar avrosu sözleşmeye bağlanmış ve 3,7 milyar avrosu da ödenmiştir.⁴²

4.4. IPA (Katılım Öncesi Yardım Aracı)

Avrupa Birliği, katılım öncesi mali yardımların çeşitliliği nedeniyle 2007-2013 dönemi için 1 Ocak 2007 tarihi itibarıyla PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS ve Türkiye için Katılım Öncesi Mali Araç Programları yürürlükten kaldırılmış ve daha basitleştirilmiş yeni bir dışyardım enstrümanı oluşturmuştur. Bu sayede Birliğin faaliyetlerinde uyum ve tutarlılığı sağlama, mevcut kaynaklarla daha iyi sonuç elde etme ve etkide bulunabilme, katılım öncesi mali yardımlardaki çeşitliliği ortadan kaldırma amaçlanmıştır.

⁴¹Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.35.

⁴²European Commission, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 113, 14 Ocak 2012.

17 Haziran 2006 tarihli ve 1085/2006, ATsayılı Konsey Tüzüğü diğer bir deyişle IPA Çerçeve Tüzüğü ile aday ve potansiyel aday ülkelere yapılacak yardımlara aşağıda alanlarda destek sağlanması hedeflenmiştir:

- Hukukun üstünlüğü ve uygulanmasının yanı sıra demokratik kurumların güçlendirilmesi,
- İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin desteklenmesi ve korunması, azınlık haklarına saygı gösterilmesi, cinsiyet eşitliğinin ve ayrımcılıktan uzaklaşmanın desteklenmesi,
- Kamu yönetimi reformu,
- Ekonomik reform,
- Sivil toplumun geliştirilmesi,
- Sosyal içerme,
- Uzlaşma, güven artırıcı önlemler ve yeniden yapılandırma,
- Bölgesel ve sınır ötesi işbirliği.

IPA'nın 2007 öncesinde uygulanan katılım öncesi mali yardımlardan en önemli farkı mali yardımların yararlanıcı ülkeler tarafından hazırlanacak programlar çerçevesinde belirlenen öncelik ve faaliyet alanlarına yönelik kullandırılmasıdır.

IPA Çerçeve Tüzüğü'nde IPA kapsamında yapılacak yardımlardan yararlanacak ülkeler aday ve potansiyel aday olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayırım, uygulama bakımından IPA bileşenlerinden yararlanmada önem kazanmaktadır. I'inci ve II'nci bileşenler olan Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni ile Sınır Ötesi İşbirliği Bileşenleri bütün yararlanıcı ülkelere açık iken, III'üncü, IV'üncü ve V'inci bileşenler olan Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Kırsal Kalkınma sadece AB fonlarını merkezi olmayan sistemde yönetebilecek aday ülkelere açılmıştır.⁴³

Aday ülkelerde AB fonlarının idaresi için merkezi olmayan bir yapılanma mevcut olmasına rağmen, potansiyel aday ülkelerde bu fonların yönetimi ve kontrolü merkezi bir yönetim tarafından yapılmaktadır. IPA'nın amaçlarından biri de potansiyel aday ülkelerin

⁴³Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.36

kurumsal ve hukuki kapasitelerini artırmak ve belli bir süre sonunda merkezi uygulamadan, merkezi olmayan uygulama sistemine geçmelerini sağlamaktır.⁴⁴

IPA Çerçeve Tüzüğünde, bileşenler için toplam IPA tahsisatı 2007- 2013 dönemi için 11 milyar 468 milyon avro olarak belirlenmiştir. 2012-2013 dönemine ilişkin kabul edilen Gözden Geçirilmiş Çok Yıllı Gösterge Niteliğindeki Mali Çerçeve Belgesi'nde 2007-2013 dönemi bileşenler için toplam IPA tahsisatı yaklaşık 10 milyar avrodur.⁴⁵

2007-2013 yıllarını kapsayan IPA döneminde esas alınan temel dokümanlar Çok Yıllı Gösterge Niteliğindeki Mali Çerçeve Belgesi (MIFF) ile Çok Yıllı Gösterge Niteliğindeki Plânlama Belgesidir (MIPD). MIFF ile üç yıllık dönemlere ilişkin mali çerçeve belirlenmekte olup MIPD belgesine esas teşkil etmektedir. MIPD belgesi ise yararlanıcı ülkede uygulanan IPA bileşenleri arasında gerekli tutarlılığı ve tamamlayıcılığı sağlar. Yararlanıcı ülke ve Avrupa Komisyonu'nun işbirliği içerisinde hazırladıkları bu belge içerisinde, ülkeye ayrılan mali yardım fonunun IPA bileşenleri altında gerçekleştirilecek faaliyetleri ve temel önceliklere göre dağılımı yer almaktadır. Yıllık programlar halinde uygulanmıştır.

4.4.1. IPA Bileşenleri

IPA Çerçeve Tüzüğü'nün 3'üncü maddesinde IPA yardımının programlanmasına ve uygulanmasına esas teşkil eden beş bileşen belirlenmiştir:

- I- Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Yapılanma,
- II- Sınır Ötesi İşbirliği,
- III- Bölgesel Kalkınma,
- IV- İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi,
- V- Kırsal Kalkınma.

⁴⁴ ibid, s.36

⁴⁵ European Commission, Instrument For Pre-Accession Assistance (IPA) Revised Multi-Annual Indicative Financial Framework for 2012-2013, s. 9,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/how_does_it_work/miff_12_10_2011.pdf

(i) *Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni*: Bu bileşen kapsamındaki yardım bütün yararlanıcı ülkelerin AB programları ve kuruluşlarına katılımını desteklemektedir.

(ii) *Sınır Ötesi İşbirliği Bileşeni*: Bu bileşen, aday ve potansiyel aday ülkelerin birbirleri arasında veya ikili işbirliği şeklinde ya da bu ülkelerin AB üyesi ülkelerle ve bölgesel veya uluslararası sınır ötesi işbirliğini desteklemektedir.

(iii) *Bölgesel Kalkınma Bileşeni*: Bu bileşen, AB'nin bölgesel politikalarına katkı sağlamak ve yakın gelecekte tam üye olmaları beklenen aday ülkelerin AB uyum politikalarının uygulanması ve idaresine yönelik hazırlıklarına, özellikle de Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Uyum Fonu hazırlıklarına yönelik olarak, bu ülkelerin politika geliştirmelerine destek sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

(iv) *İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşeni*: Bu bileşen ile aday ülkeler, politika geliştirme ve AB uyum politikalarının uygulanması ve idaresine yönelik hazırlıklar, özellikle de Avrupa İstihdam Stratejisi çerçevesinde Avrupa Sosyal Fonu'na uyum hazırlıkları konusunda desteklenmektedir.

(v) *Kırsal Kalkınma Bileşeni*: Bu bileşen aday ülkeleri, politika geliştirmenin yanı sıra AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın uygulanması ve yönetimine hazırlık konusunda da desteklemektedir. Ayrıca, bu Bileşen ile kırsal alanların ve tarım sektörünün sürdürülebilir uyumuna ve Avrupa Kırsal Kalkınma Tarımsal Fonu'na yönelik hazırlıklarına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

4.5. IPA-II (2014-2020 Dönemi)

Katılım öncesi yardımların tek çatı altında birleştirildiği IPA dönemi 2013 yılı sonu itibarıyla sona ermiştir. 2014-2020 yılları arasında uygulanacak IPA-II dönemi Avrupa Sayıştay'ının etkin bütçe yönetimi ile ilgili görüşleri doğrultusunda "sektörel yaklaşım" ekseninde yürütülecektir. IPA-II döneminde esas alınacak temel politika dokümanları, IPA-I döneminden farklı olarak Ülke Strateji Belgesi (CSP) ile Sektör Operasyonel Programı (SOP)

olacaktır. CSP, politika alanları altında belirlenen öncelikli sektörlerde ulaşılması gereken hedefleri, indikatörleri ile birlikte ortaya koyan çerçeve niteliğinde bir belgedir. SOP ise IPA-I dönemindeki Operasyonel Programın güncellenmiş ve ilaveten sektör yaklaşımının eklendiği yedi yıllık bir programlama belgesidir.

Bu çerçevede, IPA-II'nin uygulanmasına ilişkin 11 Mart 2014 tarihli 231/2014 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü 15 Mart 2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tüzüğün getirdiği değişiklik ve yeniliklerde dikkat çeken başlıca hususlar şunlardır;

- Çok yıllık sektörel yaklaşıma vurgu yapılmaktadır. Geçmiş dönemden farklı olarak, ulaştırma sektörü çerçevesinde gerçekleştirilecek teknik destek, kurumsal yapılanma, mevzuat uyumu, inşaat, alım vb. tüm projeler, Ulaştırma Sektörel Operasyonel Programı kapsamında programlanacak ve bu kapsamda finansman sağlanacaktır.
- Yeni dönemde sektörel yaklaşım çerçevesinde mali işbirliği alanında uluslararası finans kuruluşları ile yakın işbirliğine atıfta bulunmaktadır.
- Yıllar arasında ve politika alanları arasında fon transferlerini mümkün kılan daha esnek bir yapı öngörülmektedir.
- Ülke, sektör ve proje düzeylerinde fon kullanımı ve stratejik hedeflere ulaşma başarılarının ödüllendirildiği performansa dayalı bir anlayış öngörülmektedir. Performans ölçümü 2016 yılı sonunda yapılacak orta-dönemli gözden geçirme (mid-term review) ile gerçekleştirilecektir.

Tüzüğe göre, programlama kapsamındaki mali yardımlar IPA-I dönemindeki kadar net bir şekilde ayrılmayan aday ve potansiyel aday ülkelerin (i) Birlik üyeliğine hazırlık reformları ve ilgili kurumsal ve kapasite geliştirme, (ii) sosyo-ekonomik ve bölgesel gelişme, (iii) istihdam, sosyal politikalar, eğitim, cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, (iv) tarım ve kırsal kalkınma ve (v) bölgesel işbirliği politika alanlarına yönelik yapılacaktır.

Tüzüğün 15. Maddesine uyarınca, 2014-2020 yılları arasında uygulanması için ayrılan tahsisat miktarı 11.698, 7 milyar avrodur. Toplam tahsisatın %4'üne kadar olan tutarı aday ve potansiyel aday ülkeler ile üye ülkeler arasındaki sınır-ötesi işbirliği programlarına ayrılacaktır. Finansman iki çok yıllık tahsisat şeklinde gerçekleşecek, tahsisatların ilki ilk dört yılı ikincisi ise son üç yılı kapsayacaktır.

4.6. Avrupa Birliği Topluluk Programları

AB Topluluk Programları belirli bir süre için AB politikaları ile ilgili belirli alanları kapsayacak şekilde AB üye ülkeleri ve aday ülkeler arasında işbirliğini teşvik etmek üzere uygulanan faaliyetler bütünüdür. Vatandaşların, işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurumlarının Birlik Programlarına katılım imkanı mevcuttur. Aday ülkelerin mevzuatın uyumu ve uygulanması alanındaki çalışmalarına da Birlik Programları önemli katkılar yapmaktadır.

Topluluk Programları, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nin onayı ile yürürlüğe girmekte ve programa ilişkin teklif çağrılarını yayımlayan ilgili Komisyon Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Programların bütçesi ise katılımcı ülkeler tarafından yapılan ödemeler ve AB bütçesinden sağlanan tahsis ile oluşturulmaktadır.

Topluluk Programlarının temel amacı işbirliğinin geliştirilmesi olduğu için, başvuruların büyük çoğunluğunda farklı ülkelere ortakların olması şarttır. Program bütçesinden sağlanan mali desteklerin önemli bölümü yatırım içermeyen projelere (kültürel faaliyetler, personel değişimi, araştırma projeleri, bilgi paylaşım projeleri gibi) verilmektedir.

Programların önemli bir bölümü için başvurular doğrudan Avrupa Komisyonuna gönderilmekte ve değerlendirme bağımsız uzmanlar tarafından yapılmaktadır. Merkezi olmayan bazı programlar için ise katılımcı ülkede bulunan ulusal ajanslar yoluyla başvuru ve değerlendirme yapılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, Topluluk Programları hakkında kapsamlı finansman verilerine ulaşılamadığından, karşılaştırma bölümünde bu programlara yer verilmeyecektir.

4.7. Eşleştirme Mekanizması

Eşleştirme mekanizması, Avrupa Birliğinin genişlemeye hazırlık kapsamında 1998 yılında başlattığı bir AB girişimidir. Eşleştirme aracı ile aday ülkelerin gelecekte AB üyesi olarak Topluluk mevzuatını uygulamak için idari ve hukuki kapasitesini güçlendirmeye yönelik idari işbirliği sağlanmaktadır. Eşleştirme ile faydalanıcı ülkelerin, Avrupa Birliğinin gelecekteki üye devletleri olarak, topluluk mevzuatını uygulayabilmelerine yönelik idari ve hukuki kapasitelerini güçlendirmelerinde destek olunması ve bu amaçla idari işbirliği geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, eşleştirme, yeni üye devletlerdeki kurumsal yapılanma kapsamında geçiş kolaylığı altında önemli rol oynamakta olup, faydalanıcı ülkelerde temel bir kurumsal yapılanma aracı olmaya devam etmektedir.

Batı Balkanlarda eşleştirme, 2002 yılında temel olarak adalet ve içişleri gibi konulara dair belirli kurumsal yapılanma programları için başlatılmıştır. Ayrıca IPA kapsamında belirli bir sektör gözetmeksizin tüm kurumsal programlarında kullanılabilir. 2003 yılı sonu itibarıyla, eşleştirme, AB ile yeni bağımsız devletler arasında imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları kapsamında olan ülkelerin bazılarında sunulmaya başlanmıştır. Güney Akdeniz bölgesinde ise Avrupa-Akdeniz Ortaklığının genel hedefleri çerçevesinde işbirliğini artırmak amacıyla AB ile bu ülkeler arasında Ortaklık Anlaşmaları imzalanmıştır. Bu anlaşmaları uygulamak amacıyla Ortaklık Anlaşmalarının uygulanmasına yönelik destek programları başlatılmıştır. Bu bağlamda, eşleştirme, Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Politika Aracı kapsamında ve Ortaklık Anlaşmalarının uygulanmasına yönelik olarak kurumsal yapılanma alanında bir işbirliği aracı olarak uygulanmıştır. Eşleştirme, IPA ve ENPI tüzüklerinde belirtildiği şekilde AB'nin genişleme sürecine hazırlık ve AB politikalarına uygun işbirliğinin artırılarak aday ülkelerin idari kapasitelerinin güçlendirilmesi hedefleri üzerine kurulmuştur. Diğer bir deyişle, eşleştirme mekanizması ile geniş kapsamlı idari reformlar yerine, sınırları belli somut çıktılar hedeflenmektedir.⁴⁶

⁴⁶ T.C. Başbakanlık, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Twinning Mekanizması ve Türkiye, Ankara 2011.s.10

V. AVRUPA BİRLİĞİNİN ADAY VE POTANSİYEL ADAY ÜLKELERE YAPTIĞI MALİ YARDIMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, Avrupa Birliğine aday ve potansiyel aday olan ülkeler ile AB üyesi ülkeler arasından son dönemde üye olan ülkeler arasından seçilen Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'ya yapılan AB mali yardımları, ülkelerin temel ekonomik göstergeleri, adaylık süreçleri ve yararlandıkları hibe ve kredi şeklindeki mali yardımlar çerçevesinde değerlendirilecektir. Ayrıca, bu ülkelerin denizcilik alanındaki mevcut durumları ve AB destekli denizcilik proje portföyü fon miktarları ile birlikte incelenecektir.

5.1. Sırbistan

Sırbistan'ın temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.1.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Sırbistan'ın nüfusu 7,5 milyondur. Sırbistan'ın temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo-6'da gösterilmektedir. Sırbistan'ın temel ekonomik göstergelerine baktığımızda, GSYH'si 2011 yılında 31,3 milyar avro, kişi başına düşen GSYH'si ise 4.149 avrodur. GSYH, ana ticari ortakların güçlenmesiyle tetiklenen ihracatla birlikte artmıştır. Sanayi faaliyetleri hızlanmış ve sanayi üretimi, 2011 yılında %5 oranında artmıştır.

Tablo 6: Sırbistan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	7.500	7.481	7.463	7.441	7.412	7.382	7.350	7.321	7.498	7.566
GSYH	avro (Milyon)	10.986	14.189	17.057	18.164	21.254	28.375	34.545	29.164	26.579	31.390
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	1.465	1.897	2.285	2.441	2.868	3.844	4.700	3.984	3.545	4.149
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	11.026	14.500	28.282	23.741	24.126	28.973	29.749	18.045	16.472	21.193
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	8.857	2.905	10.613	16.244	10.726	6.898	12.425	8.102	6.153	11.146
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne orani)	14.470	16.000	19.530	21.830	21.560	18.800	14.700	17.400	20.000	24.400
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	28.451	14.338	20.999	-13.604	7.790	26.014	6.431	-21.743	2.906	8.003
İhracat Oranı - mal ve hizmetler	%	13.231	31.648	5.726	14.442	4.919	17.205	4.218	-8.816	16.825	3.646
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-3.382	-2.878	0.069	1.146	-1.031	-1.356	-1.973	-3.713	-3.698	-4.197
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-4.196	-7.799	-13.858	-8.787	-10.093	-17.771	-21.711	-6.609	-6.777	-9.224

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

Sırbistan'da büyümenin yeni iş olanakları yaratmaması ve artan enflasyon sebebiyle hane halkının alım gücü düştüğünden, özel tüketim harcamaları sınırlı kalmıştır. 2011 yılında işsizlik oranı artarak %23,65 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon, gıda fiyatları ve elektrik, su ve doğalgaz fiyatlarındaki artışla birlikte hızlanmıştır ve 2011 yılında %11,14 olarak gerçekleşmiştir.

İthalat oranı 2011 yılında artarak %8 oranında gerçekleşmiş ancak ihracat oranı keskin bir düşüşle %16'dan 2011'de %3,6'ya düşmüştür. 2011 yılında, kamu borcu GSYH'nin %4,1'ine ulaşmıştır. 2011 yılında Sırbistan için hazırlanan analitik raporda, Sırbistan'ın işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olmak için önemli adımlar attığı ifade edilirken çok sayıda yapısal düzenlemenin halen beklediği belirtilmektedir.⁴⁷

5.1.2. Adaylık Süreci

Sırbistan ile AB,29 Nisan 2008 tarihinde İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasını imzalamıştır. Ocak 2009 itibariyle, Sırp hükümeti tek taraflı anlaşma kapsamındaki yükümlülüklerini uygulamaya başlamıştır. Siyasi alandaki aksiliklere rağmen, 7 Aralık 2009'da AB ile Sırbistan arasında ticaret anlaşması imzalanmış; Sırp vatandaşları, 19 Aralık 2009 tarihinde Schengen bölgesine vizesiz seyahat kazanmış ve Sırbistan resmen 22 Aralık 2009 tarihinde AB üyeliğine başvurmuştur.

12 Ekim 2011 tarihinde Avrupa Komisyonu, Sırbistan'ın AB üyeliği için başarılı uygulamasını takiben bir resmi AB aday statüsü verilmesi gerektiğini tavsiye etmiş ve Sırbistan'a adaylık statüsü 1 Mart 2012 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından verilmiştir.

22 Nisan 2013 tarihinde Avrupa Komisyonu, Sırbistan ile AB üyelik müzakerelerinin başlanmasını tavsiye etmiş ve 28 Haziran 2013 tarihinde Avrupa Konseyi, Sırbistan ile

⁴⁷European Commission, Analytical Report, s. 41-43, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/sr_analytical_rapport_2011_en.pdf 26.03.2014; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

katılım müzakerelerini onayarak en geç Ocak 2014 tarihinde müzakerelerin başlayacağı duyurulmuştur.

5.1.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

Sırbistan'a, CARDS programı kapsamında 2000-2006 döneminde 1 milyar 391 milyon avro yardım yapılması taahhüt edilmiş, bunun 1 milyar 354 milyon avrosu sözleşmeye bağlanmıştır.⁴⁸

AB, Sırbistan'a 2007-2008 döneminde IPA kapsamında 380,6 milyon avro yardım yapılmıştır.⁴⁹ Sırbistan'ın 2009-2011 döneminde IPA'dan alabileceği tahsisat tutarı 596,2 milyon avrodur.⁵⁰ Sırbistan, 2009-2011 döneminde tahsis edilen kaynağın 594,7 milyon avrosunu kullanmıştır. 2011-2013 dönemini kapsayan MIPD Belgesi'nde ise üç yıl için toplam 623 milyon avro tahsis edilmiştir.⁵¹ 2007-2013 döneminde ise toplam tahsisat 1 milyar 392 milyon avrodur. Toplam tahsisat içerisinde en büyük payı %94 oranıyla Geçiş Dönemi ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni almaktadır. Sınır Ötesi İşbirliği Bileşeni'nin payı ise sadece %6'dır.

AYB, Sırbistan'da bağımsızlığını ilan ettiği 2006 yılından bu yana toplam 54 proje için 3,6 milyar avro tutarında kredi vermiştir.⁵² Bu projelerin arasında 11 proje ulaştırma sektöründe ağırlıklı olarak demiryolu ve karayolu projelerine olup denizcilik projesi bulunmamaktadır.

⁴⁸European Commission, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 113.

⁴⁹European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Serbia, s. 9, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_serbia_2009_2011_en.pdf.

⁵⁰ibid, s. 7.

⁵¹European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Serbia, s. 14, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_serbia_2011_2013_en.pdf.

⁵²European Investment Bank, Regions, West Balkans, <http://www.eib.org/projects/regions/the-western-balkans/fyrom/index.htm>, 06.05.2014

Tablo 7: IPA Bileşenleri Kapsamında Sırbistan'a Ayrılan Kaynak (2007-2013)

Bileşenler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon avro)
Geçiş Dönemi Yardımları ve Kurumsal Yapılanma	181,5	179,4	182,6	186,2	190,6	190	203,1	1.313,4
Sınır Ötesi İşbirliği	8,2	11,5	12,2	11,8	11,3	12,1	11,6	78,7
TOPLAM	189,7	190,9	194,8	198	201,9	202,1	214,7	1.392,1

Kaynak: European Commission, Enlargement,

http://ec.europa.eu/enlargement/candidate_countries/serbia/financial-assistance/index_en.htm, 2012.

Tablo 8: Sırbistan'ın Yararlandığı AB Mali Yardımları

SIRBİSTAN	CARDS	IPA	AYB	Denizcilik Yardımları		Diğer Yardımlar	Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon avro)
				Hibe	AYB Kredisi			
	1.354	1.392	3.673	54,2	-	-	2.746	6.419

Kaynak: European Commission, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 113.

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011for Serbia, s. 9, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_serbia_2009_2011_en.pdf.

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Serbia, s. 14, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_serbia_2011_2013_en.pdf.

European Investment Bank, Regions, West Balkans, <http://www.eib.org/projects/regions/the-western-balkans/fyrom/index.htm>, 06.05.2014

5.1.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

Sırbistan'ın denize kıyısı bulunmamaktadır ancak içsu yolu ağları oldukça gelişmiş durumdadır. Toplam içsu yolları uzunluğu 1.680 km olup, bunun önemli bir kısmını Tuna, Sava ve Tizza nehirleri oluşturmaktadır. Buna ek olarak yüzlerce kilometre uzanan nehirler, rezervuarlar ve göller vardır. Tuna-Tisa-Tuna olarak bilinen kanal ağı toplam 694 km olup 600 km'si deniz taşıtlarının seyrine elverişlidir. Tuna nehri, Belgrad Konvansiyonu'na göre uluslararası su yolu olarak tanımlanmıştır. Tuna nehri Karadenizi Batı Avrupa'nın önemli

sanayi merkezleri ile Rotterdam limanına bağlamaktadır. Sava nehri de aynı şekilde uluslararası nehir olarak tanımlanmıştır.⁵³

Sırbistan'da 10 liman bulunmakta olup en büyük limanı Belgrad'dır. Yaklaşık filo sayısı 900 civarında olup büyük çoğunluğu içsu yolları gemilerinden oluşmaktadır.⁵⁴En büyük limanı olan Belgrad limanı yük, dökme yük ve konteynır elleçleme kapasitesine sahiptir. Sırbistan'ın içsu yolları ile 2011 yılındaki toplam yükün %8,69'u taşınmıştır. Bu trafiğin 2027 yılında %30'lara çıkması beklenmektedir. Gelecekteki planları arasında filo yenilenmesi de bulunmaktadır. Filo yenilenmesi ile birlikte yaklaşık 5.000 civarında olan gemi adamlarının eğitiminin yapılması planlanmaktadır.⁵⁵

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2013 İlerleme Raporunda Sırbistan'ın içsuyolları taşımacılığına ilişkin olarak, Tuna nehri ve Sava nehri için Nehir Bilgi Hizmetlerinin (RIS) Mart ayında tamamlandığı belirtilmektedir. 160'dan fazla ticari geminin ve 50 devlet gemisinin Otomatik Tanımlama Sistemi (AIS) teknolojisi ile donatıldığı bildirilmiştir.

Sırbistan Ulaştırma Bakanlığı içsuyolları yatırımı kapsamında Tuna, Sava ve Tisa ile Tuna-Tisza-Tuna (DTD) Kanalının suyollarının güncellenmesi ve ülkenin denizcilik ve gemi inşa endüstrilerinin yeniden canlandırılması amacıyla 345 milyon avroluk yatırım yapmayı planladığını açıklamıştır. Bu plan çerçevesinde, Tuna nehri üzerinde 29 projeye yatırım için 267,7 milyon avro, Sava nehri üzerinde 13 projeye 14,4 milyon avro, Tisza nehri üzerindeki 9 proje için 16 milyon avro ve DTD kanalı için 30 projeye 47 milyon avro aktarmayı planladığını bildirmiştir.⁵⁶

Sırbistan'ın denizcilik sektöründe AB fonlarından uygulanan projeleri Tablo-9'da gösterilmektedir.

⁵³ <http://world.bymap.org/MerchantMarine.html>

⁵⁴ <http://www.worldportsource.com/countries.php>

⁵⁵ Ministry of Transport and Infrastructure of Serbia,
<http://www.ms.gov.rs/category/aktuelnosti-2/?lang=en&lang=en>

⁵⁶ Ministry of Transport and Infrastructure of Serbia,
<http://www.ms.gov.rs/category/aktuelnosti-2/?lang=en&lang=en>

Tablo 9: Denizcilik Sektöründe AB Projeleri

NO	PROJENİN ADI	YILI	PROJENİN BÜTÇESİ(€)	PROJE BİLEŞENLERİ	FINANSMAN ARACI
1	Tuna Nehri için Seyrüsefer İzleme Sistemi Ekipman Kurulumu ve Entegrasyonuna Yönelik Teknik Yardım ve Süpervizyon	2014	750.000	Hizmet	IPA
2	Tuna Nehrinde Kritik Sektörlerde Nehir İslahı ve Tarama Çalışmalarının Süpervizyonu ve Çevresel İzlenmesi	2014	2.000.000	Hizmet	IPA
3	Sava Nehrinden Belgrad'a kadar 234. km'ye Rehabilitasyon Çalışması ve Çevresel Etkilerinin Değerlendirilmesi	2012	1.600.000	İnşaat	IPA
4	Tuna Nehrinden Patlamamış Patlayıcı Maddelerin Bulunması ve Kaldırılması	2010	3.500.000	İnşaat	IPA
5	Surbistan'da Tuna Nehri üzerindeki 24 Kritik Sektörde Hidro-İnşaat Çalışmaları için Proje ve İhale Dokümanlarının Hazırlanması	2010	2.200.000	İnşaat/Hizmet	IPA
6	Sırbistan'da Tuna Nehrine Nehir Bilgi Hizmetlerinin Uygulanması ve Süpervizyonu	2009	1.500.000	Hizmet	IPA
7	Tuna Nehri Bilgi Hizmetleri için Ekipman Alımı (BT Ekipmanları ve Bilgi Hizmetleri Özel Ekipmanları anten,) transponders, navigation software etc.).	2009	2.400.000	Tedarik	IPA
8	Tuna Nehir Bilgi Sistemi Kurulumu (Tuna N. 600 km ve Sava Nehri 200 km)	2008	11.000.000	Hizmet/Tedarik/ Eşleştirme	IPA
9	Sırbistan'da Nehir Bilgi Hizmetlerinin Tasarımı ve İhale Dokümanlarının Hazırlanması	2007	800.000	Hizmet	IPA
10	Sırbistan'da X ve VII Koridorları için Öncelikli Projeler (Tuna Havzası) – Koridor VII Tuna Nehir Bilgi Sistemi için Proje Hazırlanması	2006	1.000.00	Hizmet	CARDS
11	Ulaştırma Sektör Reformuna Destek – Tuna ve Sava nehirlerinde seyrüsefer için emniyetli şartlar oluşturmak suretiyle İçsu Yolları sektöründe seyrüseferin yeniden düzenlenmesi	2005	6.000.000	Hizmet/Tedarik	CARDS
12	Sloboda Köprüsü Giriş Tüneli	2004	6.000.000	İnşaat	CARDS
13	Belgrad Şehri Geçışı, Belgrad Karadağ Yolu ve İçsu Yolları Master Planı için Fizibilite Çalışmaları	2003	4.500.000	Hizmet	CARDS
14	Pancevo Kanalının Rehabilitasyonu	2003	4.500.000	İnşaat/Hizmet	CARDS
15	Ulaştırma Sektörü Yatırım Kapasitesinin Geliştirilmesi	2002	3.000.000	Hizmet	CARDS
16	Pancevo Kanalının Temizlenmesi	2002	4.500.000	İnşaat/Tedarik	CARDS
TOPLAM			54.250.000		

Kaynak: European Commission, Europeaid, <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&userlanguage=en>,
EU Delegation to Serbia, <http://www.europa.rs/en.html>

Denizcilik sektöründe uygulanan hibe projelerin toplamı 54,2 milyon avro civarındadır. Bu projeler ağırlıklı olarak Tuna nehri üzerinde yapılan çalışmalara yönelik hazırlanmıştır ve 11 milyon avro ile en yüksek bütçeli proje Tuna Nehir Bilgi Sistemi Kurulumu Projesidir. Projelerin uygulanmasında daha çok İnşaat, Tedarik ve Hizmet yöntemleri kullanılmıştır.

5.2. Karadağ

Karadağ'ın temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.2.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Karadağ'ın temel ekonomik göstergelerine bakıldığında, GSYH'si 2011 yılında 3,2 milyar avro, kişi başına düşen GSYH'si ise 5.261 avrodur. Nüfusu 2011 verilerine göre 620.000'dir. Sanayi sektöründe %65 oranında ciddi bir daralma yaşanmıştır. 2010 yılı sonunda %12,2 olan işsizlik oranı düşerek 2011 yılında %11,3 seviyesine gerilemiştir. 2011 yılında ihracat oranı %14,6 iken ithalat oranı %-5,48 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon oranı, 2011 yılında artarak %3,13 seviyesine yükselmiştir. En yüksek fiyat artışları tütün mamulleri, içecek, ulaşım, sağlık ve gıda sektörlerinde görülmüştür. GSYH'nin %6,49'una tekabül eden bütçe açığı 208,2 milyon avroya ulaşmıştır.

2011 yılında Karadağ için hazırlanan ilerleme raporunda, bankacılık sektörünü iyileştiren Karadağ'ın ekonomik büyüme ile konsolidasyonu sağlarken denge gözetmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ülkenin ekonomisinin halen kırılğan olduğu, kamu borcunun arttığı ve yolsuzluğun sürdüğüne dikkat çekilmektedir.⁵⁷

⁵⁷European Commission, 2011 Progress Report for Montenegro, s. 24-25, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/mn_rapport_2011_en.pdf.

Karadağ'ın temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo-10'da gösterilmektedir.

Tablo 10: Karadağ'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	0.616	0.620	0.622	0.623	0.624	0.638	0.640	0.642	0.645	0.620
GSYH	avro (Milyon)	931	1.238	1.504	1.639	1.955	2.663	3.291	3.009	2.984	3.261
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	1.512	1.995	2.418	2.629	3.133	4.173	5.145	4.684	4.626	5.261
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	18.761	15.414	16.631	17.727	25.445	33.806	40.671	27.121	22.793	19.533
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	19.701	7.502	3.099	3.446	2.116	3.517	8.985	3.597	0.657	3.083
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)										
İthalat Oranı -mal ve hizmetler	%	n/a	-16.045	32.848	8.150	46.736	33.468	15.268	-30.140	-3.134	3.138
İhracat Oranı -mal ve hizmetler	%	n/a	-20.614	46.527	8.002	18.858	12.010	-2.236	-22.740	7.410	14.600
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-3.403	-5.011	-2.872	-1.570	3.131	6.276	-3.345	-5.738	-4.868	-5.481
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	n/a	-6.758	-7.165	-16.635	-31.342	-39.497	-49.755	-27.852	-22.882	-17.729

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

5.2.2. Adaylık Süreci

Karadağ Hükümeti 2006 yılında bağımsızlık ilan ederek Sırbistan ve Karadağ Birlik Devletinden ayrılmıştır. 2008 yılında ise yeni bir ülke olarak Avrupa Birliği üyeliğine başvurmuştur.

2010 yılında Komisyon Karadağ'ın başvurusu konusunda olumlu görüş bildirmiş ve müzakerelerin başlaması ve Konseyin aday statüsü vermesi için 7 temel öncelik belirlemiştir. Komisyon'un belirlediği yedi öncelikli alan, seçim yasasını anayasayla uyumlu hale getirilmesi; yargının idari kapasitesinin ve bağımsızlığının güçlendirilmesi; yolsuzluk ve örgütlü suçlarla mücadele alanında aşama kat edilmesi; medya özgürlüğünün artırılması; sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğinin geliştirilmesi ve ayrımcılığın önlenmesini kapsamaktadır.

Komisyon, Karadağ'ın yedi öncelikli alanda yeterli ilerleme kaydettiğine kanaat getirerek 12 Ekim 2011 tarihinde katılım müzakerelerine başlanmasını tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Aralık 2011'de Konsey giriş sürecini başlatmış ve müzakereler Karadağ ile Haziran 2012'de başlatılmıştır.

Karadağ'ın katılım müzakereleri, Avrupa Komisyonu'nun 12 Ekim 2011'de kabul ettiği yargı ve temel haklar (23'üncü fasıl) ile adalet, özgürlük ve güvenlik (24'üncü fasıl) alanlarına öncelik veren yeni yaklaşım uyarınca sürdürülecektir. İlk kez Karadağ'ın katılım müzakerelerinde uygulanacak yeni yaklaşıma göre; bu fasıllar, müzakerelerde öncelikli olarak ele alınacak ve son kapatılacak fasıllar olacaktır. Yeni yaklaşım doğrultusunda, bu alanlardaki gelişmeler müzakereler tamamlanıncaya kadar Komisyon tarafından takip edilecektir. Avrupa Komisyonu, 10 Ekim 2012'de açıkladığı 2012-13 Genişleme Stratejisi'nde Karadağ'ın başta örgütlü suçlarla ve yolsuzlukla mücadele olmak üzere hukukun üstünlüğü alanında somut ilerlemeler kaydederek, temiz bir sicil oluşturmasının önemini bir kez daha vurgulamıştır.⁵⁸

18 Aralık 2013 tarihinde gerçekleştirilen Katılım Konferansı'nda Karadağ'ın katılım müzakerelerinde 35 fasıldan 7 fasıl müzakere açılmış, 2 fasıl ise geçici olarak kapatılmıştır. Müzakerelerde en zorlu fasıllar olarak nitelendirilen “Yargı ve Temel Haklar” ve “Adalet,

⁵⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı,
<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

Özgürlük ve Güvenlik” fasıllarında gösterdiği ilerleme Karadağ’ın katılım müzakerelerinin genel seyrini de belirleyecektir.⁵⁹

5.2.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

Karadağ’a 1998-2010 yılları arasında AB 408,5 milyon avro tutarında mali yardım taahhütünde bulunmuştur. Bu kapsamda, 1998-2008 yılları arasında AB tarafından yaklaşık 342 milyon avro yardım yapılmıştır. Söz konusu yardımın 146,3 milyon avrosu CARDS Programı’ndan, 74,5 milyon avrosu insani yardım, 64 milyon avrosu IPA Programı’ndan (2007 ve 2008 yılları), 56,4 milyon avrosu da çeşitli yardımlardan sağlanmıştır.⁶⁰

Karadağ için hazırlanan 2009-2011 dönemi MIPD Belgesi’nde bu ülke için üç yıllık toplam 102 milyon avro tahsis edilmiştir.⁶¹ Karadağ, 2009-2011 döneminde 102,1 milyon avroluk kaynak kullanmıştır. 2011-2013 dönemini kapsayan MIPD Belgesi’nde ise üç yıl için toplam 104,4 milyon avro tahsis edilmiştir.⁶² 2007-2013 dönemi toplam tahsisat ise 236,5 milyon avrodur.

Tablo 11: IPA Bileşenleri Kapsamında Karadağ’a Ayrılan Kaynak (2007-2013)

Bileşenler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon avro)
Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Yapılanma	27,5	28,1	29,8	29,8	29,8	16,3	5,2	166,5
Sınır Ötesi İşbirliği	3,9	4,5	4,7	3,7	4,3	4,6	4,4	30,1
Bölgesel Kalkınma	-	-	-	-	-	8	15,2	23,2
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	-	-	-	-	-	2,8	3	5,8
Kırsal Kalkınma	-	-	-	-	-	3,3	7,6	10,9
TOPLAM	31,4	32,6	34,5	33,5	34,1	35	35,4	236,5

Kaynak: European Commission, Enlargement, http://ec.europa.eu/enlargement/candidate_countries/montenegro/financial-assistance/index_en.htm.

⁵⁹ ibid., <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

⁶⁰ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği’nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.50

⁶¹ ibid, s. 51.

⁶² European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Montenegro, s. 15, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_montenegro_2011_2013_en.pdf.

Toplam tahsisat içerisinde en büyük payı %58'lik oranla Geçiş Dönemi ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni almaktadır. İkinci sırada ise %13 oranıyla Sınır Ötesi İşbirliği Bileşeni bulunmaktadır.

Uygulamaya ve fonların tahsisine bakıldığında ise, 2007-2010 yılları arasında sektörler arasında en fazla pay 16,2 milyon avro ile Trans-Avrupa ağları ile ulaştırma politikasına (%15,8) ve bakanlıklar arasında da %32,1'lik pay ile Ulaştırma ve Denizcilik Bakanlığına aktarılmıştır. Karadağ'ın IPA tahsisatında önemli bir payı da 15,4 milyon avro ile Belediyeler oluşturmaktadır.⁶³

Karadağ, AYB'den ulaşım ağının rehabilitasyonu ve genişletilmesi (karayolu, demiryolu ve havaalanı), enerji altyapısının geliştirilmesi, çevrenin korunması ve yaşanan ekonomik krizin etkileriyle mücadele amacıyla 2006 yılından bugüne kadar 39 proje için 325 milyon avroluk kredi kullanmıştır.⁶⁴ AYB'den denizcilik alanında 6 milyon avro kredi 2002 yılında alınmış ve Bar limanında iskele rehabilitasyonu için kullanılmıştır.⁶⁵

Tablo 12: Karadağ'ın Yararlandığı AB Mali Yardımları

KARADAĞ	CARDS	IPA	AYB	Denizcilik Yardımları		Diğer Yardımlar	Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
				Hibe	AYB Kredisi			
	146,3	236,5	325	6,8	6	130,9	514	844,7

Kaynak: Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.50

EU Delegation to Montenegro, www.delme.ec.europa.eu/

European Investment Bank, Regions, Montenegro,

<http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/montenegro/index.htm>

⁶³ EU Delegation to Montenegro, www.delme.ec.europa.eu/

⁶⁴ European Investment Bank, Regions, Montenegro, <http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/montenegro/index.htm>.

⁶⁵ Prof. Danilo Nikolić, Prof. Dr. Radoje Vujadinović, Ph.D, Karadağ'da Ulaştırma Sektörü Araştırma Ortamı, Karadağ Üniversitesi, 2009

5.2.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

Karadağ'ın Adriyatik denizine kıyısı 294 km olup, uluslararası trafiğe açık Bar, Kotor, Risan ve Zelenika olmak üzere 4 limanı bulunmaktadır. Bunlar arasından en önemli ve tek ticaret limanı devlet tarafından işletilen Bar Limanı'dır. Demiryollarıyla bağlantısı bulunan liman yoluyla, deniz ticaretinin %95'i yapılmaktadır. Bar limanı 80.000 tona kadar olan gemileri ağırlayabilecek ve yaklaşık 5 milyon ton yük elleçleyebilecek kapasitedir. Karadağ'ın içsu yollarının uzunluğu 362 km'dir. Limanlarında taşınan yolcu sayısı 319.000 olup limanlarında elleçlenen yük miktarı yaklaşık 1,2 milyon tondur.⁶⁶ Bar limanında tüm yük tiplerinin nakliyesi mümkündür, ayrıca gerekli karayolu-demiryolu altyapı bağlantıları ile kombine taşımacılık için de uygundur.⁶⁷

Son 20 yıl içinde yaşanan sorunlar en çok Karadağ'ın denizcilik sektörünü etkilemiştir. 1980'lerin sonunda toplam 1,3 milyon deadveyt tonluk (DWT) 42 deniz aşırı gemisi sıfırlanmıştır. Yalnızca iki ro-ro gemisi kalmıştır. Bu süreçte, İtalya ile ortak girişim çerçevesinde yeni bir gemi alınmasıyla Bar ile İtalyan limanları ve Durres arasındaki ulaşım hattı sürdürülmektedir. Barska ile yaklaşık 90.000 yolcu, 16.000 araç ve 5.000 kamyon ile 2.000 römork taşınabilmektedir. Bu devlet firmasının yanı sıra, NIMONT, NORMONT, "Pomorski saobraćaj" gibi özel firmaların yaklaşık 10 gemisi bulunmaktadır.⁶⁸

Uluslararası Denizcilik Örgütü'ne (IMO) 2006 yılında üye olan Karadağ'da deniz emniyeti alanında 2002 yılında Küresel Deniz Tehlike ve Emniyet Sistemini (GMDSS) sistemini ve DSC, VHF, MF gibi bileşenlerini kurmuştur. İlk AISbaz istasyonu 2006 yılında kurulmuş 2010 yılında ise ikinci baz istasyonu kurularak ilki ile entegrasyonu sağlanmıştır. 2009 yılında Uzak Mesafe Tanımlama ve İzleme Sistemi (LRIT) kullanılmaya başlanmış ve AB LRIT Veri Merkezine gerekli başvuru yapılmıştır. Merkez tam olarak işlemekte olup, yıllık olarak Uluslararası Mobil Uydu Örgütü (IMSO) tarafından denetlenmektedir.⁶⁹

⁶⁶ European Commission,

Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Maritime_ports_freight_and_passenger_statistics

⁶⁷ <http://www.worldportsource.com/countries.php>

⁶⁸ Prof. Danilo Nikolić, Prof. Dr. Radoje Vujadinović, Karadağ'da Ulaştırma Sektörü Araştırma Ortamı, Karadağ Üniversitesi, 2009

⁶⁹ Euromed Transport Data, 2011, <http://www.euromedtransport.eu/Fr/image.php?id=1895>

Gemi Trafik İzleme ve Bilgi Sistemi (VTMIS), Karadağ’da Avrupa Birliği tarafından desteklenen 3,5 milyon avro bütçeli “VTMIS Kurulumu ve İdarenin Deniz Kirliliğine Müdahalesinin Geliştirilmesi” Projesi kapsamında kurulmaktadır.

Karadağ’ın denizcilik sektöründe AB fonlarından uygulanan projeler Tablo-13’te verilmektedir.

Tablo 13: Denizcilik Sektöründe AB Projeleri

NO	PROJENİN ADI	YILI	PROJENİN BÜTÇESİ (€)	PROJE BİLEŞENLERİ	FINANSMAN ARACI
1	Gemi Trafik Yönetimi Bilgi Sistemi (VTMIS) ve Deniz Kirliliğine Müdahale	2012	3.500.000	Tedarik/Hizmet	IPA
2	Ulaştırma Sektörüne Teknik Yardım	2007	1.200.000	Hizmet	IPA
3	Tehlikeli Yüklerin Taşınmasının İzlenmesi için Güney Doğu Avrupa Deniz ve Nehir Entegre Sistemi	2012	2.188.000	Tedarik	Güney Doğu Avrupa Uluslar arası İşbirliği Programı
TOPLAM				6.888.000	

Kaynak: EU Delegation to Montenegro, <http://www.delme.ec.europa.eu>

Gemi Trafik Yönetimi Bilgi Sistemi (VTMIS) ve Deniz Kirliliğine Müdahale başlıklı Projenin toplam bütçesi 15.300.000 avro iken fon birleştirmesi yapılarak IPA kaynaklarından 3.500.000 avro kullanılmış ve VTMIS ekipmanı ile acil müdahale ekipmanı tedarik edilmiştir. Yeni sensörlerin eklendiği, Boka körfezi ile Skadarsko gölüne yeni radar sensörlerinin temini gibi bileşenleri içeren VTMIS Projesinin ikinci fazının başlatılması için gerekli hazırlıklar devam etmektedir.

Yine fon birleştirmesi yapılan bir diğer proje de Tehlikeli Yüklerin Taşınmasının İzlenmesi için Güney Doğu Avrupa Deniz ve Nehir Entegre Sistemi başlıklı projedir. Bu proje AB tarafından desteklenen Güney Doğu Avrupa Uluslararası İşbirliği Programı kapsamında desteklenmiş ve IPA katkısı olarak 127.500 avro tahsis edilmiştir.

Karadağ'ın proje portföyüne bakıldığında, VTMS projesi hariç diğer projeler deniz emniyeti alanında daha çok proje oluşturmak amacıyla hazırlanan küçük çaplı teknik destek çalışmalarıdır.

5.3. Makedonya

Makedonya'nın temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.3.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Makedonya'nın nüfusu 2011 yılı verilerine göre 2,06 milyondur. Makedonya'nın temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo-14'de gösterilmektedir. Temel ekonomik göstergelerine bakıldığında, GSYH'si 2011 yılında 7,68 milyar avro, kişi başına düşen GSYH'si ise 3.728 avrodur. 2010 yılında %32,05 olan işsizlik oranı 2011 yılında %31,37 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında ithalat oranı artarak %13,23'e ulaşırken, ihracat oranı %10,43'e düşmüştür. Cari açığın GSYH'ye oranı 2011 yılında artarak %2,98 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon yükselmeye devam ederek 2011 yılında %3,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kamu borcu'nun GSYH'ye oranı ise 2011 yılında % 2,49'dur.⁷⁰

Makedonya için hazırlanan 2011 yılı İlerleme Raporunda, IMF'den alınan yardımın ülke ekonomisine katkı sağladığı ve ülkenin ekonomik alandaki reformlarını istikrarla sürdürdüğünden bahsedilmektedir. Ülkenin en büyük sorunlarından biri olarak 2011 yılında %31,3'lere ulaşan işsizlik oranı gösterilmektedir. Ayrıca, ülkenin kamu borcunun ve dış borcunun arttığına da dikkat çekilmektedir.⁷¹

⁷⁰ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx>, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

⁷¹ European Commission, 2011 Progress Report for Macedonia, s. 24-26, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/mk_rapport_2011_en.pdf.

Tablo 14: Makedonya'nın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	2.022	2.026	2.033	2.037	2.040	2.045	2.049	2.053	2.057	2.062
GSYH	avro (Milyon)	2.727	3.456	4.002	4.345	4.760	5.925	7.167	6.766	6.786	7.686
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	1.349	1.706	1.969	2.133	2.333	2.897	3.499	3.296	3.299	3.728
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si										
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	2.177	1.199	-0.433	0.492	3.207	2.257	8.356	-0.814	1.509	3.902
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	31.94 4	36.687	37.150	37.250	36.025	34.925	33.775	32.175	32.050	31.375
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	9.663	-15.123	16.665	6.232	10.914	16.323	-0.002	-14.280	9.395	13.239
İhracat Oranı - mal ve hizmetler	%	-5.106	-5.875	13.107	10.988	8.324	11.958	-6.989	-15.702	24.177	10.437
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-5.559	-0.075	0.385	0.223	-0.531	0.590	-0.926	-2.653	-2.429	-2.487
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-9.467	-4.026	-8.145	-2.544	-0.447	-7.060	-12.830	-6.819	-2.130	-2.988

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

5.3.2. Adaylık Süreci

Makedonya AB'ye üyelik başvurusunu 22 Mart 2004 tarihinde yapmış ve 16 Aralık 2005 tarihinde aday ülke ilan edilmiştir. Makedonya 2009 yılından bu yana AB ile katılım müzakerelerine başlamayı beklemesine rağmen, Yunanistan ile arasındaki isim anlaşmazlığı nedeniyle AB ile bütünleşme süreci tıkanıklığa uğramış durumdadır.⁷²

AB Komisyonu bu tıkanıklığa rağmen ilerleme kaydedebilmek amacıyla Makedonya ile Yüksek Düzey Katılım Diyalogu başlatmıştır. Komisyonu'nun Ekim 2011'de Türkiye ile müzakerelere ivme kazandırmak için ortaya koyduğu "Pozitif Gündem" ile aynı mantığa dayanan bu yeni girişim, ifade özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, kamu yönetimi reformu, seçim sistemi reformu ve serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi olmak üzere beş öncelik alanında yürütülmektedir.

Komisyon'un bu süreç içerisinde birçok kez isim sorunun aşılabileceği ve müzakerelerin başlatılması yönündeki tavsiyelerine rağmen henüz başlatılamamıştır. 17 Aralık 2013 tarihin gerçekleşen AB Genel İşler Konseyi toplantısında, Komisyon'un tavsiyesinin Konsey tarafından not edildiği ve Makedonya ile katılım müzakerelerine başlanmasına ilişkin bir karar verilmesi görüşüyle konunun 2014 yılında tekrar ele alınacağı ifade edilmiştir.⁷³

5.3.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

PHARE programı kapsamında 1997-2006 döneminde Makedonya'ya 257 milyon avro yardım yapılması taahhüt edilmiş, bunun 200 milyon avrosu sözleşmeye bağlanmıştır.⁷⁴

⁷² İktisadi Kalkınma Vakfı,

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

⁷³ ibid,<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

⁷⁴ European Commission, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 112.

CARDS programı kapsamında ise 2000-2006 döneminde Makedonya'ya 299 milyon avro yardım yapılması taahhüt edilmiş, bunun 288 milyon avrosu sözleşmeye bağlanmıştır.⁷⁵

Makedonya'ya 2001-2006 döneminde sözleşmeye bağlanan projeler arasından ödemesi yapılan AB yardımlarının toplamı 360 milyon avro iken, 2007-2008 döneminde IPA kapsamında sağlanan tahsisat 128,7 milyon avrodur.⁷⁶ Bu çerçevede, Makedonya'ya 1992 yılından 2007 yılında IPA'nın başlangıcına kadar PHARE ve CARDS programları altından yapılan yardım 800 milyon avronun üstündedir.⁷⁷

Makedonya'da diğer aday ülkeler gibi tüm IPA bileşenlerinden faydalanmaktadır. Makedonya için 2009-2011 dönemini kapsayan MIPD Belgesi'nde üç yıl için toplam 272,8 milyon avro tahsis edilmiştir.⁷⁸ Makedonya, 2009-2011 döneminde tahsis edilen kaynağın 271,5 milyon avrosunu kullanmıştır. 2011-2013 dönemini kapsayan MIPD Belgesi'nde ise üç yıl için toplam 320,3 milyon avro tahsis edilmiştir.⁷⁹ 2007-2013 dönemi toplam tahsisatı ise 619,1 milyon avrodur.

Tablo 15: IPA Bileşenleri Kapsamında Makedonya'ya Ayrılan Kaynak (2007-2013)

Bileşenler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon €)
Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Yapılanma	41,6	41,1	39,3	36,9	28,8	27,2	27,9	242,8
Sınır Ötesi İşbirliği	4,2	4,1	4,4	4,5	5,1	5,0	5,2	32,5
Bölgesel Kalkınma	7,4	12,3	20,8	29,4	39,3	41,0	51,8	202,0
İnsan K. Geliştirilmesi	3,2	6,0	7,1	8,4	8,8	10,4	11,2	55,1
Kırsal Kalkınma	2,1	6,7	10,2	12,5	16,0	18,2	21,0	86,7
TOPLAM	58,5	70,2	81,8	91,7	98,0	101,8	117,1	619,1

Kaynak: European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/candidate_countries/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/financial-assistance/index_en.htm.

⁷⁵ ibid, s. 113.

⁷⁶ European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for The former Yugoslav Republic of Macedonia, s. 43,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_fyrom_2009_2011_en.pdf.

⁷⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/the_funds/ipa/fyrom_development_en.cfm

⁷⁸ ibid, s. 4.

⁷⁹ European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for The former Yugoslav Republic of Macedonia, s. 12,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_fyrom_2011_2013_en.pdf

Toplam tahsisat içerisinde en büyük payı %39 ile Geçiş Dönemi ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni almaktadır. İkinci sırada ise %33 oranıyla Bölgesel Kalkınma Bileşeni bulunmaktadır. Makedonya, ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi ile ulaştırma ve enerji altyapılarının genişletilmesi yoluyla dengeli bölgesel ekonomik refahı hedeflemiştir.

Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı kapsamında 2007-2011 yılları arasında ulaştırma ve çevre sektörlerine toplam 109,2 milyon avro aktarılmıştır. Ulaştırma sektöründe, program yardımları özellikle Güney Doğu Avrupa Çekirdek Bölgesel Ulaştırma Ağının (VIII ve X koridorları) geliştirilmesine odaklanmıştır.⁸⁰

1991 yılından bu yana ülkeye AYB'den sağlanan finansman tutarı 675 milyon avrodur.⁸¹

Tablo 16: Makedonya'nın Yararlandığı AB Mali Yardımları

MAKEDONYA	PHARE	CARDS	IPA	AYB	Denizcilik Yardımları		Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
					Hibe	AYB Kredisi		
	257	288	619,1	675	-	-	1.164,1	1.839,1

Kaynak: European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for The former Yugoslav Republic of Macedonia, s. 12,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_fyrom_2011_2013_en.pdf

European Commission, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 112,

European Investment Bank, Regions, The Former Yugoslav Republic of Macedonia, <http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/fyrom/index.htm>.

5.3.3.1 Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

Makedonya'nın denize kıyısı bulunmamasıyla birlikte ulusal ulaştırma politikası içinde denizcilik politikası yer almamaktadır. Bunun yerine doğal ve yapay göller üzerinde düzenli göl yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Komşu limanlara erişimini karayolu ve demiryolu bağlantıları ile sağlamaktadır. Yolcu taşımacılığı yalnızca Ohrid Gölü üzerinde 25-150

⁸⁰ European Commission, http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/ipa/fyrom_development_en.cfm

⁸¹ European Investment Bank, Regions, The Former Yugoslav Republic of Macedonia, <http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/fyrom/index.htm>.

koltuklu küçük gemiler ile yapılmaktadır. Kayıtlı botlar genellikle küçük çaplı veya balıkçı tekneleridir. Makedonya denizcilik ile ilgili herhangi bir uluslar arası örgütün üyesi değildir.⁸²

Ohrid gölü üzerinde portansiyel içsu yolu trafiği vardır ancak geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, Makedonya Ulusal Ulaştırma Stratejisi 2007-2017, su taşımacılığının sürdürülebilir gelişimi için fizibilite çalışmalarının yapılmasını ve teknelerin motor türlerinin analizini gerekli görmektedir. Bu strateji kapsamında yapılan mevcut durum analizinde (i) Makedonya’da 150 koltuklu yolcu taşımacılığı için 3, 30 koltuğa kadar 6 ve 200 motor botu kayıtlı olduğu ve yolcu ile yük taşımacılığı ve balıkçılık yapıldığı; (ii) toplamda kayıtlı 2157 tekneden yalnızca 170’i ekonomik faaliyetlerde kullanıldığı ve geri kalan teknelerden 80’i balıkçı gemisi olup, 1907’si yolcu taşıyan gezi tekneleri olduğu; (iii) göl limanları olarak 1937’de inşa edilen Ohrid ve St. Naum limanlarının olduğu ve (iv) teknelerin yakıt alabileceği bir tesis bulunmadığı tespit edilmiştir.⁸³ Bakanlığın Stratejisinde mevcut limanların yeniden inşası ve yeni liman yapımları ile tekneler ile kamu ulaşım hattının oluşturulması ve göllerin kapasitesinin değerlendirilmesine yönelik fizibilite çalışmalarının yapılması yer almaktadır.⁸⁴

Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı bünyesinde yer alan Liman İdaresi, botların ve teknelerin sicil ve kontrol işlemlerini yürütmektedir. Liman İdaresi ayrıca içsu yolları seyrüsefer sektörünün yasal mevzuatını uygulamakla sorumludur. Altyapı projeleri için çok sınırlı fon kaynağı ayrılmakta, Bakanlık daha çok ülke içi su trafiğine yönelik faaliyetler yapmaktadır.⁸⁵

Makedonya için hazırlanan 2013 İlerleme Raporunda içsu yolları taşımacılığına ilişkin olarak, yüklerin taşınması için sertifikaların tanınmasını düzenleyen İçsu Yolları Seyrüsefer Kanununda yapılan düzenlemeler le emniyet denetlemeleri ve lisans sürecinde ilerleme kaydedildiği belirtilmektedir.⁸⁶

⁸² <http://www.worldportsource.com/countries.php>

⁸³ National Transport Strategy of Macedonia, 2007-2017 http://mtc.gov.mk/new_site/en/storija.asp?id=1782

⁸⁴ National Transport Strategy of Macedonia, 2007-2017 http://mtc.gov.mk/new_site/en/storija.asp?id=1782

⁸⁵ MARTEC-ERA-NET, Maritime Technologies, <http://www.martec-era.net/index.php?index=40>

⁸⁶ European Commission, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/mk_rapport_2013.pdf

Bu çalışmaya yönelik yapılan araştırmalarda, Makedonya’da ülkenin coğrafi koşullarından dolayı AB fonlarından finanse edilen bir denizcilik projesi bulunamamıştır. Ancak Küresel Çevre Fonundan (GEF) Ohrid Gölünün korunmasına yönelik 1998 yılında 3,2 milyon avro⁸⁷, 2002 yılında 848.000 avro⁸⁸ ve 2005 yılında 1,6 milyon avro⁸⁹ olmak üzere toplam 5,6 milyon avro tutarında hibe alınmıştır.⁹⁰

5.4. İzlanda

İzlanda’nın temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği’ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.4.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

İzlanda’nın temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo 17’de gösterilmektedir. İzlanda’nın nüfusu 2011 verilerine göre 326.000’dir. Temel ekonomik göstergelerine bakıldığında ise, GSYH’si 2011 yılında 10,1 milyar avro, kişi başına düşen GSYH’si ise 31.260 avrodur. Enflasyon oranı 2011 yılında yıllık ortalama %4 iken 2012 yılında %5,19’a çıkmıştır. İşsizlik ise, 2010 yılında %8,1 olarak gerçekteşmiştir. İzlanda’da küresel krizin etkileri hala hissedilmekte ve işgücü piyasasındaki talep azalmaya devam etmektedir. 2011 yılında cari açığın GSYH’ye oranı 3 puan düşmüş ve %5,59 olmuştur. İthalat ve ihracat oranları artarak sırasıyla %6,75 ve %4,09’a ulaşmıştır. Yine de ülkenin kamu borcu neredeyse GSYH’nin %100’üne yakın bir seviyededir.⁹¹

⁸⁷ 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

⁸⁸ 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

⁸⁹ 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

⁹⁰ World Bank, <http://documents.worldbank.org/curated/en/2005/06/6183617/albania-former-yugoslav-republic-macedonia-lake-ohrid-conservation-project>

⁹¹ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database,

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx>, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

Tablo 17: İzlanda'nın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	0.288	0.291	0.294	0.300	0.308	0.313	0.316	0.319	0.323	0.326
GSYH	avro (Milyon)	6.460	7.949	9.603	11.827	12.124	14.803	12.197	8.780	9.105	10.192
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	22.395	27.358	32.709	39.438	39.406	47.237	38.549	27.479	28.215	31.260
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	18.197	19.776	23.497	28.193	35.607	29.015	24.572	13.866	12.462	14.346
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	5.174	2.065	3.151	4.000	6.676	5.064	12.678	12.003	5.396	4.001
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	2.500	3.356	3.100	2.060	1.285	1.014	1.648	8.015	8.132	7.427
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	-2.592	10.742	14.504	29.259	11.306	-1.516	-18.375	-23.957	4.454	6.753
İhracat Oranı - mal ve hizmetler	%	3.754	1.615	8.428	7.527	-4.589	17.746	7.022	6.976	0.562	4.091
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-2.550	-2.823	0.030	4.896	6.318	5.402	-0.539	-8.578	-6.378	-4.989
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	1.557	-4.772	-9.826	-16.119	-25.576	-15.737	-28.383	-11.573	-8.407	-5.592

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

İzlanda için hazırlanan 2012 İlerleme Raporunda şiddetli ve uzun geçen kriz durgunluğunun ardından ülkenin ekonomisinin halen iyileştirilmeye devam edildiği, özel sektör borç yapılandırmasında önemli ilerlemeler kaydedildiği ve bunun da makro-ekonomik istikrara katkı sağladığı belirtilmektedir. Öte yandan, finans sektöründeki zayıflıklar, geniş sermaye kısıtlamaları ve bazı sektörlerdeki pazara girişin önündeki engeller nedeniyle kaynakların etkin tahsisinin tam olarak mümkün olmadığı ifade edilmektedir.⁹²

5.4.2. Adaylık Süreci

2008 yılından yaşanan küresel mali kriz sırasında, ekonomisi bankacılık sektörüne bağlı olduğu için ekonomisi oldukça gerileyen ve enflasyon oranları %12,6'lara ulaşan İzlanda 16 Temmuz 2009 tarihinde AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur.⁹³

İzlanda, 1970'ten itibaren EFTA ve 1994 itibariyle de Avrupa Ekonomik Alanı (EEA) üyesi olmuştur. İzlanda, EEA'de yer alması sebebiyle AB Tek Pazarı'na katılmakta ve Avrupa'da sosyal ve ekonomik uyuma katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, AB müktesebatinin büyük bir kısmı ülkede uygulanmaktadır. İzlanda, 17 Haziran 2010 tarihinde AB aday statüsünde katılım müzakerelerine başlamış ve katılım müzakerelerinde hızla yol almıştır. Ağustos 2013 itibariyle, İzlanda, 35 müzakere başlığından 27'sini açmış ve 11 başlığı da geçici olarak kapatmış durumdadır.

İzlanda'da halkın AB üyeliği konusunda ortak bir vizyonunun olmayışı büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle, referandum yapılmaya kadar katılım müzakereleri askıya alınmıştır. Bu kararın alınmasında AB genelinde etkisi süren avro alanı borç krizinin yattığı ifade edilmiştir.⁹⁴

⁹² European Commission, 2011 Progress Report for Iceland, s. 10,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/is_rapport_2012_en.pdf,

⁹³European Commission,

http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/iceland/index_en.htm

⁹⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı,

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

5.4.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

İzlanda, Temmuz 2010'da AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesiyle birlikte AB mali yardımını IPA'dan sağlamaya başlamıştır. İzlanda için 2011-2013 dönemini kapsayan MIPD Belgesi'nde üç yıl için toplam 30 milyon avro tahsis edilmiştir.

Tablo 18: IPA Bileşenleri Kapsamında İzlanda'ya Ayrılan Kaynak (2007-2013)

Bileşenler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon €)
Geçiş Dönemi Yardımları ve Kurumsal Yapılanma	-	-	-	-	12,0	12,0	6,0	30,0
TOPLAM	-	-	-	-	12,0	12,0	6,0	30,0

Kaynak: European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/candidate_countries/iceland/financial-assistance/index_en.htm.

AYB, İzlanda'ya yenilenebilir enerji kullanımını teşvik etmek ve iklim eylemini desteklemek için jeotermal santrallerin inşası ve genişletilmesi adına kredi sağlamıştır. İzlanda, 1995 yılından bu yana yaklaşık 780 milyon avro kredi kullanmıştır. Bu kredi miktarının 33 milyon avrosunu 1996 yılında imzaladığı Kredi Anlaşması çerçevesinde, yol ağı, havaalanları ve limanların iyileştirilmesinde kullanmıştır.⁹⁵

Tablo 19: İzlanda'nın Yararlandığı AB Mali Yardımları

İZLANDA	IPA	AYB	Denizcilik Yardımları		Diğer Yardımlar	Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
			Hibe	AYB Kredisi			
	30	780	-	-	-	30	810

Kaynak: European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/candidate_countries/iceland/financial-assistance/index_en.htm.
European Investment Bank, <http://www.eib.europa.eu/projects/regions/enlargement/iceland/index.htm>

⁹⁵ European Investment Bank, <http://www.eib.europa.eu/projects/regions/enlargement/iceland/index.htm>

5.4.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

İzlanda'nın kıyı uzunluğu 4.970 km'dir. Limanlarında elleçlenen yük miktarı 2,8 milyon ton olup, taşınan yolcu sayısı en son ulaşılabilen 2006 verilerine göre 433.000'dir. İzlanda'da 31 liman bulunmakta bunlar arasında en önemlileri Dalvík, Drundartangi, Hafnarfjörður ve Reykjavík'tir.⁹⁶

İzlanda Denizcilik İdaresine kayıtlı 211.392 gros tonluk toplam 2.249 gemi bulunmaktadır, bunlardan 1500'ü balıkçı teknesi, 362'si gezi teknesi, 52'si yolcu gemisi ve 1'i petrol tankeridir. Deniz taşımacılığında, İzlanda ile diğer ülkeler arasındaki yük ve yolcu taşımacılığı tüm gemilere açıktır, dolayısıyla pazara giriş konusunda bir engel bulunmamaktadır.

İzlanda, SOLAS, STCW ve ISPS dahil IMO ve ILO tarafından kabul edilen çoğu konvansiyona ve anlaşmaya taraf olmuştur. ERIKA III paketinde yer alan 2009/15/EC, 2009/21/EC ve 2009/16/EC direktifleri iç hukuka aktarılmıştır. İzlanda aynı zamanda 2000 yılından bu yana Paris Mutabakatı'na üyeliğini ve Beyaz Listedeki yerini sürdürmekte ve Denizcilik İdaresinin sorumluluğunda liman devleti ve bayrak devleti denetimlerini yapmaktadır. Denizcilik İdaresi 2011 yılında İçişleri Bakanlığının bünyesine geçmiştir.

İzlanda'da SafeSeaNet sistemi Avrupa Deniz Emniyeti Ajansı'nın (EMSA) tüm testlerinden geçmiştir ve işler durumdadır. Ülkede gemi trafiğinin izlenmesi için bir VTS istasyonu ve 31 AIS baz istasyonu bulunmaktadır. VTS istasyonu 2004 yılında kurulmuş ve yine Denizcilik İdaresinin sorumluluğunda çalışmaktadır. İlave olarak, LRIT de derin deniz sularının izlenebilmesi için aktif durumdadır. Bununla birlikte, tüm balıkçı tekneleri de emniyet amaçlı olarak VTS istasyonundan izlenmektedir. Bu sistem denizde can kaybında

⁹⁶European Commission, Eurostat,

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Number_of_seaborne_passengers_embarked_and_disembarked_in_all_ports_1997-2012_\(in_1000\).png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Number_of_seaborne_passengers_embarked_and_disembarked_in_all_ports_1997-2012_(in_1000).png)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Maritime_ports_freight_and_passenger_statistics,
<http://data.worldbank.org/indicator/IS.SHP.GOOD.TU>

önemli bir rol oynamış ve 2008 ile 2011 yıllarında denizde can kaybı olmamıştır. Kazaların incelenmesi için bir kaza araştırma kurulu kurulmuştur.

İzlanda Denizcilik İdaresi Genel Müdürü diğer adaylardan farklı olarak EFTA üye ülkesi olması sebebiyle, EMSA Yönetimi Kuruluna katılma ve öneri getirme hakkına sahiptir. Aynı şekilde İdare personeli ile Sahil Güvenlik ve Çevre Ajansı yetkilileri EMSA eğitim ve çalıştaylarından faydalanmaktadır.

İzlanda'da aktif bir içsu yolları ulaştırma sektörü bulunmamaktadır. Bu alanda herhangi bir yolcu veya yük taşımacılığı yapılmamaktadır. Yalnızca Denizcilik İdaresi, 16 metreden uzun tüm teknelerin sicili ve denetiminden sorumludur.

İzlanda'da denizcilik ile ilgili AB fonlarından desteklenen projelerin detaylarına ulaşılamamıştır. Ancak AB Komisyonu Denizcilik ve Balıkçılık Genel Müdürlüğü (DG MARE) tarafından 2009 yılında yürütülen “Denizcilik Bölgelerinde AB tarafından Desteklenen Proje Veritabanı” başlıklı çalışmaya göre 4,7 milyon avro tutarında 6 proje denizcilik alanında uygulanmıştır.⁹⁷ İzlanda aynı zamanda denizcilik fonu olan Marco Polo'ya da üye olup, bu kapsamdaki fonlardan yararlanabilmektedir.

5.5. Türkiye

Türkiye'ye ilişkin temel ekonomik göstergeleri ve Avrupa Birliği'ne adaylık süreci bu bölümde incelenecektir. Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları ile AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü beşinci bölümde kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.

5.5.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Türkiye'nin temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo 20'de gösterilmektedir.

⁹⁷ European Commission, DG MARE, Project Database funded by EU in Maritime Regions, December 2009 http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/d_base_appendix_en.pdf

Tablo 20: Türkiye'nin Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	66.008	66.873	67.723	68.566	69.395	70.215	71.095	72.050	73.003	73.950
GSYH	avro (Milyon)	168.331	219.771	284.228	349.797	383.497	470.415	529.254	445.262	529.961	561.154
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	2.550	3.286	4.197	5.102	5.526	6.700	7.444	6.180	7.259	7.588
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	17.614	17.597	19.390	19.990	22.055	21.068	21.782	14.938	19.523	23.820
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	45.134	25.338	8.598	8.179	9.597	8.756	10.444	6.251	8.566	6.472
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	10.333	10.495	10.250	10.592	10.212	10.244	10.945	14.028	11.887	9.792
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	18.074	19.735	22.019	12.648	7.882	14.222	-1.346	-12.422	17.980	11.285
İhracat Oranı -mal ve hizmetler	%	8.193	16.810	17.560	12.204	7.644	10.606	7.038	-8.030	10.195	5.957
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-13.910	-10.034	-3.914	-0.268	0.006	-1.669	-2.322	-5.599	-2.276	-0.383
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-0.270	-2.478	-3.679	-4.622	-6.094	-5.921	-5.686	-2.176	-6.215	-9.698

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

Türkiye'nin nüfusu en son yapılan 2012 nüfus sayımı verilerine göre 74,8 milyondur. Temel ekonomik göstergelerine bakıldığında, GSYH'si 2011 yılında 561 milyar avro, kişi başına düşen GSYH'si ise 7.588 avrodur. Türkiye'de toplam yatırımın GYSH'ye oranı düşüşe geçen 2009 ve 2010 yıllarına göre artmış ve 2011 yılında %23,82'ye ulaşmıştır. Enflasyon oranı 2011 yılındaki %6,47'lik orana göre artmış ve 2012 yılında %8,91 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı ise %11,8 olan 2010 yılına göre %2 düşerek 2012 yılında %9,2'ye gerilemiştir. İthalat ve ihracat oranları yıllar itibariyle çok değişken olup, 2011 yılında sırasıyla %11,28 ve %5,95 olarak gerçekleşmiştir.⁹⁸

Küresel ekonomik kriz sonrası Türk ekonomisinin büyüme hızı ve ticaret ortakları büyük ölçüde değişmiştir. 2011 yılının son çeyreğinden itibaren daha dengeli bir ekonomik yapı oluşturmak amacıyla makro tedbirler uygulamaya geçirilmiştir. Bu politikalar ile büyüme hızı istikrar kazanmıştır. 2012'de temel büyüme kaynağı dış talep olmuş ve cari açığın GYSH'ye oranı %6,1'e düşmüştür. 2013 yılında dış talepte artış olmamış ve cari açık yine artmıştır. Orta Vadeli Program (2014-2016) ile Katılım Öncesi Mali Program'da (2014-2016) cari açığın 2013 yılında %7,1 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.⁹⁹

Gelecek dönem için makroekonomik politikanın temel hedefleri, mevcut cari açığın aşamalı olarak düşürülmesi ve bir taraftan da Türk ekonomisi üzerindeki küresel belirsizliğin etkilerini en aza indirerek büyüme oranını artırmaktır. Bu bağlamda, 2013 yılında %3,6 olarak gerçekleşmesi beklenen reel GYSH'nin 2014 yılında %4 artması ve 2015 ve 2016 yıllarında %5 artış olması beklenmektedir. Bununla birlikte, makroekonomik politikalar ile cari açığın aşamalı olarak 2014 yılında %6,4'e, 2015'te %5,9'a ve 2016'da %5,5'e düşürülmesi hedeflenmektedir.

Türkiye mevcut üretim sisteminde yapısal bir dönüşüm geçirerek, ithalata bağımlılığını azaltarak ekonominin inovasyon kapasitesini artırmayı planlamaktadır. Bu

⁹⁸ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

⁹⁹ Kalkınma Bakanlığı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/OrtaVadeliProgramlar.aspx>

yapısal politikalar potansiyel büyüme oranının artmasını sağlayacak ve tasarruf yatırım açığını azaltarak ekonominin orta vadede rekabet edebilirliğini geliştirecektir.

5.5.2. Adaylık Süreci

Türkiye'nin AB ile ilişkileri, Avrupa Topluluğu ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasının temelini oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde başlamıştır. 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması, Türkiye ile AB'nin bütünleşmesi için kademeli bir süreç öngörmüştür. Önce ilk adımı teşkil eden ikili ticaretin serbestleştirilmesi sağlanmış ve Gümrük Birliği 31 Aralık 1995 itibariyle tamamlanmıştır.

10–11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde tam üyelik adaylığının tesciliyle birlikte Avrupa Birliği ile uzun bir geçmişi bulunan ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin diğer aday ülkeler ile eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir. Zirve Sonuç Bildirisi ayrıca, Türkiye'nin diğer aday ülkeler gibi katılım öncesi stratejisinden yararlanmasını ve Türkiye için de bir Katılım Ortaklığı Belgesinin hazırlanmasını öngörmüştür. Türkiye için ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik Ulusal Program 19 Mart 2001 tarihinde onaylanmıştır.

Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde, Aralık 2004'te AB Komisyonunun rapor ve tavsiyesine dayanarak Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini yerine getirdiğine karar verildiği takdirde, katılım müzakerelerinin gecikmeksizin başlatılacağı kararlaştırılmıştır. Kopenhag kriterleriyle ilgili metinde “Üyelik, aday ülkenin demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıkların korunması ve saygı görmesini teminat altına alan kurumların istikrara kavuşturulmuş olmasını, işleyen bir piyasa ekonomisinin mevcudiyetini, AB içindeki rekabet ve piyasa güçleriyle baş etme kapasitesini gerektirmektedir. Üyelik, adayın, siyasi, ekonomik

ve parasal birliğe katılım da dâhil olmak üzere, üyeliğin getirdiği yükümlülükleri üstlenebileceğini varsayar” ifadesine yer verilmiştir.¹⁰⁰

Bu bağlamda, 2002 Kopenhag Zirvesinde ayrıca, Türkiye’yi AB üyeliği yolunda desteklemek amacıyla Türkiye için mevcut Katılım Stratejisinin güçlendirileceği ifade edilmiş, Komisyon, mevzuatın incelenmesi sürecini yoğunlaştırmaya davet edilmiş, buna paralel olarak, AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliğinin genişletileceği ve derinleştirileceği, Türkiye’ye yönelik katılım öncesi mali yardımın kaydadeğer ölçüde artırılacağı belirtilmiştir.

17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde, 1999 Helsinki ve 2002 Kopenhag Zirvelerinde alınan kararlar teyit edilmiş, Türkiye’nin reform sürecinde atmış olduğu kararlı adımların memnuniyetle karşılandığı belirtilerek, Türkiye ile üyelik müzakerelerinin -Zirve Sonuç Metninin 23. maddesinde öngörülen çerçevede dâhilinde- 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararlaştırılmıştır.¹⁰¹

12 Haziran 2006 tarihinde Türkiye ile AB arasındaki kurumsal anlamda en yüksek karar alma organı olan Ortaklık Konseyinin 45’inci toplantısı ve akabinde ilk müzakere faslı olan “Bilim ve Araştırma” başlığında fiili müzakerelerin açılıp kapandığı Hükümetlerarası Konferans gerçekleştirilmiştir. Avrupa Komisyonu, 29 Kasım 2006 tarihinde Türkiye ile müzakerelere ilişkin tavsiye kararını açıklamıştır. Bu kararda Türkiye’nin Ankara Anlaşmasına Ek Protokolü tam olarak uygulamaya koymadığı belirtilerek, Türkiye’nin Katılımı Konusundaki Hükümetlerarası Konferansın Komisyonun Türkiye’nin yükümlülükleri yerine getirdiğini teyit etmesine kadar, Türkiye’nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimine yönelik kısıtlamalarıyla ilgili politika alanlarını kapsayan fasıllarda (Toplam Sekiz Fasıl- “Malların Serbest Dolaşımı”, “İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi”, “Mali Hizmetler”, “Tarım ve Kırsal Kalkınma”, “Balıkçılık”, “Ulaştırma Politikası”, “Gümrük Birliği” ve “Dış İlişkiler”) müzakereleri açmaması ve Türkiye’nin Ek Protokolle

¹⁰⁰ Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskileri.tr.mfa51>

¹⁰¹ Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskileri.tr.mfa51>

ilgili yükümlülüklerini tam olarak yerine getirdiğini teyit etmeden hiçbir faslın geçici olarak kapatılmaması önerilmektedir. Komisyon önerisi 11 Aralık 2006 tarihinde yapılan Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nde ele alınmış ve karara bağlanmış, ardından 14–15 Aralık 2006'da yapılan AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nde onaylanmıştır.¹⁰²

5.5.3. Yapılan Mali Yardımlar

Türkiye'ye yapılan mali yardımlar ile denizcilik sektöründe AB fonlarından desteklenen proje portföyüaltıncı bölümdekapsamlı bir şekilde anlatılacaktır.

5.5.3.1. Denizcilik Sektörü

Türkiye, denizcilik sektörü açısından oldukça gelişmiş durumdadır. Toplam kıyı alanları 8.400 km'nin üstünde olup, Uluslararası Gemi ve Liman Tesisleri Güvenliği Kodu (ISPS Code) ile uyumlu 13'ü kamu, 15'i belediyeye ait ve 151 özel olmak üzere toplam 179 liman vardır. Liman tesislerinin tamamının güvenlik planları onaylanmış olup uluslararası liman tesisi güvenliği sertifikalarına sahiptir. ISPS Kodu kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesinde gemiler için 7 Klas Kuruluş ile liman tesisleri için 13 Klas Kuruluş denetim yapmaktadır.

Türkiye'de denizcilik konularında başta Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (UDHB), Sahil Güvenlik Komutanlığı (SGK), Deniz Kuvvetleri, Denizcilik Odaları ile ilgili Sivil Toplum Kuruluşları aktif rol oynamaktadır. Kurumlar arası koordinasyonu sağlamak üzere UDHB eşgüdümünde Denizcilik Koordinasyon Komisyonu (DKK) kurulmuştur.

Türkiye'nin sahip olduğu ticari filonun (1000 GT ve üzeri) toplam tonajı son on yılda %245 oranında artmış ve 2014 yılının başı itibariyle 30,4 milyon DWT'ye ulaşmıştır. Türkiye

¹⁰² ibid.

filo tonajı açısından dünya sıralamasında 13. sırada yer almaktadır. Toplam filo sayısı 1220'dir.¹⁰³

Türk limanlarında elleçlenen toplam yük miktarı son on yılda %102 artarak 385 milyon tona ulaşmıştır. Aynı şekilde limanlarda elleçlenen konteynır miktarı % 305 oranında artarak 2013 yılında 7,9 milyon TEU'ya çıkmıştır.

Yurt dışı bağlantılı düzenli hatlarda taşınan araç sayısı Türkiye'de toplam 24 hatta 439 bin Ro-Ro taşımacılığı şeklinde gerçekleşmekte olup hat sayısı ve taşımacılık oranı son on yılda yaklaşık %100 oranında artmıştır.

Türkiye'de deniz emniyeti açısından önemli adımlar atılmıştır. Türk Boğazları Gemi Trafığı Yönetimi ve Bilgi Sistemi (VTMIS) 30 Aralık 2003'te kurulmuştur. VTS alanı dünyadakiler arasından en geniş alana sahip olup toplam 164 deniz milidir. Türk boğazlarından yılda yaklaşık 50.000 gemi ve 150 milyon ton tehlikeli yük geçmektedir. Bununla birlikte, yeni VTMIS projeleri deniz trafiğinin yoğun olduğu İzmit, İzmir ve Mersin-İskenderun limanlarında yapılmaktadır. VTS sistemlerine ek olarak, Liman Yönetim ve Bilgi Sistemi ile Gemi Trafik Yönetim (VTM) Merkezi kurulacaktır.

Türk AIS Sistemi ise 9 Temmuz 2007'den bu yana 25 baz istasyonu ile işlemekte ve Türk kıyılarından yaklaşık 80-100 deniz mili kapsama alanına sahiptir. Türk Uzak Mesafe Tanımlama ve İzleme Sistemi (LRIT) 2010 yılında kurulmuş ve IMO ile Ulusal LRIT Veri Merkezi ve Uygulama Hizmet Sağlayıcısının (ASP) entegrasyon testlerini tamamlamıştır.

Acil Müdahale alanında, Türk denizleri ve kıyıları için duyarlılık haritaları hazırlanmış, risk yönetim sistemi, coğrafi bilgi sistemi ve entegre coğrafi veri tabanı kurulmuştur. Türk Ulusal Acil Müdahale Merkezi'nin inşaatının 2014 yılı içinde başlaması ve Merkezin 2016 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Aynı şekilde alt-ulusal merkez Antalya'da tamamlanmış olup, Temmuz 2014 itibarıyla aktif hale gelecektir.

¹⁰³ Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Türkiye Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2014

Türkiye ile EMSA arasındaki işbirliği 2005 yılına dayanmaktadır. EMSA'nın Denizcilik İdareleri ve Denizcilik Eğitimi veren Kuruluşlara ilişkin yürüttüğü denetimi 2009 yılından başarılı bir şekilde geçirmiştir. Türkiye teknik işbirliği çerçevesinde diğer AB aday ülkeleri ile birlikte eğitim/çalıştaylara katılmakta ve uydu bazlı petrol kirliliğini izleyen ve gemi tespit edebilen CleanSeaNet sisteminden faydalanmaktadır. SafeSeaNet hizmetinden de faydalanmaya yönelik çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye gemi inşa sanayinde oldukça ileri durumdadır. Dünya sıralamasında Aralık 2013 verilerine göre 66 gemi tedarik eden ülke arasından Çin, Güney Kore, Japonya, Vietnam ve Filipinler'den sonra 6. sırada yer almaktadır. Türkiye'de özellikle Yalova ve Tuzla tersaneler bölgesinde yoğun olmak üzere toplam 72 aktif tersane bulunmaktadır. Tersanelerin yatırım alanı 3,90 milyon m² olup proje kapasitesi yılda 3,61 DWT'ye ulaşmaktadır. Eylül 2012 itibariyle, toplam 52 tersane de yapım aşamasındadır. Gemi inşa sanayisi son on yıl içinde yaklaşık 9,5 milyar avro¹⁰⁴ tutarında bir ihracat gerçekleştirmiştir. İnşa edilen gemilerin büyük çoğunluğu Avrupa ülkelerine ihraç edilmiştir. Gemi inşa sanayindeki bu rakamlar 2008 yılındaki küresel kriz ile 2009 yılından itibaren düşmeye başlamıştır.

Ayrıca gemi geri dönüşüm alanında Türkiye Hong Kong Sözleşmesini 2009 yılında imzalamış olup, bu alanda politika üreten bir ülkedir. Sektör büyümesi ile birlikte yaklaşık 3 milyon LDT eşdeğerinde hammadde demir ve çelik endüstrisinde kullanılmıştır. Aliğa bölgesi 21 tersane ile oldukça aktif çalışmaktadır.

Türkiye bayrak ve liman devleti performansı açısından ileri durumdadır. 2008 yılında Paris Mutabakat Zaptının Beyaz Listesine geçmiştir. Tutulma oranları %2,99'a düşmüştür. Paris Mutabakat Zaptına ilaveten, Akdeniz ve Karadeniz Mutabakat Zaptlarına göre Türk Bayrağının performansı geçmiş yıllara göre çok ileri seviyededir. Tutulma oranları Akdeniz Mutabakat Zaptına göre %3,5 iken, Karadeniz Mutabakat Zaptına göre %2,8'dir.

¹⁰⁴ Dolar/avro paritesi 1.3799 kullanılmıştır.

Türkiye IMO'da da söz sahibi bir ülke olup, 1999 yılından bu yana IMO Konseyinde C Kategorisine seçilmektedir. Ekim 2013 tarihinde IMO Üye Devlet Gönüllü Denetim Programı (VIMSAS) denetinden başarılı bir şekilde geçmiştir.

Türkiye aynı zamanda, denizcilik sektörüne dünyada gemiadamı sağlayan önemli ülkelerden biridir. Baltık ve Uluslararası Denizcilik Örgütü ile Uluslararası Denizcilik Federasyonunun yürüttüğü BIMCO/ISF Manpower Update 2010 raporuna göre 87.743 gemi adamı sayısı ile dünyada ikinci sırada yer almaktadır.

5.6. Arnavutluk

Arnavutluk'un temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.6.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Arnavutluk'un temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönem) Tablo 21'de gösterilmektedir. Arnavutluk nüfusu 2009 sayımlarına göre 3,2 milyon kişidir. Arnavutluk'un temel ekonomik göstergelerine baktığımızda, GSYH'si 2008 yılında 9,4 milyar avro, kişi başına düşen GSYH'si ise yine aynı yılda 2.962 avrodur. 2010 yılından bu yana devam etmekte olan ekonomik yavaşlama, hasılanın beşte ikisini oluşturan sanayi, ticaret, otel- restoran ve ulaşım sektörlerindeki düşük büyüme neticesinde ortaya çıkmıştır.

Tablo 21: Arnavutluk'un Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	3.093	3.111	3.127	3.142	3.147	3.161	3.182	3.194	3.210	3.226
GSYH	avro (Milyon)	3.214	4.165	5.328	5.952	6.523	7.753	9.423	8.818	8.619	9.398
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	1.039	1.339	1.704	1.894	2.073	2.452	2.962	2.761	2.685	2.913
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	27.939	25.434	26.308	29.737	30.289	30.135	33.379	30.256	26.773	25.631
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	5.218	2.344	2.869	2.363	2.371	2.937	3.359	2.274	3.548	3.427
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	15.751	15.000	14.400	14.100	13.800	13.200	12.545	13.615	13.600	13.300
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	11.868	8.409	10.704	8.434	-2.788	11.491	6.611	0.820	-4.349	5.048
İhracat Oranı - mal ve hizmetler	%	3.878	9.510	20.630	5.845	10.582	23.735	16.188	-5.933	24.752	11.297
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-6.088	-4.618	-5.002	-3.435	-3.335	-3.282	-5.131	-7.414	-4.190	-3.469
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-7.163	-4.973	-3.967	-6.060	-5.644	-10.371	-15.189	-14.016	-11.372	-12.037

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

2011 yılında %13,3 olarak gerçekleşen işsizlik oranının, 2012’de %15’lere çıkması beklenmektedir. Cari işlemler açığı, 2007 yılında GSYH’nin %10,3’ü oranından 2011 yılında artarak GSYH’nin %15,1’ine ulaşmıştır. İhracat ise, 2010 yılında %24,75’den 2011 yılında %11,2’ye kadar düşmüştür. 2010 yılında %4,34’lük daralma yaşayan ithalat ise, makine ve teçhizat kalemlerindeki belirgin artışla birlikte 2011 yılında %5,04 seviyesine ulaşmıştır. 2011 yılında %3,42 oranına ulaşan enflasyon 2011 yılında %2,02 oranına gerilemiştir. 2011 yılında kamu borcu GSYH’nin %58,92’si olarak gerçekleşmiştir. Bütçe açığı ise 2012 yılında azalarak GSYH’nin %3,05’i olarak gerçekleşmiştir.¹⁰⁵

2011 yılında Arnavutluk için hazırlanan ilerleme raporunda, küresel ekonomik kriz sonrasında Arnavutluk ekonomisinin büyümeye devam ettiği ve belirli bir istikrar sağladığı belirtilirken siyasi istikrarsızlığın uygulanması gereken yapısal reformları yavaşlattığı ifade edilmektedir. İşleyen bir piyasa ekonomisine sahip olmak için ülkenin bazı ilerlemeler kaydettiği de belirtilmektedir.¹⁰⁶

5.6.2. Adaylık Süreci

Arnavutluk, 28 Nisan 2009’da Avrupa Birliği’ne üyelik başvurusunda bulunmuştur. Avrupa Komisyonu, Kasım 2010’da Arnavutluk’un Birliğe olabilmesi için 12 kilit alanda gerekli reformları yerine getirmesi gerektiğini belirtmiştir. Arnavutluk’ta Haziran 2009 seçimlerinin ardından, muhalefetteki sosyalist partinin parlamentoyu boykot etmesi nedeniyle AB yolunda ilerlemesi için gerekli reform gündemi de büyük ölçüde aksamıştır.

Avrupa Komisyonu, 10 Ekim 2012’de açıkladığı Genişleme Stratejisi’nde Arnavutluk’un belirlenen on iki öncelikten birçoğunu yerine getirdiğini belirterek, yargı ve kamu idaresi reformu ile parlamentonun usul kurallarının gözden geçirilmesi önceliklerinin tamamlanması koşuluyla Arnavutluk’a aday ülke statüsü verilmesini önermiştir.

¹⁰⁵ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014;26.03.2014 tarihli TCMB dövizkurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

¹⁰⁶ European Commission, 2011 Progress Report for Albania, s. 22-25, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/al_rapport_2011_en.pdf,m.

Komisyron'un tavsiyesini not eden AB Konseyi ise, Avrupa Komisyonu'nu, geri kalan öncelikli alanlarda ilerleme kaydedildiğinde ülkenin yolsuzluk ve örgütlü suçlarla mücadele alanındaki performansını da değerlendiren bir rapor hazırlamakla görevlendirmiştir. Arnavutluk'un katılım müzakerelerine başlayabilmesi için ise reform taahhütlerini istikrarlı bir şekilde uygulaması ve tüm öncelikli alanlardaki reformları tamamlaması gerekmektedir.

Avrupa Komisyonu, 16 Ekim 2013 tarihinde açıkladığı 2013 Yılı Arnavutluk İlerleme Raporu'nda ülkenin demokratik nitelikleri için bir test niteliğinde görülen Haziran 2013 genel seçimlerinin olumlu geçtiğini kaydetmiş ve Tiran'a, yolsuzluk ve örgütlü suçlarla mücadele alanındaki çabalarını sürdürmesi kaydıyla aday ülke statüsü verilmesini tavsiye etmiş ve 12 Kasım 2013 tarihinde, Tiran ile Arnavutluk'a geri kalan kilit önceliklerin yerine getirilmesinde ve reform sürecinde destek vermek üzere bir Üst Düzey Diyalog başlatmıştır.

17 Aralık 2013 tarihinde gerçekleştirilen AB Genel İşler Konseyi toplantısında, Arnavutluk'un aday ülke ilan edilmesi konusundaki kararın, ülkenin yolsuzlukla mücadele ve yargı reformu stratejisini uygulamadaki performansına ilişkin Komisyon tarafından hazırlanacak rapor ışığında Haziran 2014'te verileceği ifade edilmiştir.¹⁰⁷

5.6.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

Arnavutluk'a AB tarafından 1991-2007 yılları arasında yaklaşık 1.25 milyar avro yardım yapılmıştır. Söz konusu yardımın 694 milyon avrosu 1991-2000 döneminde PHARE Programı'ndan, 259 milyon avrosu 2001-2006 döneminde CARDS Programından ve 297 milyon avrosu da çeşitli yardımlardan sağlanmıştır.¹⁰⁸ Potansiyel aday olan Arnavutluk için 31 Temmuz 2009 tarihinde kabul edilen 2009-2011 dönemi MIPD Belgesi'nde üç yıllık toplam 269,4 milyon avro tahsis edilmiştir.¹⁰⁹ Arnavutluk, 2009-2011 döneminde 269,8 milyon avroluk kaynak kullanmıştır. 2011-2013 dönemini kapsayan MIPD Belgesi'nde ise üç

¹⁰⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı,

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

¹⁰⁸ European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Albania, s. 7, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_albania_2009_2011_en.pdf.

¹⁰⁹ ibid, s. 5.

yıl için toplam 288,8 milyon avro tahsis edilmiştir.¹¹⁰ 2007-2013 dönemi toplam tahsisat ise 597,3 milyon avrodur.

Tablo 22: IPA Bileşenleri Kapsamında Arnavutluk'a Ayrılan Kaynak (2007-2013)

Bileşenler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon €)
Geçiş Dönemi Yardımları ve Kurumsal Yapılanma	54,3	65,2	71,4	84,2	84,3	84,3	87,4	531,1
Sınır Ötesi İşbirliği	6,7	8,6	9,8	10	10,1	10,3	10,7	66,2
TOPLAM	61	73,8	81,2	94,2	94,4	94,6	98,1	597,3

Kaynak: European Commission, Enlargement, http://ec.europa.eu/enlargement/potentialcandidates/albania/financial-assistance/index_en.htm, 17 Şubat 2012.

Toplam tahsisat içerisinde en büyük payı %88 ile Geçiş Dönemi ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni almaktadır. Sınır Ötesi İşbirliği Bileşeni'nin oranı ise %12'dir.

Tablo 23: Arnavutluk'un Yararlandığı AB Mali Yardımları

PHARE	CARDS	IPA	AYB	Denizcilik Yardımları		Diğer Yardımlar	Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
				Hibe	AYB Kredisi			
694	259	597,3	409	6,1	35	297	1.847,30	1.959,30

5.6.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

Arnavutluk'un denize kıyısı 440 km olup, denizcilik sektörünün gelişimi için uygun şartlara sahiptir. Durrës, Vlore, Sarande, Shëngjin, Romano ve Petrofilera'dan oluşan altı ticaret limanı vardır. Durres limanı Arnavutluk'un ana limanı olarak VII. Koridorun ana kapısı sayılmaktadır.¹¹¹

¹¹⁰ European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Albania, s. 14, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_albania_2011_2013_en.pdf.

¹¹¹ Republic of Albania, Ministry of Public Works and Transport, DG of Transport Policies and Planning.

Arnavutluk'un ikinci önemli limanı Vlore limanıdır. Durres limanından 90 km uzaklıkta olan limanda ham petrolün ihracatının büyük bir kısmı yapılmaktadır. 2008 yılında yaklaşık 200.000 ton ham petrol ihracatı bu liman üzerinden yapılmıştır. Arnavutluk kıyıları 316 km'lik kapsama alanına sahip olan VTMS ile izlenebilmektedir.

Denizcilik sektöründe kurumsal ve yasal başarılar olarak Denizcilik İdaresinin kurulması, Liman Başkanlıklarının yeniden teşkilatlanması, Gemi ve Gemiadamı Kütüğünün oluşturulması ve uluslar arası denizcilik hukuku doğrultusunda oluşturulan Bayrak Devleti ve Liman Devleti Kontrolleri yer almaktadır. Denizcilik alanında son zamanlarda yapılan liman altyapısı çalışmaları ile gemi tutulma oranları 2012 yılında yaklaşık %8 oranında azalmış ve işleme kapasitesi 2008 yılının iki katı olan 4.423 tona çıkmıştır. Arnavutluk'un filo sayısı 17 olup 16 yük gemisi ve 1 ro-ro gemisinden oluşmaktadır.¹¹²

Tablo 24: Denizcilik Sektöründe AB Projeleri

NO	PROJENİN ADI	YILI	PROJENİN BÜTÇESİ (€)	PROJE BİLEŞENİ	FINANSMAN ARACI
1	Arnavutluk Denizcilik Sektörünün Geliştirilmesi-Shengjini Limanının Rehabilitasyonu	2008	3.600.000	İnşaat	IPA
2	Arnavutluk Ulaştırma Sektörüne Teknik Destek	2012	2.500.000	Hizmet	IPA
TOPLAM				6.100.000	

Kaynak: Delegation of the EU to Albania, http://eeas.europa.eu/delegations/albania/index_en.htm

Arnavutluk master planı doğrultusunda deniz taşımacılığı alanındaki öncelikler altyapıların ve limanların rehabilitasyonunu kapsamaktadır. Durres limanında yeni yapılan yolcu terminali 2012 yılında yaklaşık 800.000 yolcunun taşınmasını mümkün kılmıştır. Buna ek olarak Durres limanında 8,5 milyon avro tutarında yeni bir iskele inşası ile Shengjin limanında yük elleçlenebilen bir iskele inşası ve Saranda limanında Dünya Bankası

¹¹² Republic of Albania, Council of Ministers, National Strategy for Development and Integration, Progress Report 2012, Strategy and Donor Coordination Department, August 2013.

finansmanı ile 4,1 milyon avro tutarında yolcu gemilerine yönelik bir iskelenin inşası yapılan yatırımlar arasındadır.¹¹³

Avrupa Yatırım Bankasından 1995'ten bu yana aldığı kredi miktarı 409 milyon avro olup, 2006 yılında Durres limanının iyileştirilmesine yönelik 18 milyon avro tutarında bir kredi sağlamıştır.¹¹⁴ Yine aynı liman için konteynır terminalinin inşası, drenaj sisteminin kurulması, havzanın dreçlenmesi ve 120 tonluk mobil vinç alımı için Avrupa Yatırım Bankası tarafından 2002 yılında 17 milyon avro tutarında bir kredi sağlanmıştır.

Durres limanında Dünya Bankası ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütünün (OPEC) 23 milyon ABD Doları tutarındaki desteği ile liman demir yerlerinin, rüzgar duvarları ile batı mendireklerinin ve ambarlarının rehabilitasyonu ile vinçlerin tamiri ve yenilerinin tedariki sağlanmıştır.

Bu çerçevede, Arnavutluk'un denizcilik sektörü için aldığı AB fon yardımı 6,1 milyon avro olup, kredi tutarı toplamı 64,2 milyon avrodur.¹¹⁵

5.7. Bosna Hersek

Bosna Hersek'in temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.7.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Bosna Hersek'in temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo-25'te gösterilmektedir.

¹¹³ Republic of Albania, Council of Ministers, National Strategy for Development and Integration, Progress Report 2012, Strategy and Donor Coordination Department, August 2013.

¹¹⁴ European Investment Bank, www.eib.europa.eu/infocentre/.../index.xls

¹¹⁵ 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

Tablo 25: Bosna Hersek'in Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	3.828	3.858	3.889	3.919	3.920	3.916	3.911	3.904	3.897	3.890
GSYH	avro (Milyon)	4.863	6.143	7.361	7.934	9.064	11.147	13.513	12.457	12.157	13.221
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	1.270	1.592	1.893	2.024	2.312	2.846	3.455	3.191	3.120	3.398
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	28.082	28.421	26.618	26.329	20.516	26.182	27.967	20.343	17.085	15.788
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	0.313	0.547	0.282	3.582	6.126	1.495	7.433	-0.381	2.123	3.675
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	31.096	31.096	31.096	31.096	31.096	29.013	23.408	24.068	27.202	27.600
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	4.096	9.192	2.229	0.923	-4.282	-1.493	7.828	-7.029	-2.642	2.767
İhracat Oranı - mal ve hizmetler	%	-2.666	18.320	12.215	6.133	15.112	-15.303	7.258	0.159	10.122	3.332
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-2.995	-0.433	-0.171	0.760	2.143	0.174	-3.654	-5.860	-3.880	-2.625
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-17.629	-19.193	-16.142	-17.064	-7.865	-9.078	-14.164	-6.584	-5.554	-9.513

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

2011 yılı verilerinde nüfusu 3,8 milyon olan Bosna Hersek'in temel ekonomik göstergelerine baktığımızda, GSYH'si 2010 yılında 12,1 milyon avro, kişi başına düşen GSYH'si ise 3.120 avrodur. 2009 yılı boyunca %24'lerde seyreden işsizlik oranı, 2011 yılında da %27,2 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında %5,55 olan cari işlemler açığının ilerleyen yıllarda %9,5'lere ulaşması beklenmektedir. 2010 yılında %2,12 olan yıllık enflasyon oranı artmış ve 2011 yılında %3,67'ye ulaşmıştır. 2009 yılında GSYH'nin %5,8'i olan kamu borcu 2010 yılında GSYH'nin %3,8'i olarak gerçekleşmiştir. Toplam yatırım oranı giderek azalmakta olan Bosna Hersek'in 2008 yılında %27,9 iken 2010 yılında %17'ye düşmüştür.¹¹⁶

5.7.2. Adaylık Süreci

Potansiyel aday ülke statüsünde bulunan Bosna-Hersek, AB'ye üyelik başvurusunda bulunmayı beklemektedir. Bosna-Hersek'te Ekim 2010 seçimlerini takiben on altı ay boyunca devlet düzeyinde hükümetin kurulamamış olması, AB yolunda uygulanması gereken reformları aksaklığa uğratmış ve ülkenin AB tarafından eleştirilmesine yol açmıştır.

Avrupa Komisyonu, 27 Haziran 2012 tarihinde Bosna-Hersek ile Katılım Sürecine İlişkin Yüksek Düzey Diyaloğu başlatmış ve AB'ye üyelik başvurusunda bulunabilmesi için ön koşul kabul edilen İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın yürürlüğe girebilmesi için yerine getirmesi gereken koşulları ve zamanlarını içeren bir yol haritası sunmuştur. Yol haritasına göre, Bosna-Hersek'in anayasasını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) 2009 yılında aldığı Sejdić-Finci kararı doğrultusunda üç kurucu halk olan Boşnak, Sırp ve Hırvatlar dışındaki etnik grupların da üst düzey kamu görevlerine seçilebilmesine imkân sağlayacak şekilde tadil etmesi gerekmektedir. Ancak, bu koşul için öngörülen tarih geçmesine rağmen siyasiler arasında anayasanın tadil edilmesine ilişkin bir uzlaşma sağlanamamıştır.¹¹⁷

¹¹⁶ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx>, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

¹¹⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı, <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

Avrupa Komisyonu, Bosna-Hersekli siyasetçileri mahkeme kararının uygulanması konusunda ilerleme kaydetmek üzere bir araya getirmiş buna karşılık, kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Bu durum karşısında, Komisyon, 2013 yılı katılım öncesi mali yardım aracı IPA kapsamında ülkeye 2013 yılında verilmesi öngörülen fonların yüzde 54'ünün (47 milyon avro) askıya alınması için gerekli işlemlerin başlatıldığını açıklamıştır.

Komisyon, 16 Ekim 2013 tarihinde açıkladığı 2013 Yılı Bosna-Hersek İlerleme Raporu'nda ise Bosna-Hersek'in siyasi kriterleri yerine getirmekte kaydettiği ilerlemenin oldukça kısıtlı olduğuna dikkat çekmiş ve ülkedeki siyasetçiler arasında ülkenin ve kurumlarının geleceği ile ilgili ortak bir vizyon olmadığını yinelemiştir. Komisyon, AB'nin çabalarına rağmen Bosna-Hersekli siyasetçilerin, Bosna-Hersek Anayasası'nın, AIHM'nin 2009 tarihli Sejdić-Finci kararı doğrultusunda tadil edilmesi yolunda uzlaşmaya varamadıklarını kaydetmiştir. Sejdić-Finci kararının uygulanmasının SAA'nın yürürlüğe girmesi ve ülkenin gerçekçi bir üyelik başvurusunda bulunması için kilit öneme sahip olduğunu belirten Komisyon, Bosna-Hersek'i, farklı düzeydeki yönetimlerle AB konularında işbirliğini sağlamaya yönelik etkili bir koordinasyon mekanizması oluşturulmadığı gerekçesiyle eleştirmiştir.¹¹⁸

5.7.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

Bosna Hersek'e 1995 yılında savaşın bitiminden 2008 yılsonuna kadar AB tarafından yaklaşık 2,8 milyar avro yardım yapılmıştır. Söz konusu yardımın 778milyon avrosu PHARE Programından, 783 milyon avrosu bölgesel projeleri dahil CARDS Programından, 540 milyon avrosu insani yardım, 137 milyon avrosu IPA Programından, 561 milyon avrosu da çeşitli yardımlardan sağlanmıştır.¹¹⁹

Potansiyel aday ülke olan Bosna Hersek için hazırlanan 2009-2011 dönemi MIPD Belgesi, 1 Temmuz 2009 tarihinde Komisyon tarafından kabul edilmiştir. Buülke için üç

¹¹⁸ İktisadi Kalkınma Vakfı,

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

¹¹⁹ European Commission, Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Bosnia-Herzegovina, s. 4-6, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_bosnia_herzegovina_2009_2011_en.pdf.

yıllık toplam 303,2 milyon avro tahsis edilmiştir.¹²⁰ Bosna Hersek, 2009-2011 döneminde tahsis edilen kaynağın 301,9 milyon avrosunu kullanmıştır. 2011-2013 dönemini kapsayan MIPD Belgesi'nde ise üç yıl için toplam 328,7 milyon avro tahsis edilmiştir.¹²¹ 2007-2013 dönemi toplam tahsisat ise 658,5 milyon avrodur.

Tablo 26: IPA Bileşenleri Kapsamında Bosna Hersek'e Ayrılan Kaynak (2007-2013)

Bileşenler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon €)
Geçiş Dönemi Yardımları ve Kurumsal Yapılanma	58,1	69,9	83,9	100,7	102,7	102,7	106,9	624,9
Sınır Ötesi İşbirliği	4,0	4,9	5,2	4,7	4,7	5,2	4,9	33,6
TOPLAM	62,1	74,8	89,1	105,4	107,4	107,9	111,8	658,5

Kaynak: European Commission, Enlargement,

http://ec.europa.eu/enlargement/potentialcandidates/bosnia_herzegovina/financialassistance/index_en.htm.

Toplam tahsisat içerisinde en büyük payı %94'lük oranla Geçiş Dönemi ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni almaktadır. Sınır Ötesi İşbirliği Bileşeni'nin payı ise sadece %6'dır. Bosna Hersek 2007-2012 yılları arasında IPA programı kapsamında aldığı yardımların %11'ini ulaştırma sektörüne ayırmıştır.

Tablo 27: Bosna Hersek'in Yararlandığı Mali Yardımlar

PHARE	CARDS	IPA	AYB	Denizcilik Yardımları		Diğer Yardımlar	Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
				Hibe	AYB Kredisi			
778	783	658,5	1.843	5,6	-	1.101	3.320,5	5.169,1

¹²⁰ibid, s. 4.

¹²¹European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Bosnia-Herzegovina, s. 12, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_bosnia_herzegovina_2011_2013_en.pdf.

5.7.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

Bosna Hersek suları genellikle Tuna Nehri Havzası ile Adriyatik Denizi Havzası arasında bölünmektedir. Sava nehri havzasının %40'ı Bosna Hersek sınırlarında bulunmakta, gerisi ise Hırvatistan, Sırbistan ve Slovenya'da yer almaktadır.

Bosna Hersek'in karasuları oldukça sınırlı olup, 20 km'lik kıyı alanının tamamı Hırvat içsuları ile çevrilidir. Bu nedenle de ülkede çok sınırlı denizcilik faaliyetleri sürdürülmektedir. Bunlar arasında daha çok Akdeniz boyunca yapılan balıkçılık (2008 yılında 2.005 ton), su ürünleri yetiştiriciliği (2008'de 7.600 ton) ve istiridyeye ile midyeden oluşan deniz kabuğu üretimi yer almaktadır.

Bosna Hersek'te veya yakınındaki deniz taşımacılığına bakıldığında, hiçbir denizcilik limanının aktif olarak çalışmadığı görülmektedir. Bunların yerine Hırvatistan'ın limanları kullanılmaktadır. Bununla birlikte Neum yakınlarında bir liman inşaatına başlanması yönünde planlar mevcuttur. Hırvatistan'ın üyeliği ile birlikte Ploce limanının kullanımına sınırlandırmalar getirebileceği söz konusu olduğundan, Neum'da liman yapılmasına yönelik gerekli fizibilite çalışmalarına başlanmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde limanın yapımının bir buçuk yıl süreceği ve hinterlandı için de demiryolu bağlantılarının da yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Neum limanının yaklaşık 23 metrelik derinliği ile Adriyatik bölgesindeki en ileri limanlardan birisi olabileceği düşünülmektedir.¹²²

İçsu yollarına yönelik, bazı hazırlık çalışmaları yapılmıştır. Sava nehrinin mayından arındırılması ve rehabilitasyonu henüz başlatılmamış ve nehir bilgi sistemlerinin kurulumu ertelenmiştir. İçsu yollarının düzenlenmesine ilişkin seyrüsefer yönetmeliklerinin hazırlanması ve AB müktesebatı ile uyumlaştırılması gerekmektedir.

Deniz taşımacılığı bağlamında, Bosna Hersek IMO'nun önemli uluslararası konvansiyonlarına (SOLAS, MARPOL, STCW, vb.) taraf olmamıştır.

¹²² Maritime Society BiH is negotiating intensively: Construction of ports in Neum is BiH's strategic interest, Monday, 07/30/2012|06:34 | **Source:** Agencija Anadolija

Denizcilik alanındaki projelerine bakıldığında Bosna Hersek'te AB fonlarından uygulanan projeler Tablo 28'de verilmektedir.

Tablo 28: Denizcilik Sektöründe AB Projeleri

NO	PROJENİN ADI	YILI	PROJENİN BÜTÇESİ (€)	PROJE BİLEŞENLERİ	FINANSMAN ARACI
1	Sava Nehri Suyolunda Ulaştırma ve Seyrüseferin Rehabilitasyonu ve Geliştirilmesi	2010	5.600.000	İnşaat/Hizmet	IPA
TOPLAM				5.600.000	

Kaynak: European Commission, Europeaid, <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&userlanguage=en>, EU Delegation to Bosnia Herzegovina, <http://www.europa.rs/en.html>

Bosna Hersek'te IPA kapsamında 5,6 milyon avro bütçeli Sava Su Yolları Rehabilitasyon Projesi uygulanmış ve bu proje ile Sava nehri üzerindeki ticari gemilerin performansı ve güvenliğini geliştirmeyi amaçlamıştır. Proje kapsamında, Brcko ile Belgrad arasındaki nehir rehabilitasyon çalışmaları yapılmış, Bosna Hersek'teki Brcko limanının işletim performansının artırılması ve Bosna Hersek'te Sava Nehrinin güney bankının mayından arındırılmasına yönelik yatırımlar yapılmıştır. Bu proje kapsamında tahsis edilen IPA fonlarına ilaveten donör katkısı olarak 20 milyon avro Dünya Bankası kredisi kullanılmıştır.

AYB tarafından Bosna Hersek'e 1992 yılından bu yana toplam 46 proje için 1,8 milyar avro kredi verilmiş, bu kredinin 742 milyon avrosu demiryolu ve karayolu projeleri ağırlıklı olmak üzere ulaştırma sektöründe kullanılmıştır.¹²³

¹²³ European Investment Bank, <http://www.eib.org/projects/loans/regions/enlargement/ba.htm?start=1992&end=2014§or=transport>

5.8. Kosova

Kosova'nın temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar ele alınacaktır. Kosova'nın coğrafi koşullarından dolayı denizcilik verilerine ve denizcilik projelerine yapılan çalışmada rastlanılmamıştır.

5.8.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Kosova'nın temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo 29'da gösterilmektedir. 2012 yılı verilerinde nüfusu 1,8 milyon olan Kosova'nın temel ekonomik göstergelerine baktığımızda, GSYH'si 2010 yılında 4,054 milyar avro, kişi başına düşen GSYH'si ise 2.367 avrodur.¹²⁴ Kosova'da enflasyon oranı 2011 yılında ciddi artış göstererek %7,3'lere ulaşmış; alınan önlemlerle 2012 yılında 2,4'lere gerilemiştir. İthalat ve ihracat oranları 2010 yılına göre artış göstererek 2011 yılında sırasıyla 10,7 ve 19,1'e ulaşmıştır.

2011 yılında Kosova için hazırlanan ilerleme raporunda, ülkenin hala çok kırılgan bir ekonomiye sahip olduğu ve işleyen bir piyasa ekonomisi kurmada hiç ilerleme olmadığı belirtilmektedir.

¹²⁴World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

Tablo 29: Kosova'nın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GSYH	avro (Milyon)	1.939	2.402	2.624	2.711	2.839	3.371	4.108	3.949	4.054	4.676
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	3.565	0.300	-1.055	-1.394	0.622	4.358	9.350	-2.410	3.481	7.336
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	-4.875	13.810	23.518	4.293	6.700	21.174	13.670	-0.334	6.586	10.710
İhracat Oranı - mal ve hizmetler	%	-40.131	-12.685	188.015	8.328	33.073	23.749	12.386	2.046	18.355	19.141
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	3.799	1.606	-4.583	-3.073	2.744	7.170	-0.190	-0.638	-2.602	-1.855
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-7.733	-9.380	-8.359	-7.378	-6.724	-8.329	-15.342	-15.425	-17.367	-20.362

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

5.8.2. Adaylık Süreci

Bağımsızlığını 17 Şubat 2008’de ilan eden Kosova potansiyel aday ülke konumundadır. Kosova’nın beş AB üyesi devlet (Romanya, Slovakya, İspanya, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi) tarafından tanınmaması ve AB’nin Kosova’nın statüsüne ilişkin ortak bir görüşü olmaması da Kosova’nın AB ile ilişkilerinde sorun teşkil etmektedir.¹²⁵

Avrupa Komisyonu, 27 Mart 2012 tarihinde ileride İstikrar ve İşbirliği Anlaşması (SAA) müzakerelerine başlanması görüşüyle İstikrar ve İşbirliği Anlaşması’na yönelik fizibilite çalışmasını başlatmıştır. Akabinde, Kosova ile Sırbistan Başbakanları iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi için Belgrad-Priştine diyalogu kapsamında bir araya gelmiştir. 19 Nisan 2013’te gerçekleşen diyalogda Kuzey Kosova’nın yönetimi ve ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda tarihi bir anlaşmaya varılmıştır. 27-28 Haziran’da gerçekleştirilen AB Liderler Zirvesi’nde, Kosova ile SAA müzakerelerine başlanmasına onay verilmiştir.

Avrupa Komisyonu, 16 Ekim 2013 tarihinde açıkladığı 2013 Yılı Kosova İlerleme Raporu’nda, AB Liderler Zirvesi’nin, Haziran 2013’te SAA’ya yönelik müzakerelerin başlamasına onay verilmesiyle Kosova’nın AB ile ilişkilerde yeni bir etaba geçtiğini belirtmiştir. Kosova’nın yolsuzlukla ve örgütlü suçlarla mücadele alanında atması gereken adımlara dikkat çeken Komisyon, Ocak 2012’de başlatılan vize serbestisine yönelik diyaloga ilişkin raporun ise 2014 yılının ilk yarısında sunulacağını belirtmiştir.

Kosova ile SAA müzakerelerine 28 Ekim 2013 tarihinde başlanmıştır. SAA müzakerelerinin, 2014 yılı ilkbaharında tamamlanmasının ve SAA taslağının 2014 yazında parafe edilmesinin ardından, AB Konseyi ve Avrupa Parlamentosu’na onay için iletilmesi planlanmaktadır. SAA’nın AB’ye tüzel kişilik kazandıran Lizbon Antlaşması uyarınca, AB tarafından akdedilmesi öngörülmektedir.¹²⁶

¹²⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı,

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

¹²⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı,

<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

5.8.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1244/99 sayılı Kararı çerçevesinde AB Kosova'yla ilgili olarak mali ve siyasi yükümlülük olmak üzere iki yükümlülük üstlenmiştir. AB bir yandan Kosova'nın kurumsal yapılanma ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyo-ekonomik gelişimini sağlamak, diğer taraftan Kosova'da barışın devamını sağlamak amacıyla bu ülkeye yardım da bulunmaktadır.¹²⁷

Kosova'ya 1999-2008 yılları arasında AB tarafından 2 milyar 385 milyon avro yardım yapılmıştır.¹²⁸ IPA kapsamında ayrılan tahsisat 2009-2011 dönemi için üç yıllık toplam 242,1 milyon avro olmak üzere 2007-2013 dönemi toplam tahsisatı 637,6 milyon avrodur.

Tablo 30: IPA Bileşenleri Kapsamında Kosova'ya Ayrılan Kaynak (2007-2013)

Bileşenler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon €)
Geçiş Dönemi Yardımları ve Kurumsal Yapılanma	68,3	184,7	106,1	66,1	66,9	65,9	70,7	628,7
Sınır Ötesi İşbirliği	0	0	0	1,2	1,8	2,9	3	8,9
TOPLAM	68,3	184,7	106,1	67,3	68,7	68,8	73,7	637,6

Kaynak: European Commission, Enlargement,

http://ec.europa.eu/enlargement/potentialcandidates/kosovo/financialassistance/index_en.htm.

Savaş sonrası Kosova'nın yeniden yapılandırılmasının önemi IPA kapsamındaki yardımların tahsisatında da kendini göstermektedir. Toplam tahsisat içerisinde en büyük payı %98'lik oranla Geçiş Dönemi ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni almaktadır. Sınır Ötesi İşbirliği Bileşeni'nin payı ise sadece %2'dir.

Kosova'ya ilişkin denizcilik verilerine ulaşılamamıştır. Avrupa Birliği İlerleme Raporları ve Komisyonun hazırladığı diğer yayınlarda da Kosova'nın denizcilik ya da içsuyolları taşımacılığına ilişkin veriye rastlanmamıştır. Kosova'nın coğrafi anlamda denize

¹²⁷ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.70.

¹²⁸ ibid, sf. 70

kıyısı bulunmamaktadır. Önemli nehirleri, White Drin, Sitnica, Güney Morava ve Ibar'dır. Önemli gölleri, Gazivoda, Radoniq, Batlava ve Badovc nehirleridir.

Tablo 31: Kosova'nın Yararlandığı AB Mali Yardımları

KOSOVA	CARDS	IPA	AYB	Denizcilik Yardımları		Diğer Yardımlar	Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
				Hibe	AYB Kredisi			
	724	637,6	107	-	-	1.661	3.022,6	3.129,60

5.9. Hırvatistan

2013 yılında AB üyesi olan Hırvatistan'ın temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.9.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Hırvatistan; coğrafi olarak Güneydoğu Avrupa'da, Balkan Yarımadası'nın kuzeybatısında yer almakta ve batısında Adriyatik Denizi'ne kıyısı bulunmaktadır. Nüfusu 4.4 milyondur. Hırvatistan'ın temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo 32'de gösterilmektedir. Temel ekonomik göstergelerine bakıldığında, GSYH'si 2008 yılında 50 milyar avro iken 2011 yılında 44,7 milyar avroya düşmüştür. 2010 yılında Hırvatistan'da kişi başına düşen GSYH ise 9.652 Avrodur. Hırvatistan'ın 2010 yılında artış kaydeden ihracatında, gemi ihracatındaki azalış sebebiyle 2011 yılında ani bir düşüş meydana gelmiş ve %-4,71 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında ithalatta artış görülmüş ve %1,91 oranında gerçekleşmiştir. İşgücü piyasası 2011'de daha da daralmıştır.

Tablo 32: Hırvatistan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	4.440	4.440	4.439	4.442	4.440	4.436	4.434	4.429	4.418	4.402
GSYH	avro (Milyon)	19.223	24.741	29.720	32.455	36.138	43.031	50.430	45.096	42.642	44.729
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	4.329	5.572	6.695	7.306	8.139	9.701	11.373	10.182	9.652	10.161
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	26.072	28.085	27.423	27.810	29.894	29.945	31.331	25.897	21.900	21.375
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	1.673	1.771	2.030	3.341	3.208	2.874	6.067	2.375	1.048	2.260
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	14.831	14.282	13.769	12.708	11.124	9.412	8.273	9.052	12.213	13.681
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	13.714	12.306	4.948	4.154	8.120	6.328	4.289	-20.067	-2.874	1.907
İhracat Oranı - mal ve hizmetler	%	0.961	17.981	3.866	3.346	5.515	3.628	1.313	-15.889	5.630	1.716
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-5.189	-4.725	-3.399	-2.803	-2.594	-2.118	-1.308	-4.153	-5.108	-5.234
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-7.208	-6.018	-4.123	-5.271	-6.679	-7.263	-8.957	-5.121	-1.063	-0.985

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

2010 yılında %12,21 olan işsizlik oranı, 2011 yılında %13,6'ya yükselmiştir. Cari işlemler açığının GSYH'ye oranı, 2008 yılından sonra keskin bir düşüş göstermiş olup, 2010 yılında %1,03 seviyesine gerilemiştir, 2011 yılında ise %0,88 cari işlemler fazlası gerçekleşmiştir. 2010 yılı sonunda Hırvatistan'ın 46,4 milyar avro olan brüt dış borcu, 47,1 milyar avro seviyesine yükselmiştir. Bu tutar GSYH'nin %96,44'üne tekabül etmektedir. Enflasyon 2011 yılında artış göstermiş olup, %2,26 olarak gerçekleşmiştir.¹²⁹

2011 yılında Hırvatistan için hazırlanan ilerleme raporunda, 2010 yılında başlayan durgunluğun sürdüğü ancak, Hırvatistan'ın işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olduğu belirtilmektedir. Ancak, 2011 yılında ülkede işsizliğin, kamu borcunun ve dış borcun arttığına dikkat çekilmekte, Hırvatistan'ın işgücü piyasasının hala AB ile rekabet edebilecek konumda olmadığına ise altı çizilmektedir.¹³⁰

5.9.2. Adaylık Süreci

Hırvatistan'ın Avrupa Birliği üyeliği süreci, ülkenin 2003'te üyelik başvurusunda bulunmasıyla başlamıştır. 2004'te Avrupa Komisyonu Hırvatistan'a aday ülke statüsü verilmesini önermiş ve Avrupa Zirvesi yine aynı yıl Hırvatistan'ın resmen aday ülke olduğunu açıklamıştır. Hırvatistan ile müzakereler 3 Ekim 2005'te Türkiye ile aynı zamanda başlamıştır. 18 Ekim 2006'da tarihi itibarıyla Hırvatistan ve AB arasındaki tüm tarama süreci tamamlanmıştır.¹³¹

Müzakere sürecinde hızla ilerleyen Hırvatistan'ın 30 Haziran 2011 tarihi itibarıyla müzakere başlıklarını kapatıp 9 Aralık 2011 tarihinde AB ile Katılım Antlaşması'nı imzalamıştır. Tüm bu süreç sonucunda AB'ye Üye Devletlerde onaylama prosedürlerinin tamamlanması ile Hırvatistan 1 Temmuz 2013 tarihinde 28. üye olarak Birliğe katılmıştır. 1 Temmuz itibarıyla Birliğe üye olan Hırvatistan'ın, Avrupa Parlamentosu'nda 12 parlamenter

¹²⁹ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx>, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

¹³⁰ European Commission, 2011 Progress Report for Croatia, s. 16-20,

¹³¹ Özge Altun, Avrupa Birliği Genişleme Politikası Bağlamında Hırvatistan Üyeliği, T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Temmuz 2013, sf. 8

bulunmaktadır. AB Bakanlar Konseyi'nde ise Hırvatistan 7 oy ile temsil edilmektedir. Hırvatistan üyeliği ile Bakanlar Konseyi üyelerinin toplam sayısı 352'ye çıkmıştır. Yine bu tarihten itibaren Hırvatça AB'nin resmi dillerinden biri olmuştur.¹³²

Hırvatistan'ın AB üyeliği üç açıdan oldukça önemlidir. İlk olarak AB adaylık süreci, yakın geçmişte adı savaşlarla anılan bir ülke olan Hırvatistan için dönüştürücü bir güç olmuştur. Hırvatistan üyelik müzakerelerine başlayarak pek çok alanda olumlu yönde aşama kaydetmiş ve AB üyeliği Hırvatistan tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. İkinci olarak AB'nin kriz sebebiyle içinde bulunduğu durum düşünüldüğünde, Hırvatistan üyeliği Birlik için bir önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. Zira yeni bir ülkenin Birliğe katılması, sıkıntılı bir dönem yaşayan AB'nin hala cazibe merkezi olduğu algısının devam etmesini sağlamıştır. Son olarak, Hırvatistan'ın AB üyeliği, aday ülke konumundaki Balkan ülkeleri için de önem arz etmektedir. Hırvatistan'ı çatısı altına alan Birliğin Balkan ülkeleri nezdinde inandırıcılığı artmıştır. Hırvatistan üyeliği ile Balkan ülkelerinin siyasi gündeminde AB üyeliğinin ilk sıralarda yer almasının sağlanması ve AB sisteminin tüm kıtaya yayılmasının hızlandırılması amaçlanmıştır.¹³³

5.9.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

PHARE programı kapsamında 2001-2006 döneminde Hırvatistan'a 145 milyon avro yardım yapılması taahhüt edilmiş, bunun 61 milyon avrosu sözleşmeye bağlanmıştır.¹³⁴

Hırvatistan, 2004 yılında aday ülke statüsüne alınması nedeniyle 2005-2006 yıllarında ISPA kapsamına dahil edilmiştir. Hırvatistan, ISPA'dan 2005 yılında 25 milyon avro, 2006 yılında ise 35 milyon avro tutarında yardım almıştır.¹³⁵

CARDS programı kapsamında ise 2000-2006 döneminde Hırvatistan'a 196 milyon avro yardım yapılması taahhüt edilmiş, bunun 180 milyon avrosu sözleşmeye bağlanmıştır.¹³⁶

¹³² Altun, sf. 9

¹³³ Altun, sf. 11

¹³⁴ European Commission, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 112.

¹³⁵ European Commission, The Mini ISPA Report 2000-2004, DG Regio-ISPA, s. 4.

¹³⁶ European Commission, 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument,

Hırvatistan'a 2001-2006 döneminde tahsis edilen AB yardımlarının toplamı 483 milyon avro iken, 2007-2008 döneminde IPA kapsamında sağlanan tahsisat 287,2 milyon avrodur.¹³⁷

Aday ülke olarak tüm IPA Bileşenleri'nden faydalanan Hırvatistan için 2009-2011 dönemini kapsayan MIPD Belgesi'nde üç yıl için toplam 462 milyon avro tahsis edilmiştir. Hırvatistan, 2009-2011 döneminde tahsis edilen kaynağın 461,3 milyon avrosunu kullanmıştır. 2011-2013 dönemini kapsayan MIPD Belgesi'nde ise üç yıl için toplam 430 milyon avro tahsis edilmiştir.¹³⁸ 2007-2013 dönemi toplam tahsisat ise 999,6 milyon avrodur.

Tablo 33: IPA Bileşenleri Kapsamında Hırvatistan'a Ayrılan Kaynak (2007-2013)

Bileşenler	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon €)
Geçiş Dönemi Yardımları ve Kurumsal Yapılanma	49,6	45,4	45,6	39,5	40	40	17,4	277,5
Sınır Ötesi İşbirliği	9,7	14,7	15,9	15,6	15,8	16,4	9,8	97,9
Bölgesel Kalkınma	45	47,6	49,7	56,8	58,2	57,6	31	345,9
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	11,4	12,7	14,2	15,7	16	16	9	95
Kırsal Kalkınma	25,5	25,6	25,8	26	26,5	26,2	27,7	183,3
TOPLAM	141,2	146	151,2	153,6	156,5	156,2	94,9	999,6

Kaynak: European Commission, Enlargement,

http://ec.europa.eu/enlargement/candidatecountries/croatia/financial-assistance/index_en.htm.

Toplam tahsisat içerisinde en büyük payı %35 ile Bölgesel Kalkınma Bileşeni almaktadır. İkinci sırayı ise %29 oranıyla Geçiş Dönemi ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni almaktadır.¹³⁹

Bu kapsamda;

CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 113.

¹³⁷ European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Croatia, s. 55, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_croatia_2009_2011_en.pdf.

¹³⁸ European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Croatia, s. 10, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_croatia_2011_2013_en.pdf.

¹³⁹ Halil Karataş, Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardımları, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No. 2010/409, Ankara 2010, sf. 112

- I'inci Bileşen'de üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyeti %40- %60, siyasi kriterler ise %25-%35 oranında desteklenmiştir.
- II'nci Bileşen'de IPA Adriyatik Sınır Ötesi İşbirliği için %46, Hırvatistan-Slovenya Sınır Ötesi İşbirliği için ise %20,2 oranında kaynak tahsis edilmiştir.
- III'üncü Bileşen'in alt bileşenlerinin yardımdan yararlanma oranları yaklaşık aynı düzeydedir. Çevre ve ulaşım programları %35-%40 aralığında, bölgesel rekabet edebilirlik de %20-%30 civarındadır.
- IV'üncü Bileşen'de beşeri sermaye yatırımlarının artırılmasına %35-%40 oranında, istihdam için %30-%40 oranında tahsisat yapılmıştır.¹⁴⁰
- V'inci Bileşen'de de tarım sektörünün uyarlanması ve Topluluk standartlarının uygulanması için yapılacak tahsisat en az %60'tır.

Tablo 34: Hırvatistan'a Yapılan AB Mali Yardımları

PHARE	ISPA	CARDS	IPA	AYB	Denizcilik Yardımları		Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
					Hibe	AYB Kredisi		
61	60	180	999,6	4.056	14,8	107,5	1.300,6	5.356,6

AB üyelik kriterlerini karşılamak ve Birlik'e hızla entegre olmak adına projeleri destekleyen AYB, Hırvatistan'a bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından 2014 yılına kadar toplam 61 proje için 4,056 milyar avroluk kredi kullanmıştır. Kredilerin kullanıldığı alanlar ise başta, ülke altyapısının inşası ve rehabilitasyonu (özellikle ulaşım altyapısı) ile KOBİ'lere yönelik yatırımlardır.¹⁴¹

¹⁴⁰ Karataş, sf. 113

¹⁴¹European Investment Bank, Regions, Croatia,

<http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/croatia/index.htm>, 17 Nisan 2012.

Hırvatistan'ın üye olduktan sonra 2014-2020 yılları arasında AB mali yardımlarından alt yapı yatırımları ve özel sektör rekabet edilebilirliği açısından alacağı fon miktarının 11 milyar avro olması beklenmektedir¹⁴².

5.9.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

Hırvatistan coğrafi konumu itibariyle Kuzey-Güney Avrupa ve Doğu-Batı Avrupa geçiş yollarının üzerinde bulunmaktadır. Batı Avrupa'yı Karadeniz'e ve Doğu Avrupa ile Baltık ülkelerini Akdeniz'e ulaştıracak iki önemli karayolu koridoru Hırvatistan'dan geçmektedir. Ülke 20 şekilden oluşmakta ve bunların 7'sinin Akdeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Çok sayıda ada ve kıyı girintilerinden dolayı Hırvatistan'ın kıyı uzunluğu 6.278 km olup, içsu yollarının toplamı 785 km'dir.

Deniz taşımacılığının Hırvatistan ekonomisine katkısı 1990'dan bu yana düşüş kaydetmesine rağmen, ülkenin coğrafi yapısı ve konumu nedeniyle sektör ülke ekonomisi için büyük önem taşımaktadır. Toplam sayısı 34 olan limanların sadece 7 tanesi uluslararası taşımacılığa uygundur. Bu limanlar Pula, Rijeka, Zadar, Şibenik, Split, Ploçe ve Dubrovnik'te yer almaktadır. Bu limanlardan yalnızca Ploçe ve Rijeka limanlarında konteynır liner servisleri mevcuttur. Hırvatistan limanlarındaki toplam trafik 2012 verilerine göre turist yolcuları da dahil 26,7 milyon yolcu ve 19 milyon ton yük civarındadır. Limanlar genellikle derin su limanı olduğundan süper tankerleri karşılayabilecek kapasitede olup, deniz ticaretinin ilerleyen zamanda artması beklenmektedir.¹⁴³

Hırvatistan'ın filosu 77 gemiden oluşmaktadır. Bunlar, 24 dökme yük gemisi, 7 yük gemisi, 8 kimyasal tanker, 27 yolcu/yük gemisi, 10 petrol tankeri, 1 soğutmalı yük gemisidir.

Hırvatistan, adaylık sürecinde deniz taşımacılığı stratejisini yük hacmini ve özellikle transit yükleri ve ro-ro yüklerini artırmak için Hırvatistan'ın en büyük limanı olarak

¹⁴²European Bank for Reconstruction and Development,
<http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/croatia.pdf>

¹⁴³ European Commission,
http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/croatia_01_en.pdf

değerlendirilen Rijeka limanının modernizasyonu; Ploce limanından geçen yük hacminin artırılması, Dubrovnik limanındaki yolcu terminalinin modernizasyonu ve yeniden inşası, Zadar limanına yeni yolcu ve ro-ro terminalinin inşası, Split limanına yazlık rıhtımların yapımı ve Adriyatik Denizi ile İyonya Denizi limanları arasında yeni bir Adriyatik ticaret hattının oluşturulması çerçevesinde çizmiştir.¹⁴⁴ Bununla birlikte, Gemi Trafik İzleme ve Bilgi Sistemi (VTMIS) kurulmuştur.

Hırvatistan'da hali hazırda Deniz Alanları Planlama Tüzüğü bulunmamakla birlikte sektörel mevzuat hakimdir. Bu anlamdaki önemli kanunda, Deniz Kanunu (1994 ve 1996), Kıyılar ve Limanlar Kanunu (2003), Balıkçılık Kanunu (2010), Çevre Koruma Kanunu (2007) ve Doğa Koruma Kanunu'dur (2005).

Hırvatistan, Avrupa'da Tuna Nehri üzerinde tam Otomatik Tanımlama Sistemi (AIS) kurmuş ikinci ülkedir. Nehir Bilgi Sistemi (RIS) merkezi ise, Hırvatistan Denizcilik, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından Tuna üzerinde Vukovar'da 2006 yılında kurulmuştur. RIS projeleri hem Tuna ve Drava (CRORIS) hem de Sava Nehri üzerinde Detaylı Tasarım ve Prototip Kurulumunu içermektedir. Nehir Bilgi Sistemlerine yönelik Avrupa'da üç fazlı IRIS Avrupa Projeleri uygulanmıştır. Bunların ilk fazı TEN-T ile eş finansmanlı sağlanmış ve 2006-2008 yılları arasında uygulanmıştır. Bu fazda Hırvatistan ortak olarak görülmektedir. İkinci faz ise 2009-2011 yılları arasında uygulanmış ve yine Hırvatistan ortak olarak yer almıştır. Üçüncü faz halihazırda devam etmekte olup, RIS teknolojilerinin, hizmetlerinin ve uygulamalarının güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Hırvatistan aynı şekilde bu projede de ortak olarak geçmektedir.

Liman altyapı çalışmalarına bakıldığında, Avrupa Yatırım Bankası ise Zadar Limanının yapımı için 2007 yılında Hırvatistan'a 100 milyon avro bütçeli bir kredi vermiştir. Ayrıca Rijeka Limanı 190 milyon avroya tamamlanmış bunun 160 milyon avrosu Dünya Bankası kredisinden geriye kalan 30 milyon avrosu ise Hükümet kaynaklarından karşılanmıştır.

¹⁴⁴ European Commission,
http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/croatia_01_en.pdf

Denizcilik alanındaki projelerine bakıldığında Hırvatistan’da AB fonlarından uygulanan projeler şu şekildedir:

Tablo 35: Denizcilik Sektöründeki AB Projeleri

NO	PROJENİN ADI	YILI	PROJENİN BÜTÇESİ(€)	PROJE BİLEŞENLERİ	FINANSMAN ARACI
1	Hırvatistan'da İçsu Yolları Ticaretinin Geliştirilmesi için Eylem Planı	2012	450.000	Hizmet	IPA
2	Sava Nehri üzerinde Nehir Bilgi Sistemleri ve VHF Sistemleri için Ekipman Alımı	2013	İhale Aşamasında	Tedarik	IPA
3	Osijek Limanında Güney Rıhtımının İnşası ve Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Teknik Yardım	2012	1.300.000	Hizmet	IPA
4	Vukovar Limanının-Yeni Doğu Limanı- Yeniden İnşasına için Teknik Yardım	2012	1.600.000	Hizmet	IPA
5	Hırvatistan Sava Nehri Suyolunun Rehabilitasyonu ve İyileştirilmesi için Teknik Yardım	2013	2.300.000	Hizmet	IPA
6	VTMIS Sisteminin Kurulumu için VHF İletişim Altsistemi	2006	İptal Edildi	Tedarik	Phare
7	Deniz Emniyeti: İdari Kapasitenin Güçlendirilmesi- Gemilerin İzlenmesi ve Yönetimi	2005	2.500.000	Eşleştirme/ Hizmet	Phare
8	Deniz Emniyeti: İdari Kapasitenin Güçlendirilmesi- Gemilerin İzlenmesi ve Yönetimi II.Faz	2006	6.100.000	Tedarik/Hizmet/ Eşleştirme	Phare
9	Deniz Emniyeti Alanında Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi	2005	600.000	Eşleştirme	Phare
TOPLAM				14.850.000	

Kaynak: European Commission, Europeaid, <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&userlanguage=en>, EU Delegation to Croatia, <http://www.europa.rs/en.htm>

5.10. Bulgaristan

AB'ye 2007 yılında üye olan ve bu çalışma kapsamında üyelik sürecine atıfta bulunarak değerlendirilen Bulgaristan'ın temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.10.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

Bulgaristan'ın nüfusu en son yapılan 2012 nüfus sayımı verilerine göre 7,2 milyondur. GSYH'si 2007 yılında 30.5 milyon avro iken, 2012 yılında artarak 36,9 milyon avroya ulaşmıştır. Kişi başına düşen GSYH'si ise aynı şekilde 2007 yılında 4.001 avro iken 2012 yılında 5.097 avro olmuştur. Bu iki veri özellikle Bulgaristan'ın üye olacağı belli olduğu 2004 yılı değerleri ile karşılaştırıldığında iki katına çıkmıştır. 2008 yılı boyunca %5,66'larda seyreden işsizlik oranı, krizden etkilenerek 2012 yılında %12,37 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında %25,2 olarak en yüksek değerine ulaşan cari işlemler açığı 2011 yılında %0,27 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon oranı da azalarak 2012 yılında %2,38'e düşmüştür. İthalat ve ihracat oranları krizden etkilenerek 2009 yılında düşse de 2011 yılında sırasıyla %8,02 ve %12,62 olarak gerçekleşmiştir.¹⁴⁵

Bulgaristan'ın temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönemi) Tablo 36'da gösterilmektedir.

¹⁴⁵International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx>, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

Tablo 36: Bulgaristan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	7.846	7.801	7.761	7.719	7.679	7.640	7.607	7.564	7.505	7.327
GSYH	avro (Milyon)	11.614	15.005	18.346	20.995	24.092	30.565	37.788	35.259	34.667	38.825
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	1.480	1.923	2.364	2.720	3.137	4.001	4.968	4.662	4.619	5.299
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	19.681	21.155	22.746	27.552	32.141	34.093	37.542	29.366	22.887	21.923
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	5.807	2.348	6.149	6.041	7.418	7.571	11.950	2.472	3.036	3.389
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	17.416	13.857	12.192	10.177	9.022	6.935	5.664	6.878	10.306	11.350
İthalat Oranı - mal ve hizmetler	%	3.597	19.836	12.204	9.082	6.612	13.920	8.198	-24.954	-8.893	8.020
İhracat Oranı - mal ve hizmetler	%	9.163	22.228	12.927	3.593	0.317	12.101	9.765	-8.481	-1.269	12.620
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-0.631	0.003	1.648	2.261	3.335	3.256	2.872	-0.916	-3.946	-1.976
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-2.372	-5.313	-6.417	-11.635	-17.555	-25.202	-23.040	-8.926	-1.479	0.270

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

5.10.2. Adaylık Süreci

Bulgaristan AB'ye üyelik için Aralık 1995'te başvurmuştur. Komisyon adaylık statüsüne 1997 yılında almış ve ilk ilerleme raporu 1998'te yayınlanmıştır. İkinci ilerleme raporu ile birlikte 1999'da resmi müzakerelere başlanmıştır.

1999 yılında çıkarılan Helsinki Avrupa Konseyi Kararını müteakip, üyelik müzakereleri 2000 yılında başlamış ve Bulgaristan tüm fasılları 2004 yılında kapatmıştır. Avrupa Konseyi 17 Aralık 2004 tarihinde üyelik müzakerelerinin sonuçlandırıldığını teyit etmiş ve 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Romanya ile birlikte AB üyesi olmuştur. Böylece üye sayısı 27'ye ulaşmıştır.

5.10.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

Bulgaristan AB'ye 2004 yılında üye olmadan önce adaylık süresi boyunca AB PHARE, ISPA ve SAPARD programları ile uluslararası finans kuruluşlarından ve diğer uluslararası fonlardan faydalanmıştır.

1989 yılında başlatılan ve 1998'de adaylık süreci yardımlarına dönüştürülen PHARE programı ile tüm sektörlerdeki müktesebat uyumu ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi projeleri desteklenmiştir. Bu projelerin büyük bir kısmını eşleştirme projeleri oluşturmuştur. Ayrıca, PHARE kapsamına 2000 yılından itibaren sınır ötesi işbirliği alanlarında yatırım projeleri ile ISPA ve SAPARD yardım araçları altından desteklenmeyen ekonomik ve sosyal uyum projeleri de alınmıştır. PHARE, AB programları ve ajanslarına katılım maliyetlerinin karşılanmasını da içermiştir.

PHARE programı kapsamında Bulgaristan'a 1992-2002 döneminde 1,3 milyar avro tutarında bir tahsisat yapılmış, 2003 programı ile 94,9 milyon avro tahsis edilmiştir. 2004 ulusal programı ile 172,5 milyon avro ve 2005 yılında 174,9 milyon avro olmak üzere 2003-2005 yılları arasında toplam tahsisat sınır ötesi işbirliği fonları da dahil 546,3 milyon avro olarak gerçekleşmiştir. Bu tahsisat 1992-2005 yılları arasında ise 1,9 milyar avroya

ulaşmaktadır. AB'nin Bulgaristan'a yaptığı yardımlar 2004-2006 yıllarında yaklaşık %30 artmış ve yıllık yaklaşık olarak GYSH'sinin %2'sine ulaşmıştır.¹⁴⁶

2000 yılında başlatılan ve çevre ile ulaştırma alt yapı projelerini destekleyen ISPA programı çerçevesinde Bulgaristan'a 2000 yılında 104 milyon avro, 2001 yılında 106,8 milyon avro, 2002 yılında 10,6 milyon avro, 2003 yılında 112,6 milyon avro, 2004 yılında 134,8 milyon avro ve 2005 yılında 134,8 milyon avro olmak üzere toplam 603,6 milyon avro tahsis edilmiştir.¹⁴⁷

ISPA programlama çerçevesi Bulgar yetkilileri tarafından belirlenen ve AB Komisyonu ile mutabık kalınan çevre ve ulaştırma stratejileri doğrultusunda oluşturulmaktadır. Ulaştırma Sektöründe, ISPA tarafından fonlanmak üzere 2000-2003 yılları arasında transit yol rehabilitasyonları, Sofya Havaalanının yeniden inşası ve genişletilmesi ile Vidin-Kalafat'ta Tuna nehri üzerinde bir köprünün inşasını da içeren önemli projeler desteklenmiştir. Genel olarak 1998-2004 yılları arasında ulaştırma sektöründe dengeli bir tahsisat yapılmış ancak denizcilik sektörü yine daha az pay almıştır. Bu kapsamda yapılan yardımlar karayollarına 156 milyon avro, havayollarına özellikle Sofya havalimanına 58 milyon avro, multimodal projelerine 70 milyon avro (2004 yılında) ve denizcilik sektörüne 4 milyon avrodur. Çevre sektöründe ise özellikle şehir atıksu arıtma tesisleri ile bu tesislerin rehabilitasyonu projeleri desteklenmiştir.¹⁴⁸

Yine 2000 yılında başlatılan, tarım ve kırsal kalkınma tedbirlerinin desteklendiği SAPARD programı kapsamında Bulgaristan'm aldığı tahsisatlar, 2000 yılında 53 milyon avro, 2001 yılında 54,1 milyon avro, 2002 yılında 55,6 milyon avro, 2003 yılında 56,5 milyon avro, 2004 yılında 68 milyon avro ve 2005 yılında yine 68 milyon avro olmak üzere toplam 355,2 milyon avrodur. PHARE ve ISPA programlarının aksine, SAPARD programı merkezi

¹⁴⁶ Report from the Commission of 12 January 2007 entitled "2005 Report on Phare, pre-accession and transition instruments" [COM(2007)

¹⁴⁷ European Commission, DG Regio, The Mini ISPA Report 2000-2004, s.16

¹⁴⁸ ibid. s.10

olmayan bir program özelliği taşımış ve Bulgar yetkililerinin kendi programlama çerçevesinde proje seçmelerine imkan tanımıştır.¹⁴⁹

Tablo 37: Bulgaristan'ın Yararlandığı Mali Yardımlar

BULGARİSTAN	PHARE	ISPA	SAPARD	AYB	Denizcilik Yardımları		Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
					Hibe	AYB Kredisi		
	1.846	604	305	1.266	30,3	17	2.805	4.071

AB'nin diğer bir finansman kuruluşu olan AYB ile Bulgaristan arasındaki kredi işbirliği 1991 yılında başlamıştır. AYB tarafından Bulgaristan'a verilen kredilerin toplamı 1992 yılından üye olduğu 2006 yılına kadar 31 proje için yaklaşık 1,3 milyar avro olup ulaştırma sektörüne ayrılan pay yaklaşık bu bütçenin yarısına tekabül etmekte ve toplam 728 milyon avrodur. Ulaştırma sektöründeki dağılıma bakıldığında ise, en çok karayolu ve demiryolu sektörüne fon tahsis edilmiş, denizcilikle ilgili projelerde ise yaklaşık 17 milyon avro kullanılmıştır.¹⁵⁰

Son olarak, Bulgaristan'ın üye olacağı belli olduğu tarihten itibaren Üyelik Antlaşması çerçevesinde Geçiş Yardımı ile desteklemek üzere geçici olarak 82 milyon avro mali yardım ile üyelik tarihi ile 2009 yılları arasında Nakit Akışı ve Schengen Yardımından 239 milyon avro yardım yapılması kararlaştırılmıştır. Ek olarak, yapısal faaliyetler çerçevesinde Bulgaristan'a 2007-2009 dönemi için üç yıllık 2,3 milyar avro (Madde 33) ve kırsal kalkınma harcamaları için 2007-2013 döneminde ise 1,5 milyar avroluk tahsisat yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁵¹

¹⁴⁹ European Commission, DG Regio, Arşiv, http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/ispa/ispa_en.htm

¹⁵⁰ European Investment Bank, Financed Projects, Regions, Bulgaria,

<http://www.eib.org/projects/loans/regions/european-union/bg.htm?start=1991&end=2014§or=>

¹⁵¹ European Commission, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/bulgaria/eu_bulgaria_relations_en.htm

5.10.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

Bulgaristan'ın kıyı uzunluğu toplam 414 km'dir ve toplam Karadeniz kıyı uzunluğunun %8,5'ine tekabül etmektedir. İçsu yolları uzunluğu 470 km'dir. Tuna nehri tek içsu yolu olup, Karadenizi Kuzey Denizine bağlar. Bu bağlamda, içsu yollarına ilişkin projeler de özellikle Tuna nehri için olmak üzere Karadeniz'deki önemli denizcilik limanlarına erişimin gelişmesi açısından önem arz etmektedir.¹⁵²

Burgas ve Varna olmak üzere iki önemli limanı bulunmaktadır. Limanlarında elleçlenen toplam yük miktarı 2012 verilerine göre 26 milyon ton ve konteynır limanlarındaki trafik 22 TEU'dur.¹⁵³

Kıyı turizmi ülkede hızla bütüyen bir sektördür. Kısa mesafeli taşımacılık genellikle petrol taşımacılığına dayanmaktadır ve gelecekteki bütümesi özellikle filo yenilenmesi ile içsu yolları taşımacılığını da içeren altyapıların geliştirilmesine bağlıdır.

Tablo 38'de Bulgaristan'ın AB proje veritabanlarında yer alan denizcilik projeleri verilmektedir. Bu projelere ek olarak Avrupa Komisyonu DG MARE tarafından yaptırılan bir çalışmada ise, Bulgaristan'da denizcilikle ilgili toplam 24 proje uygulandığı ve bunların bütçesinin yaklaşık 100 milyon avro olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁴

¹⁵² <http://www.worldportsource.com/countries.php>

¹⁵³ European Commission, Eurostat

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Maritime_ports_freight_and_passenger_statistics,
World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/IS.SHP.GOOD.TU>

¹⁵⁴ European Commission,

http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/d_base_appendix_en.pdf

Tablo 38: Denizcilik Sektöründe AB Projeleri

NO	PROJENİN ADI	YILI	PROJENİN BÜTÇESİ(€)	PROJE BİLEŞENLERİ	FINANSMAN ARACI
1	Bulgaristan Denizcilik İdaresinin Denize İlişkin Görevlerinin Desteklenmesi II. Faz (çevre kirliliği denetimlerini gerçekleştirmek üzere 4 özel tekne alımı, yedek parçaları ile birlikte ve eğitim)	2006	7.888.000	Tedarik/Hizmet	Phare
2	Tuna Nehrinde Tehlikeli Yüklerin Boşaltılmasını En Az Seviyeye İndirmek için Denizcilik İdaresinin Operasyonel Kapasitesinin Artırılması (Özel Teknelerin Alımı)	2006	944.000	Tedarik/Hizmet	Phare
3	Bulgar Arama Kurtarma Bölgesinde Etkin Arama ve Kurtarma Hizmetlerinin Sunulması	2006	944.000	Tedarik	Phare
4	Bulgar Denizcilik İdaresinin Denizdeki Yükümlülüklerinin Desteklenmesi (7 Arama Kurtarma Botunun Alımı ve Eğitim)	2006	3.400.000	Tedarik/Hizmet	Phare
5	Denizde ve Nehirde Seyrüsefer Emniyetine ilişkin Avrupa Standartlarının Geliştirilmesi yoluyla Denizcilik İdaresinin Güçlendirilmesi Projesi	2005	735.000	Eşleştirme	Phare
6	Bulgaristan Gemi Trafik Yönetimi ve Bilgi Sistemi Projesi (Faz I)	2003	11.400.000*	Tedarik/Hizmet/Eşleştirme	Phare 2000
7	Bulgaristan Denizcilik İdaresinde Toplam Kalite Yönetimi Sisteminin Oluşturulması Projesi	2003	577.326	Eşleştirme	Phare
8	Bulgaristan Gemi Trafik Yönetimi ve Bilgi Sistemi Projesi (Faz II)	2003	3.360.000	Tedarik/Hizmet	Phare
9	Deniz Emniyeti alanında Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Projesi	2001	1.120.000	Eşleştirme/ Tedarik	Phare
TOPLAM				30.368.326	

*Phare katkısı 3.400.000 avro

Kaynak: European Commission, Europeaid, <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&userlanguage=en>, Ministry of Transport, Information Technologies and Communications of Bulgaria, <http://www.mtitc.government.bg/page.php?category=452&page=2>

5.11. Romanya

AB'ye 2007 yılında üye olan ve bu çalışma kapsamında üyelik sürecine atıfta bulunarak değerlendirilen Romanya'nın temel ekonomik göstergeleri, Avrupa Birliği'ne adaylık süreci, Avrupa Birliği tarafından yapılan mali yardımlar, yararlandığı programlar ve tutarları bazında incelenecektir. Son olarak yapılan mali yardımlar çerçevesinde denizcilik sektöründeki durumları ve bu çerçevede AB tarafından finansmanı sağlanan denizcilik proje portföyü ele alınacaktır.

5.11.1. Temel Ekonomik Göstergeleri

2012 yılı verilerinde nüfusu 21,4 milyon olan Romanya'nın temel ekonomik göstergelerine baktığımızda, GSYH'si 2007 yılında 123,6 milyon avro iken, 2012 yılında 122,7 milyon avro olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına düşen GSYH'si ise aynı şekilde 2007 yılında 5.737 avro iken 2011 yılında 6.189 avro olmuştur. Bu iki veri özellikle Romanya'nın üye olacağının belli olduğu 2004 yılı değerleri ile karşılaştırıldığında yaklaşık üç katına çıkmıştır. İşsizlik oranı Romanya'ya da son on yılda yaklaşık aynı seviyelerde seyretmiş, 2011 yılında %7,4 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında %13,26 olarak en yüksek değerine ulaşan cari işlemler açığı 2011 yılında %4,52 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon oranı da azalarak 2012 yılında %3,33'e düşmüştür. İthalat ve ihracat oranları krizden etkilenerek 2009 yılında düşse de 2011 yılında sırasıyla %10,04 ve %10,32 olarak gerçekleşmiştir.¹⁵⁵

Romanya'nın temel ekonomik göstergeleri (2002-2011 yıllarını kapsayan dönem) Tablo 39'da gösterilmektedir.

¹⁵⁵International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx>, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

Tablo 39: Romanya'nın Temel Ekonomik Göstergeleri (2002-2011)

Gösterge	Birim	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nüfus	Milyon	22.309	21.686	21.638	21.609	21.575	21.551	21.517	21.484	21.447	21.384
GSYH	avro (Milyon)	33.325	43.094	54.928	71.870	88.917	123.644	148.083	119.098	119.424	132.336
Kişi Başına Düşen GSYH	avro	1.494	1.987	2.538	3.326	4.121	5.737	6.882	5.544	5.568	6.189
Toplam Yatırım	GSYH'nin %si	22.002	21.968	23.670	23.286	26.458	30.975	31.260	25.370	25.568	26.928
Enflasyon Oranı	% (yıllık ortalama)	22.506	15.381	11.863	9.003	6.585	4.837	7.849	5.587	6.095	5.785
İşsizlik Oranı	% (toplam işgücüne oranı)	8.440	7.025	8.074	7.174	7.270	6.413	5.788	6.859	7.277	7.400
İthalat Oranı -mal ve hizmetler	%	12.293	16.506	22.055	16.022	22.641	27.339	7.903	-20.543	x	10.042
İhracat Oranı -mal ve hizmetler	%	17.092	9.280	14.051	7.584	10.440	7.839	8.289	-6.445	13.211	10.327
Kamu Borcu	GSYH'nin %si	-2.599	-2.222	-3.357	-0.685	-1.353	-3.117	-4.830	-7.265	-6.420	-4.259
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'nin %si	-3.333	-5.819	-8.364	-8.646	-10.389	-13.426	-11.635	-4.163	-4.422	-4.524

Kaynak: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26.03.2014; 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

5.11.2. Adaylık Süreci

Romanya Orta ve Doğu Avrupa'da Avrupa Topluluğu ile resmi ilişkiler kuran ilk ülkedir. 1974 yılında Topluluğun Genel Tercihler Sistemi ile ilgili anlaşmada Romanya da yer almıştır.

Romanya'nın Avrupa Birliği ile diplomatik ilişkileri 1990'larda başlamış, 1991 yılında Ticaret ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Akabinde 1995 yılında Romanya AB üyeliği için başvuruda bulunmuştur.

Komisyon adaylık statüsüne 1997 yılında almış ve ilk ilerleme raporu 1998'te yayınlanmıştır. İkinci ilerleme raporu ile birlikte 2000'de resmi müzakerelere başlanmıştır. Avrupa Konseyi 17 Aralık 2004 tarihinde üyelik müzakerelerinin sonuçlandırıldığını teyit etmiş ve 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Bulgaristan ile birlikte AB üyesi olmuştur.¹⁵⁶

5.11.3. Yararlandığı Mali Yardımlar

Romanya, AB'ye 2007 yılında üye olmadan önce adaylık süresi boyunca AB PHARE, ISPA ve SAPARD programları ile uluslararası finans kuruluşlarından ve diğer uluslararası fonlardan faydalanmıştır.

Romanya'ya 1992-1999 yılları arasında AB tarafından yaklaşık 1,2 milyar avro tutarında mali yardım yapılmıştır.¹⁵⁷ PHARE programı ile özellikle karayolu taşımacılığına odaklanılmıştır ve 2000-2006 yılları arasında yaklaşık 2 milyar avro hibe verilmiştir. ISPA'nın uygulanması ise ülkenin ulaştırma stratejilerine uygun şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, yaklaşık 1,7 milyar avro mali yardım yapılmış bu yardımlardan 522,5 milyon avro ile öncelikle karayolu taşımacılığı; ardından 381,3 milyon avro ile demiryolu taşımacılığı gelmektedir. 231,7 milyon avroluk Bükreş-Konstanta demiryolu hattının rehabilitasyonu, 138 milyon avroluk Drobeta Turnu-Severin-Lugoj karayolunun rehabilitasyonu ve 149,6 milyon avroluk Bükreş-Brasov demiryolu hattının rehabilitasyonu projeleri ISPA fonlarından

¹⁵⁶ European Commission, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/eu_romania_relations_en.htm

¹⁵⁷ Permanent Residence of EU in Romania, <http://ue.mae.ro/en/node/456>

desteklenen önemli projeler arasındadır. SAPARD programı kapsamında ise 2000-2006 yılları arasında 1,1 milyar avro tutarında proje desteklenmiştir.¹⁵⁸

Bu fonlara ek olarak AYB ile Romanya arasındaki kredi işbirliği 1991 yılında başlamıştır. AYB tarafından Bulgaristan'a verilen kredilerin toplamı 1991 yılından 2006 yılına kadar 4,9 milyar avro olup ulaştırma sektörüne ayrılan pay toplam 3 milyar avrodur. Ulaştırma sektöründeki dağılıma bakıldığında ise, en çok karayolu ve demiryolu sektörüne fon tahsis edilmiş, denizcilikle ilgili Konstanta limanının altyapısı ve rehabilitasyonu projelerinde de yaklaşık 36,5 milyon avro kullanılmıştır.¹⁵⁹

Tablo 40: Romanya'nın Yararlandığı Mali Yardımlar

PHARE	ISPA	SAPARD	AYB	Denizcilik Yardımları		Diğer Yardımlar	Toplam Hibe Tutarı	TOPLAM (milyon €)
				Hibe	AYB Kredisi			
2.000	1.680	1.113	4.908	35	36,5	1.200	5.993	10.901

AB'nin diğer bir finansman kuruluşu olan Avrupa İmar ve Kalkınma Bankasından (EBRD) Romanya'ya 1993-2004 yılları arasında 7 ulaştırma projesini desteklemek üzere 310,7 milyon avro aktarılmış; bunun 220 milyonu karayolu rehabilitasyonuna aktarılmıştır. Ayrıca EBRD demiryolu rehabilitasyon projeleri ile Köstence liman projesine de ek finansman sağlamıştır.¹⁶⁰

AB üye ülkesi olarak Romanya üyeliğinden sonraki üç yıl içerisinde Yapısal Fonlar kapsamında 10,5 milyar avro yardım almıştır. Yine Bulgaristan ile aynı şekilde, Üyelik

¹⁵⁸European Commission, DG Regio, Archive,

http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/ispa/ispa_en.htm

¹⁵⁹European Investment Bank, Financed Projects, Regions, Romania,

<http://www.eib.org/projects/loans/regions/european-union/bg.htm?start=1991&end=2014§or=>

¹⁶⁰Sustainable Development of Blue Economy in Black Sea, January 2014.

Antlaşmasının 31. Maddesi gereği, üyeliğinin ilk yılında geçici mali yardımlardan faydalanmıştır.¹⁶¹

5.11.3.1. Denizcilik Sektörü ve AB Projeleri

Romanya'nın kıyılarının tamamı Karadeniz'e olup tamamı 256 km'dir ve Karadeniz kıyılarının %5,3'üne tekabül etmektedir. Deniz taşımacılığı Karadeniz'e doğrudan erişimi sağlayan Köstence, Mangallia ve Midia limanları yoluyla yapılmaktadır. Köstence bu üç liman arasından en büyüğü olup yıllık trafik kapasitesi yaklaşık 105 milyon tondur. Limanda 30 km'lik rıhtımlar bulunmakta ve 165.000 dwt'luk dökme yük gemileri ile 250.000 dwt'luk tankerleri ağırlayabilme kapasitesi bulunmaktadır. Kısa mesafe deniz taşımacılığı da ülkede en hızlı gelişmekte olan denizcilik faaliyetidir ve özellikle Köstence limanında gerçekleştirilmektedir.¹⁶²

Romanya'da içsu yolları sistemi özellikle ülkenin güneyinde yer alan Tuna nehrine dayanmaktadır. Toplam içsuyolları uzunluğu 1.731 km'dir. Tuna nehrinin Romanya sınırları boyunca uzunluğu 1.075 km'dir. Ülkede 30 içsu yolu limanı bulunmaktadır ve bu limanlar yıllık 52 milyon ton elleçleme kapasitesine sahiptir. Bu bağlamda en büyük limanları, TEN-T koridorlarının bir parçasını oluşturan ve yıllık 34 milyon ton elleçleme kapasitesine sahip Braila, Galati, Tulcea, Sulina ve Köstence limanlarıdır. Öte yandan ülkenin içsu yolları ulaştırma rotasındaki yük trafiği oldukça düşüktür. Son yıllarda yaklaşık 4,3 milyon ton/km yük trafiği gerçekleşmiştir. Limanlardaki toplam trafik yaklaşık 71.000 ton olup bunun 31.000 tonu içsu yolları ile ilişkilidir. Romanya limanlarında elleçlenen yük miktarı Eurostat ve Dünya Bankası 2012 verilerine göre 39,5 milyon tondur.¹⁶³ İçsu yolları taşımacılığında Tuna nehri üzerinde yapılan intermodal ulaştırma alt yapıları ulusal ekonomide önemli bir yere sahiptir.

¹⁶¹ European Commission, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/eu_romania_relations_en.htm

¹⁶² Sustainable Development of Blue Economy in Black Sea, January 2014.

¹⁶³ European Commission, Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Maritime_ports_freight_and_passenger_statistics, <http://data.worldbank.org/indicator/IS.SHP.GOOD.TU>

Romanya’da gemi inşa sanayi oldukça uzun bir geçmişe sahiptir ve özellikle ticari ulaştırma gemileri inşa edilmektedir. Her ne kadar krizden etkilense de yeşil teknolojiler ile inovasyon kapasitesine yatırım yapmak yoluyla rekabet edebilirliğini geliştirmeye çalışmaktadır. Romanya’nın Karadeniz’deki kıta sahanlığında yeni yapılan gaz keşifleri sektörün rolünü güçlendirmek adına büyük önem taşımaktadır.¹⁶⁴

Tablo 41: Denizcilik Sektöründeki AB Projeleri

NO	PROJENİN ADI	YILI	PROJENİN BÜTÇESİ (€)	PROJE BİLEŞENLERİ	FINANSMAN
1	Ulaştırma Sektöründe Emniyet ve Kalite Hizmetlerinin Artırılması	2006	10.580.000*	Tedarik/ Hizmet/ Eşleştirme	Phare
2	İçsu Yolları ve Karayolu Ulaşımında AB Müktesebatının Uygulanmasında Mali ve Emniyet Yönlerinin Desteklenmesi	2002	8.130.000**	Tedarik/Hizmet/Eşleştirme	Phare
3	Denizcilik ve İçsu Yolları Emniyetinin Geliştirilmesi (Tuna nehri üstüne Gemi Trafik Yönetim Sisteminin Kurulmasını içeren)	2001	16.370.000** *	Eşleştirme/ Tedarik/ İnşaat/Hizmet	Phare
TOPLAM				35.080.000	

*8.040.000 Phare Katkısı, ** 6.700.000 Phare Katkısı, ***12.700.000 Phare Katkısı

Kaynak: European Commission, Europeaid, <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&userlanguage=en>,

¹⁶⁴ Sustainable Development of Blue Economy in Black Sea, January 2014.

VI. TÜRKİYE'YE YAPILAN AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI İLE DİĞER ADAY VE POTANSİYEL ADAY ÜLKELERE YAPILAN MALİ YARDIMLARIN KARŞILAŞTIRMASI

Bu bölümde, öncelikle Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye yapılan mali yardımlar, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ışığında incelenecektir. Türkiye'nin katılım öncesi süreçte aldığı mali yardımlar kapsamında Türkiye ve Avrupa Birliği mali işbirliğinin geçmişi ve Türkiye'nin faydalandığı mali yardımlar değerlendirilecektir. Bu çerçevede, mali yardım süreci 1964-1995 yıllarını kapsayan Gümrük Birliği öncesi dönem, 1996-2007 yıllarını kapsayan Gümrük Birliği sonrası dönem, 2007-2013 yılları arasında IPA-I dönemi ve programlama çalışmaları halen devam etmekte olan 2014-2020 yıllarına yönelik uygulanacak IPA-II dönemleri şeklinde ele alınacaktır.

Türkiye'nin aldığı mali yardımlar akabinde diğer aday ve potansiyel adaylar ile üye ülkeler arasından seçilen Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'nın aldığı mali yardımlar ile karşılaştırılacaktır. Mali yardımların karşılaştırılmasında dördüncü bölümde ülke bazında verilen temel ekonomik göstergeler ve adaylık süreçleri göz önünde bulundurulacaktır. Bu kapsamda, özellikle ülkelerin nüfusları baz alınarak, ülke başına ve kişi başına düşen yardım tutarları hesaplanacaktır.

Ayrıca çalışma kapsamında, Türkiye'ye yapılan mali yardımlar ile Avrupa Birliği üyesi ülkelere yapılan mali yardımlar karşılaştırılarak Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden yeterince mali yardım alamadığı ortaya konulacaktır.

Son olarak, Türkiye'ye yapılan mali yardımlardan denizcilik sektörünün ne ölçüde faydalandığı diğer ülkelerin denizcilik portföyleri ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

6.1. Türkiye ve Avrupa Birliği Mali İşbirliğinin Geçmişi

Avrupa ile ekonomik, siyasal ve kültürel yönden yakın ilişki içerisinde olmayı devlet politikası haline getiren Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğuna 1959'da Yunanistan'ın

başvurusundan hemen sonra üyelik başvurusunda bulunmuştur. AET'ye başvuruda politik gerekçeler ekonomik gerekçelerden daha etkiliydi. Türk politika yapıcılara göre, Türkiye'nin uzun vadede Avrupa'ya entegre olma isteği için Birlik önemli bir adımdı.¹⁶⁵ 1963 yılında kaleme alınan bir Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı dokümanı politik gerekçeler üzerine şöyle vurgu yapmaktadır.¹⁶⁶

“Kuruluşundan beri Batı camiasının ayrılmaz bir parçası olduğunu hisseden Türkiye Cumhuriyeti 2. Dünya Savaşından sonra, ekonomik ve siyasal prensipleri Türkiye'ninkine uyan, pek çok batılı teşkilata katılmıştır. Dolayısıyla, Avrupa'da her şeyden önce bir ekonomik topluluk, daha sonra da siyasal bir birlik oluşturmayı amaçlamış Ortak Pazara Türkiye'nin katılmaması düşünülemez bile (Dışişleri Bakanlığına atfen Çalış, 2008: 55-56).”

Türkiye'nin bu isteği ve erken başvurusu diğer aday ülkeler karşısında daha tecrübeli ve eski bir aday konumuna oturtmaktadır. Türkiye'nin AET'ye başvurusunun ardından Ortak Pazar'ı oluşturan 6 ülkenin Dışişleri Bakanlarından kurulan Bakanlar Konseyi 11 Eylül 1959'da Brüksel'de buluştuklarında, gündem maddelerinin sonuncusu “Türkiye'nin ortak istemi” idi. Bu toplantı sonucunda Türkiye'nin istemi olumlu karşılanmış ve ortaklık ilişkisine dair ön görüşmelerin yapılması için bir Avrupa Komisyonu görevlendirilmiştir¹⁶⁷.

28-30 Eylül 1959'da Belçika'daki Türk heyeti ile AET arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde gümrük indirimleri, tarım, serbest dolaşım, mali krediler, Türkiye'nin topluluk karar organlarına katılma arzusu gündeme gelmiştir.

Türk heyeti 2-4 Aralık 1959'da ikinci ön hazırlık müzakeresini gerçekleştirmiştir. Görüşmelerde tarım, mali yardım ve Türkiye'nin topluluk karar organlarına katılması

¹⁶⁵ Bourguignon, Roswitha, “The History of the Association Agreement Between Turkey and the European Community”, Ahmet Evin, Geoffrey Denton (eds.), Turkey and the European Community, Opladen, Leske+Budrich, 1990, sf. 52

¹⁶⁶ Çalış, Şaban H., Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, 4. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2008. Sf. 55

¹⁶⁷ Birand, M.A., Türkiye'nin Gümrük Birliği Macerası 1959-1995, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1996 sf. 51-52

konuları gündeme gelmiş ancak resmi ortaklık müzakerelerine başlayabilmek için istenen ortam yakalanamamıştır.¹⁶⁸

Daha sonra, politik sakıncalara dikkat eden AET, Türkiye ile araştırma görüşmelerinin tamamlandığını ve resmi müzakerelere geçilmesini kararlaştırmıştır. Bu kararın üzerinden iki hafta geçmeden Türkiye’de 27 Mayıs 1960 tarihinde başlayan ihtilal ile müzakereler durmuştur.¹⁶⁹

Türkiye üyelik başvurusunun ardından 1963 yılında AET ile ortaklık antlaşması imzalamış ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile AB ile Türkiye arasındaki mali işbirliği süreci başlatılmıştır. Bu bağlamda, Ankara Anlaşması ve Mali Protokolleri mali ilişkilerin yasal dayanağı olarak kabul edilmektedir.

Türkiye tam üyelik başvurusunu Avrupa Topluluğu olarak yeniden adlandırılan AET’ye 1987 yılında yapmıştır. 10-11 Aralık 1999 tarihinde yapılan Helsinki Zirvesi ile Türkiye’ye resmi olarak aday ülke statüsü verilmiştir. Helsinki Zirvesi AB ile Türkiye arasındaki mali işbirliği çerçevesinde Türkiye’ye sağlanacak mali yardımların bir katılım öncesi strateji perspektifi kazanması yönünde ilk adımı oluşturmaktadır.¹⁷⁰

6.2. Türkiye’nin Yararlandığı Mali Yardımlar

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki mali işbirliği süreci, tarihsel gelişimi açısından başlıca üç aşamaya ayrılabilir. Bu aşamalardan birincisi Ankara Anlaşması’ndan Gümrük Birliği üyeliğine kadar olan dönem ve ikincisi Gümrük Birliği üyeliğinden tüm aday ülkeler için Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının (IPA) başlatıldığı süreye kadar geçen dönemdir. Üçüncü olarak katılım öncesi mali yardım programları IPA-I (2007-2013) dönemi ve IPA-II (2014-2020) IPA-II dönemidir.

¹⁶⁸ Birand, M.A., Türkiye’nin Gümrük Birliği Macerası 1959-1995, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1996. Sf. 61-64

¹⁶⁹ Birand, M.A., Türkiye’nin Gümrük Birliği Macerası 1959-1995, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1996. Sf. 61-64

¹⁷⁰ Azmi Ekmen, Avrupa Birliği’nin Üye Ülkelere Sağladığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bölümü, 2008, Ankara.

6.2.1. Gümrük Birliği Öncesi Türkiye'ye Yapılan Mali Yardımlar (1964-1995)

1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması'nın üçüncü maddesinin birinci bendinde yer alan hüküm "hazırlık döneminde Türkiye'nin, geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmesi için, Topluluk yardımı ile ekonomisini güçlendirmesini" öngörmektedir. Türkiye-AB mali işbirliği, ortaklık ilişkisinin başlangıcından Gümrük Birliği'nin tamamlanmasına kadar olan dönemde (1964-1996), esas olarak Mali Protokollerle yürütülmüştür.¹⁷¹

Bu çerçevede, Türk ekonomisini Avrupa Birliğine giriş sürecine hazırlamak ve gelişimini sağlamak amacıyla üç Mali Protokol ve bir Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır. 600 milyon ECU (Avrupa Para Birimi) tutarındaki Dördüncü Mali Protokol hazırlanmış, ancak Yunanistan'ın vetosu nedeniyle yürürlüğe girememiştir. Mali Protokoller kapsamındaki yardımlar daha çok hibelerden oluşmakla birlikte Avrupa Yatırım Bankası ve düşük faizli Topluluk kaynaklı kredileri de içermiştir. 32 yıllık bu dönemde toplam 1.430 milyon ECU tutarında bir yardım yapılması öngörülse de kullanılabilen yardım miktarı 830 milyon ECU olmuştur.¹⁷²

Birinci Mali Protokol, Ankara Anlaşması'na ek olarak 12 Ekim 1963'te imzalanmış ve Protokol ile Türkiye'ye 175 milyon ECU tutarında uygun koşullu kredi verilmiştir. Kredilerin vadesi 30 yıl, ödemesiz dönemi 7 yıl, faiz oranı ise altyapı projeleri için %3, diğer projeler için %4,5 olarak belirlenmiştir. Beş yıllık sürede 35'er milyonluk dilimler içinde açılan kredilerin 105.9 milyon ECU'su altyapı projeleri için, 69,1 milyon ECU'su diğer yatırım projelerinde kullanılmıştır.

Bu Protokol çerçevesinde sağlanan krediler ile 45 proje finanse edilmiş ve kredi miktarı 145 milyon ECU'su kamuya ve 30 milyon ECU'su özel sektöre tahsis edilmek

¹⁷¹ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.72.

¹⁷² <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=malisibirliigi&baslik=Mali%20%DD%FEbirligi%F0i>

kaydıyla tamamen kullanılmıştır. Bu kapsamda finanse edilen projeler arasında Keban Barajı ve Boğaziçi köprüsü de yer almaktadır.¹⁷³

23 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1971-1977 yıllarını kapsayan İkinci Mali Protokolün uygulanması sürecinde 195 milyon ECU topluluk üyelerinden, 25 milyon ECU ise Avrupa Yatırım Bankası öz kaynaklarından olmak üzere toplam 220 milyon ECU'luk kredi alınmıştır.¹⁷⁴ Bu kredinin 175 milyon ECU'luk kısmı kamu, 20 milyon ECU'luk kısmı ise özel sektör projeleri olmak üzere tamamı altyapı projelerine ayrılmıştır. Kredinin vadesi 30 yıl, ödemesiz dönemi 8 yıl ve faiz oranı %2,5 olarak belirlenmiştir.¹⁷⁵ Bu koşullarda verilen krediler ile Afşin- Elbistan Kömürleri ve Termik Santrali ile SEKA Akdeniz ve Dalaman Kağıt Sanayi kamu yatırımları yapılmıştır.¹⁷⁶

II. Mali Protokolü tamamlayıcı nitelikte olan Tamamlayıcı Protokol, 30 Haziran 1973 tarihinde imzalanmıştır. Protokol ile 47 milyon ECU tutarında kredi verilmiştir.

Üçüncü Mali Protokol, 12 Mayıs 1977 tarihinde imzalanmış ve 1 Mayıs 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Protokol çerçevesinde, 220 milyonu Topluluk üyesi ülkelerden, 90 milyonu ise Avrupa Yatırım Bankası kaynaklarından olmak üzere toplam 310 milyon ECU'luk kredi sağlanmıştır. Kredinin vadesi 40 yıl, ödemesiz devre 10 yıl, faiz oranı ise %2,5 olarak belirlenmiştir.¹⁷⁷ Kredi vadelerinin ve faiz oranlarının gittikçe iyileştiği görülmektedir. Üçüncü Mali Protokol yardımları ile gerçekleştirilen kamu yatırımları arasında Keban II Hidroelektrik Santrali ile Karakaya Barajı ve Hidroelektrik Santrali sayılabilir.¹⁷⁸

Üçüncü Mali Protokol'de belirtilen hükümler gereğince, Protokolün uygulama süresinin bulmasından bir yıl önce tarafların yeni bir mali protokol imzalanması konusunda anlaşmaya varmaları beklenmiştir. Ancak bu amaçla yapılan görüşmelerde Türkiye'nin

¹⁷³ Azmi Ekmen, Avrupa Birliği'nin Üye Ülkelere Sağladığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, s.177 Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bölümü, 2008, Ankara.

¹⁷⁴ ibid. s.177

¹⁷⁵ ibid. s.178

¹⁷⁶ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.73.

¹⁷⁷ Ekmen, s.178

¹⁷⁸ Tuğrul, s.73.

oldukça yüksek bir yardım talep etmesi nedeniyle yeni bir protokolün imzalanması hususunda mutabakata varılamamıştır. 30 Haziran 1980 tarihinde düzenlenen Ortaklık Konseyi, 2/80 sayılı Kararla, bir Özel İşbirliği Fonunun yürürlüğe konulmasını ve 75 milyon ECU'luk bir hibenin verilmesini kararlaştırmıştır. Yardımın 68 milyon ECU'su enerji sektörünün acil ithalat gereksinimleri için, 7 milyon ECU'su ise teknik yardıma ayrılmıştır.¹⁷⁹

Dördüncü Mali Protokol çerçevesinde Türkiye'ye 600 milyon ECU tutarında mali yardım yapılmasının kararlaştırılmasına ve Protokolün 1981'de parafe edilmesine rağmen, Yunanistan'ın 1981 yılında Birliğe üye olmasıyla birlikte Yunanistan'ın engellemeleri ile Topluluk organlarının onayından geçemediği için yürürlüğe girememiştir.

Bu dönem içinde en son yapılan mali yardım, 1993 yılında Türkiye'ye AT ile işbirliği çerçevesinde genel bütçeden finanse edilen 3 milyon ECU tutarındaki hibedir. Bu yardım gümrük memurlarının eğitimi, Jean Monnet bursları, AT Ortak Tarım ve Ticaret politikaları konusunda eğitim, iş haftaları düzenlenmesi ve mevzuat uyumu konusu ile ilgili ortak çalışmalarda kullanılmıştır.

Tablo 42: Türkiye'nin Gümrük Birliği Öncesi Aldığı Mali Yardımlar

Mali Yardım Kaynağı	Dönemi	AYB Kredileri	Özel Şarh Kredisi	Hibe Miktarı	Toplam Yardım Miktarı (milyon ECU)
I. Mali Protokol	1964-1969	-	175	-	175
II. Mali Protokol	1971-1977	25	195	-	220
Tamamlayıcı Protokol	1979-1982	-	47	-	47
III. Mali Protokol	1980-1982	90	220	-	310
Özel İşbirliği Fonu	1980	-	-	75	75
IV. Mali Protokol	1982-1986	225	325	50	600*
İdari İşbirliği Fonu	1993-1995	-	-	6	6
Öngörülen Mali Yardım	1964-1995	340	962	131	1433
Kullanılan Mali Yardım	1964-1995	115	637	81	833
* dondurulmuştur					
Kaynak: Ekmen, 2008 s.179, Hülya Tuğrul, 2012 sf.76					

¹⁷⁹ ibid,s.74

Gümrük Birliği Öncesi Dönemi Yapılan Mali Yardımlara (Tablo 42) bakıldığında, Gümrük Birliği öncesi 30 yıllık dönemde Türkiye'ye AB'den hibe ve kredi olarak toplam 1 milyar 430 milyon ECU yardım öngörülmesine rağmen Dördüncü Protokolün yürürlüğe girmemesi sebebiyle kullanılabilen yardım tutarı sadece 833 milyon ECU olmuştur. Bu yardımların 115 milyon ECU'su AYB kredileri ve 637 milyon ECU'su düşük faizli AB kredileri olmak üzere yalnızca 81 milyon ECU'luk tutarı hibeden oluşmaktadır.

AYB tarafından verilen kredilerin toplam 67,5 milyon ECU'su ulaştırma sektöründe kullanılmıştır. Bu kapsamda desteklenen projeler arasında, özellikle Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryollarının (TCDD) dizelleştirilmesi ve elektrifikasyonunu içeren demiryolu projeleri yer almaktadır.

6.2.2. Gümrük Birliği Sonrası Türkiye'ye Yapılan Mali Yardımlar (1996-2007)

Türkiye'nin 1 Ocak 1996'da Gümrük Birliği'ne üye olması ile birlikte AB yardımlarının yeni bir boyut kazanması beklenmiştir. Gümrük Birliği sürecinin tamamlanması ile 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye'ye, AB bütçe kaynaklarından ve Topluluğun Akdeniz ülkelerine yönelik programından kredi ve hibe yardımları öngörülmüştür.

Avrupa Birliği'nin bu dönem içinde yapılmasını planladığı yardımlar, Gümrük Birliğine bağlı olarak geçireceği değişiklik sırasında ihtiyaç duyabileceği mali yardım ve işbirliği çerçevesini belirleyen tek taraflı Topluluk Deklarasyonu ile belirlenmiştir. Deklarasyon ile 1996–2000 yıllarında AB, bütçe kaynaklı hibe niteliğinde 375 milyon, kredi olarak ise 750 milyon avro özel yardım taahhüdünde bulunmuştur. Yine bu dönemde Avrupa Akdeniz İşbirliği çerçevesi içinde Akdeniz Ekonomik Kalkınma Alanı (MEDA -I) kapsamında 700 milyon avrohibe, birlik üyesi olmayan Akdeniz ülkelere Avrupa Yatırım Bankası'ndan kredi sağlanması amacıyla oluşturulan Avrupa- Akdeniz İşbirliği (EUROMED) kapsamında 300 milyon avro kredi ve Yenileştirilmiş Akdeniz Programı kapsamında da 400 milyon avro kredi verilmesi öngörülmüştür. Taahhüt edilen miktarlar ise sırasıyla, 375, 205 ve 339,5 milyon avro, toplam olarak 919,5 milyon avrodur. 339,5 milyon avroluk kredinin tamamı birden kullanılmıştır. EUROMED kapsamında taahhüt edilen (1997–1999) kredi de

kullanılmıştır. MEDA 1996–1999 dönemini kapsayan MEDA I Programı çerçevesinde Türkiye'ye toplam 55 proje için 376,4 milyon avro tutarında kaynak tahsisatı sağlanmıştır. Söz konusu projeler özel sektörün modernleştirilmesi ve teşvik edilmesiyle ilgili 10, kamu sağlığı alanında 5, temel eğitim ve mesleki eğitim sistemlerinin iyileştirilmesi ve yeniden oluşturulması ile eğitim kalitesinin güçlendirilmesine yönelik 6, atık suların işlenmesiyle ilgili 5, insan hakları ve demokrasi ile sivil toplumun güçlendirilmesi alanlarında 29 proje olmak üzere toplam 55 işbirliği projesini içermiştir.¹⁸⁰

Türkiye'nin Gümrük Birliği döneminde (1996-2000) aldığı mali yardımları gösteren tablo aşağıdadır.

Tablo 43: Gümrük Birliği Döneminde Mali Yardımlar (1996-2000)

Mali Yardım Kaynağı	Taahhüt Edilen Tahsisat (milyon €)	Gerçekleşen Tahsisat (milyon €)	Açıklama	
Komisyon Yardımı	375	-	Yunanistan tarafından bloke edildi.	
Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası	400	339,5		
AYB Kredisi	750	556,5		
Akdeniz Ortaklık Programı	Hibe	375	376,4	MEDA-I programı kapsamında yıllık tahsisatlar: 1996 - 33,143 m. avro 1997- 70,2 m. avro 1998- 132,475 m. avro 1999- 140,582 m. avro
	Kredi	700	205	EUROMED kapsamında Altyapı - 155 m. avro Adana Kanalizasyon - 45 m. avro Diyarbakır Kanaliz. - 32 m. avro KOBİ - 40 m. avro
Makro Ekonomik Yardım	200	-	Acil durum olmadıkça kullanılmadı.	
TOPLAM	2.800,00	1.477,40	%53 oranında gerçekleşme	

Kaynak: Azmi Ekmen, 2008 s. 184, Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5>
European Investment Bank,
<http://www.eib.org/projects/loans/regions/enlargement/tr.htm?start=1995&end=1999§or=>

¹⁸⁰ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ükelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.77.

1996-2000 yılları arasında finanse edilen projeler arasında denizcilik projesi bulunmamaktadır. AYB kredileri içinde ise, 1996 yılında ulaştırma sektörü için imzalanan TCDD Konteynır Terminali Ekipmanı Projesi yer almaktadır.

Türkiye 1999 yılının sonunda Helsinki Zirvesinin ardından aday statüsü kazanmış ve mevcut mali yardım programlarına ek olarak yeni kaynak arayışına gidilmiştir. Ancak, Türkiye'nin o dönemde aday olan Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan gibi ülkelerin 2006 yılına kadar faydalandığı PHARE, ISPA ve SAPARD gibi yardım programlarından yararlanması mümkün olmamıştır. Buna sebebi olarak, söz konusu programların bütçelerinin kesinleştiği ve değiştirilmesinin mümkün olmadığı gösterilmiştir. Türkiye'ye bu programların yerine adaylık öncesinde de faydalandığı MEDA-I programına ek olarak MEDA-II ve Türkiye'ye yapılacak mali yardımların tek bir çatı altında toplandığı 2001 yılında kabul edilen Katılım Öncesi Mali Yardıma Yönelik Çerçeve Tüzüğü çerçevesinde oluşturulan yeni fon kaynakları tahsis edilmiştir. Bu Çerçeve Tüzüğü, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinde yol haritası olarak tanımlanabilecek Katılım Ortaklığı Belgesinin hukuki temelini oluşturmuştur.

Bu dönemde AB mali yardımlarının Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan önceliklere uygun projeler kapsamında hayata geçirilmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Bununla birlikte, "Merkezi Olmayan Uygulama Sistemine" geçiş sağlanmış ve bu şekilde diğer aday ülkelerde olduğu gibi mali yardımların aynı kurumsal yapılanma çerçevesinde kullandırılması, eş terminolojinin kullanılması ve üye ülkelerin adaylarla ve adayların birbirleri ile ilişkilerinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.¹⁸¹ 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurulan sistemin temel aktörleri; Ulusal Mali Yardım Koordinatörü, Mali İşbirliği Komitesi, Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Ortak İzleme Komitesi ve Merkezi Finans ve İhale Birimi olarak belirlenmiştir.

Adaylık statüsünde bulunan Türkiye için adaylık sürecindeki yasal ve kurumsal düzenlemeleri yapabilmesi için projeler yoluyla yıllık 177 milyon avro verilmesi

¹⁸¹ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ükelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.78.

öngörülmüştür. Ayrıca 2002-2006 döneminde Türkiye 164 proje için yaklaşık 1,3 milyar avroluk fon kullanmıştır.

Tablo 44: 2002-2006 Döneminde Türkiye Tarafından Kullanılan AB Mali Yardımları

Yıl	2002	2003	2004	2005	2006	TOPLAM
Bütçe (milyon €)	126	144	250	300	500	1.320
Proje Adedi	18	28	38	35	45	164

Kaynak: Avrupa Birliği Bakanlığı

Bu kapsamda alınan fonların %30'u kurumsal yapılanma, % 35'i AB müktesebatına uyum ve geri kalan %35'i de ekonomik ve sosyal uyumun temini için kullanılmıştır. 2002 yılında 18 projenin finansmanı için 126 milyon avro, 2003 yılında 28 proje için 144 milyon avro, 2004 yılında 38 proje için 250 milyon avro, 2005 yılında 35 proje için 300 milyon avro ve 2006 yılında 45 proje için 500 milyon avro hibe niteliğinde mali yardım yapılmıştır. Fonlar Türkiye'yi Topluluk programlarına katılım için de hazırlamayı amaçlamıştır.

Katılım Öncesi Yardımlar, Katılım Ortaklığı Belgesindeki öncelikler ve Ulusal Programda yer alan taahhütlerin gerçekleştirilmesi için kullanılmıştır. Bununla birlikte, ekonomik ve sosyal uyum kapsamındaki projelerin "Ön Ulusal Kalkınma Planı"ndaki stratejik çerçeveye uyması şartı aranmıştır.

Avrupa-Akdeniz ortaklığı çerçevesindeki MEDA-II Programı bu süreçte de devam etmiş olup, 2000–2006 döneminde kullanılmak üzere Türkiye için 890 milyon avro tutarında fon ayrılmıştır. MEDA-II kapsamında 2000 yılında 176 milyon avro, 2001 yılında ise 214 milyon avro kullanılmıştır. Türkiye adaylık statüsünü aldıktan sonra 2002 yılından itibaren MEDA kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bu dönemde Türkiye reform sürecinin yarattığı ivmeyle, Ekim 2005 tarihinde Avrupa Birliği ile katılım müzakerelerine başlamıştır. Üyeliğe uzanan yolda atılan bu adım gerek reformların gerekse bu reformları desteklemek üzere sağlanan mali yardımların nitelik ve

niceliğini değiştirmiştir. Enerjiden ulaşıma, halk sağlığından tarıma kadar çok farklı ve kapsamlı alanlarda AB'ye uyumu amaçlayan müzakere süreciyle birlikte, toplumun pek çok kesimini etkileyen yasal ve idari değişiklikler artarak devam etmiştir.

Tablo 45: Adaylık Sürecinde AB Mali Yardımları (2000-2006)

Adaylık Sürecinde Yapılan Mali Yardımlar	Dönem	Taahhüt (milyon )			Açıklama
		Hibe	Kredi	Gerçekleşen Toplam	
MEDA II	2000 2006	890	-	390	2000-176 m. avro 2001- 214 m. avro
GB'ni Güçlendirme için Avrupa Stratejisi	2000 2002	15	-	15	13 m. Avrosu Türk Sanayinde Kalitenin Artırılması Projesine, 1 m. Avrosu GAP Bölgesel Gelişimi Projesine tahsis edilmiştir.
Ekonomik Sosyal Kalkınma için Avrupa Stratejisi	2000 2005	135	-	135	45 m. Avrosu GAP Bölgesel Gelişimi Projesine tahsis edilmiştir.
EUROMED	2000 2006	-	1.470	1320	Kredi proje bazında kullanılmıştır.
AYB Kredi Paketi	2001 2003	-	450	90	90 milyon avroluk kısmı kullanılmıştır.
AYB Proje Bazlı Krediler	2000 2006	-	5.607	5.607	Toplam 50 proje için kredi anlaşması imzalanmıştır.
Toplam		1.040	7.527	7.557	

Kaynak: Ekmen, 2008, s. 192, Tuğrul, 2012 s.80

Tablo 45'te de görülebileceği üzere Türkiye'nin adaylık dönemine girmesiyle beraber AB'den almakta olduğu mali yardımlar, önceki dönemlere kıyasla hızlı bir şekilde artmıştır. Mali Protokoller Dönemi'nde (1964-1995) toplam 833 milyon ECU, Adaylık ncesi Dönem'de (1995-1999) toplam 1,477 milyar ECU tutarında mali yardım alan Türkiye'ye, sadece ilk adaylık mali dönemi olan 2000-2006 yılları arasında 1,04 milyar avrosu hibe, geriye kalan 7,53 milyar avroluk bölümü kredilerden oluşmak üzere toplam 8,57 milyar avro mali yardım taahhüdünde bulunulmuştur. Öte yandan, AYB tarafından verilen 5,61 milyar avroluk kredi haricinde her ne kadar taahhüt edilen tahsisat oranı artmışsa da, kullanılan yardım miktarlarına bakıldığında bir önceki döneme kıyasla çok fazla bir artış yaşanmamıştır.

Diğer taraftan AYB tarafından Türkiye'ye verilen kredi miktarı 1960-1999 yılları arasında 1,3 milyar avro iken adaylık süreciyle birlikte yalnızca 2000-2006 yılları arasında verilen kredi miktarı 5,61 milyar avro olmuştur. AYB ile başlatılan bu finansman ortaklığı ilerleyen yıllarda da artarak devam etmiştir.

Bu dönemde AYB ile imzalanan kredi anlaşmaları arasında 18 ulaştırma projesi bulunmaktadır. Bu projeler için alınan kredi miktarı 2 milyar avro olup, bu dönemde alınan kredi miktarının % 36'sına tekabül etmektedir. Bu projeler ağırlıklı olarak Boğaziçi Köprüsü ve demiryolu projeleri ile Türk Hava Yollarının filo yenilenmesi ve genişlemesine yöneliktir. Ayrıca hibe yardımlar ile ulaştırma sektöründe toplam 47,6 milyon avro tutarında 9 proje uygulanmıştır. Bu projelere ilişkin Tablo-46'da verilmektedir.

Tablo 46: Gümrük Birliği Sonrasında Yürütülen Ulaştırma Projeleri

No	Projenin Adı	Proje Bileşenleri	Proje Uygulama Dönemi	Proje Bütçesi (avro)
1	Karayolu Taşımacılık Sektörüne Destek Projesi	Eşleştirme-Hizmet-Tedarik	2006-2008	5.550.000
2	Kırklareli – Dereköy – AziziyeTürkiye/Bulgaristan Sınırı Devlet Yolunun İyileştirilmesi Projesi	İnşaat	2008-2009	5.755.000
3	Türkiye’de Karayolu Güvenliğinin Arttırılması Projesi	İnşaat	2009-2011	18.980.000
4	Türk Demiryolları Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi	Eşleştirme-Hizmet-Tedarik	2005-2007	4.741.000
5	Türkiye’de Deniz Emniyetinin Geliştirilmesi Projesi	Eşleştirme-Hizmet-Tedarik	2004-2005	2.716.000
6	Türkiye’nin Limanlarında ve Kıyı Alanlarında Deniz Emniyetinin Arttırılması Projesi	Eşleştirme-Hizmet-Tedarik	2006-2007	1.590.000
7	Telekomünikasyon Kurumu’nda Kurumsal Yapılanma” Teknik Danışmanlık Hizmeti Projesi	Hizmet	2005-2006	2.300.000
8	Telekomünikasyon Sektöründe Piyasa Gözetimine ilişkin Fiziki Altyapının Geliştirilmesi” Projesi	Tedarik	2003-2006	4.800.000
9	Türk Telekomünikasyon Piyasasında Erişim Çerçevesinin Geliştirilmesi Teknik Yardım Projesi	Hizmet	2008-2008	1.200.000
TOPLAM				47.632.000

Denizcilik sektöründe yürütülen projelere daha detaylı bakıldığında, Türkiye'nin Katılım Programı kapsamında iki proje uygulanmıştır. 2002 ve 2005 programlamaları kapsamında sunulan projeler ile deniz emniyetinin artırılması hedeflenmiştir.

Bu projelerden ilki olan *Deniz Emniyetinin Geliştirilmesi Projesi* 2004-2005 yılları arasında uygulanmış olup, bütçesi 2.716 milyon avrodur. Proje kapsamında eşleştirme, teknik destek ve tedarik yöntemleriyle İspanya'dan 40 kısa dönemli uzman ziyaret ederek, mevzuat uyumuna yönelik eğitimler verilmiş; verimli gemi sörveyleri için gerekli olan yazılım ve donanımlar temin edilerek ve limanlara dağıtılmış; Sıvı Yük Elleçleme Simülatörleri ve Yangın Söndürme Eğitimi Ekipmanı temin edilmiş ve "www.denizcilik.gov.tr/mevzuat" adresinde bulunan Ulusal Denizcilik Mevzuatı Tabanı oluşturulmuştur.

Proje, ABGS ve AB Delegasyonu tarafından örnek proje seçilerek, diğer kurumların Denizcilik Müsteşarlığının deneyimlerinden yararlanması tavsiye edilmiştir. Ayrıca AB tarafından atanan Bağımsız Değerlendirme Kuruluşu, projeyi "Oldukça İyi" olarak sınıflandırmıştır. Projenin ayrıca çok önemli çıktıları olmuştur. Proje ile Gemi Sörvey Kurulu Uzmanlarının %90'ından fazlası teorik ve pratik eğitimlerden geçirilmiştir. 1.7 milyon avro değerinde ekipman temin edilerek limanlarda görev yapan sörveyörlerin kullanımına verilmiştir. Projenin en önemli etkisi ise, Paris MoU çerçevesinde tutulan gemi sayısının azalması üzerinde olmuştur. Türkiye 2007 yılında Paris Mutabakat Zaptına göre Beyaz Listeye geçmiştir.

Bir diğer proje de *Türk Liman ve Kıyılarında Deniz Emniyetinin Artırılması Projesi*'dir. 2006-2007 yılları arasında uygulanan Proje, eşleştirme, tedarik ve teknik destek bileşenlerinden oluşmuş olup bütçesi 1.590 milyon avrodur. Projenin uygulanması sonucunda, Yerel Trafik Koordinasyon Merkezi kurulmuş; tehlikeli yüklerin, kılavuz kaptanlık ve römorkaj hizmetlerinin çevrimiçi takibini mümkün kılan bir altyapı geliştirilmiş ve eğitim, el kitaplarının hazırlanması gibi yöntemlerle yanıt verme süreleri kısaltılmıştır.

6.2.3. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) I. Dönemi

Avrupa Birliği 2007 – 2013 yıllarına ait bütçe dönemiyle birlikte aday ülkelere sağladığı mali yardım mekanizmasında değişikliğe gitmiştir. Buna göre aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardımlar Katılım Öncesi Yardım Aracı adı altında birleştirilmiştir. Yürürlükteki beş mali yardım programı olan PHARE, ISPA, SAPARD, Türkiye Katılım Öncesi Mali Yardımı ve CARDS'ın 1 Ocak 2007 itibarıyla yerini alan IPA-I, aday ülkeler Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya'ya ayrıca potansiyel aday ülkeler olarak değerlendirilen Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan gibi Batı Balkan ülkelerine yönelik harcamaları kapsamıştır. Böylece yardımdan yararlanacak bölgeler tanınmış aday ülkeler ve potansiyel aday ülkeler olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır.

2007-2013 döneminde ise AB'den IPA-I kapsamında Türkiye'ye sağlanacak hibe niteliğindeki fonlar Avrupa Konseyi'nin 1085/2006 sayılı Katılım Öncesi Yardım Aracı Tüzüğü ve söz konusu Tüzüğün uygulanmasına ilişkin 718/2007 sayılı Avrupa Komisyonu Tüzüğü esasları çerçevesinde kullanılmıştır. Türkiye için IPA-I altında yapılan mali yardımlar, 18 Şubat 2008 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi ve 2008/14481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın ekinde sunulan ve 31 Aralık 2008 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programında yer alan strateji ve öncelikler çerçevesinde kullanılmıştır.

IPA-I'den yalnızca kamu kurum ve kuruluşları faydalanmamış aynı zamanda yerel yönetimler, meslek örgütleri, sendikalar, KOBİ'ler, dernekler, vakıflar, kar amacı gütmeyen örgütler gibi sivil toplum kuruluşları da yararlanıcı olmuştur.¹⁸²

IPA-I kurumsal yapının güçlendirilmesi, bölgesel ve sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve kırsal kalkınma alanlarına odaklanmış ve Türkiye aday ülke olarak IPA bileşenlerinin tamamından yararlanmıştır. Türkiye'nin alabileceği mali yardımlar, Çok Yıllı Endikatif Planlama Belgesi (MIPD) ile üçer yıllık

¹⁸²İktisadi Kalkınma Vakfı, Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği,

dönemler için 2009-2011 ve 2011-2013 yıllarına yönelik belirlenmiştir. Buna göre, 2009-2011 yılları için tahsis edilen miktar 2 milyar avro ve 2011-2013 dönemi için ise 2,62 milyar avrodur. 2007-2013 dönemi toplam tahsisat ise 4,8 milyar avrodur.¹⁸³

Tablo 47: IPA-I Döneminde Türkiye'nin Aldığı Mali Yardım Miktarları

BİLEŞEN	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM (milyon €)
I. Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma	256,7	256,1	239,6	217,8	231,3	227,5	238,5	1.667,5
II. Sınır Ötesi İşbirliği	2,1	2,9	3,0	3,1	5,1	2,2	2,2	20,6
III. Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	293,4	356,1	366,9	1.778,4
IV. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	83,2	91,2	474,1
V. Kırsal Kalkınma	20,7	53,0	85,5	131,3	172,5	187,4	204,2	854,6
TOPLAM:	497,2	538,7	566,4	653,7	779,9	856,3	903,0	4.795,2

Kaynak: Avrupa Birliği Bakanlığı

Beş bölüm halinde yapılandırılan IPA-I, geçiş dönemi ve kurumsal yapılanma desteği yanı sıra çevre, ulaştırma, bölgesel rekabet, insan kaynakları kalkınması ve kırsal kalkınma olarak belirlenen yeni alanlarda katılım öncesi mali destek sağlamıştır. Ayrıca aday ülkeler, katkı payları kısmen IPA altında finanse edilmekte olan Birlik Programlarına katılabilmektedir.¹⁸⁴

Birinci bileşen Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma Bileşeni ile Müktesebat uyumu, kamu yönetimi reformu, adalet ve içişleri reformu, sivil toplumun gelişimi ve temel haklar, çevre politikası, eğitim ve sağlık sistemi reformu, yolsuzluğa karşı daha verimli ve etkili bir mücadele yürütülmesi ve mali kontrol gibi konularda projeler finanse edilmiştir. Bu bileşenin diğer önemli bir ayağını, AB-Türkiye sivil toplum

¹⁸³ Avrupa Birliği Bakanlığı

¹⁸⁴ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ükelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.82.

diyaloğunun geliştirilmesi oluşturur. Bu bağlamda AB Bakanlığı tarafından yürütülen ve 2006 yılından beri uygulanan Sivil Toplum Diyaloğu projeleri yoluyla yüzlerce sivil toplum kuruluşu programa dahil olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Bunun yanı sıra, bileşen altındaki fonlar Türkiye'nin 2006 yılından beri katılım sağladığı Birlik Program ve Ajanslarına katılımı desteklenmiştir. Bu program ile Türkiye'de ortaklık bilincinin, yenilikçilik ve girişimcilik anlayışının yerleşmesi hedeflenmiş ve vatandaşların, işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurumlarının bu programlara katılımına imkan sağlanmıştır.¹⁸⁵

Bu Bileşen kapsamında 2007-2013 döneminde ayrılan tahsisat 1 milyar 667 milyon avro olup toplam tahsisat içerisindeki payı %35 ile ikinci sırada yer almaktadır.

Ulaştırma ve denizcilik alanında IPA-I birinci bileşeni kapsamında hizmet, eşleştirme, tedarik ve SEI projeleri dahil toplam 17 proje uygulanmış ve bunların bazılarının uygulamaları devam etmekle birlikte bu kapsamda finansmanı sağlanacak ve yakın dönemde başlayacak projeler de bulunmaktadır. Bugüne kadar aktif halde kullanılan fon miktarı 22,9 milyon avrodur. Ayrıca, 30,75 milyon avro tutarında 9 adet projenin ise önümüzdeki dönemde başlatılması planlanmaktadır. Bu kapsamda tamamlanan ve halen yürütülmesi devam eden projelere ilişkin bilgiler Tablo-48'de verilmektedir.

¹⁸⁵ Avrupa Birliği Bakanlığı

Tablo 48: IPA-I döneminde I. Bileşen Kapsamındaki Ulaştırma Sektörü Projeleri

No	Projenin Adı	Proje Bileşenleri	Uygulama Dönemi	Proje Bütçesi (avro)
1	IPA Programlaması Kapsamında Ulaştırma Bakanlığına Teknik Destek Sağlanması Projesi	SEI	2009-2009	200.000
2	Ağırlık ve Boyut İstasyonları İçin Ekipman Temini ve Kurulumu Projesi İçin "İhtiyaç Değerlendirme, Fizibilite Çalışması, Teknik Şartname Hazırlanması	SEI	2008-2009	200.000
3	Hareket Kabiliyeti Kısıtlı Bireylerin Deniz Taşımacılığına Erişiminin İyileştirilmesi Projesi	SEI	2008-2009	200.000
4	Denizcilik Müsteşarlığı için Portföy Proje Hazırlanmasına Yönelik Teknik Yardım	SEI	2009-2010	180.000
5	Limanlarda ve Kıyı Yapılarında Tehlikeli Yük Elleçlenmesinin Güvenliğini Artırma Projesinin Fizibilite Çalışması	SEI	2009-2010	200.000
6	Sektör Stratejisi Hazırlanması Konusunda Sivil Havacılık Genel Müdürlüğüne Teknik Destek Projesi	SEI	2010-2011	195.000
7	AB Havacılık Politikaları ve Dış İlişkileri Alanında Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünün Kapasitesinin Artırılması Projesi	SEI	2010-2010	120.000
8	IPA Fonlarından Sivil Havacılık Eğitim Merkezi Finanse Edilebilmesi için İhtiyaç Analizi ve Fizibilite Çalışması Yapılması Konusunda Teknik Destek Projesi	SEI	2011-2011	200.000
9	Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünün AB Emisyon Ticareti Sistemi Konusunda İdari Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi	SEI	2011-2011	160.000
10	Türk Radyo'nun Teknik ve Operasyonel Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi	Tedarik – Eşleştirme (Light)	2011-2013	2.750.342
11	Türk Demiryollarının Reformuna Yönelik Teknik Yardım Projesi	Hizmet	2011 –2013	3.168.000
12	Ticari Araçlar İçin Ağırlık ve Boyut Kontrolleri Uygulamalarının Güçlendirilmesi Hizmet Projesi	Hizmet	2012- 18 Ay	969.500
13	Türkiye’de Denizcilik Eğitim ve Öğretiminin Geliştirilmesi Projesi	Eşleştirme	2012 – 2013	1.300.000
14	Türkiye’de Gemi Kaynaklı Emisyonların Kontrolü Projesi	Eşleştirme - Hizmet	2012-15 Ay	1.650.000
15	Türkiye’de İntermodal TaşımacılığınGüçlendirilmesi Eşleştirme Projesi	Eşleştirme	2011-2013	1.000.000
16	Hareket Kısıtlı Olanların Taşımacılık Hizmetlerine Erişimi Konusunda Paydaş Analizi ve İstişaresi Yapılmasına Yönelik AB Teknik Yardım Projesi	SEI	2012-2013	199.000
17	Ticari Araçlar İçin Ağırlık Ve Boyut Kontrolleri Uygulamalarının Güçlendirilmesi Tedarik Projesi	Eşleştirme- Hizmet-Tedarik	2013– 12 Ay	10.300.000
TOPLAM				22.991.842

Kaynak: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

Denizcilik sektöründe yürütülen projelere daha detaylı bakıldığında, 2012-2013 yılları arasında yürütülen 1,3 milyon avro bütçeli *Türkiye’de Denizcilik Eğitim ve Öğretiminin Geliştirilmesi Projesi* ile uzun vadeli eğitim stratejileri geliştirerek, Türkiye’de gemiadamlarının Avrupa birliği düzeyinde sertifikasyonunu sağlamak ve gemi adamı eğitimcilerini eğitmek amaçlanmıştır. Proje kapsamında, denizcilik eğitimi ve öğretimi ile ilgili uzun dönemli bir strateji planı (Avrupa Birliği Gerekliliklerinin Karşılanması İçin Denizcilik Eğitimi Stratejisi) hazırlanmış, denizcilik eğitimi ile ilgili ulusal mevzuatın ve eğitim müfredatı güncellenmiş ve en önemli unsur olarak denizcilik eğitimi veren okullardaki eğitimcilerin eğitimine yönelik programlar düzenlenmiştir. Düzenlenen eğitimlerle, STCW Sözleşmesi, Uluslararası Emniyet Yönetimi Kodu (ISM), Liman Devlet Denetimi (PSC), Kaza Önleme, Yangınla Mücadele, Denizcilik İngilizcesi, Eğitimcilerin Eğitimi, Kaza Soruşturma ve Deniz Çevresi gibi 10 farklı alanda 141 eğiticilere kurs verilmiştir.

2012 yılında uygulanmasına başlanan ve halen devam etmekte olan 1.6 milyon avro bütçeli *Türkiye’de Gemi Kaynaklı Emisyonların Kontrolü Projesi* ile gemi emisyon modeli geliştirilmesi ve gemilerden kaynaklanan emisyonların azaltılması için belirli önlemler ve hedefleri içeren bir Eylem Planı hazırlanması, gemilerden kaynaklanan emisyonların kontrolü hakkındaki Türk Ulusal Mevzuatını, MARPOL Sözleşmesi’nin 6. Eki ve bu alandaki AB Mevzuatı gibi uluslararası kurallar ve düzenlemelerle geliştirerek bunlarla uyumun sağlanması ve yeterli sayıda gemi denetimi ile görevli personelin kirliliği önleme uygulamaları hakkında eğitilmeleri planlanmıştır.

2011 yılında başlayan ve 2013 yılında tamamlanan 2,75 milyon avro bütçeli *Türk Radyo’nun Teknik ve Operasyonel Kapasitesinin Arttırılması Projesi* ile Türk Radyo’nun 1987 yılında kurulmuş olan Telsiz Alıcı, Verici cihazları ile bir kısım alıcı ve verici antenlerinin yenilenmesi, tehlike ve emniyet ile rutin haberleşmede kullanılan yazılımların yenilenmesi, ilk defa HF mail haberleşmesinin uygulanması, eskiyen jeneratörlerin ve voltaj regülatörlerinin yenilenmesi ve kesintisiz iletişimi sağlamak amacıyla UPS’i olmayan istasyonlara UPS kurularak deniz haberleşmesini kesintisiz ve operasyonel kapasitesinin günün teknolojisine uygun hale getirilmesi çalışmaları tamamlanmıştır.

Bu projelere ilaveten, üç ayrı SEI projesi uygulanmış bu projeler ile hareket kabiliyeti kısıtlı vatandaşların deniz taşımacılığına erişiminin iyileştirilmesine yönelik taslak mevzuat ve rehberler hazırlanmış; tehlikeli yüklerin elleçlenmesine ilişkin veritabanı analizi yapılmış ve Denizcilik İdaresinin güçlü zayıf yönleri, fırsatları ve tehditlerini içeren SWOT ve boşluk analizi yapılması suretiyle, 2010-2015 strateji raporu ve eylem planı hazırlanmış, IPA kapsamında teklif edilebilecek projelerin belirlenmiş, önceliklendirilmiş ve gerekli satınalma dokümanları hazırlanmıştır.

Denizcilik İdaresi için Proje Portföyünün Oluşturulması için yürütülen projenin sonuçlarından olan yaklaşık 60 milyon avro bütçeli Petrol Kirliliğine Müdahale için Gerekli İdari Kapasitenin Artırılması Projesi ve daha sonradan teklif edilen yaklaşık 40 milyon avro bütçeli Türk Denizcilik Mükemmeliyet Merkezinin Kurulması Projesi IPA-I 2012 programlaması kapsamında sunulmuş ancak Komisyon tarafından kabul görmemiştir.

İkinci bileşen Sınır Ötesi İşbirliği kapsamında Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı ve Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı (ENPI) Karadeniz Havzası Programı'na katılım sağlanmıştır. Türkiye'de Edirne ve Kırklareli illeri ile Bulgaristan'da Burgaz, Yambol ve Hasköy şehirlerini kapsayan Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı'nın birinci teklif duyurusu altında onaylanan 10,6 milyon avro tutarında projeler finanse edilmiştir.

Daha güçlü bir bölgesel işbirliği ve ortaklık sağlanmasını hedefleyen Karadeniz Havzasında Sınır Ötesi İşbirliği Programından Türkiye'nin yanı sıra Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Ukrayna, Yunanistan faydalanmakta ve İstanbul dâhil olmak üzere Karadeniz kıyısında ve civarında bulunan 25 ilde projeler finanse edilmektedir. Programın birinci teklif duyurusu kapsamında Türk ortağı içeren dokuz proje ile sözleşme imzalanmıştır. 2011 yılı Haziran ayında çıkılan ikinci çağrı için yaklaşık 5,5 milyon avro tutarında IPA fonu tahsis edilmiştir.¹⁸⁶

Bu Bileşen için 2007-2013 döneminde Türkiye'ye IPA'dan toplam 20,6 milyon avro yardım yapılmıştır. II'nci Bileşen'in Türkiye'ye ayrılan toplam tahsisat içerisindeki payı

¹⁸⁶ Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-AB Mali İşbirliği, 30 Nisan 2014.

sadece %0,4 olup, söz konusu oranla II'nci Bileşen toplam tahsisat içinde son sırada yer almaktadır.

Üçüncü bileşen Bölgesel Kalkınma Bileşeni Bölgesel Kalkınma bileşeni Çevre, Ulaştırma ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik ana başlıklarından oluşmuştur. Bu bileşen altında yapılan projeler bileşen kapsamında hazırlanan çok yıllık Operasyonel Programlar ile uyumlu olmak durumundadır.

Ulaştırma Operasyonel Programı ile etkin ve dengeli bir ulaşım sistemi oluşturulması, inşa edilecek Trans-Avrupa Şebekeleri (TEN-T) üzerinde emniyet ve karşılıklı işletilebilirliği sağlamak için ülkenin ulaşım altyapısının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Çevre Operasyonel Programı ile çevrenin korunması, halkın çevre anlamında yaşam standardının iyileştirilmesi, atık su arıtma, kaliteli içme suyu sağlanması ve entegre katı atık tesislerinin kurulması amaçlanmıştır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı ise, Türkiye ekonomisinin rekabet gücünün artırılması ve bölgesel sosyoekonomik farklılıkların azaltılmasına yönelik hazırlanmıştır.¹⁸⁷

Bu Bileşen için 2007-2013 döneminde Türkiye'ye 1 milyar 778 milyon avro tahsis edilmiştir. Bu bileşenin Türkiye'ye ayrılan toplam tahsisat içerisindeki payı %37 olup, söz konusu oranla bu Bileşen toplam tahsisat içinde birinci sırada yer almaktadır.

IPA-I döneminde 2007- 2013 dönemi için Ulaştırma Operasyonel Programına tahsis edilen IPA tahsisatı 584,7 milyon avrodur. Bu tahsisat kapsamında Operasyonel Program ile uyumlu olarak 153,1 milyon avro bütçeli Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesinin Köseköy-Gebze Kesiminin Rehabilitasyonu ve Yeniden İnşası Projesi ile 227,1 milyon avro bütçeli Irmak-Karabük-Zonguldak Demiryolu Hattının Rehabilitasyonu ve Sinyalizasyonu Projesi yürütülmektedir. Bu projeler kapsamında 324,6 milyon avro sözleşmeye bağlanmıştır. Geri kalan 260 milyon avroluk tahsisatın ise proje havuzunda yer alan ve sözleşmeye bağlanması planlanan projelere tahsis edilmesi planlanmaktadır.

¹⁸⁷ Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-AB Mali İşbirliği, 30 Nisan 2014.

Dördüncü bileşen kapsamında İstihdam, Eğitim ve Sosyal İçerme öncelik alanları olarak belirlenmiştir. İstihdam önceliğiyle özellikle gençlerin ve kadınların istihdama katılımının artırılması ve istihdamda sürekliliklerinin sağlanması esas alınmıştır. Eğitim önceliğiyle eğitim kalitesinin artırılması, başta kız çocukları olmak üzere her yaşta eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve işgücü piyasası ile eğitim bağının kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır. Hayat Boyu Öğrenme ile bu öğrenme imkânlarının yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi, işçi, işveren ve işletmelerin değişen şartlara uyum kabiliyetlerinin artırılması hedeflenmiştir. Sosyal İçerme önceliğinin amacı ise dezavantajlı kişilerin işgücü piyasasına ve sosyal korumaya erişimlerinin kolaylaştırılması, işgücü piyasasına erişimleri önündeki engellerin kaldırılmasıdır. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşeni Operasyonlar ve Hibe Programları olmak üzere iki şekilde uygulanmıştır.¹⁸⁸

Bu Bileşen için 2007-2013 döneminde Türkiye'ye 474,1 milyon avro tahsis edilmiş olup toplam tahsisat içerisindeki %10' luk pay ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Beşinci bileşen Kırsal Kalkınma kapsamında tarım, hayvancılık, gıda, balıkçılık ve alternatif tarım alanlarında faaliyet gösteren işletmelere, üretici bireylere, kooperatiflere ve üretici birliklerine hibe programları aracılığı ile finansman desteği sağlanması planlanmıştır. Söz konusu hibe programlarının Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından, toplam 42 ili kapsayacak şekilde uygulanması planlanmıştır. Fonlar, Türkiye'nin katılım öncesi dönemdeki öncelikleri ve ihtiyaçlarını dikkate alarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak üzere, tarımsal işletmeleri Birlik standartlarına yükseltmeyi amaçlayan Şubat 2008 tarihli Kırsal Kalkınma (IPARD) Programında saptanan öncelikler çerçevesinde kullanılmaktadır. Diğer bileşenlerden farklı olarak bu bileşenden, kar amacı güden özel ve tüzel kişiler de yararlanabilmektedir.¹⁸⁹

Kırsal Kalkınma alanında 2007-2013 yılları için ayrılan bütçe 854,6 milyon avro olup toplam tahsisat içerisindeki %18'lik pay ile üçüncü sırada yer almaktadır.

¹⁸⁸ Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-AB Mali İşbirliği, 30 Nisan 2014.

¹⁸⁹ Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-AB Mali İşbirliği, 30 Nisan 2014.

Türkiye'nin 2007-2013 yılları arasında uygulanan IPA-I döneminde AYB'den aldığı kredi tutarına bakıldığında, 15,94 milyar avro almış ve bu tutarın yalnızca 2,88 milyar Avrosu ulaştırma sektörüne ayrılmıştır. Ulaştırma sektörünün aldığı kredilerin %61'i demiryolu projelerinde kullanılmış; diğer büyük çaplı projeler ise 700 milyon avro tutarındaki İstanbul Şehirçi Ulaşım II Projesi ile yaklaşık 270 milyon avro bütçeli Avrasya Tünel Projesidir.

6.2.4. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) II. Dönemi

2013 yılı sonu itibariyle IPA'nın ilk dönemi (2007-2013) sona ermiş ve ikinci 7 yıllık IPA dönemi (2014-2020) başlamıştır. 2014-2020 yılları arasında uygulanacak IPA-II programlama döneminde Türkiye için diğer aday ülkelerde olduğu gibi sektörel yaklaşım uygulanacaktır. Bu kapsamda, IPA-I döneminde uygulanan 5 bileşenli tahsisat dağıtımını yerine Türkiye için 9 öncelikli sektör belirlenmiştir. Bu sektörlerden sınır ötesi işbirliği, Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü (DG ENLARG) tarafından yapılan 13 Mayıs 2014 tarihli son bütçe revizyonu ile çıkarılmıştır.

Bu sektörler:

- Yönetişim ve Kamu Yönetimi Reformu
- Yargı, İçişleri ve Temel Haklar
- Çevre
- Ulaştırma
- Enerji
- Rekabetçilik ve Yenilikçilik
- Eğitim, İstihdam ve Sosyal Politikalar
- Tarım ve Kırsal Kalkınma'dır.

Mayıs 2014 itibariyle müzakereleri ve Operasyonel Program hazırlıkları devam etmekte olan IPA-II döneminde Türkiye'ye sektörel bazda ayrılması planlanan tahmini tahsisat tutarları Tablo 49'da gösterilmektedir.

Tablo 49: IPA-II Döneminde Türkiye için Ayrılması Planlanan Tahsisat (2014-2020)

No	Sektör	Tahmini Mali Kaynak (milyon€)
1	Yönetişim ve Kamu Yönetimi Reformu	956,5
2	Adalet, İçişleri ve Temel Haklar	624,9
3	Ulaştırma	442,8
4	Enerji	93,5
5	Çevre	644,6
6	Rekabetçilik ve Yenilikçilik	344,4
7	Eğitim, İstihdam ve Sosyal Politikalar	435
8	Tarım ve Kırsal Kalkınma	912,2
TOPLAM		4.453,9

Kaynak: European Commission, DG Enlargement, Revised Budget, 13.05.2014

Tablo 49’da görüldüğü gibi, Türkiye’ye yaklaşık 4.5 milyar avro tutarında bir tahsisat ayrılması planlanmakta olup, ulaştırma sektörünün bu tahsisat içindeki payı %10 olup, 7 yıllık dönem için 442,8 milyon avrodur. AB Genişleme Genel Müdürlüğü’nün (DG ENLARG) yaptığı son bütçe revizyonu ile ulaştırma, çevre, rekabetçilik ve yenilikçilik, eğitim, istihdamve sosyal politikalar ile tarım ve kırsal kalkınma sektörlerine ayrılan tahsisatlar nispeten azaltılmış, bunun yerine yönetim ve kamu yönetimi reformu ile adalet, içişleri ve temel haklar sektörlerinin tahsisatları artırılmıştır.

Ulaştırma sektörü için 7 yıllık dönemde belirlenen öncelikler arasında, ulusal ulaştırma sisteminin sürdürülebilirliği ve emniyetinin artırılması, kaynak ve maliyet etkinliğin iyileştirilmesi, şehir içi toplu taşıma modlarının trafik tıkanıklığını azaltacak biçimde sürdürülebilir modlara dönüştürülmesi ve Türkiye’nin Tek Avrupa Ulaştırma Alanı ile entegrasyonunun sağlanmasıdır. Bu öncelikler çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları ile ortak olarak sivil toplum örgütlerinden teklif edilecek projeler eşleştirme, teknik destek, tedarik veya küçük çaplı inşaat projeleri olarak desteklenecektir. Diğer taraftan yapılması planlanan ve fizibilite çalışmaları devam eden Halkalı-Kapıkule demiryolu hattının inşası ve olası diğer projeler olan Alayunt-Afyon-Konya demiryolu hattının modernizasyonu projesi ile Malatya-Narlı demiryolu hattının modernizasyonu projeleri büyük çaplı projeler olarak belirlenmiştir.¹⁹⁰

¹⁹⁰ European Commission, Country Strategy Paper for Turkey, IPA-II Programming Period, 15.05.2014

Ülke Strateji Belgesi ile sürdürülebilir ve emniyetli ulaşım önceliği altında, aşamalı olarak ulaştırma sistemlerinin dekarbonizasyonu, demiryolu ulaşımının pazardaki payının artırılması ve bu amaçla demiryolu altyapısının iyileştirilmesi ve modernizasyonu, Türkiye'nin TEN-T ağı ile bağlantısının kurulması hedeflenmiştir. Aynı zamanda, iklim değişikliğine yönelik adaptasyon ve mitigasyon önlemlerinin alınması, ulusal ve şehir içi ulaşımında modlar arası değişimin desteklenmesi, denizcilik filo emisyonları üzerine çalışmalar yapılması ve filo yenilenmesi için finansman şemalarının oluşturulması yer almaktadır. Strateji Belgesinde öne çıkan bir diğer öncelik karayolu güvenliğidir. Türkiye içinde tüm eğitim kademelerinde karayolu güvenliğine yönelik düzenlenecek eğitimler yoluyla kamu bilincinin artırılması, Trafik Güvenliği Platformunun da katılacağı pilot projelerin uygulanması öncelikler arasında yer almaktadır. Aynı şekilde pilot proje ya da hibe nitelikli proje olarak uygulanması öngörülen bir diğer öncelik de şehir içi ulaşım politikalarının özellikle yaşlılar ve diğer dezavantajlı grupları da içerecek şekilde yeniden planlanmasıdır.¹⁹¹

Etkin ulaşım önceliği altında ise, Akıllı Ulaşım Sistemleri konusunda ulusal stratejinin oluşturulması, Türkiye'nin AB Global Navigasyon Uydu Sistemi Galileo ile entegrasyonunun sağlanması ve ulaştırma alanındaki akademik çevreler ile işbirliği içerisinde akıllı ulaşım sistemlerine yönelik araştırma ve geliştirme çalışmalarının teşvik edilmesi hedefleri yer almaktadır.

Bir diğer öncelik alanı, erişilebilir ulaşım altında, yukarıda da bahsi geçen orta büyüklükte şehir ulaşım pilot projelerinin uygulanması ile yaya yollarının, bisiklet yollarının ve toplu taşımanın artırılması ile alternatif ulaşım modlarının yaygınlaştırılması ve bu sürecin ulaştırma paydaşları ile hükümet arasındaki politika diyalogu ile desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Son olarak, AB ile tek ulaştırma alanının oluşturulması sürecini desteklemek üzere, Türkiye'de ulaştırma sektörü içindeki müktesebat uyumuna yönelik hazırlanacak projelerin desteklenebileceği bir öncelik bulunmaktadır. Bu kapsamda, Ulaştırma, Denizcilik ve

¹⁹¹ European Commission, Country Strategy Paper for Turkey, IPA-II Programming Period, 15.05.2014

Haberleşme Bakanlığı bünyesinde yeni oluşturulan Genel Müdürlüklerin araştırma, planlama, kurumsal ve operasyonel kapasitelerinin geliştirilmesi mümkün olacaktır. Aynı zamanda, Türkiye ile AB arasında başlatılan üst düzey Diyalog girişimine yönelik çalışmalar da bu öncelik altından desteklenebilecektir.

IPA-I döneminden diğer bir farkı da bu dönem içinde ulaştırma sektörü çerçevesinde gerçekleştirilecek teknik destek, kurumsal yapılanma, mevzuat uyumu, inşaat, alım vb. tüm projelerin programlanması, ihale süreçleri ve izleme değerlendirmesi tam anlamıyla Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından yapılacak ve kurumsal kapasitenin proje döngüsü yönetimi açısından kapasitesi geliştirilecektir.

6.2.5. Değerlendirme

Türkiye'nin Gümrük Birliği öncesi dönemde kullandığı AB mali yardımlarının toplamı 833 milyon avro iken, Gümrük Birliği sonrası dönemde kullandığı AB mali yardımları 9.03 milyar avrodur. AB, Türkiye'ye 1964 yılından 2013 yılı sonuna kadar 30.6 milyar avroluk yardım yapmıştır.

Türkiye'ye yapılan AB mali yardımlarının %81'i kredi şeklinde yapılmıştır, bu şekilde yapılan yardımlar geri ödemesi yapılacak olan mali yardımlardır. Bu kredilerin dağılımına bakıldığında, en fazla payı 8,1 milyar avro ile bankalara tahsis edilen çerçeve krediler ile 5,1 milyar avro ile ulaştırma sektörü almıştır. Ayrıca, AYB'den enerji sektörü 2,7 milyar avro, sanayi 1,6 milyar avro, hizmet sektörü 1,5 milyar avro, telekom 1,2 milyar avro, kentsel gelişim 800 milyon avro, su ve kanalizasyon 790 milyon avro, kompozit altyapı 450 milyon avro, tarım sektörü 310 milyon avro, katı atık işleme sektörü 45 milyon avro ve eğitim sektörü 100 milyon avro tutarında kredi almıştır.

AB'nin hibe olarak yaptığı mali yardım tutarları ise Gümrük Birliği öncesi 32 yıllık dönemde 81 milyon ECU, Gümrük Birliği sonrası 18 yıllık dönemde ise 5,71 milyar avro olmak üzere toplam 5,79 milyar avrodur. Bu yardımın 4 milyar 831 milyon avrosunu 2007-2013 döneminde sağlanmıştır.

Bu kapsamda, 2002 yılı mali işbirliği programlaması çerçevesinde kullanılmaya başlanan eşleştirme mekanizması açısından bakıldığında, bugüne kadar Türkiye’de 115 adet eşleştirme projesi uygulamaya konmuştur. Söz konusu projelerin 108’i uzun süreli, 7’si ise kısa süreli eşleştirme projeleridir. 82’si tamamlanan söz konusu projelerden, 23’ü uygulama, 10’u ise sözleşme aşamasında bulunmaktadır.¹⁹²

Eşleştirme mekanizması ulaştırma sektöründe bugüne kadar 9 proje kapsamında kullanılmış olup, bu projelerin 5’i denizcilik alanında, 2’si karayolu alanında, 1’i intermodal taşımacılıkta ve 1’i de demiryolu alanında uygulanmıştır.

Bu çerçevede, Türkiye’nin 1964 yılından bu yana AB fonlarından sağladığı mali yardımlar Tablo-50’de gösterilmektedir.

Tablo 50: Türkiye’nin Avrupa Birliği’nden Sağladığı Mali Yardımlar (1964-2013)

Mali Yardım Kaynağı	Dönemi	AYB Kredileri	Özel Şarh Kredi	Hibe Miktarı	Toplam Yardım Miktarı
Gümrük Birliği Öncesi Dönem	1964-1995	115	637	81	833
Gümrük Birliği Sonrası Dönem	1996-2007	8.118		916	9.034
IPA-I Dönemi	2007-2013	15.940		4.795	20.735
TOPLAM	1964-2013	24.173	637	5.792	30.602

Kaynak: European Investment Bank,

<http://www.eib.org/projects/loans/regions/enlargement/tr.htm?start=1964&end=2013§or=>

Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/?p=5&l=2>, Azmi Ekmen, 2008, s.192 Hülya Tuğrul, 2012, s.80

AB, hibe olarak yaptığı toplam mali yardım tutarının neredeyse tamamına yakını Türkiye’ye AB’ye aday olduktan sonra verse de yaklaşık 50 yıllık bir sürece yayılan AB-Türkiye işbirliği neticesinde Türkiye’nin elde ettiği mali yardım tutarı oldukça düşüktür.

¹⁹² T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Twinning Mekanizması ve Türkiye, Ankara, 2012, s.5

6.3. Avrupa Birliği Tarafından Türkiye'ye Yapılan Mali Yardımlar ile Diğer Aday Potansiyel Aday Ülkelere Yapılan Mali Yardımların Karşılaştırılması

Avrupa Birliğinin Türkiye ile aday ülkeler olan Sırbistan, Makedonya, Karadağ ve İzlanda ile potansiyel aday ülkeler Kosova, Bosna Hersek ve Arnavutluk ile üye ülkeler arasından seçilen Hırvatistan, Romanya ve Bulgaristan'a adaylık döneminde yaptığı mali yardımların karşılaştırılmasına yönelik hazırlanan ülke bazlı temel ekonomik göstergeler Tablo 51'de verilmektedir.

Bu kapsamda, 2011 yılı verilerine bakıldığında, Türkiye'nin hem yüzölçümü hem de nüfus bakımından diğer karşılaştırılan ülkelere çok daha büyük olduğu görülmektedir. Türkiye 74 milyon 885 binlik nüfusu ile diğer aday ülkelerin nüfusunun 4 katı olup, AB üyesi üç ülkenin nüfusunun da 2 katından fazladır. Yüzölçümü açısından incelendiğinde ise Türkiye 783.560 km²'lik yüzölçümü ile diğer aday ülkelerin yaklaşık 2,5 katı büyüklüktedir. Türkiye ile karşılaştırılan 10 ülkenin toplam yüzölçümü Türkiye'nin yüzölçümü kadardır. Nüfusları ise 51.596 yapmakta ve çok daha geride kalmaktadır. Zira Avrupa Birliği'nin toplam nüfusu 2011 verilerine göre 505,7 milyon olup Türkiye tek başına %15'ine tekabül etmektedir.

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye'nin GSYH'si 561,1 milyon avro olup diğer aday ülkelerin GSYH'sinin 7 katıdır. İncelenen 10 ülkenin ise GSYH'sinin toplamı 295,7 milyon avro olup, Türkiye'nin GSYH'si bu ülkelerinkinin yaklaşık 2 katıdır. Kişi başına düşen GSYH oranlarında ise Türkiye, İzlanda'dan sonra ikinci sıradadır. İzlanda'nın GSYH'si 31.260 avro iken Türkiye'nin GSYH'si 7.588 avrodur. Ülkelerin kişi başına düşen GSYH'leri açısından sıralaması İzlanda, Türkiye, Karadağ, Sırbistan, Makedonya, Bosna Hersek ve Arnavutluk şeklindedir. Kosova'nın kişi başına düşen GSYH oranlarına ulaşamamıştır. Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'ın kişi başına düşen GSYH oranları ise sırasıyla 5.299 avro, 6.189 avro ve 10.161 avrodur. Avrupa Birliğinde kişi başına düşen GSYH ise 24.179 avrodur. İzlanda dışındaki tüm aday ve potansiyel aday ülkelere dahafazla kişi başına düşen gelire sahip olan AB'nin, kişi başına düşen GSYH'si Türkiye'nin 3 katına tekabül etmektedir.¹⁹³

¹⁹³ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.89.

Tablo 51: AB Aday ve Potansiyel Aday Ülkeleri ile AB Üyeleri Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'nın 2011 Yılına Ait Temel Ekonomik Göstergeleri

Ülkeler	Nüfus (milyon)	Yüzölçümü (km ²)	GSYH (milyon avro)	Kişi Başına Düşen GSYH (avro)	Toplam Yatırım (GSYH'nin %si)	Enflasyon Oranı % (yıllık ortalama)	İşsizlik Oranı % (toplam işgücüne oranı)	İthalat Oranı (mal ve hizmetler) (%)	İhracat Oranı (mal ve hizmetler) (%)	Kamu Borcu (GSYH'nin %si)	Cari İşlemler Dengesi (GSYH'nin %si)
Türkiye	73.950	783.560	561.154	7.588	23.820	6.472	9.792	11.285	5.957	-0.383	-9.698
Srbistan	7.566	88.360	31.390	4.149	21.193	11.146	24.400	8.003	3.646	-4.197	-9.224
Karadağ	0.620	13.810	3.261	5.261	19.533	3.083	-	3.138	14.600	-5.481	-17.729
Makedonya	2.062	25.710	7.686	3.728	-	3.902	31.375	13.239	10.437	-2.487	-2.988
Kosova	1.739	10.887	4.676	-	-	7.336	-	10.710	19.141	-1.855	-20.362
Bosna Hersek	3.890	51.210	13.221	3.398	15.788	3.675	27.600	2.767	3.332	-2.625	-9.513
Arnavutluk	3.226	28.750	9.398	2.913	25.631	3.427	13.300	5.048	11.297	-3.469	-12.037
İzlanda	0.326	103.000	10.192	31.260	14.346	4.001	7.427	6.753	4.091	-4.989	-5.592
Hırvatistan	4.402	56.590	44.729	10.161	21.375	2.260	13.681	1.907	1.716	-5.234	-0.985
Romanya	21.384	238.390	132.336	6.189	26.928	5.785	7.400	10.042	10.327	-4.259	-4.524
Bulgaristan	7327	111.000	38.825	5.299	21.923	3.389	11.350	8.020	12.620	-1.976	0.270

Kaynak: European Commission, Enlargement, http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm, 26 Mart 2014; Eurostat, General and Regional Statistics Database,

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=cpc_etmain&lang=en, 26.03.2014; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx>, 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABD Doları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

Enflasyon oranlarına bakıldığında, Türkiye, Sırbistan'ın %11,15'lik oranı ve Kosova'nın %7,34'lük oranlarının ardından %6,4 enflasyon oranı ile aday ülkeler arasında üçüncü sıradadır. Romanya'da üye ülke olmasına rağmen aday ülkelere göre nispeten yüksek bir enflasyon oranına sahiptir. 2011 yılında işsizliğin %24,40 ile yüksek artış gösterdiği Sırbistan ve %31,38 ile Makedonya dışında Batı Balkan ülkelerinde işgücü piyasası durumunu muhafaza etmiştir. Karadağ ve Kosova'nın işsizlik oranlarına ulaşamamıştır. Kriz öncesindeki dönemde de çok yüksek işsizlik oranlarına sebep olan işgücü piyasalarının işleyişindeki birtakım yapısal eksikler sebebiyle bu ülkelerin istihdam rakamlarında beklenen iyileşmeler gerçekleşmemiştir. Türkiye'de güçlü ekonomik toparlanma ile paralel seyir izleyen ve 2010'da kayda değer bir şekilde düşen işsizlik oranı 2011'de %9,79 seviyesine gerilemiştir. İzlanda'da işsizlik oranı %7,42'ye düşmüştür. AB-28'de ise 2011 yılında değişmeyerek %10,13 olarak gerçekleşmiştir.¹⁹⁴

Bu veriler ışığında, Türkiye'nin ekonomisinin durumu diğer aday ülkelere göre, ekonomik sorunlar ve küresel krizin etkileri devam etmesine rağmen, rekabet gücü açısından daha iyidir ve AB ile ticari ve ekonomik entegrasyon düzeyi de yükselmeye devam etmektedir.

Avrupa Birliği'nin aday ülkelere yaptığı mali yardımlar günümüze kadar daha çok kredi olmakla birlikte hibe şeklinde de verilmiştir. Balkan ülkeleri PHARE, ISPA ve CARDS gibi hibe programlarından yararlanırken, Türkiye bu yardımlardan faydalanamamış Türkiye'nin Katılım Öncesi Programı altında mali yardımlardan yararlanabilmiştir.

Avrupa Birliği'nin aday ve potansiyel aday ülkeler ile Hırvatistan, Romanya ve Bulgaristan'a adaylık dönemlerinde yapılan mali yardımlar Tablo 52'de gösterilmektedir.

¹⁹⁴ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx>, 26.03.2014 tarihli TCMB döviz kurlarında 1 avro=1,3799 ABDDoları çapraz kurundan yararlanılmıştır.

Tablo 52: Ülkeler Bazında Mali Yardım Tablosu*

ÜLKELER	PHARE	ISPA	SAPARD	CARDS	IPA	TÜRKİYE KATILIM ÖNCESİ PROGRAMI	AYB	Denizcilik Yardımları		Diğer Yardımlar	TOPLAM (milyon €)
								Hibe	AYB Kredisi		
Sırbistan	-	-	-	1.354	1.392	-	3.673	54,2	-	-	6.419
Karadağ	-	-	-	146,3	236,5	-	325	6,8	6	130,9	844,7
Arnavutluk	694	-	-	259	597,3	-	409	6,1	35	297	1.959,3
Bosna Hersek	778	-	-	783	658,5	-	1.843	5,6	-	1.101	5.169,1
Makedonya	257	-	-	288	619,1	-	675	-	-	-	1.839,1
Kosova	-	-	-	724	637,6	-	107	-	-	1.661	3.129,6
İzlanda	-	-	-	-	30	-	780	-	-	-	810
Hırvatistan	61	60	-	180	999,6	-	4.056	14,8	107,5	-	5.356,6
Bulgaristan	1.846	604	355	-	-	-	1.266	30,3	17	-	4.071
Romanya	2.000	1.680	1.113	-	-	-	4.908	35	36,5	1.200	10.901
Türkiye	-	-	-	-	4.795	997	24.173	7,8	-	637	30.602

* Tablo 8, 12, 16, 19, 23, 27, 31, 34, 37, 40 ve 50 konsolide edilerek hazırlanmıştır.

Tablo 52’de de görüldüğü gibi, aday ve potansiyel aday ülkelere verilen toplam kredi ve hibe miktarları 2013 yılı itibariyle şu şekildedir: Sırbistan’a toplam 6,4 milyar avro; Karadağ’a 844 milyon avro; Arnavutluk’a 1,9 milyar avro, Bosna Hersek’e 5.1 milyar avro; Makedonya’ya 1,8 milyar avro; Kosova’ya 3,1 milyar avro; İzlanda’ya 810 milyon avro ve Türkiye’ye 30,6 milyar avro verilmiştir. Adaylık süreçleri incelenmek üzere seçilen AB üye ülkelerinden Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya’ya ise sırasıyla 5,3 milyar avro, 4 milyar avro ve 10,9 milyar avro tutarında mali yardım yapılmıştır. Mali yardımların dağılımına bakıldığında en fazla yardımı alan ülkeler Türkiye, Romanya, Hırvatistan ve Bosna Hersek’tir.

Diğer taraftan bu yardımlar içindeki geri ödemesi yapılan kredi miktarlarına bakıldığında, Türkiye 24 milyar avro tutarında AYB kredisi almıştır ve bu tutarın toplam yapılan yardımlara oranı %81’dir. Yapılan mali yardımların yalnızca %19’u hibe şeklinde verilmiştir. AB’ye yeni aday olan İzlanda’nın dışında diğer aday ve potansiyel aday ülkelerin kredilerinin toplam yardım oranları %30’larda seyretmektedir ve çoğunlukla hibe yardımlardan faydalanmışlardır.

AYB’den alınan kredi tutarlarına bakıldığında; Sırbistan bağımsızlığını ilan ettiği 2006 yılından bu yana 3,6 milyar avro; Karadağ 2006 yılından bu tarihe kadar 325 milyon avro; Arnavutluk 1995’ten günümüze kadar 409 milyon avro; Bosna Hersek 1992-2014 döneminde 742 milyon avro; Makedonya 1991-2014 döneminde 675 milyon avro; İzlanda 1995-2014 döneminde 780 milyon avro; Kosova 1999-2014 döneminde 107 milyon avro ve Türkiye 1964-2014 döneminde 24 milyar avro kredi almıştır. AB üyesi ülkelere Hırvatistan 1991 yılından bu yana 4 milyar avro, Bulgaristan AYB’den finansman almaya başlağı 1991 yılından AB üyesi olduğu 2007 yılına kadar 1,3 milyar avro; Romanya ise 1991-2006 döneminde 4,9 milyar avro kredi kullanmıştır.

Avrupa Birliğinin verdiği hibe yardımlarının dağılımı ise şu şekildedir: Sırbistan’a 2,7 milyar avro, Karadağ’a 513 milyon avro, Arnavutluk’a 1,8 milyar avro, Bosna Hersek’e 3,3 milyar avro, Makedonya’ya 1,1 milyar avro, Kosova’ya 3 milyar avro, İzlanda’ya 30 milyon avro ve Türkiye’ye 5,8 milyar avro hibe verilmiştir. AB üye ülkelerinden Hırvatistan,

Bulgaristan ve Romanya'ya ise sırasıyla 1,3 milyar avro, 2,8 ve 6 milyar avro tutarında hibe yardım sağlanmıştır.

Hibelerin dağılımı çerçevesinde, IPA-I dönemi öncesinde Sırbistan'a 1,3 milyar avro, Karadağ'a 277 milyon avro; Arnavutluk'a 1,2 milyar avro; Bosna Hersek'e 2,6 milyar avro; Makedonya'ya 545 milyon avro; Kosova'ya 2,4 milyar avro ve Türkiye'ye 1 milyar avro hibe verilmiştir. İzlanda AYB kredileri ve IPA Programı kapsamındaki fonlar dışında başka mali yardımlardan faydalanmamıştır.

IPA-I Programlaması kapsamında aday ve potansiyel ülkeler arasında İzlanda kısmen faydalanmış, üye ülkeler arasında ise Hırvatistan üye olduğu tarihe kadar faydalanabilmiş ve Bulgaristan ile Romanya 2007 tarihi itibariyle üye oldukları için Program kapsamına alınmamıştır. Fon tahsisatlarına bakıldığında; Sırbistan'ın 1,4 milyar avro, Karadağ'ın 236 milyon avro; Arnavutluk'un 597 milyon avro; Bosna Hersek'in 658,5 milyon avro; Makedonya'nın 619 milyon avro; Kosova'nın 637,6 milyon avro; İzlanda'nın 30 milyon avro ve Türkiye'nin 4,8 milyar avro aldığı görülmektedir. Hırvatistan'a ise 1 milyar avro tahsis edilmiştir.

Avrupa Birliği kaynaklarında IPA fonlarının tahsisatı sırasında, aday ülkelerin yüzölçümlerine, demografik özelliklerine ve her bir aday ülkede gerekli görülen reformların büyüklüklerine bakıldığı belirtilmektedir. Akabinde, AB ve aday ülkeler politika hedeflerini ve yardımların ne şekilde dağıtılacağını belirlemek için birlikte çalışıldığı ve yardımların buna göre belirlendiği ifade edilmektedir.¹⁹⁵

Bu çerçevede, ölçülebilir iki parametre olan yüzölçümü ve nüfusa göre IPA-I fonlarından aday ve aday ülkelere yapılan tahsisat tutarları Tablo 53'te verilmektedir.

¹⁹⁵ European Social Fund, <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=32>

Tablo 53: 2007-2013 IPA-I Dönemi AB Mali Yardımlarının Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Göre Dağılımı

Ülkeler	Yüzölçümü (km ²)	avro/km ²	Nüfus-2012	avro/Kişi	TOPLAM (avro) (2007-2013)	Oran (%)
Hırvatistan	56.590	17.663	4.418.000	226	999.600.000	10
Makedonya	25.710	24.080	2.062.000	300	619.100.000	6,2
Türkiye	783.560	6.119	74.885.000	64	4.795.000.000	48,1
Arnavutluk	28.750	20.775	3.194.000	187	597.300.000	6
Bosna Hersek	51.210	12.858	3.890.000	169	658.500.000	6,6
Karadağ	13.810	17.125	620.000	381	236.500.000	2,4
Sırbistan	88.360	15.753	7.566.000	184	1.392.000.000	14
Kosova	10.887	58.565	1.807.000	353	637.600.000	6,4
İzlanda*	103.000	291	326.000	92	30.000.000	0,3
TOPLAM	1.026.130	9.712	98.768.000	101	9.965.600.000	100

*İzlanda yardımlardan 2011 yılında faydalanmaya başlamıştır.

Kaynak: Avrupa Birliği Bakanlığı, Mali İşbirliği

Tablo 53'e göre, IPA-I fonlarından faydalanan AB'ye aday ve potansiyel aday ülkelerin toplam nüfusu 98 milyon 768 bindir. Bunun 74 milyon 885 bini Türkiye'nin nüfusunu, kalan 23 milyon 883 bin kişi de Hırvatistan dahil diğer aday ve potansiyel aday ülkelerin toplam nüfusunu oluşturmaktadır.¹⁹⁶

2007-2013 döneminde aday ve potansiyel aday ülkelere IPA Programı kapsamında toplam 10 milyar avro yardım yapılması öngörülmüştür. Türkiye'ye tahsis edilen tutar 4,8 milyar avro iken diğer aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan yardım tutarı 5,2 milyar avrodur. Bir başka ifadeyle IPA kaynaklarının %48'i Türkiye için ayrılmıştır.

IPA-I tahsisatının ülkelerin nüfuslarına göre oranlaması yapıldığında, toplam tahsisatın ülkelerin toplam nüfusuna oranı neticesinde kişi başına düşen pay 101 avrodur. Türkiye'de ise IPA kapsamında, kişi başına düşen IPA yardımı sadece 64 avrodur. Bu durumda Türkiye ortalamanın çok altında bir yardım almaktadır. Diğer aday ve potansiyel

¹⁹⁶International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 26 Nisan 2014

aday ülkelerde kişi başına düşen IPA yardımı ise şöyledir: Hırvatistan 226 avro, İzlanda 92 avro, Karadağ 381 avro, Makedonya 300 avro, Sırbistan 184 avro, Arnavutluk 187 avro, Bosna Hersek 169 avro ve Kosova 353 avrodur. 2007-2013 döneminde, Türkiye haricindeki aday ve potansiyel aday ülkelerin 2011 yılında IPA fonlarından yararlanmaya başlayan İzlanda dışında tamamı ortalamanın oldukça üzerinde IPA yardımı almaktadır. Fon tahsisatından en yüksek payı alan Karadağ ve Kosova'da kişi başına düşen IPA tahsisatı Türkiye'den yaklaşık 5 kat daha fazladır.

İkinci parametre olarak ülkelerin yüzölçümlerine bakıldığında, aday ve potansiyel aday ülkelerin genelinde ortalama 9.712 avro/km² yardım yapılmaktadır. Bu oran yine Türkiye için ortalamanın çok altında olup 6.119 avro/km²'dir. Diğer ülkelerde ise tahsisat oranları ortalamanın çok üstündedir. Şöyleki Kosova 56.565 avro/km² ile birinci sırada, Makedonya 24.080 avro/km² ile ikinci sıradadır. Diğer ülkelerde ise, Arnavutluk'ta 20.775 avro/km², Hırvatistan'da 17.663 avro/km², Karadağ'da 17.125 avro/km², Sırbistan'da 15.753 avro/km² ve Bosna Hersek'te 12.858 avro/km²'dir. İzlanda ise yardımlardan 2011 yılında yararlanmaya başladığından tahsisat oranı kıyaslanmamaktadır.

Bu kapsamda, IPA-I Programı kapsamında ayrılan fon kaynaklarına bakıldığında Türkiye'nin diğer aday ve potansiyel aday ülkelerin oldukça üzerinde yardım alacağı söylenebilir. Ancak, öncelikle nüfus olmak üzere yüzölçümü gibi parametreler dikkate alındığında Türkiye'nin kişi başına düşen IPA tahsisatı AB'ye aday ve potansiyel aday ülkeler arasında son sırada yer almaktadır.

Avrupa Yatırım Bankasından alınan kredi miktarlarının dağılımına bakıldığında, aday ve potansiyel aday ülkelere tahsis edilen, AYB kaynaklı mali yardımlardan ortalama kişi başına düşen pay 416 avrodur. Türkiye'de ise kişi başına düşen yardım tutarı 323 avrodur. Diğer aday ve potansiyel aday ülkelerde kişi başına düşen AYB kaynaklı mali yardım tutarları şöyledir: Hırvatistan 918 avro, İzlanda 2.393 avro, Karadağ 524 avro, Makedonya 327 avro, Sırbistan 485 avro, Arnavutluk 128 avro, Bosna Hersek 474 avro ve Kosova 59 avrodur.

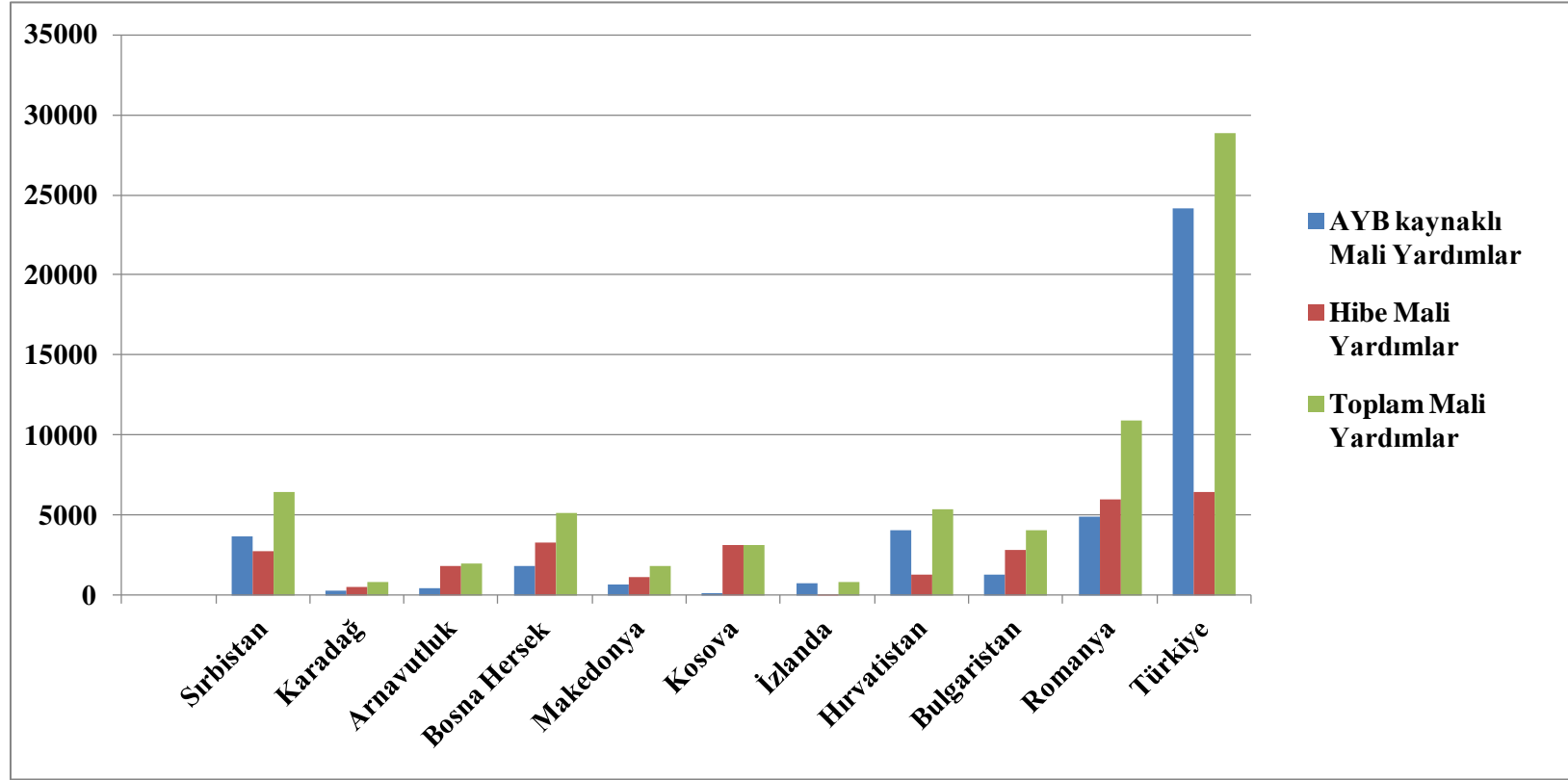
AB bütçesinden yapılan hibe mali yardımların kullanımında eşleştirme mekanizmasının yeri değerlendirildiğinde, AB aday ülkeleri 1998-2005 yılları arasında PHARE programı kapsamında farklı sektörlerde sunduğu 1.100'ün üzerinde eşleştirme projesi için AB fonlarından destek almıştır. Bu kapsamda en çok eşleştirme projesi yürütülen ülkeler 185 proje ile Polonya ve 179 proje ile Romanya olmuştur. Bulgaristan ise 139 proje uygulamıştır. CARDS kapsamında ise 1998-2005 yılları arasında 65 eşleştirme projesi yürütülmüş ve en çok 27 proje ile Hırvatistan ve 14 proje ile Sırbistan faydalanmıştır.¹⁹⁷ Türkiye'de bu dönemde uygulanan eşleştirme proje sayısı 56'dır.

Eşleştirme projelerinin uygulanmaya devam ettiği 2006-2010 yıllarında ise, aday ve potansiyel aday ülkeler tarafından toplam 128 eşleştirme projesi uygulanmıştır. Bu projelerin 11'ini Arnavutluk, 13'ünü Bosna Hersek, 19'unu Hırvatistan, 12'sini Makedonya, 14'ünü Kosova, 13'ünü Karadağ, 14'ünü Sırbistan ve 32'sini Türkiye yürütmüştür. Bu yıllar arasında ulaştırma sektöründe uygulanan toplam eşleştirme proje sayısı ise 7 olup toplam projelerin %5'ine tekabül etmektedir.¹⁹⁸

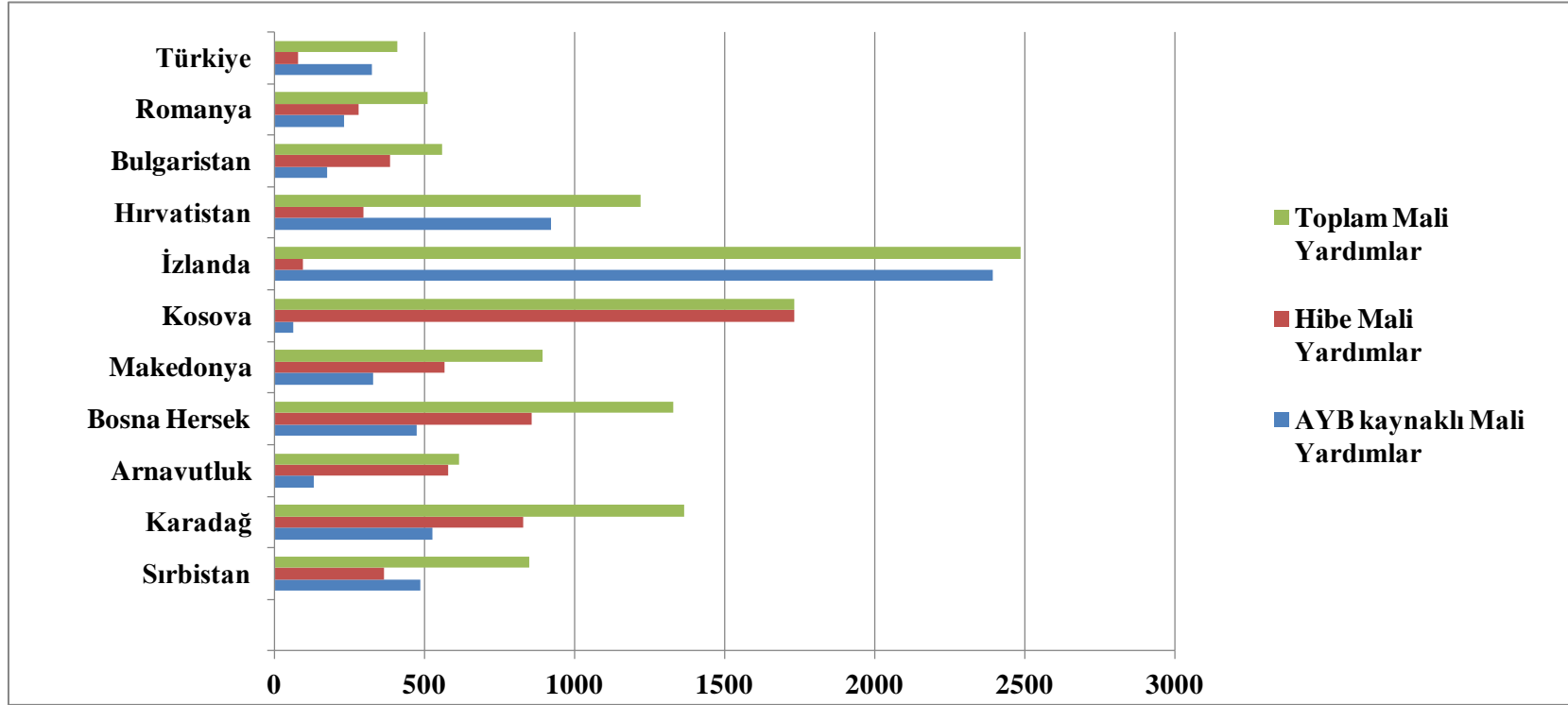
¹⁹⁷ European Commission, Directorate General Enlargement, Institutional Unit, Twinning: A Tested Experience in a Broader European Context, s.9

¹⁹⁸ T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Twinning Mekanizması ve Türkiye, Ankara, 2012 s.12

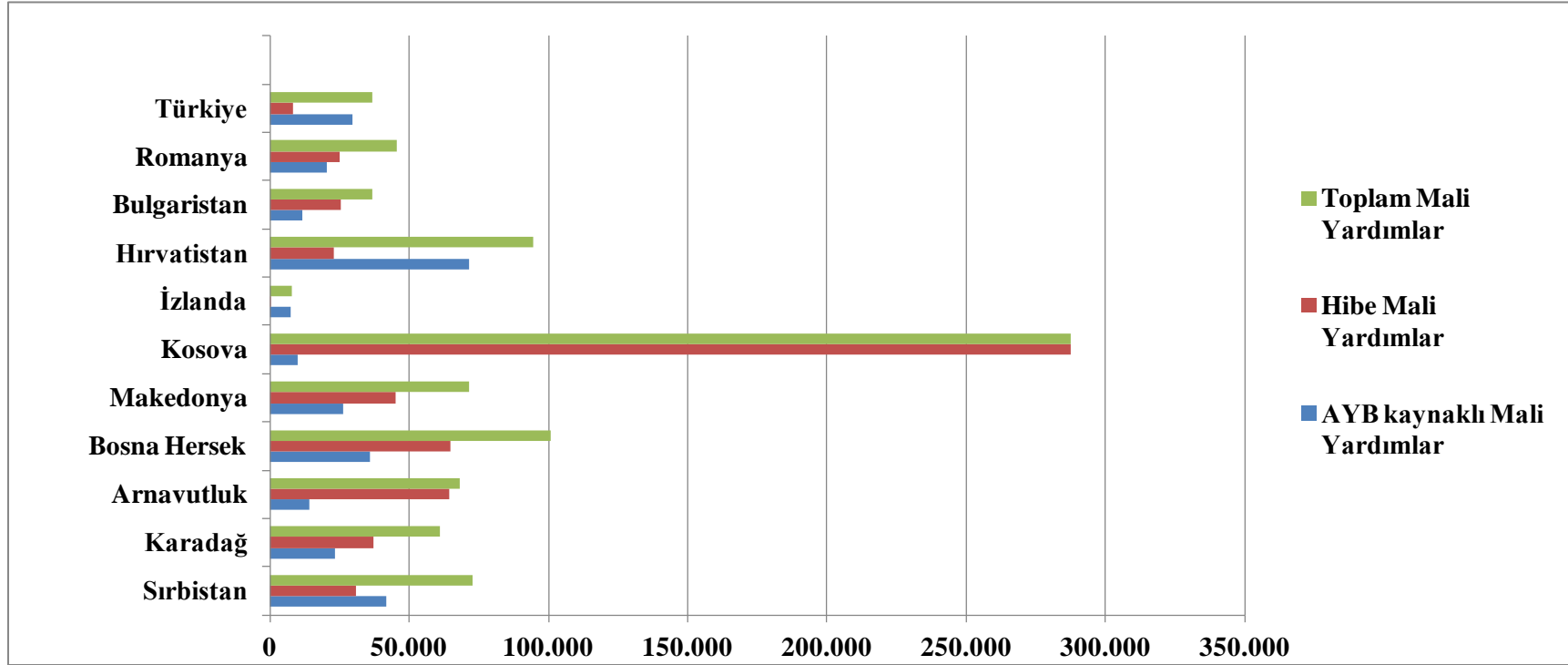
Grafik 2: AB'ye Aday ve Potansiyel Aday Ükelere Yapılan Mali Yardım Miktarları (milyon €)

Grafik 3: AB'ye Aday ve Potansiyel Aday Ülkelerde Kişi Başına Düşen Mali Yardım Miktarları (€)

Grafik 4: AB'ye Aday ve Potansiyel Aday Ülkelerde Km² Başına Düşen Mali Yardım Miktarları (€)

Grafik 2’de görüldüğü üzere, diğer aday ve potansiyel aday ülkelere AYB’den kredi şeklinde yapılan mali yardım tutarları ile karşılaştırıldığında, Türkiye’ye yapılan mali yardım tutarı fazla olmasına rağmen Grafik 3’te görüldüğü üzere Türkiye, kişi başına düşen mali yardım bakımından AB’ye aday ve potansiyel aday ülkeler arasında son sıradadır. AYB kaynaklı mali yardım tahsisatlarında kişi başına en çok yardım alan ülke olarak görülen İzlanda’nın kişi başına düşen mali yardım miktarı, Türkiye’nin aldığı mali yardım miktarının 7,5 katı civarındadır.¹⁹⁹

Aday ve potansiyel aday ülkelere tahsis edilen, AB bütçesi kaynaklı mali yardımlardan ortalama kişi başına düşen pay 207 avrodur. Türkiye’de ise kişi başına düşen yardım tutarı 77 avrodur. Diğer aday ve potansiyel aday ülkelerde kişi başına düşen AB bütçesi kaynaklı mali yardım tutarları ise şöyledir: Hırvatistan 296 avro, İzlanda 92 avro, Karadağ 829 avro, Makedonya 565 avro, Sırbistan 363 avro, Arnavutluk 578 avro, Bosna Hersek 854 avro ve Kosova 1.732 avrodur. Bulgaristan ve Romanya’da ise sırasıyla 383 ve 280 avrodur. Grafik-2’de görüldüğü üzere, diğer aday ve potansiyel aday ülkelere AB bütçesinden yapılan mali yardım tutarları ile karşılaştırıldığında, Türkiye’ye yapılan mali yardım tutarı fazla olmasına rağmen Grafik 3’te görüldüğü üzere Türkiye, kişi başına düşen mali yardım bakımından İzlanda’dan sonra AB’ye aday ve potansiyel aday ülkeler arasında en az yardım alan ülkedir. AB bütçesi kaynaklı mali yardım tahsisatlarında kişi başına en çok yardım alan Kosova’nın kişi başına düşen mali yardım miktarı, Türkiye’nin aldığı mali yardım miktarının 19 katıdır. Türkiye’nin kişi başına düşen AB bütçesinden sağlanan mali yardım miktarına en yakın ülke olan Hırvatistan’ın kişi başına düşen mali yardım miktarı ise Türkiye’nin 3 katıdır.

Aday ve potansiyel aday ülkelere tahsis edilen AB mali yardımlardan ortalama kişi başına düşen pay 551 avrodur. Türkiye’de ise kişi başına düşen yardım tutarı 409 avrodur. Diğer aday ve potansiyel aday ülkelerde kişi başına düşen AB toplam mali yardım tutarları (AYB ve AB bütçesi kaynaklı mali yardımlar) ise şu şekildedir: Hırvatistan 1.217 avro, İzlanda 2.485 avro, Karadağ 1.362 avro, Makedonya 892 avro, Sırbistan 848 avro, Arnavutluk 613 avro, Bosna Hersek 1.329 avro ve Kosova 1.732 avrodur. Bulgaristan ve

¹⁹⁹ Hülya Tuğrul, Avrupa Birliği’nin Aday ve Potansiyel Aday Ülkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.97.

Romanya'ya adaylık dönemlerinde yapılan mali yardımların kişi başına düşen miktarları ise sırasıyla 556 ve 510 avrodur. Grafik 2'de görüldüğü üzere, diğer aday ve potansiyel aday ülkelere yapılan mali yardım tutarları ile karşılaştırıldığında, Türkiye'ye yapılan mali yardım tutarı fazla olmasına rağmen Grafik 3'te görüldüğü üzere Türkiye, kişi başına düşen mali yardım bakımından AB'ye aday ve potansiyel aday ülkeler arasında son sırada yer almaktadır. AB mali yardım tahsisatlarında kişi başına en çok yardım alan ülke olarak görülen İzlanda'nın kişi başına düşen mali yardım miktarı, Türkiye'nin aldığı mali yardım miktarının 6 katı civarındadır. Türkiye'nin kişi başına düşen mali yardım miktarına en yakın ülke olan Arnavutluk'un kişi başına düşen mali yardım miktarı ise Türkiye'nin yaklaşık 2 katıdır.

Denizcilik alanında alınan hibe miktarlarının aday ve potansiyel aday ülkelerdeki dağılımına göre; Sırbistan 54.2 milyon avro ile en çok fon alan ülkedir. Türkiye 7.8 milyon avro, Karadağ 6.8 milyon avro, Arnavutluk 6.1 milyon avro, Bosna Hersek 5.6 milyon avro tutarında yardım almıştır. Makedonya, Kosova ve İzlanda'nın ise denizcilik projeleri bulunmamaktadır. Öte yandan, Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya adaylık süreçlerinde sırasıyla 14,8 milyon avro, 30,3 milyon avro ve 35 milyon avro tutarında denizcilik projelerine fon almıştır. Hırvatistan denizcilik projeleri için AYB kaynaklarından 107 milyon avro, Arnavutluk 35 milyon avro, Bulgaristan 17,5 milyon avro, Romanya 36,5 milyon avro ve Karadağ 6 milyon avro tutarında kredi almıştır.

Denizcilik proje portföyünün tematik dağılımına bakıldığında, Sırbistan'da adaylık süreci içinde 16 proje yürütülmüş; bu projelerden 9'u IPA ve 7'si CARDS programlarından desteklenmiştir. Projeler arasında öncelikli olanlar yaklaşık 15 milyon avro tutarında bir kaynağın aktarıldığı Tuna nehri üzerinde inşa edilen Nehir Bilgi Hizmetleri ile Tuna ve Sava nehirlerinde seyrüsefer emniyetinin sağlanmasıdır. Ayrıca, Pancevo kanalının temizlenmesine ve rehabilitasyonuna yaklaşık 9 milyon avro tutarında bir finansman CARDS programından sağlanmıştır. Karadağ'da ise, IPA kapsamında 4,7 milyon avro tutarında 2 proje yürütülmüş ve öncelikli olarak VTMIS kurulumu ile deniz kirliliğine müdahale alanları seçilmiştir. AYB'den alınan 6 milyon avro tutarındaki kredi ile Bar Limanının rehabilitasyonu projesi yürütülmüştür. Makedonya'da coğrafi konumundan dolayı denizcilik projesi bulunmamakla birlikte, en büyük gölü Ohrid'in korunması için GEF'ten 5,6 milyon avroluk hibe yardım

sağlanmıştır. AYB'den liman iyileştirilmesi için kredi alan ülkelerden olan İzlanda 33 milyon avro tutarındaki krediyi bu amaçla kullanmış ve denizcilik alanında 4,7 milyon avro tutarında 6 proje uygulanmıştır.

Arnavutluk'ta yürütülen denizcilik projelerinin tamamı liman iyileştirilmesine yöneliktir. 6,1 milyon avro tutarındaki hibe projeler ile Shengjini limanının rehabilitasyonu yapılmış ve 35 milyon avroluk AYB kredisi ile Durres limanı ve konteynır terminali iyileştirilmiştir. Bu projelerin tamamı inşaat işlerinden oluşmaktadır. Bosna Hersek'te içsu yollarına yönelik Sava nehri üzerinde seyrüseferin geliştirilmesine yönelik inşaat ve hizmet bileşenlerini içeren 5,6 milyon avro tutarında bir hibe proje yürütülmüştür. Kosova coğrafi konumu göz önüne alınarak incelenmiş ancak yapılan araştırmada uygulanan herhangi bir denizcilik projesine rastlanmamıştır.

AB üyesi ülkeler arasında yakın zamanda üye olan ülkeler arasından seçilen Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'da ise denizcilik proje portföyü oldukça gelişmiş durumdadır. Yalnızca Hırvatistan'da 14,8 milyon avro tutarında hibe ve 107,5 milyon avro tutarında kredi proje uygulanmıştır. Hibe projelerin 5'i IPA ve 4'ü PHARE programından finanse edilmiş olup, ağırlıklı olarak deniz emniyeti amaçlanmıştır. Zadar limanının inşası için AYB'den 107,5 milyon avro tutarında kredi alınmıştır. Bulgaristan'da ise proje portföyünün %65'ini hibe projeler oluşturmuştur. Bu kapsamda Denizcilik İdaresinin güçlendirilmesine ve tehlikeli yüklerin taşınmasına yönelik arama kurtarma botları da dahil birçok tekne alımı yapılmıştır. Ayrıca yaklaşık 15 milyon avro bütçeli projeler ile VTMIS kurulumu gerçekleştirilmiştir. Romanya denizcilik sektörüne 72 milyon avro tutarında denizcilik projeleri uygulanmış; bu projelerin 35 milyon Avrosu PHARE programı kapsamındaki hibelerden 37 milyon Avrosu ise AYB kredilerinden finanse edilmiştir. Proje konularına bakıldığında, deniz emniyeti ve VTMIS kurulumu için yaklaşık 27 milyon avroluk bir tahsisat yapılmış ve 8 milyon avro tutarında içsuyollarının düzenlenmesine ilişkin bir proje yürütülmüştür.

Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'nın denizcilik sektöründe uyguladıkları projelere bakıldığında, projelerin ağırlıklı olarak teknik destek ve tedarik/inşaat bileşenlerinden oluştuğu ve eşleştirme projelerinin nispeten daha az uygulandığı görülmektedir.

Türkiye denizcilik sektörü için AB'den 7,8 milyon avro tutarında hibe almış ve daha çok deniz emniyeti alanında kullanmıştır. AYB'den denizcilik sektörüne yönelik bir kredi kullanılmamıştır. Türkiye'nin IPA programlaması kapsamında AB'ye sunduğu Acil Müdahale Merkezinin ve Denizcilik Mükemmeliyet Merkezinin kurulmasına yönelik projelerin kabul edilmemesi ile birlikte ülkenin kıyı uzunluğu, liman sayısı ve denizcilikteki ileri konumu göz önünde bulundurulduğunda, denizcilik fonlarından faydalanma oranı oldukça düşük kalmıştır.

Türkiye'nin aldığı mali yardımlar, AB'nin mali yardım yaptığı üçüncü ülkelerden de azdır. 2007-2013 döneminde Akdeniz ülkeleri ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine 11,2 milyar avro, Orta Asya, Güney Afrika ve Latin Amerika ülkelerine 16,9 milyar avro ve Avrupa Komşuluk Politikası ülkelerine de 21 milyar avro tutarında yardım sağlanmıştır.²⁰⁰

Bugüne kadar AB'ye tam üye olan ya da hâlihazırda aday statüsündeki ülkeler içinde, üye olmadan Gümrük Birliği ilişkisi kuran tek ülke konumundaki Türkiye, 1999 yılında aday ülke statüsünü kazanmasına rağmen, aynı dönemdeki diğer aday ülkeler ISPA, CARDS, SAPARD ve PHARE fonlarından da yararlandırılmamıştır. Ayrıca mali yardımların bölgeler arasında gelişmişlik farkının azaltılması, yeni iş imkânları yaratılması, işgücünün niteliğinin artırılması ve ekonominin ihtiyaç duyduğu altyapının geliştirilmesine yapacağı katkı dikkate alındığında, mevcut mali yardım farklılıklarının önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Üstelik bugüne kadar AB tarafından Türkiye'ye verilen çeşitli yardım taahhütleri de büyük ölçüde Yunanistan'ın vetosu nedeniyle yerine getirilmemiş ve AB ülkeleri ile arasındaki ekonomik gelişmişlik farkını kapatmasına önemli katkı sağlayacak fonlardan da yoksun kalmıştır.

²⁰⁰ ibid. s. 107

VII. TARTIŞMA VE SONUÇ

Avrupa Birliği, 1951 yılında yardımlaşma ve dayanışma ilkeleri temeline dayanarak, altı üye ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu olarak bir araya gelmiş; Roma Antlaşması'nın kurduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'yla desteklenmiş, sonrasında yaşanan genişlemelerle bugün 28 üyeli ekonomik ve siyasi bir Birlik haline gelmiştir. Bugün Türkiye de dahil katılım sürecini askıya alan İzlanda ile birlikte sekiz ülke AB'ye tam üyelik için beklemektedir.

AB, bir ortak pazarın kurulması ve üye ülkelerin ekonomi politikalarının kademeli olarak birbirine yaklaştırılması yoluyla üye ülkelerin tümünde ekonomik faaliyetlerin uyumlu gelişmesi; AB'nin sürekli ve dengeli biçimde genişlemesi ve istikrar artışı şeklinde tanımlanan görevleri doğrultusunda hibe ya da kredi şeklindeki çeşitli mali araçlar çerçevesinde önemli miktarlarda kaynak harcamaktadır. Birlik, üye ülkelerinde sağlamlaştırmakla yükümlü olduğu standartlara ek olarak, AB'ye üye olmak için başvuran ve resmi olarak adaylığı tanınmış ülkelere ve potansiyel aday ülkelere de özel mali destekler vermektedir. Zira AB üyeliği öncesinde bu ülkelere mali kaynakların tahsis edilmesi ve bu şekilde ülkelerin tam katılım sürecine hazırlanması AB'nin genişleme stratejisinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Bu bağlamda, bu çalışma kapsamında adaylık süreçleri incelenen Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya gibi üye ülkeler geçmişte katılım öncesi dönemlerinde mali yardımlar ile desteklenmiştir. Günümüzde ise 1999 yılı Helsinki Zirvesinde adaylık statüsü kazanan Türkiye ile birlikte Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve İzlanda'dan oluşan aday ülkeler ve adaylığı çok kısa vadede muhtemel görülen Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova'dan oluşan potansiyel aday ülkeler katılım öncesi mali yardımlarla desteklenmektedir.

Mali yardımlar, esasen AB bütçesinden ayrılan hibe kaynaklar şeklinde olmakla birlikte geri ödemeli olarak Avrupa Yatırım Bankası kredileriyle de yapılabilmektedir. AB bütçesi, Birliğin genişleme ve derinleşme süreçleri üzerinde hem ekonomik hem de siyasi olarak çok büyük öneme ve etkiye sahiptir. Ayrıca, bütçenin büyüklüğu, gelir ve gider

kalemlerinin yapısı ve fonların tahsisi, AB'nin kurumsal ve siyasi pek çok sürecinin kaynağını teşkil eden çatışma ve uzlaşma alanlarını açıklayan ve Birliğin politika önceliklerini tanımlayan bir niteliktedir. Bütçe gelirleri ve finansmanın 71,8'i GSMG temelli öz kaynaklardan, %11,91'i geleneksel öz kaynaklardan, %10,7'si KDV temelli öz kaynaklardan ve %6,24'ü diğer gelirlerden oluşmaktadır.

AB bütçesinden üye ülkelere yönelik yapılan mali yardımlar yedi yıllık mali planlar çerçevesinde hazırlanan yıllık bütçeler ile düzenlenmektedir. Mali planların ilk uygulandığı 1988 yılından günümüze dört mali plan uygulanmıştır. 2014-2020 yıllarını da kapsayan 960 milyar avro büyüklüğündeki V. Mali Plan ile bugüne kadar yapılan harcamalar toplamı 3.231 milyar avrodur. AB bütçesinin 2014-2020 mali planında bütçenin %72'sine tekabül eden 698 milyar avroluk bir tahsisat Birliğin Ortak Tarım Politikasını ve yapısal harcamalarını finanse etmek için kullanılacaktır. Ulaştırma sektörü için gelecek yedi yıllık dönemde üye ülkelere 13.1 milyar avro tahsis edilmiş ve denizcilik sektörü için 2007-2013 döneminde Avrupa Balıkçılık Fonu altında tahsis edilen 4,3 milyar avroluk bütçe, Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu şeklinde yeniden yapılandırılarak 2014-2020 yılları için 6.5 milyar avro tahsis edilmiştir.

AB üyesi ülkelere AYB kaynaklarından 1950-2014 yılları arasında 943 milyar avro tutarında kredi verilmiştir. AYB'den en çok kredi alan üye ülkeler %18 ile İtalya, %15 ile İspanya, %13,4 ile Almanya, %10,8 ile Fransa ve %10 ile İngiltere'dir. Geriye kalan %33'lük kredi miktarı ise 23 ülke tarafından kullanılmıştır.

Birlik, üye ülkelere yönelik mali yardımlarını 2008 yılında yaşanan küresel kriz sonrasında tekrar gözden geçirmiş, krize göre uyarlanmış yeni mali yardım mekanizmaları geliştirmiştir. Bunlar, 2010 yılında geliştirilen, tüm AB üye ülkelerini kapsayan ve azami 60 milyar avroya kadar finansman sağlayan EFSM, yalnızca avro alanındaki ülkelere geçici mali destek sağlayan ve 780 milyar avroluk bir bütçeye sahip EFSF ile yine avro para birimini benimseyen üye ülkeler için toplam 700 milyar avroluk bütçeden oluşan ESM ve para birimi olarak avroya geçiş yapmayan üye ülkeler için toplam 50 milyar avro bütçeli BoP ile Yunan Kredi Aracı olan Kredi Havuzudur.

AB ilk olarak 1990 yılında Birliğe üye olacak ülkelere yardım etmek amacıyla mali yardım araçlarını oluşturmaya başlamıştır. Katılım öncesi süreçte, aday ülkeler AB müktesebatına uyum sağlamak için bir takım ekonomik, siyasal, sosyal ve kurumsal reformları gerçekleştirmekte, bu da aday ülkeye mali yük oluşturmaktadır. Bu aşamada aday ülkelerin mali yükünün azaltılması amacıyla, genişleme stratejisi çerçevesinde mali yardımlar sağlanmaktadır.

Bu kapsamda, AB'ye aday ve potansiyel aday ülkeler; PHARE, ISPA, SAPARD ve CARDS Programları ve Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Araç'tan yararlanmış ve bu araçlar 2007 yılına kadar kullanılmıştır. 2007-2013 mali planındaki yeni ve tek katılım öncesi yardım aracı olarak tanımlanan IPA ile birlikte katılım öncesi mali yardımlar, tek çatı altında birleştirilmiştir. 2014-2020 döneminde de bir önceki IPA döneminden farklı olarak sektörel yaklaşım ekseninde IPA-II programlaması sürdürülecektir. Bu ülkeler ayrıca adaylık süreçlerinde geri ödemeli AYB kredilerinden de faydalanabilmektedir.

Bu çerçevede, çalışma kapsamında ele alınan AB aday ve potansiyel ülkeleri Sırbistan, Karadağ, Makedonya, İzlanda, Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova ile AB'nin yakın dönem genişleme sürecinde üye olmuş Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'ya AB mali yardım araçları ve AYB kaynaklarından bugüne kadar 71,1 milyar avro mali yardım sağlanmıştır. Bu yardımların dağılımı incelendiğinde, AB'nin Türkiye'ye %43'lük bir kaynak aktardığı görülmektedir. Oysa ki, mali yardımlar kapsamında AB bütçesinden yapılan hibe nitelikli yardımlar ve özellikle bu yardımların kişi başına düşen miktarlarına bakıldığında, Türkiye, mali yardımlardan faydalanan ülkeler arasında son sırada yer almaktadır.

AB bütçesinden hibe mali yardım araçları kapsamında Sırbistan'a 2,7 milyar avro, Karadağ'a 513 milyon avro, Arnavutluk'a 1,8 milyar avro, Bosna Hersek'e 3,3 milyar avro, Makedonya'ya 1,1 milyar avro, Kosova'ya 3 milyar avro, İzlanda'ya 30 milyon avro ve Türkiye'ye 5,8 milyar avro hibe verilmiştir. Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'ya ise sırasıyla 1,3 milyar avro, 2,8 ve 6 milyar avro tutarında hibe yardım sağlanmıştır.

IPA başta olmak üzere Avrupa Birliği bütçesinden yapılan mali yardımlar, aday ülkelerin demografik özelliklerine, yüzölçümlerine ve her bir aday ülkede gerekli görülen reformların büyüklükleri göz önüne alınarak yapılmaktadır. Bu parametrelere göre, Türkiye 74 milyon 885 binlik nüfusu ile diğer aday ülkelerin toplam nüfusunun 4 katı olup, AB üyesi üç ülkenin nüfusunun da 2 katından fazladır. Yüzölçümü açısından incelendiğinde ise Türkiye 783.560 km²'lik yüzölçümü ile diğer aday ülkelerin toplam yüzölçümlerinin yaklaşık 2,5 katı büyüklüktedir. Türkiye ile karşılaştırmalı olarak bu çalışma kapsamında ele alınan 10 ülkenin toplam yüzölçümü Türkiye'nin yüzölçümüne tekabül etmektedir. Bu ülkelerin nüfusu ise 51,5 milyon olup Türkiye'nin nüfusunun çok gerisinde kalmaktadır. Zira Avrupa Birliğinin toplam nüfusu 2011 verilerine göre 505,7 milyondur ve Türkiye tek başına %15'ine tekabül etmektedir.

Bu bağlamda, hibe nitelikli mali kaynakların aday ve potansiyel aday ülkelerde ortalama kişi başına düşen payı 207 avrodur. Türkiye'de ise kişi başına düşen yardım tutarı 77 avrodur. Diğer aday ve potansiyel aday ülkelerde kişi başına düşen AB bütçesi kaynaklı mali yardım tutarları ise şöyledir: Hırvatistan 296 avro, İzlanda 92 avro, Karadağ 829 avro, Makedonya 565 avro, Sırbistan 363 avro, Arnavutluk 578 avro, Bosna Hersek 854 avro ve Kosova 1.732 avrodur. Bulgaristan ve Romanya'da ise sırasıyla 383 ve 280 avrodur. AB bütçesi kaynaklı mali yardım tahsisatlarında kişi başına en çok yardım alan Kosova'nın kişi başına düşen mali yardım miktarı, Türkiye'nin 1964-2013 döneminde aldığı mali yardım miktarının 20 katıdır. Türkiye'nin kişi başına düşen AB bütçesinden sağlanan mali yardım miktarına en yakın ülke olan Hırvatistan'ın kişi başına düşen mali yardım miktarı ise Türkiye'nin dört katıdır.

Hibelerin tek çatı altında toplandığı IPA-I dönemi öncesinde çalışma kapsamındaki ülkelere 18,4 milyar Avro tutarında yapılan mali yardımlardan Türkiye 1 milyar avro kullanabilmiştir. Sırbistan'a 1,3 milyar avro, Karadağ'a 277 milyon avro; Arnavutluk'a 1,2 milyar avro, Bosna Hersek'e 2,6 milyar avro, Makedonya'ya 545 milyon avro, Kosova'ya 2,4 milyar avro, Hırvatistan'a 301 milyon avro, Bulgaristan'a 2,8 milyar avro ve Romanya'ya 6 milyar Avro tahsis edilmiştir. İzlanda AYB kredileri ve IPA Programı kapsamındaki fonlar dışında başka mali yardımlardan faydalanmamıştır.

IPA-I Programlaması kapsamında aday ve potansiyel ülkeler arasında İzlanda kısmen faydalanmış, üye ülkeler arasında ise Hırvatistan üye olduğu tarihe kadar faydalanabilmiş ve Bulgaristan ile Romanya 2007 tarihi itibariyle üye oldukları için Program kapsamına alınmamıştır. IPA-I fon tahsisatlarına bakıldığında; Sırbistan'ın 1,4 milyar avro, Karadağ'ın 236 milyon avro; Arnavutluk'un 597 milyon avro; Bosna Hersek'in 658,5 milyon avro; Makedonya'nın 619 milyon avro; Kosova'nın 637,6 milyon avro; İzlanda'nın 30 milyon avro ve Türkiye'nin 4,8 milyar avro aldığı görülmektedir. Hırvatistan'a ise 1 milyar avro tahsis edilmiştir.

AYB kredilerinin ülkelere göre dağılımına bakıldığında ise, Sırbistan bağımsızlığını ilan ettiği 2006 yılından bu yana 3,6 milyar avro; Karadağ 2006 yılından bu tarihe kadar 325 milyon avro; Arnavutluk 1995'ten günümüze kadar 409 milyon avro; Bosna Hersek 1992-2014 döneminde 742 milyon avro; Makedonya 1991-2014 döneminde 675 milyon avro; İzlanda 1995-2014 döneminde 780 milyon avro; Kosova 1999-2014 döneminde 107 milyon avro ve Türkiye 1964-2014 döneminde yaklaşık 24 milyar avro kredi almıştır. AB üyesi ülkelere Hırvatistan 1991 yılından bu yana 4 milyar avro, Bulgaristan AYB'den finansman almaya başlağı 1991 yılından AB üyesi olduğu 2007 yılına kadar 1,3 milyar avro; Romanya ise 1991-2006 döneminde 4,9 milyar avro kredi kullanmıştır. Sonuç olarak çalışma kapsamında incelenen ülkelerin AYB kredileri dahil AB bütçesinden faydalandığı mali yardım miktarı 2013 yılı itibariyle Sırbistan'a toplam 6,4 milyar avro; Karadağ'a 844 milyon avro; Arnavutluk'a 1,9 milyar avro, Bosna Hersek'e 5,1 milyar avro; Makedonya'ya 1,8 milyar avro; Kosova'ya 3,1 milyar avro; İzlanda'ya 810 milyon avro ve Türkiye'ye 30,6 milyar avro şeklinde gerçekleşmiştir. Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'ya ise sırasıyla 5,3 milyar avro, 4 milyar avro ve 10,9 milyar avro tutarında mali yardım yapılmıştır. Mali yardımların dağılımına bakıldığında en fazla yardımı alan ülkelerin Türkiye, Romanya, Hırvatistan ve Bosna Hersek olduğu görülmektedir.

AYB kredileri ve hibe niteliğindeki mali yardımlar birlikte hesaplandığında bile Türkiye'nin kişi başına düşen ortalama mali yardım miktarı yine birçok aday ülkenin gerisinde kalmaktadır. Genel olarak aday ve potansiyel aday ülkelere tahsis edilen AB mali yardımlardan ortalama kişi başına düşen pay 551 avrodur. Türkiye'de ise kişi başına düşen

yardım tutarı 409 avrodur. Diğer aday ve potansiyel aday ülkelerde kişi başına düşen AB toplam mali yardım tutarlarına bakıldığında, Hırvatistan 1.217 avro, İzlanda 2.485 avro, Karadağ 1.362 avro, Makedonya 892 avro, Sırbistan 848 avro, Arnavutluk 613 avro, Bosna Hersek 1.329 avro ve Kosova 1.732 avro almıştır. Bulgaristan ve Romanya'ya adaylık dönemlerinde yapılan mali yardımların kişi başına düşen miktarları ise sırasıyla 556 ve 510 avrodur. Görüldüğü gibi, Türkiye'ye yapılan mali yardım tutarının fazla olmasına rağmen, kişi başına düşen mali yardım bakımından Türkiye AB'ye aday ve potansiyel aday ülkeler arasında son sırada yer almaktadır. AB mali yardım tahsisatlarında kişi başına en çok yardım alan ülke olarak görülen İzlanda'nın kişi başına düşen mali yardım miktarı, Türkiye'nin aldığı mali yardım miktarının 6 katı civarındadır. Türkiye'nin kişi başına düşen mali yardım miktarına en yakın ülke olan Arnavutluk'un kişi başına düşen mali yardım miktarı ise Türkiye'nin yaklaşık 2 katıdır.

Türkiye'nin Gümrük Birliği öncesi dönemde kullandığı AB mali yardımlarının toplamı 833 milyon avro iken, Gümrük Birliği sonrası dönemde kullandığı AB mali yardımları yaklaşık 30 milyar avrodur. AB, Türkiye'ye 1964 yılından 2013 yılı sonuna kadar 30,6 milyar avroluk yardım yapmıştır. Türkiye'ye yapılan AB mali yardımlarının %81'i kredi şeklinde yapılmıştır, bu şekilde yapılan yardımlar geri ödemesi yapılacak olan mali yardımlardır. AB'nin hibe olarak yaptığı mali yardım tutarları ise Gümrük Birliği öncesi 32 yıllık dönemde 81 milyon avro, Gümrük Birliği sonrası 18 yıllık dönemde ise 5 milyar 711 milyon avro olmak üzere toplam 5,8 milyar avrodur. Bu yardımın 4,8 milyar avrosu 2007-2013 döneminde sağlanmıştır. AB, hibe olarak yaptığı toplam mali yardım tutarının neredeyse tamamını Türkiye'ye AB'ye aday olduktan sonra verse de yaklaşık 50 yıllık bir sürece yayılan AB-Türkiye işbirliği neticesinde Türkiye'nin elde ettiği mali yardım tutarı oldukça düşüktür.

Türkiye'nin aldığı mali yardımlar, AB'nin mali yardım yaptığı üçüncü ülkelerden de azdır. 2007-2013 döneminde Akdeniz ülkeleri ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine 11,2 milyar avro, Orta Asya, Güney Afrika ve Latin Amerika ülkelerine 16,9 milyar avro ve AKP ülkelerine de 21 milyar avro tutarında yardım sağlanmıştır.

Denizcilik alanında alınan hibe miktarlarının aday ve potansiyel aday ülkelerdeki dağılımına göre; Sırbistan 54,2 milyon avro ile en çok fon alan ülkedir. Türkiye 7,8 milyon avro, Karadağ 6,8 milyon avro, Arnavutluk 6,1 milyon avro, Bosna Hersek 5,6 milyon avro tutarında yardım almıştır. Makedonya, Kosova ve İzlanda'nın ise denizcilik projeleri bulunmamaktadır. Öte yandan, Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'nın adaylık süreçlerinde sundukları denizcilik projelerine sırasıyla 14,8 milyon avro, 30,3 milyon avro ve 35 milyon avro tutarında fon sağlanmıştır. Hırvatistan denizcilik projeleri için AYB kaynaklarından 107 milyon avro, Arnavutluk 35 milyon avro, Bulgaristan 17,5 milyon avro, Romanya 36,5 milyon avro ve Karadağ 6 milyon avro tutarında kredi almıştır.

Denizcilik proje portföyünün tematik dağılımına bakıldığında, Sırbistan'da 16 proje yürütülmüş; bu projelerden 9'u IPA ve 7'si CARDS programlarından desteklenmiştir. Projeler arasında öncelikli olanlar yaklaşık 15 milyon avro tutarında bir kaynağın aktarıldığı Tuna nehri üzerinde inşa edilen Nehir Bilgi Hizmetleri ile Tuna ve Sava nehirlerinde seyrüsefer emniyetinin sağlanmasıdır. Ayrıca, Pancevo kanalının temizlenmesine ve rehabilitasyonuna yaklaşık 9 milyon avro tutarında bir finansman CARDS programından sağlanmıştır. Karadağ'da ise, IPA kapsamında 4,7 milyon avro tutarında 2 proje yürütülmüş ve öncelikli olarak VTMIS kuruluşu ile deniz kirliliğine müdahale alanları seçilmiştir. AYB'den alınan 6 milyon avro tutarındaki kredi ile Bar Limanının rehabilitasyonu projesi yürütülmüştür. Makedonya'da coğrafi konumundan dolayı denizcilik projesi bulunmamakla birlikte, en büyük gölü Ohrid'in korunması için GEF'ten 5,6 milyon avroluk hibe yardım sağlanmıştır. AYB'den liman iyileştirilmesi için kredi alan ülkelere olan İzlanda 33 milyon avro tutarındaki krediyi bu amaçla kullanmış ve denizcilik alanında 4,7 milyon avro tutarında 6 proje uygulanmıştır.

Arnavutluk'ta yürütülen denizcilik projelerinin tamamı liman iyileştirilmesine yöneliktir. 6,1 milyon avro tutarındaki hibe projeler ile Shengjini limanının rehabilitasyonu yapılmış ve 35 milyon avroluk AYB kredisi ile Durres limanı ve konteynır terminali iyileştirilmiştir. Bu projelerin tamamı inşaat işlerinden oluşmaktadır. Bosna Hersek'te içsu yollarına yönelik Sava nehri üzerinde seyrüseferin geliştirilmesine yönelik inşaat ve hizmet bileşenlerini içeren 5,6 milyon avro tutarında bir hibe proje yürütülmüştür. Kosova coğrafi

konumu göz önüne alınarak incelenmiş ancak yapılan araştırmada uygulanan herhangi bir denizcilik projesi bulunmamıştır.

AB üyesi ülkeler arasında seçilen Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'da ise denizcilik proje portföyü oldukça gelişmiş durumdadır. Yalnızca Hırvatistan'da 14,8 milyon avro tutarında hibe ve 107,5 milyon avrotutarında kredi proje uygulanmıştır. Hibe projelerin 5'i IPA ve 4'ü PHARE programından finanse edilmiş olup, ağırlıklı olarak deniz emniyeti amaçlanmıştır. Zadar limanının inşası için AYB'den 107,5 milyon avro tutarında kredi alınmıştır. Bulgaristan'da ise proje portföyünün %65'ini hibe projeler oluşturmuştur. Bu kapsamda Denizcilik İdaresinin güçlendirilmesine ve tehlikeli yüklerin taşınmasına yönelik arama kurtarma botları da dahil birçok tekne alımı yapılmıştır. Ayrıca yaklaşık 15 milyon avro bütçeli projeler ile VTMS kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Romanya denizcilik sektörüne 72 milyon avro tutarında denizcilik projeleri uygulanmış; bu projelerin 35 milyon avrosu PHARE programı kapsamındaki hibelerden 37 milyon avrosu ise AYB kredilerinden finanse edilmiştir. Proje konularına bakıldığında, deniz emniyeti ve VTMS kuruluşu için yaklaşık 27 milyon avroluk bir tahsisat yapılmış ve 8 milyon avro tutarında içsuyollarının düzenlenmesine ilişkin bir proje yürütülmüştür.

Hırvatistan, Bulgaristan ve Romanya'nın denizcilik sektöründe uyguladıkları projelere bakıldığında, projelerin ağırlıklı olarak teknik destek ve tedarik/inşaat bileşenlerinden oluştuğu ve eşleştirme projelerinin nispeten daha az uygulandığı görülmektedir. Türkiye'de ise eşleştirme mekanizmasının uygulanmaya başlandığı 2002 yılından bu yana denizcilik alanında 5 eşleştirme projesi yürütülmüştür. Ağırlıklı olarak eşleştirme bileşeninden oluşan denizcilik projeleri için Türkiye AB'den 7,8 milyon avro tutarında hibe almış ve bunu daha çok deniz emniyeti alanında kullanmıştır. AYB'den denizcilik sektörüne yönelik bir kredi kullanılmamıştır. Türkiye'nin IPA programlaması kapsamında AB'ye sunduğu Acil Müdahale Merkezinin ve Denizcilik Mükemmeliyet Merkezinin kurulmasına yönelik projelerin kabul edilmemesi ile birlikte ülkenin kıyı uzunluğu, liman sayısı ve denizcilikteki ileri konumu göz önünde bulundurulduğunda, denizcilik fonlarından faydalanma oranı oldukça düşük kalmıştır.

Bugüne kadar AB'ye tam üye olan ya da aday statüsünde bulunan ülkeler içinde, üye olmadan Gümrük Birliği ilişkisi kuran tek ülke konumundaki Türkiye, 1999 yılında aday ülke statüsünü kazanmasına rağmen, aynı dönemdeki diğer aday ülkeler gibi ISPA, SAPARD ve PHARE fonlarından faydalanamamıştır. Ayrıca mali yardımların bölgelerarasında gelişmişlik farkının azaltılması, yeni iş imkânları yaratılması, işgücünün niteliğinin artırılması ve ekonominin ihtiyaç duyduğu altyapının geliştirilmesine yapacağı katkı dikkate alındığında, mevcut mali yardım farklılıklarının önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Üstelik bugüne kadar AB tarafından Türkiye'ye verilen çeşitli yardım taahhütleri de büyük ölçüde Yunanistan'ın vetosu nedeniyle yerine getirilmemiş ve AB ülkeleri ile arasındaki ekonomik gelişmişlik farkını kapatmasına önemli katkı sağlayacak fonlardan da yoksun kalmıştır.

Kuşkusuz Türkiye'nin AB'ye katılımı, gerek nüfus gerekse reformların büyüklüğü doğrultusunda AB bütçesine belli ölçüde bir yük getirecektir. Türkiye nüfusu ile paralel olarak, AB'nin kişi başına düşen ortalama GSYH'sinin düşmesi beklenebilir, ancak orta ve uzun vadede Türkiye'nin 561 milyar avroluk GSYH'si ve büyüyen ekonomisi ile bu yükün kapatılması mümkün olacaktır. Zira Türkiye, Avrupa Birliğine katılım sürecinde müzakerelerin başladığı 2005 yılından bu yana, AB'nin Kopenhag ekonomik kriterlerinin karşılanmasında önemli ilerlemeler kaydetmiş ve bugün işlevsel ve rekabet edebilir bir piyasa ekonomisi oluşturmuştur. Bununla birlikte, AB'ye katılım sürecinde ele alınan 35 fasıldan müzakereye açılan 14 fasıl kapsamında AB müktesebatının iç hukuka aktarılmasına yönelik ciddi çalışmalar yürütülmektedir. Diğer taraftan, ulaştırma faslının da bulunduğu 8 fasıl, Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyinin 11 Aralık 2006 da almış olduğu karar çerçevesinde Ek Protokolün tam olarak uygulanması şartına bağlı olarak müzakerelere açılmamaktadır. Aynı sebeple hiçbir fasıl geçici olarak kapatılamamaktadır.

Bu bağlamda, açılan ve açılması planlanan fasıllar çerçevesinde AB üyeliği hedefine doğru ihtiyaç duyulan fon tahsisatlarının artırılması için Komisyon ile müzakerelerin sürdürülmesi ve gerekli diplomatik kararlılığın ve mücadele dinamizminin gösterilmesi gerekmektedir. Kişi başına düşen IPA tahsisatında da en az yardım alan ülke konumunda olsa da, IPA'nın gelecek yedi yıllık dönemde finansman ihtiyacının açık bir şekilde gerekli reformlar ve projeler ile ortaya konulması elzemdir. Ayrıca, müzakere sürecinin sivil toplum

kuruluşları ile işbirliği içinde sürdürülmesi, kurumsal diyalog ve bilgilendirme mekanizmalarının düzenli olarak çalıştırılması büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, AB'ye katılım süreci, aday ve potansiyel aday ülkeler için oldukça kapsamlı ve zorlu bir dönemi ifade etmektedir. AB, bu sürecin aday ve potansiyel aday ülkeler açısından kolaylaştırılması ve desteklenmesi amacıyla bu ülkelere mali yardımda bulunmaktadır. 50 yılı bulan AB-Türkiye mali işbirliğinde, Türkiye alması beklenen mali yardım seviyesine ulaşamamıştır. Mali işbirliğinin başarılı bir şekilde yürümesi Türkiye'nin tam üyeliği için çok önemlidir. Eğer başından beri iyi yürümüş bir mali işbirliği var olsaydı, Türkiye, üyelik yolunda gerekli olan dönüşümlerin büyük bölümünü gerçekleştirebilecek ve üyeliğe geçiş aşamasında ise, Türkiye'nin AB'ye entegrasyonu ve dolayısıyla üyeliği yönünde karar almak Avrupa Birliği için zor olmayacaktı. Aynı şekilde, AB'nin üye ülkelere yapısal fonlardan GSYH'lerinin azami %3,6 oranına kadar kaynak aktarabildiği göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin üye olması durumunda yılda 20 milyar avroya yakın bir kaynak alması mümkün olacaktı.

Öte yandan, AB'nin son dönemdeki genişleme sürecinde bazı üye ülkelerin katılım sonrasında AB fonlarının kullanımında sıkıntı yaşadığı görülmektedir. AB fonlarının kullanımında, ülkelerin uzun vadeli ulusal kalkınma stratejilerinden yoksun olmaları, projelerin eş finansmanı için kaynak eksikliği, bakanlıklar arasındaki yatay ve dikey koordinasyon eksikliği ile ulusal, bölgesel ve yerel idarelerde AB fonlarının yönetiminden sorumlu donanımlı insan kaynağı eksikliği karşılaşılan en temel sorunlardır.

Bu bağlamda, IPA-I döneminde elde edilen tecrübeler doğrultusunda gelecek dönem mali işbirliği çerçevesinde sektörel yaklaşıma ve esnek finansman anlayışına dayalı IPA-II fonlarından maksimum düzeyde faydalanılması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, özellikle denizcilik sektörü için geliştirilebilecek denizcilik projeleri araştırma, geliştirme ve tanıtım merkezleri şeklindeki kurumsal yapılanmalar ile AB'nin gerek IPA'dan sağladığı fonların gerekse topluluk programları kapsamındaki çeşitli araştırma, geliştirme ve inovasyona yönelik fonların etkin koordinasyonunun sağlanması ve bu sürece sivil toplum ile üniversitelerin de dahil edilmesi mali işbirliği sürecine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ALTUN, Ö., (Temmuz 2013): Avrupa Birliği Genişleme Politikası Bağlamında Hırvatistan Üyeliği, T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, (2011): Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler, Ankara.

BİLİCİ, N., (2012): Avrupa Birliği ve Türkiye, Seçkin Yayınları, 5.Baskı, Ankara.

BİLİCİ, N., (2004): Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi-Mali Konular, Vergilendirme), Seçkin Yayınları, 2.Bası, Ankara.

BİRAND, M.A., (1996): Türkiye'nin Gümrük Birliği Macerası 1959-1995, Milliyet Yayınları, İstanbul.

ÇALIş, ř. H., (2008): Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Nobel Yayın Dağıtım, 4. Baskı, Ankara.

EKMEN, A., (2008): Avrupa Birliği'nin Üye Ülkelere Sağladığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bölümü, Ankara.

European Commission, Council Regulation 1080/2006, Official Journal No: 1783/1999, L 120.

European Commission, Directorate General Enlargement, Institutional Unit, Twinning: A Tested Experience in a Broader European Context.

European Commission (2008): 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075.

European Commission (2008): 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075.

European Commission (2008): 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 113.

European Commission (2008): 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008.

European Commission: The Mini ISPA Report 2000-2004, DG Regio-ISPA.

European Commission (2008): 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008.

European Commission: Croatia Progress Report 2011.

Report from the Commission of 12 January 2007 entitled "2005 Report on Phare, pre-accession and transition instruments" [COM(2007)].

European Commission: DG Regio, The Mini ISPA Report 2000-2004.

European Commission (January 2014): Sustainable Development of Blue Economy in Black Sea

European Commission (2014): Turkey Country Strategy Paper, IPA-II Programming Period

EVİN A., DENTON G., (1990): Turkey and the European Community, Opladen, Leske+ Budrich.

GÖSTERİCİ, H., ORMANOĞLU, B., (Eylül 2007): AB Mali Yardımları ve IPA Uygulamasına Geçiş, Türk İdare Dergisi, Sayı: 456, İçişleri Bakanlığı, Ankara.

GÜLER, B. Ş., (2011): Küreselleşmenin Merkezi Aktörlerinden Biri Olarak Avrupa Birliği, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:10, No:2.

GÜVENÇ, M. H., (2010): Avrupa Birliği Bütçesi, Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Serisi:1 Ankara.

KARABACAK, H., (Mayıs-Aralık 2004): Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği, Maliye Dergisi, Sayı 146.

KARATAŞ H., (2010): Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardımları, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No. 2010/409, Ankara.

NIKOLIC D., VUJADINOVIC R.,(2009): Karadağ'da Ulaştırma Sektörü Araştırma Ortamı, Karadağ Üniversitesi,

OKTAYER, N., (February 2008): Enlargement of the EU in the Context of Turkey's Accession: Budgetary Issues, Issue No: 2008/376, Turkish Republic Ministry of Finance Strategy Development Unit, Ankara.

OKTAYER, N., (Güz 2007): Regional Policy and Structural Funds in the European Union: The Problem of Effectiveness, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, C:7, Sayı:1, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.

Republic of Albania, Council of Ministers (August 2013): National Strategy for Development and Integration, Progress Report 2012, Strategy and Donor Coordination Department.

ROSWITHA, B., (1990): The History of the Association Agreement Between Turkey and the European Community.

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı (2012): Twinning Mekanizması ve Türkiye, Ankara.

TUĞRUL, H., (2012): Avrupa Birliği'nin Aday ve Potansiyel Aday lkelere Yaptığı Mali Yardımlar ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

ULUTÜRK, S., (2003): Avrupa Birliği ve Türkiye, Ezgi Kitabevi, 1. Bası, Antalya.

ÜZELTÜRK, H., (2004): Avrupa Birliği'nin Btresi ve Türkiye'deki Bütçe Sisteminin AB'ye Uyumunu, Kitap 24, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul.

YAVUZ, A., ŞATAF, C., KIR S. G. (C. XV. S.II, 2013): Avrupa'da Borç Krizi ve zm Arayışları, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi.

İnternet Kaynakları

Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5>

Dışışleri Bakanlığı,

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskileri.tr.mfa51>

Agencija Anadolija (07/30/2012): Maritime Society BiH is negotiating intensively: Construction of ports in Neum is BiH's strategic interest.

<http://www.ekapija.com/website/en/page/610361/Maritime-Society-BiH-is-negotiating-intensively-Construction-of-ports-in-Neum-is-BiH-s-strategic-interest>

European Commission: On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Croatia,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_croatia_2009_2011_en.pdf.

European Commission: On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Croatia,

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_croatia_2011_2013_en.pdf.

European Commission, Financial Programming and Budget,

http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/funding/index_en.cfm

European Commission,

http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm

European Commission, Budget History (1988-1992),

http://ec.europa.eu/budget/reform/history/history1988_en.htm,

European Commission,
http://ec.europa.eu/budget/mff/introduction/index_en.cfm.

European Commission,
http://ec.europa.eu/budget/figures/2014/2014_en.cfm.

European Commission,
http://ec.europa.eu/budget/mff/introduction/index_en.cfm

European Commission, Financial Programming and Budget,
http://ec.europa.eu/budget/mff/figures/index_en.cfm.

European Commission, Common Agriculture Policy,
http://ec.europa.eu/agriculture/publi/capexplained/cap_en.pdf

European Commission, Financial Programming and Budget,
http://ec.europa.eu/budget/mff/figures/index_en.cfm.

European Commission, Cohesion Fund 2014-2020, Estimated Financial Allocation,
http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/eligibility/index_en.cfm, 15.05.2014

European Commission,
http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/eligibility/index_en.cfm.

European Investment Bank,
<http://www.eib.org/projects/loans/regions/european-union/index.htm?start=1959&end=2014>.

European Commission,
http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/index_en.htm.

European Commission, The Mini ISPA Report 2000-2004, DG Regio-ISPA,
http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/ispa/pdf/stat20002004_en.pdf.

European Commission, Instrument For Pre-Accession Assistance (IPA) Revised Multi-Annual Indicative Financial Framework For 2012-2013,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/how_does_it_work/miff_12_10_2011.pdf.

International Monetary Fund, World Economic Outlook Database,
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/01/weodata/index.aspx>.

European Commission, Analytical Report,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/sr_analytical_rapport_2011_en.pdf

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Serbia,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_serbia_2009_2011_en.pdf.

European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/candidate_countries/serbia/financial-assistance/index_en.htm
2012.

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Serbia,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_serbia_2009_2011_en.pdf.

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Serbia,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_serbia_2011_2013_en.pdf.

European Investment Bank, Regions, West Balkans,
<http://www.eib.org/projects/regions/the-western-balkans/fyrom/index.htm>.

European Commission, Europeaid, <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&userlanguage=en>,
EU Delegation to Serbia,
<http://www.europa.rs/en.html>.

European Commission, Montenegro Progress Report for 2011,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/mn_rapport_2011_en.pdf.

EU Delegation to Montenegro,
www.delme.ec.europa.eu/

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Montenegro,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_montenegro_2011_2013_en.pdf.

European Investment Bank, Regions, Montenegro,
<http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/montenegro/index.htm>.

European Commission, Eurostat,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Maritime_ports_freight_and_passenger_statistics

European Commission, Macedonia Progress Report for 2011,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/mk_rapport_2011_en.pdf.

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for The former Yugoslav Republic of Macedonia,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_fyrom_2009_2011_en.pdf.

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for The former Yugoslav Republic of Macedonia,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_fyrom_2011_2013_en.pdf

European Commission (2008), 2007 Annual Report on PHARE, Turkey Pre-Accession Instrument, CARDS and Transition Facility, Brussels, SEC(2008) 3075, 2008, s. 112,

European Investment Bank, Regions, The Former Yugoslav Republic of Macedonia,
<http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/fyrom/index.htm>.

European Commission, 2011 Progress Report for Iceland,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/is_rapport_2012_en.pdf.

European Commission,
http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/iceland/index_en.htm

European Investment Bank,
<http://www.eib.europa.eu/projects/regions/enlargement/iceland/index.htm>

European Commission, Eurostat,
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Number_of_seaborne_passengers_embarked_and_disembarked_in_all_ports_1997-2012_\(in_1000\).png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Number_of_seaborne_passengers_embarked_and_disembarked_in_all_ports_1997-2012_(in_1000).png)

European Commission, Eurostat,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Maritime_ports_freight_and_passenger_statistics,

European Commission, DG MARE (December 2009):Project Database funded by EU in Maritime Zones,
http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/d_base_appendix_en.pdf

European Commission,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/al_rapport_2011_en.pdf,m

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Albania, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_albania_2009_2011_en.pdf.

European Commission Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/potentialcandidates/albania/financial-assistance/index_en.htm.

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Albania,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_albania_2011_2013_en.pdf.

European Commission, Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2009-2011 for Bosnia-Herzegovina,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_bosnia_herzegovina_2009_2011_en.pdf.

European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/potentialcandidates/bosnia_herzegovina/financialassistance/index_en.htm.

European Commission, On a Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD) 2011-2013 for Bosnia-Herzegovina,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/mipd_bosnia_herzegovina_2011_2013_en.pdf.

European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/candidatecountries/croatia/financial-assistance/index_en.htm.

European Investment Bank, Regions, Croatia,
<http://www.eib.org/projects/regions/enlargement/croatia/index.htm>.

European Commission, maritime affairs,
http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/croatia_01_en.pdf

European Commission, Europeaid,
https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&user_language=en,

EU Delegation to Croatia,
<http://www.europa.rs/en.htm>

European Commission, DG Regio, Arşiv,
http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/ispa/ispa_en.htm

European Investment Bank, Financed Projects, Regions, Bulgaria
<http://www.eib.org/projects/loans/regions/europeanunion/bg.htm?start=1991&end=2014§or=>

European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/bulgaria/eu_bulgaria_relations_en.htm

European Commission, Europeaid,
https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&user_language=en,

European Commission, Maritime Affairs,
http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/d_base_appendix_en.pdf

European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/romania/eu_romania_relations_en.htm

EU Delegation to Romania,
<http://ue.mae.ro/en/node/456>

European Commission, DG Regio, Arşiv,
http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/ispa/ispa_en.htm

European Investment Bank, Financed Projects, Regions,
<http://www.eib.org/projects/loans/regions/european-union/bg.htm?start=1991&end=2014§or=>

European Commission, Enlargement,
http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm.

Eurostat, General and Regional Statistics Database,
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=cpc_etmain&lang=en.

European Social Fund,
<http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=32>

<http://world.bymap.org/MerchantMarine.html>

<http://www.worldportsource.com/countries.php>

İktisadi Kalkınma Vakfı,
<http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%FElemesi>

Kalkınma Bakanlığı,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/OrtaVadeliProgramlar.aspx>

Ministry of Transport and Infrastructure of Serbia,
<http://www.ms.gov.rs/category/aktuelnosti-2/?lang=en&lang=en>

MARTEC, ERA-NET, Maritime Technologies,
<http://www.martec-era.net/index.php?index=40>

Ministry of Transport, Information Technologies and Communication, Bulgaria,
<http://www.mtitc.government.bg/page.php?category=452&page=2>

National Transport Strategy of Macedonia, 2007-2017

http://mtc.gov.mk/new_site/en/storija.asp?id=1782

Republic of Albania, Ministry of Public Works and Transport, Directorate General of Transport Policies and Planning,

<http://www.comcec.org/UserFiles/File/ulastirma/%C3%9CLKE%20RAPORLARI/Albania.pdf>.

The European Bank for Reconstruction and Development (June 2013): Strategy for Croatia, <http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/croatia.pdf>

World Bank,

<http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

World Bank,

<http://data.worldbank.org/indicator/IS.SHP.GOOD.TU>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Doğum tarihi ve yeri : 24.08.1980 Ağrı
Medeni hali : Evli
Telefon : 0 (312) 203 20 34
e-mail : sevtap.ozdogan@udhb.gov.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Y. Lisans	ODTÜ Bilim ve Teknoloji Politikası Çalışmaları	2013
Lisans	Hacettepe Üni. İng. Müt-Tercümanlık	2002
Lise	Balıkesir Lisesi	1998

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2009-...	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	Denizcilik Uzm. Yrd.
2009-2008	Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlıkta Dönüşüm ve Sosyal Güvenlik Reformu Projesi	Danışman (Raporlama ve İletişim Uzmanı)
2008-2006	Milli Eğitim Bakanlığı Projeler Koordinasyon Başkanlığı Orta Öğretim Projesi	Danışman (Proje Uzmanı)
2006-2004	Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Riski Azaltma Projesi	Danışman (Raporlama ve İletişim Uzmanı)